

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

REVAN 1956 NUMARALI KANUNİ DEVRİ
MUHÂBERAT MECMUASI
(DEĞERLENDİRME VE METİN)

İBRAHİM TATLI

150121007

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. FATMA KAYTAZ

İSTANBUL 2017

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans programı 150121007 numaralı öğrencisi İbrahim TATLI'nın ilgili yönetmeliklerin belirlediği tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**Revan 1956 Numaralı Kanuni Devri Muhâberat Mecmuası (Değerlendirme ve Metin)**” başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından 15.06.2017 tarihinde oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Fatma Kaytaaz

(Jüri Başkanı-Danışman)

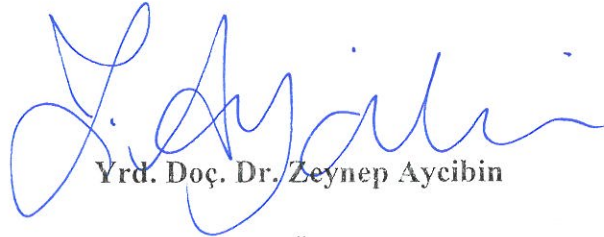

Prof. Dr. Abdülkadir Özcan

(Jüri Üyesi)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Zeynep Aycibin

(Jüri Üyesi)

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

İbrahim TATLI

TEŞEKKÜR

Bu tezi hazırlamamda manevi desteği büyük olan hocam Prof. Dr. Günay Kut'a, eseri bulmamı sağlayan ve çalıőmamız boyunca büyük bir sabırla bana yardım edip yol gösteren tez danıőmanım Yrd. Doç. Dr. Fatma Kaytaaz'a, danıőmanım olmadığı halde yardımını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Abdülkadir Özcan'a, kaynak bulmakta çok değerli tavsiyelerini aldığım FSMVÜ araştırma görevlisi Ömer Faruk Köse'ye, Arapça ibarelerin okunması ve anlamının verilmesinde çok büyük yardımını gördüğüm Rıdvan Atakur hocama, maddi manevi destekleriyle bana omuz veren değerli dost ve kardeőlerim Abdullah Kiracı, Fatih Kılıç, Ömer Tayyar Aslan, Suat Diktaő, Sabit Karaca ve Bekir Can'a, ayrıca ismini zikretmediğim ama en büyük manevi desteği gördüğüm ve asla haklarını ödeyemeyeceğim değerli büyüklerime teşekkür ederim.

REVAN 1956 NUMARALI KANUNİ DEVRİ MUHÂBERAT MECMUASI (DEĞERLENDİRME VE METİN)

ÖZET

Bu tezde Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait Revan 1956 numaralı münşeat mecmuası incelenmiş ve öncelikle Latin harflerine çevrilerek transkripsiyonu yapılmıştır. Akabinde metinler ciddi şekilde okunarak Feridun Bey Münşeatı'yla karşılaştırılmış ve mecmuanın kaynak değeri üzerine yorum yapılmıştır.

**THE REVAN 1956 NUMBERED COMMUNICATION
COLLECTION OF THE KANUNİ ERA (ASSESSMENT AND
TEXT)**

ABSTRACT

In this thesis, an Ottoman “communication mecmua” which is about the reign of Kanuni Sultan Süleyman has been surveyed and firstly converted to Latin letters and transcribed. After this operation, with reading resiously, all parts in the text have been compared to Feridun Bey’s Münşeat and its source value has been evaluated.

ÖNSÖZ

Belli inşa metinlerinin tertip edilerek bir araya getirildiği derlemeler olan münşeat mecmuaları umumiyetle edebi açıdan ele alınırken tarihi değeri yeterince takdir edilememiştir. Osmanlı tarihi araştırmaları için son derece değerli olan münşeat mecmuaları, tarihçilerin alakasını beklemektedir. Çok seyrek tez çalışmaları son yıllarda artış gösterse de yetersizdir.

Elimizde bulunan Kanuni Sultan Süleyman devri muhaberatını havi münşeat mecmuası, resmi devlet yazışmalarının ve antlaşmaların kopyalarının derlemesi olması hasebiyle tarihi değeri yüksek bir eserdir. Her ne kadar o dönemde yaşamış tarihçilerin eserleri mevcut olsa da, bu eserleri tarihçiler gözleme ve teşhis yoluyla kaleme almıştır. Halbuki elimizdeki münşeat mecmuası bizzat o dönemin hükümdarlarının yazdırdığı resmi belgeler ve mektuplardır; satırlarında tarihçilerin süzebileceği ifade ve ihsaslar boldur. Bu yüzden zamanımızın tarihçileri pek çok yeni bulgu elde edebilir ve bu metinlerden yeni süzme ve teşhisler yapabilir.

Bu mecmuanın Osmanlı Türkçesiyle yazılmış kısımları tarafımdan günümüz harflerine çevrilmiş olup Farsça olan kısımları İstanbul Ticaret Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Arslan tarafından tercüme edilmiştir.

Bu çalışmadaki bütün hatalar şahsıma aittir. Bundan sonra münşeat mecmuaları üzerine çalışmaların artması ve bu tezin de tarih araştırmacılarına faydalı olması dileğiyle takdim ederim.

İbrahim Tatlı

İstanbul 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ.....	1
OSMANLI TARİH YAZICILIĞINDA MÜNŞEAT MECMUASI	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.1. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ REVAN 1956 NUMARALI MÜNŞEAT MECMUASI	4
1.2. MÜNŞEAT MECMUASININ MÜSTENSİHİ VE İSTİNSAH TARİHİ ...	4
1.3. MÜNŞEAT MECMUASININ MUHTEVASI	5
1.4. MECMUADAKİ MEKTUPLARIN KISA ÖZETLERİ	6
İKİNCİ BÖLÜM	17
2.1. MÜNŞEAT MECMUASININ KAYNAK DEĞERİ	17
2.1.1. Münşeât Mecmuasında Safeviler’le İlişkiler	19
2.1.2. Münşeât Mecmuasında Avrupa’yla İlişkiler	32
2.1.3. Münşeât Mecmuasında Şeybaniler’le İlişkiler	37
2.1.4. Münşeât Mecmuasında Kafkasya Hükümdarlarıyla İlişkiler	40
2.1.5. Münşeât Mecmuasında Babürlüler’le İlişkiler	41
2.2. METNİN TESİRLERİ	41
2.3. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL	43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	45
3.1. METNİN FİHRİSTİ	45
3.2. METİN	48
SONUÇ	179

KAYNAKÇA	180

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez.
bkz.	Bakınız
c.	cilt
DIA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
F	Feridun Bey Mönşeatı
M	Revan 1956 numaralı Kanuni Devri Muhaberat Mecmuası
s.	sayfa
v.	varak

GİRİŞ

OSMANLI TARİH YAZICILIĞINDA MÜNŞEAT MECMUASI

Üzerinde çalıştığımız eser Osmanlılar tarafından başka devletlere yazılmış metinlerden mürekkep bir münşeât mecmuası olduğu için öncelikle inşa ve münşeât hakkında kısaca bilgi vermek gerekiyor. İnşa için öz olarak estetik ve entelektüel bir tarzda düzyazı yazma sanatı diyebiliriz. Osmanlılar açısından dış devletlerle yapılan yazışmalarda vaz geçilmez bir **janr** olan inşa, gönderilen mektup üzerinden bir manifesto yahut vitrin mahiyeti arz etmekteydi. 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı kültür ve edebiyatı hakkında çalışmalar yapan Christine Woodhead'e göre inşa, Osmanlı yöneticileri için siyasi gücü tamamlayan zaruri bir unsurdu ve sadece güç ve ihtişam tasviri için değil İslam kültürü ve Osmanlı sancağı altında Müslümanların siyasi liderliği iması için de gerekliydi.¹ Bizzat yazım tarzıyla Osmanlı Devleti'nin ihtişamını sergileyen inşa metinlerini kaleme alan kişilerin, yani münşilerinin de tabii olarak iyi yetişmiş ve üstün vasıflı kişiler olması icab ederdi. Nitekim bu hususta Christine Woodhead, inşa sanatı kolaylıkla veya istendiği anda icra edilemediğini ve yetiştirilen nişancılar için el kitaplarının mevcut olduğunu söylüyor.² Buna paralel olarak Abdurrahman Daş, münşiliğin seçkin bir meslek olarak icra edildiğini³ ifade etmektedir.

Münşeât ise öz olarak inşa edilmiş metinler anlamına gelmektedir. Mustafa Uzun'un ifadesiyle *“Sözlükte “düz yazı, nesir” anlamındaki inşâ masdarından türeyen münşeât kelimesi münşî adı verilen, devlet teşkilâtı bünyesindeki divan, kalem ve ketebe gibi resmî dairelerde çalışan nişancı, tevkî yahut küttâbların yazdığı çoğu musanna resmî yazılarla mektuplar yanında şair ve edebiyatçıların kaleme aldığı her*

---

¹ “... the theory and practice of Ottoman *inşa* was developed not merely as a requisite vehicle for portraying the power and magnificence of the state *per se* : it was designed also as a conscious expression of Islamic cultural synthesis; and by implication of Muslim political leadership under the Ottoman banner.”, Christine Woodhead, “Ottoman İnşa and the Art of Letter-Writing Influences upon the Career of the Nişancı and Prose Stylist Okçuzade”, *Osmanlı Araştırmaları* , VII-VIII, İstanbul 1988, s. 143.

² Woodhead, a.g.m., s. 144.

³ Abdurrahman Daş, “Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Dönemi Hakkında Tarihi Kaynak Olarak Münşeât Mecmualarının Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45/2, 2004, s. 206.

çeşit sanatlı düz yazıya ve bu yazıların toplandığı kitaplara ad olmuştur."⁴ Yine Abdurrahman Daş, münşeat hakkında "*önceden tasarlanmış amaçlar doğrultusunda, belli konuları içeren, dikkatli ve edebi üslupla yazılmış ender eserlerdir*"⁵ diyor.

Mecmuaya gelirsek; kısaca Arapça toplamak anlamına gelen **cem**' kelimesinin ism-i mef'ulü olan mecmua, toplanmış anlamına gelir ki, buradan yola çıkarak ayrı ayrı yazılmış metinlerin bir araya getirilip derlenmesine mecmua diyebiliriz. Mevzuumuz olan münşeat mecmuası da inşa edilmiş metinlerin toplandığı bir kitap olur. Münşeat mecmuası hakkında Abdurrahman Daş, "*çok rağbet gören bir tarihi şahsiyetin yazdığı inşa metinlerinin, bir başkaları eliyle daha sonra tertiplenerek o müellifin adına yazılarak oluşturulmuştur.*"⁶ demektedir. Elimizdeki eserin resmi devlet yazışmalarının toplandığı bir münşeat mecmuası olması ve tarih açısından kaynak değeri taşıması hasebiyle merhum tarihçi Bekir Kütükoğlu'nun "*siyasi ve idari mektupları toplayan Münşeat Mecmuaları büyük ölçüde kaynak malzemesi ihtiva eder*"⁷ şeklindeki sözlerini aktarmak lüzumludur. Yine Abdurrahman Daş bu husustaki "*farklı alanlarda bilgiler veren münşeat mecmuaları, tarih araştırmalarında oldukça büyük önem taşıyan kaynaklardır*"⁸ sözleriyle münşeat mecmualarının tarihi önemine dikkat çekmektedir. Münşeat mecmualarının niçin tarihi öneme sahip olduğu hakkında şunları da kaydetmiştir: "*Münşeat mecmuaları, yazıldıkları dönemlerin ekonomik durumunu, savaş ve barış hallerini, savaşa başlamadan önce ve savaştan sonra elde edilen zaferden dolayı yapılan törenleri ve buralarda sergilenen resmi protokol merasimlerini, fütihat sebeplerini, savaşlarda yaşanan sıkıntı, üzüntü ve neşe nedenlerini, savaşan askerlerin hallerini ve alınan esirlerin durumlarını aydınlatmaktadır.*"⁹ Daş'ın münşeat mecmuaları hakkındaki bu tespiti son derece ufuk açıcıdır ve çok önemli şeylere işaret etmektedir. Şöyle ki; dönemin tarihçileri, eserlerinde kendi şahitliklerini ve yorumlarını aksettirirken münşeat mecmuaları daha fazla teferruat ihtiva edebilir. Böylelikle gözlerden uzak

---

⁴ Bkz. Mustafa Uzun, "Münşeat", *DIA*, c. 32, Ankara 2006, s. 18-20.

⁵ Daş, a.g.m., s. 205.

⁶ Daş, a.g.m., s. 205.

⁷ Bekir Kütükoğlu, "Münşeat Mecmualarının Osmanlı Diplomatîği Bakımından Ehemmiyeti", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri*, 45/2, 20 Nisan- 2 Mayıs 1986, İstanbul, 1988, s. 170.

⁸ Daş, a.g.m., s. 205.

⁹ Daş, a.g.m., s. 206.

olan bilgiler münşeat mecmualarından süzülebilir ve ele alınan tarihi hadiseler hakkında daha geniş ve çok yönlü bakış açısı elde edilebilir. Haliyle yapılan çalışmalar da daha değerli hale gelebilir.

Öte yandan Abdurrahman Daş, *“Sayıları yüzlerle ifade edilebilen Osmanlı münşeat mecmuaları, bazı makale ve tez çalışmaları dışında araştırmacıların ilgisini çekmemiş ve kaynak olarak fazla yararlanılmamıştır. Son zamanlarda yapılan önemli birkaç akademik çalışmada ise münşeat mecmualarının, daha çok edebi yönü araştırılmıştır.”*¹⁰ sözleriyle tarihçilerin münşeat mecmualarından faydalanmakta yetersiz kaldığına işaret etmektedir. Gerçekten de münşeat mecmuaları hakkında yapılmış tez çalışması çoktur ama tamamına yakını edebiyat sahasına aittir. Nadir olan tarih çalışmalarına örnek vermek gerekirse Şerife Şule Atasagun’a ait 2013 tarihli “Konya Mevlana Müzesi İhtisâs Kütüphanesi 5278 Numaralı Münşeat mecmuası: İnceleme-metin” konulu yüksek lisans tezi, Kemal Ayyıldız’a ait 2012 tarihli “Mısır’ın 1798’de işgaline dair Mükâleme Mazbataları Mecmuası: İnceleme-metin” konulu yüksek lisans yezi ve Eray Akçay’a ait 2014 tarihli “İBB Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. o. 34’te kayıtlı Fransa’nın İstanbul elçisi Marquis de Bonnac’ın Osmanlı bürokrasisi ile yazışmalarını ihtiva eden bir mecmua (1716-1724)” konulu yüksek lisans tezleri sayılabilir.

---

¹⁰ Daş, a.g.m., s. 208.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ REVAN 1956 NUMARALI MÜNŞEAT MECMUASI

Elimizdeki eser, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Revan 1956 numarasıyla kayıtlı bir münşeat mecmuasıdır. Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığının son dönemlerine denk gelen takriben 1553 ile 1565-66 yılları arasında yazılmış resmi devlet mektuplarının ve antlaşmaların kopyalanıp derlendiği bir mecmuadır. Metinler inşa tarzıyla yazılmış olduğu için münşeat mecmuası olarak takdim edilen bu eser, 126 varaktır. Gayet okunaklı nesih tarzında kaleme alınmış olup sayfaları temizdir. Başta tablo şeklinde verilmiş olan fihristin olduğu varak haricinde bütün varaklar numaralıdır. Metin siyah mürekkeple, başlıklar ve fihrist ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1.2. MÜNŞEAT MECMUASININ MÜSTENSİHİ VE İSTİNSAH TARİHİ

Eserin istinsah tarihi mevcut değildir. Müstensihî hakkında ise eserin ilk sayfasında kayıt mevcuttur.¹¹ Bu kayıttaki isim “Beşir Ağa-yı Dârü’s-sa’âde”dir. Sarayda haremî idare etmekle görevli olan darüssaade ağaları içinde özellikle öne çıkan iki Beşir Ağa vardır ki birbirinin halef selefleri olan bu zatlardan ilki olan Hacı Beşir Ağa (ö. 1746) devlet idaresindeki etkisi ve yaptığı hatır işleriyle tanınan bir zattır. Halefi olan Moralı Beşir Ağa (ö. 1752) ise aynı şekilde devlet işlerinde etkisi olan ama görevi suistimal suçuyla idam edilmiş bir zattır. Abdülkadir Özcan'ın verdiği bilgilere göre, aynı zamanda dikkate değer bir hattat olan Moralı Beşir Ağa, isminin yanında “Ağa-yı Darüssaade” imzasını kullanmaktaydı.¹² Bundan dolayı eserin müstensihinin Moralı Beşir Ağa olması ihtimali çok kuvvetlidir. Selefî Hacı Beşir Ağa ise diğer harem ağaları gibi iyi eğitilmiş bir zattı ve kitap okumaya çok meraklıydı. Onun hakkında müstakil bir eseri bulunan Jane Hathaway Beşir Ağa'yı

¹¹ M, varak 1a. Derkenarda “El-hamdü lillâhi ale't-tevfik ve'stağfirullâhe min külli taksîr hâdimü'l-fukarâ Beşir Ağa-yı Dârü's-Sa'âdeti's-Şerife” yazılıdır.

¹² Abdülkadir Özcan, “Beşir Ağa, Moralı”, *DIA*, c. 5, Ankara 1992, s. 555-556.

kitapsever olarak tarif etmektedir.¹³ Bununla beraber Hacı Beşir Ağa'nın hattatlık gibi bir mesleğe yakınlığına dair kayıt bulunmamaktadır. Ciddi miktarda kitap toplayan¹⁴ Hacı Beşir Ağa'nın kütüphanesinde bulunan eserlerin listelendiği defterde¹⁵ yapılan taramada da elimizdeki münşeat mecmuasının kaydına dair bir iz veya benzerlik tespit edilememiştir. Bu durumda Moralı Beşir Ağa, münşeat mecmuasının müstensihisi olarak öne çıkıyor. Kendisini yetiştiren Hacı Beşir Ağa gibi okumaya çok meraklı olan Moralı Beşir Ağa, dini eserler kadar tarihe ve Osmanlıca, Farsça ve Arapça yazılmış edebi eserleri de okumaya meraklıydı.¹⁶ Bu da gösteriyor ki sadece hattat olmayıp münşeat tarzı bir eserin istinsahını sağlıklı şekilde yapabilecek derecede birikime de sahipti. Bu sebeplerden ve yukarıda dile getirdiğimiz imzasının münşeat mecmuasının ilk sayfasının derkenarında bulunması hasebiyle bu mecmuanın müstensihinin Moralı Beşir Ağa olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

Habeşli kölelerden olan Moralı Beşir Ağa, selefi gibi darüssaade ağası olarak görev yapmıştı ve yine selefi gibi devlet işlerinde nüfuzu olan bir zattı, ama sevilmiyordu. Etrafında bulundurduğu Nogay Tatarı kölelerin İstanbul'da korkuya sebep olması bahanesiyle idam edildi.¹⁷

Sonuç olarak Moralı Beşir Ağa'nın ölüm tarihi olan 1752 yılı itibarıyla mecmuanın istinsah edilmiş olabileceği tarih dilimi tespit edilebilir ve 18. yüzyılın ikinci çeyreği içinde ve en geç 1752 yılında yazılmış olabileceği düşünülebilir.

1.3. MÜNŞEAT MECMUASININ MUHTEVASI

Eserde 42 adet mektup mevcuttur. Bunların 28 adedi Safeviler'le yapılan yazışmalardır. 11 adedi ise Orta Asya sultanlıkları, Babür İmparatorluğu ve Kafkas

---

¹³ "Beshir Agha, for his part, was clearly one of the great bibliophiles of the eighteen century.", Jane Hathaway, *Beshir Agha Chief Eunuch of the Ottoman Imperial Harem*, Oxford 200, s. 85.

¹⁴ "Like many chief eunuchs, he collected large numbers of books on a variety of topics.", Hathaway, a.g.e., s. 87.

¹⁵ *Defter-i Kütüphane-i Beşir Ağa*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1303.

¹⁶ "Moralı Beshir spent many hours each day reading in his library. ... was rich in works of Hanafi law and theology as well as works of history and literature in Ottoman Turkish, Persian and Arabic.", Hathaway, a.g.e., s. 87.

¹⁷ Hathaway, a.g.e., s. 108.

beylikleriyle olan yazışmalardır. Geri kalan üç adet metin ise Habsburglar ve Floransalılar'la yapılan antlaşma metinleridir.

Mevcut 42 adet metnin 29 adedi Türkçe olup geri kalan 13 adedi ise Farsça'dır. Farsça olan metinler Safeviler, Orta Asya sultanlıkları ve Babür İmparatorluğu'ndan gelen mektuplardır.

1.4. MECMUADAKİ MEKTUPLARIN KISA ÖZETLERİ

Nahcivân Seferi'nde vüzerâ-yı izâma Surh-ser beglerinden gönderilen zarâ'at-nâmenin cevâbıdır.¹⁸

Kızılbaş beylerinden barış talebine verilen cevaptır. Safeviler'e karşı hakaret ve tehditlerin olduğu mektupta Kanuni'nin barışa hazır olduğu mesajı mevcuttur.

Sâniyen Nahcivân Seferi'nde vüzerâ-yı izâmdan Surh-ser beglerine yazılan cevâbdır.¹⁹

İlk mektup gibi Kızılbaş beylerinden gelen barış talebine verilen cevaptır. Yine tarz ve muhteva aynıdır ama bu defa Safeviler'den Sahabelere sövmeyi terk etmeleri ve barış için ciddi ve güvenilir kişilerin gönderilmesi istenmiştir.

Def'a-i sâlisede vüzerâ-yı izâmdan Surh-ser beglerine yazılan cevâbdır.²⁰

Başta Tebriz ve Erdebil'in tahribinden bahsederek başlayan mektupta yine tehditler olmakla beraber Osmanlı Ordusunun yorgun ve zayıf düştüğü iddiasına meydan okuma vardır. İlk iki mektupta olduğu gibi barış için hazır bulunduğu mesajı verilmiştir.

Amâsiye'de vüzerâ-yı izâm Şah Tahmâsb'ın vükelâsına yazdıkları cevâbdır.²¹

Şah Tahmasb'ın halife ve elçilerinin geleceği haberinden duyulan memnuniyeti güçlü şekilde ifade eden bu mektupta barış için çok ciddi bir adımın atıldığı anlaşılıyor. Haberi ulaştıran Safevi elçisinin adı mektupta bulunmamaktadır, ama

---

¹⁸ M, varak 1a-4a.

¹⁹ M, varak 4a-8a.

²⁰ M, varak 8a-12a.

²¹ M, varak 12a-13b

Masum Han Safevi, Şahkulu Halife, Bedr Han, Sevindik Han ve Korucu başının elçi olarak geleceği mektupta zikredilmiştir. Safeviler'in Sahabeye hakaret etmeye son verildiğini öğrenen Osmanlılar için barışa mani durum kalmadığı bildirilmektedir. Ayrıca hac yollarındaki vakıfların hizmetlerinden bahsedilen mektupta Altunkale isimli bir yerin Osmanlılar'a teslimi istenmektedir ama bu yerin neresi olduğu tespit edilememiştir.

Amâsiyye'de der-gâh-ı mu'allâya Şâh Tahmâsb'dan gelen zarâ'at-nâmedir²²

Şah Tahmasb'dan gelen bu Farsça mektupta Kanuni Sultan Süleyman'ın gayet abartılı ifadelerle ve şiirlerle övüldüğü, eski İran tarihinin efsanevi kahramanlarıyla ve Yunan kahramanı İskender'le kıyaslandığı, hatta Süleyman (a.s.)'a dahi atıf yapıldığı görülmektedir. Ayet ve hadisler de ilave edilerek Kanuni'nin adaleti övülmekte ve üstünlüğü kabul edilmektedir. Safevi elçilerinin getirdiği barış haberinden dolayı Safeviler'in duyduğu memnuniyet ve bu hususta ne gerekiyorsa yapmak için ihtimam gösterileceği bu mektupta çok kuvvetli şekilde ifade edilmektedir.

el-Cevâb²³

Önceki mektuba cevap olarak yazılan bu mektup fihristte yer almamaktadır, "el-Cevâb" başlığıyla mecmuaya kaydedilmiştir. Şah Tahmasb'a eski İran kahramanlarının adıyla övgüler yapılarak başlayan mektupta, Safeviler tarafından Hacca gitmek isteyen şiiler için müsaade talep edildiği anlaşılmaktadır. Buna mukabil Sahabeye hakaret edilmemesi şartı üzerinde durularak izin verildiği ifade edilmiştir.

Der-gâh-ı mu'allâya Semerkand Pâdişâhı Barak Hân'dan gelen zarâ'at-nâme sûretidir²⁴

1556 tarihli bu mektup, Semerkand hükümdarı Barak Han'dan gelen bu Farsça mektup Kanuni'ye övgülerle başlamaktadır ve Peygamber Süleyman (a.s.)'a, Sasani

---

²² M, varak 13b-18b.

²³ M, varak 18b-21a.

²⁴ M, varak 21a-23b.

şahı Nuşirevan ve İskender'e atıflar yapılmaktadır. Osmanlılar'dan kendilerine gönderilen elçilerin, 300 yeniçerinin ve topların ulaştığını haber vermektedir. Babası Abdülatif Han'ın vefatından sonra kendisine başkaldıran sultanlarla ve Safeviler'le yaptığı mücadeleden haber veren Semerkand hükümdarı, asilerin çoğuna galip geldiğini, henüz asi durumda olanlarla ve Safeviler'le savaşa devam edeceğini ve bundan böyle Osmanlılar'la münasebetini sıkı şekilde sürdüreceğini bildirmektedir.

Bu nâme dahı Buhârâ hâkimi Seyyid Burhân Barak Hân'ın ilçisiyle der-gâh-ı mu'allâya göndermiştir²⁵

Buhara hükümdarı Seyyid Burhan'dan gelen 1556 tarihli bu Farsça mektupta uzun övgü cümleleri vardır ve Kanuni hakkında eski İran kahramanlarına benzetmeler yapılmış olup “zamanın Süleyman'ı” ifadesi de kullanılmıştır. Mübarizüddin Kutluk Fuladi isimli bir elçi göndereceğini ve sürekli Osmanlılar'la irtibat halinde olmak istediği beyan eden Seyyid Burhan, Osmanlılar tarafından gönderilen bir yeniçeri müfrezesinden de bahsetmektedir.

Mektuba ek olarak bir not da vardır. Fihristte kayıtlı olmayan bu notta Buhara hükümdarı, Safeviler'e karşı gereği gibi mücadelede gerekli gayreti göstermediğini ifade etmiştir.

Bu nâme dahı mezbûr Barak Hân'dandır, Semerkand müftîsi olan Mevlânâ Muslihü'd-dîn-i Rûmî'nin akrabâları sipârîşi için²⁶

Barak Han'dan gelen bu Farsça mektup, her ne kadar övgü cümleleriyle başlamış olsa da eski İran kahramanlarına atıf yapmamış olmasıyla farklılık arz etmektedir. Mevlana Şeyh Muslihüddin isimli önemli bir zatın Osmanlı topraklarında yaşayan akrabalarının gözetilmesi talebinden ve Osmanlılar'a elçi gönderileceğinden bahsetmektedir. Mektupta tarih kaydı yoktur.

el-Cevâb²⁷

---

²⁵ M, varak 23b-27a.

²⁶ M, varak 27a-28b.

²⁷ M, varak 28b-30b.

Üstteki mektuba verilen cevap olup 1557 tarihlidir ve fihristte kayıtlı değildir, metinde 28b'de "el-Cevâb" başlığıyla verilmiştir. Kanuni Safeviler'le antlaşma yaptıklarını beyan ederken Şah Tahmasb'ı gıyabında aşağılamaktadır. Mevlana Muslihüddin isimli zat hakkında istenenlere muvafakat edildiği bildirilmiştir.

Hudâvendigâr-ı Süleymân-iktidârdan Buhârâ Hakimi Burhân Hân'a yazılan cevâb-nâmedir.²⁸

Barak Han'a cevap maksadıyla yazılmış olan bu tarihsiz mektup ve Şeybaniler'den gelen elçiden bahseder ki, bu da mektubun 1557 yılına ait olduğunu gösterir.. Safeviler'le sulhhalinden bahseden mektup Şeybaniler'le iyi ilişkileri dile getirir.

Sultan Süleymân Hân'dan Ağatay Hân oğlu Hâcim Sultân cânibine gönderilen nâmedir²⁹

Timur'un doğumyeri olan Keş şehrinin hakimi Hacim Sultan'a gönderilen 1557 tarihli bu kısa mektupta o taraftan gelen elçiden haber veriliyor ve bundan duyulan memnuniyet dile getiriliyor ve irtibatın devamı vurgulanıyor.

Merhûm Sultân Süleymân Hân'ın câmi'-i şerîfi tamâm oldukda Şâh Tahmâsb'dan gelen tehnîd-nâmenün sûretidir³⁰

Süleymaniye Camii'nin inşaatının tamamlanması üzerine tebrik amacıyla Şah Tahmasb'dan gönderilen bu Farsça mektup tarihsiz olup bahsi geçen cami inşaatının bitişi esasına dayanılarak 1557 olarak tahmin edilebilir. Başlıktaki merhum ifadesi istinsah tarihi olarak 1566 sonrasını işaret eder. Şah Tahmasb tarafından Kanuni Sultan Süleyman'a gayet uzun övgülerle ve şiirlerle hitab edildiği bu mektupta Osmanlılar'a gönderilen Tibet Ağa isimli elçiden ve cami için gönderilen 3 adet mushaftan haber verilmektedir. Cami için halı da göndermeyi teklif eden Şah Tahmasb kendisini Kanuni'ye karşı muhibb-seven olarak takdim ediyor.

el-Cevâb³¹

---

²⁸ M, varak 30b-31b.

²⁹ M, varak 31b-32b.

³⁰ M, varak 32b-38a.

³¹ M, varak 38a-40a.

Üstteki mektuba cevap verilen bu metin fihristte yer almamaktadır, mecmua içinde “el-Cevâb” başlığıyla verilmiştir. Şah Tahmasb’a dostluk mesajları verilen bu mektupta elçi Tibet Ağa’nın gelişinden duyulan memnuniyet ifade ediliyor. Şah Tahmasb’ın halı gönderme talebine karşılık olarak caminin her türlü mefruşat ve ve ihtiyacının görüldüğünü bildiriliyor.

Merhûme Hâsekî Sultân’a Şâh’ın hemşiresinden gelen nâme sûretidir³²

Şah Tahmsb’ın kız kardeşinden Hurrem Sultan’a gelen bu mektup Farsça’dır. Tarihsiz olmakla beraber Süleymaniye Camii’nin inşaatının bitmesinden sonradır. Hurrem Sultan’ın ölüm tarihi dikkate alınırca mektubun tarihinin 1557-58 yılları olmalıdır. Tıpkı Şah Tahmasb’ın Kanuni’ye hitabı gibi o da Hurrem Sultan’a büyük övgülerle hitab etmektedir ve cami için halı göndermeyi teklif etmektedir.

el-Cevâb³³

Hurrem Sultan’ın cevabını ihtiva eden bu metin fihristte yoktur, metinde “el-Cevâb” başlığıyla verilmiştir. Şahın kız kardeşinin halı gönderme teklifine caminin bütün ihtiyaçlarının görüldüğü cevabı verilmiştir.

Şah Tahmâsb’ın oğlu Hudâbende’den Rüstem Paşa’ya gelen nâme sûretidir³⁴

Şah Tahmasb’ın oğlundan gelen bu mektup sadrazamlığa yeniden tayin olunan Rüstem Paşa’yı tebrik maksadıyla yazılmış olan bu mektup Farsça olup tarihi yoktur, ama Paşa 1555 tarihinde tekrar sadarete geldiği için o yıl gönderilmiş olabilir. Paşa’ya büyük övgülerle hitab edilen bu mektup var olan barıştan bahsetmektedir.

Muhammed Hudâbende lalasından Rüstem Paşa’ya tehniye-i vezâret için gelen nâmedir³⁵

1555te sadrazam oldu dp Şah Tahmasb’ın oğlunun lalasından gelen Rüstem Paşa’nın sadaretini tebrik için gönderilen bu mektup Farsça’dır ve tarihi yoktur, ama bir önceki mektup gibi 1555 yılına ait olduğu düşünülebilir. Mektupta Amasya

³² M, varak 40a-43a.

³³ M, varak 43a-44b.

³⁴ M, varak 44b-49a.

³⁵ M, varak 49a-53a.

Antlaşması'nın tesisinde Rüstem Paşa'nın büyük emeği olduğu vurgusu vardır ve uzun uzun barış üzerinde durmaktadır.

Vezîr-i a'zam kıbelinden Tahmâsb oğlu Muhammed Mîrzâ'ya yazılan nâmedir³⁶

Hangi sadrazam tarafından yazıldığı kayıtlı olmayan bu kısa mektup barış ve dostluktan bahsetmektedir. Rüstem Paşa'ya tebrik mektubu gönderen Hüdabende'yle Muhammed Mirza'nın aynı kişi olması sebebiyle mektubun Rüstem Paşa tarafından gönderildiği kabul edilebilir.

Hümâyûndan Seyyid Alî Çelebi ile gelen nâmedir (derkenar: Hind pâdişâhı Hümâyûn Pâdişâh'dan)³⁷

Babür hükümdarı Hümayun'dan gelen bu Farsça mektup tarihsizdir. Seydi Ali resiten bahsetmesi ve 1556 Ocak ayında ölmüş olması hasebiyle mektubun tarihinin 1555 olması mümkündür. Mektupta Osmanlılar'la dostluktan, Seydi Ali Reis'in hizmetlerinden ve Gücerat'a gönderilen Mısır askerlerinden bahsedilmektedir.

Şâh Tahmâsb'dan Seyyid Alî Çelebi ile gelen nâmenin sûretidir³⁸

Şah Tahmasb'dan gelen ve tarihi olmayan bu Farsça mektup dostluk ve barış üzerine yazılmış ve kısa tutulmuştur. Zeynüddin Ali Çelebi adıyla Seydi Ali Reis'in yaşadığı maceralardan ve İran'da ağırlandığından bahsederken Reis'i övgüyle anar.

Şâh Tahmâsb'dan İrvân'da [Revan] Şehzâde Bâyezid'e gelen nâme sûretidir³⁹

İran'a firar eden Şehzade Bayezid'e yazılmış olan bu Farsça mektup, şehzadeye karşı övgülerle doludur. Mektupta Şah Tahmasb şehzadeyi sevinçle kabul edeceğini bildirmektedir.

Sultân Süleymân cânibinden Şehzâde Bâyezid husûsunda Tahmâsb Şâh'a yazılan nâme sûretidir ki nakl olundu⁴⁰

---

³⁶ M, varak 53a-54a.

³⁷ M, varak 54a-55b.

³⁸ M, varak 55b-58a.

³⁹ M, varak 58a-60a.

⁴⁰ M, varak 60a-69a.

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Şah Tahmasb'a gönderilen bu mektupta Şehzade Bayezid'in suç işlediği ve İran tarafına varışa kabul edilmemesi bildirilmektedir.

Pâdişâh-ı âlem-penâh cânibinden def'a-i sâniyede yazılıb, gelen ilçi ile Tahmâsb Şâh'a gönderilen nâme-i şerîf sûretidir⁴¹

1560 tarihli bu mektup Kanuni Sultan Süleyman tarafından Şah Tahmasb'a gönderilmiştir. Şehzade Bayezid hakkında suçlayıcı ifadelerin bulunduğu mektupta şehzadeye sahip çıkılması durumunda fitne doğacağı ifade edilerek şah ikaz edilmektedir.

Pâdişâh-ı âlem-penâha Şâh Tahmasb'dan gelen nâmedir, Şehzâde Bâyezîd'i girift itdüğü zamânda⁴²

Şah Tahmasb'ın Kanuni Sultan Süleyman'a gönderdiği bu Farsça mektupta Şehzade Bayezid'in katline rıza gösterdiği haber veriliyor ve bunun Kanuni'yle iyi geçinmek için yapıldığı ifade ediliyor.

el-Cevâb⁴³

Fihristte kayıtlı olmayan ama "el-Cevâb" başlığıyla metinde verilmiş olan Kanuni Sultan Süleyman'ın üstteki mektuba cevap sadedinde gönderdiği 1560 tarihli bu mektupta Şah Tahmasb'a Şehzade Bayezid'in teslimi hususunda yapılacak işler bildiriliyor.

Sultan Süleymân Hân cânibinden Pîr Muhammed Hân'a yazılan nâme-i şerîf sûretidir⁴⁴

Belh'te hüküm süren Pir Muhammed Han'a gönderilen 1561 tarihli bu mektupta Kanuni, Safeviler'e saldırmalarını ve ülkelerini yağmalamalarını istiyor.

Sultân Süleymân Hân cânibinden Yaka Türkmânı hânı Alî Sultâna gönderilen nâme sûretidir⁴⁵

---

⁴¹ M, varak 69a-72b.

⁴² M, varak 72b-75b.

⁴³ M, varak 75b-77b.

⁴⁴ M, varak 77b-79b.

Hazar Denizi doğusunda yaşayan Türkmenler'in hükümdarı Ali Han'a yazılan bu tarihsiz mektupta Kanuni, Türkmenler'in Safeviler'e saldırdığı haberlerinden duyduğu memnuniyeti bildirip saldırılarına devam etmelerini istiyor.

Sultân Süleymân Hân cânibinden Laz Hân'ı İbrâhîm Sultân'a yazılan nâme sûretidir⁴⁶

Laz hükümdarı İbrahim Sultan'a yazılan bu tarihsiz mektupta Kanuni, Safeviler'e saldırıp ülkelerini yağmalamalarını istiyor.

Gürcistân ümerâsından Levend Beg'e gönderilen hükm-i şerîf sûretidir⁴⁷

Gürcü beylerinden Levend Bey'e gönderilen bu tarihsiz mektup hükm-i şerif olarak kaydedilmiş olsa da muhtevasında bir hüküm anlamı görülmemektedir. Levend Bey'in kavgalı olduğu oğlunun Safeviler'le ittifak olup Müslümanlara saldıracağı iddiasına karşı Kanuni bu mektupta Nahcivan Seferi'nden beri 10 yılı aşkın zamandır barış içinde olduklarını bildirip durumu geçiştirmiştir. Bu da mektubun 1566 yılında yazıldığını düşündürür.

Sultân Süleymân Hân Cânibinden Beç Kralı'na yazılan nâme sûretidir⁴⁸

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Habsburglar'a gönderilen bu mektup Osmanlılar'la Habsburglar arasında mevcut barışın sürmesi için Osmanlı tarafına gelen talebe karşı şartlarını dile getirmektedir.

Sultân Süleymân cânibinden Revân ve Kars sınırı için Şâh Tahmâsb'a yazılan nâmedir⁴⁹

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Şah Tahmasb'a gönderilen bu tarihsiz mektupta Osmanlı doğu sınırında Ardahan ve Kars'ı tehdit eden Verze isimli Safeviler'e yakın bir beyden şikayet edilip şahın bu hususta tedbir alması istenmektedir.

---

⁴⁵ M, varak 79b-80b.

⁴⁶ M, varak 80b-82a.

⁴⁷ M, varak 82a-83a.

⁴⁸ M, varak 83a-84b.

⁴⁹ M, varak 84b-87a.

İspanya Kralı'nın ve Franduş [I. Ferdinand] Kral'ın ilçileri geldikten sonra yazılan ahd-nâmedir⁵⁰

Osmanlılar'la Habsburglar ve İspanya arasında süregelen barışın devamına karar verildiğini ifade eden bu metin bir antlaşma metnidir. Bu antlaşmada Erdel üzerinde Habsburg varlığının devamı için ödenmekte olan verginin devamı karar kılınmıştır. Aynı zamanda İspanyolların Mağrib'teki Müslüman ülkelere saldırmamaları karara bağlanmıştır.

Sultân Süleymân cânibindenn Flordin beglerine (Floransa dükaları) yazılan ahd-nâme-i şerîf sûretidir⁵¹

Bu metin, Osmanlılar'la Floransa Dükalığı arasında yapılan bir ticaret antlaşmasıdır. II. Bayezid zamanından beri geçerli olan antlaşmanın devamına karar verildiği ifade edilmiştir.

Vüzerâ-yı izâm câniblerine Şâh'un vükelâsından gelen nâme sûretidir⁵²

Şah Tahmasb'in vezirlerinden Osmanlı sadrazamına gelen bu Farsça mektupta tarih yoktur. Şehzade Bayezid'in teslimi hususunda ağır davrandıkları tarzında Osmanlı tarafından yapılan ithama cevap verilmiş ve mektupta bu itham reddedilmiştir.

el-Cevâb⁵³

Fihristte kayıtlı olmayan ama metinde "el-cevâb" başlığıyla verilmiş olan ve üstteki mektuba cevap olarak yazılmış olan bu mektupta Osmanlı sadrazamı Şehzade Bayezid'in teslimi hususunun önemini anlatmaktadır.

Sultân Süleymân Hân cânibinden Şâh Tahmâsb'a def'a-i râbi'ada Mustafâ Çavuş ve Hasan Çavuş ve ilçi âdemlerinden Enes Kulu ve Hâce Bayrâm ile gönderilen nâme-i şerîf sûretidir⁵⁴

---

⁵⁰ M, varak 87a-90b.

⁵¹ M, varak 90b-93b.

⁵² M, varak 93b-98a.

⁵³ M, varak 98a-103a.

⁵⁴ M, varak 103a-108a.

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Şah Tahmasb'a gönderilen bu tarihsiz mektup, Irak havalisinde Şiilerce kutsal sayılan kabirlerin ziyaretine izin verildiği ve Şehzade Bayezid'in teslim edilmesinin lüzumu ve barış için faydası dile getirilmiştir.

Sultân Süleymân cânibinden Şâh Tahmâsb'a def'a-i hâmisede gönderilen nâme sûretidir⁵⁵

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Şah Tahmasb'a gönderilen bu tarihsiz mektupta Şehzade Bayezid'in suçları anlatılıp teslimi talebi tekrarlanıyor.

el-Cevâb⁵⁶

Fihristte kayıtlı olmayan bu mektup "el-Cevâb" başlığıyla kaydedilmiştir. İçinde şahıs ismi ve tarih geçmemektedir. Öte yandan Osmanlılar tarafından Safeviler'e gönderildiği belli olan mektupta Safeviler'den müsbet haberler geldiği anlaşılmaktadır.

Şehzâde Sultân Bâyezîd vâkı'asından sonra Şâh Tahmâsb'a in'âmâtle gönderilen nâmedir⁵⁷

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Şah Tahmasb'a gönderilen bu tarihsiz mektubun başlığından anlaşılacağı üzere Şehzade Bayezid hadisesi sona ermiştir. Mektupta Kanuni'nin memnuniyeti ve şaha gönderdiği hediyeler haber verilmektedir.

Sultân Süleymân Han'a Şah Tahmâsb'dan toğanlarla gelen nâmenin cevâbıdır⁵⁸

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Şah Tahmasb'a cevap olarak gönderilen bu tarihsiz ve kısa mektuptan şah tarafından Kanuni'ye avcı kuşlar hediye edilmiş olduğu anlaşılıyor.

Sultân Süleymân Hân canibinden mey-hânelerin ref'inden sonra Şâh Tahmâsb'a yazılan nâmedir⁵⁹

---

⁵⁵ M, varak 108a-113b.

⁵⁶ M, varak 113b-115a.

⁵⁷ M, varak 115a-120a.

⁵⁸ M, varak 120a-123a.

⁵⁹ M, varak 123a-126b.

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Şah Tahmasb'a gönderilen bu tarihsiz mektupta Kanuni, şaha içkiyi saka ettiğini haber vermektedir. Mektuptaki ana tema dinin emirlerine uyma yönünde nasihatlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. MÜNŞEAT MECMUASININ KAYNAK DEĞERİ

Yukarıda belirtildiği üzere elimizdeki mecmua, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının son zamanlarına tesadüf eden Nahcivan Seferi ortaları ile ölümü arasındaki mektuplaşma ve antlaşmaları ihtiva etmektedir. Dolayısıyla Osmanlı tarihi açısından dönüm noktası sayılabilecek bir devir hakkında çok önemli ipuçları vermektedir. O dönemde vuku bulan Nahcivan Seferi, Amasya Antlaşması, Şehzade Bayezid hadisesi ve Habsburglar'la mevcut antlaşmanın yenilenmesi gibi ard arda gelişmiş bu son derece mühim hadiselerin anlaşılabilmesi ve doğru şekilde manalandırılması için son derece faydalıdır. Bu meyanda o dönem hakkında bilgi verip, beraberinde tarihçiler nazarında o dönem hakkında ileri sürülen görüşleri de beyan ederek, mecmua üzerinden süzmeler yapmak usulü izlenecektir.

1550'li ve 1560'lı yıllar Osmanlı tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı sayılabilecek gelişmelerin yaşandığı yıllardır. Zaman dilimini biraz genişleterek 1540'lara kadar uzatarsak, bu dönem kimi tarihçiler nazarında Osmanlılar'ın duraklamaya geçişinin başlangıcı içinde addedilir.⁶⁰ Osmanlı devlet adamlarından Koçi Bey'in kaleme aldığı risalede de Kanuni zamanı topyekun "ihtilal-i alem" yahut bozulmanın başladığı devir olarak dikkatlere sunulmuştur.⁶¹ Her ne kadar duraklama yahut **decline** teorisi yerine bünyenin dönüşüm geçirmesi anlamında **transformation** teorisi öne sürülüyor olsa da buradaki amacımız duraklama iddasını doğrulamaya çalışmak değildir, bahsi geçen zaman diliminin ne kadar önemli bir döneme tekabül ettiğini belirtmektir. Asıl olan o dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir geçiş yaşamış olması ve özellikle dış siyasette çok ciddi ve köklü değişikliklere gitmiş olmasıdır. Bunun duraklama anlamına gelip gelmediği ayrı bir tartışma mevzuudur.

Bahsettiğimiz tarihlere kadar Osmanlı'nın genel dış siyaseti fetih ve gaza çerçevesinde gelenekselleşmiş bir yayılma siyasetiydi, İslam adına dünya hakimiyeti çabası. 1540'ların başlarına geldiğinde, Budin, Cezayir ve Bağdat'a kadar

⁶⁰ Halil İnalcık, *The Ottoman Empire*, London 1973, s. 41.

⁶¹ *Koçi Bey Risalesi*, ed:Ali Kemali Aksüt, İstanbul 1939, s. 61-64.

genişlemiş sınırlarıyla Osmanlı Devleti gerçekten de dünya hakimiyeti iddiasında büyük bir imparatorluk hüviyetindeydi, ama öte yandan bakıldığında ise galebe çaldığı devletler Osmanlı'yı hakim olarak kabul etmiş değillerdi. Her ne kadar Osmanlı üstün durumda olsa da Habsburglar ve Safeviler sadece Osmanlı gücü karşısında geri çekilmiş halde durmakta ama iddialarından vaz geçmemekteydi. Bilindiği gibi Budin'in beylerbeyilik statüsüyle merkeze bağlandığı 1541 tarihli sefer sonrasında bile Habsburglar'ın Transilvanya üzerinde hak iddiaları devam ediyordu. Doğu'da ise zor şartlar altında gerçekleştirilen ve 1536'da sona eren Irakayn Seferi, Bağdat'ın fethiyle sonuçlanmış olsa da Safeviler'i yıkmak mümkün olmamıştı. Osmanlılar geri çekilir çekilmez hemen karşı saldırıya geçen Safeviler Van'ı geri almış ve mütemadiyen Osmanlı doğu sınırlarını tacize başlamışlardı. 1547'de Habsburglar'la Transilvanya'nın statüsünü açıkta bırakan bir antlaşma akdeden Osmanlılar, aynı yıl büyük kardeşi Şah Tahmasb'a isyan edip kendilerine sığınan Elkas Mirza'yı Safeviler'e karşı kullanmaya kalkmış ama bunda da başarılı olamamıştı. Aceleyle sefere çıkan Kanuni 1549 tarihinde eli boş olarak İstanbul'a döndü. Hemen ertesi yıl Transilvanya'ya müdahale eden Habsburglar üzerine sefere çıkan Osmanlılar düşmanlarını geri çekilmeye mecbur etse de Habsburglar'ın hak iddialarından vaz geçmelerini sağlayamadı. Sefer sürerken doğudan da Safevilerin saldırılarının başlaması üzerine 1553'de savaş kararı alan Kanuni, 1555'te Amasya Antlaşmasıyla sona erecek olan Nahcivan seferini başlattı. Böylelikle Osmanlılar Safeviler'i tanımış, iki devlet arasında hudutlar belirlenmiş ve savaş yerine barış hakim olmuştu.

Batıda ise 1547'de Habsburglar'la imzalanan antlaşma 1561 yılında uzatıldı. Her ne kadar 1566 Zigetvar Seferi'yle barış bozulmuşsa da 1568'de tekrar eski antlaşma akdedilerek savaş durumu sona erdi. Diğer taraftan Akdeniz'de süren güç mücadelesi 1550'lerde hızlanmış ve 1560'da Osmanlı denizcilerinin Haçlı donanmasını mağlub ettiği Cerbe Deniz Savaşı'ndan 5 yıl sonra Osmanlı donanması Malta'yı kuşatmış ama başarısız olarak geri çekilmişti.

Öncesi ve sonrasıyla biraz genişleterek kısa özetini verdiğimiz bu dönem, görüldüğü gibi son derece mühim hadiselerin ard arda geliştiği oldukça hareketli bir devirdir. Yine açıkça görüldüğü üzere artık Osmanlı Devleti giriştiği hiçbir teşebbüste kendisi

için kalıcı başarılar getirecek neticeler elde edememektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi duraklama olarak da görülebilecek yeni bir döneme geçişin başladığı bu yıllar, elimizdeki mecmudaki mektup ve ahdnamelerden süzüleceği üzere Osmanlı için yeni bir **statüko** inşası ve fetih siyaseti yerine mevcut durumu muhafaza çabasının sergilendiği bir devirdir. Mecmuanın muhtevası dikkatle incelendiğinde de hem Safeviler’le barış yapma çabası ve inşa edilen barışın korunması gayreti, hem de Avrupalılar’la yapılan barış antlaşmalarında sulhün muhafazası üzerinde gösterilen ihtimam, Osmanlı dış siyasetinde görülen bu değişikliği ispat eder. Bu yüzden mecmuanın kaynak değeri hakkında değerlendirme bu eksen etrafında şekillenmiştir. Bu meyanda önce Safeviler, peşinden de Avrupalı devletlerle yapılan yazışma ve antlaşmalar değerlendirilecektir.

2.1.1. Münşeat Mecmuasında Safeviler’le İlişkiler

Mecmuada bulunan 42 mektuptan 28 adedi Safeviler’le Osmanlılar arasındaki yazışmalardır. Sayının yüksekliğinden dolayı mecmuanın ana ekseni Osmanlı-Safevi yazışmaları olarak görünmektedir. Safeviler’in komşuları olan Türk hanlıkları, Gürcüler ve Hindistan’da hüküm süren Babürlüler’le Osmanlı arasında 11 adet mektup vardır ve o mektuplar da ağırlıklı olarak Osmanlılar’ın Safeviler’e karşı destek bulma çabasını ifade etmektedir. Geriye kalan üç tane metin ise Avrupalı devletlerle yapılan antlaşmaları ihtiva etmektedir. Eğer onları hariç tutarsak elimizdeki mecmua adeta o dönem “Osmanlı-Safevi mükatebeti mecmuası” adını almayı hak etmektedir. Bu yüzden Osmanlı-Safevi ilişkilerini araştırmak ve anlamak açısından son derece önemli bir kaynaktır. Özellikle yukarıda işaret ettiğimiz Osmanlı dış siyasetinde büyük bir değişimin yaşandığı bu dönemi açıklayıcı olarak çok değerlidir.

Mecmua Nahcivan Seferi esnasında yapılan yazışmalarla başlamaktadır. İlk üç mektup Kızılbaş beylerinden gelen barış tekliflerine Osmanlı tarafının cevabı olup hem Şah Tahmasb’a yönelik tehdit ve hakaretleri ihtiva eder, hem de barış tekliflerine tamamen kapıları kapamadıklarını gösterir. İlk mektuba bakıldığında Osmanlılar’ın tıpkı Yavuz Sultan Selim’in Şah İsmail’i aşağılayarak kışkırtmaya çalışması gibi Şah Tahmasb’ı da meydana çıkması için aşağılayarak kışkırttığı

görülyor. “Çünkü şâhlik ve serverlik dâiresinde kusûr u noksânınız olub her zamânda gayretsüzlik ihtiyâr idüb asker-i zafer-peyker ile rû-be-rû olmağa iktidârınız yokdur...”⁶² sözleriyle düşmanı aşağılayan Osmanlı yine aynı mektupta “... “e’s-sulhü hayr” muktezâsinca amel olunmak şerâit ü âyîn-i havâkîn-i mürüvvet-karîn olduğunda iştibâh yokdur ve bu cânibden def’âtle nâmeler gönderilüb pâdişâhımız “e’azzallâhu ensârahû” hazretlerinin âsitân-ı sa’âdet-mekânları her zamânda meftûh u mekşûfdur, kimesnenin dostluğundan nefret ü ibâları yokdur, sulh u salâhdan kaçmazlar deyu beyân olunmuşdur.”⁶³ diyerek barışa hazır oldukları mesajını vermektedir. Sefer devam ederken yapılan bu yazışmada hem tehdidin, hem de barışa müzahir ifadelerin bir arada olması, Osmanlılar’ın savaş iradesinin yeterince kuvvetli olmadığını, yahut savaş halini düşmanı sindirmek ve Osmanlı tarafının şartlarını kabule müsait hale getirerek kendileri açısından avantajlı bir antlaşma elde etmek için kullanmak istedikleri şeklinde anlaşılabilir. Topyekün fetih ve istila hareketine girişen bir devletin savaş sırasında karşı tarafa barış mesajı vermeyeceği aşikardır. Buradaki tehdit ve güç gösterisi düşmanı barışa mecbur etme cümlesinden görünmektedir.

Nitekim ikinci mektupta da barış sözü konuşulmakta ve yine Osmanlı tarafı üstün bir edayla cevap verirken barış için de hazır olduğunu beyan etmektedir. Bu mektupta “Bizüm ne zarûretimiz olmuşdur ki sizünle sulh u salâh murâd idinüb mektûblar gönderile. Ol husûs hilâf-ı vâki’dır.”⁶⁴ şeklinde sert bir ifadeyle Safeviler’e cevap verildiğini görmekteyiz. Bununla beraber, Kızılbaş beylerince Osmanlı tarafının barış yapmak istemiş olduğu iddiası vardır. Kızılbaş beylerinden gelen mektuplar mecmuada mevcut değildir, ama anlaşılan o ki, “Osmanlı bizden barış istiyor” tarzında sözler yahut ihsaslar o mektupta yahut mektuplarda bulunmaktaydı. Bu yüzden de Osmanlı, “bizim buna ihtiyacımız yok” mealinde yukarıda belirttiğimiz sözlerle bunu reddetmiştir. Peki Kızılbaş beylerinin böyle bir tavır sergilemesi Osmanlı’yı kışkırtmak için midir, yoksa bir şekilde barış lafını iki taraf arasında dillendirmeye sebep olmak suretiyle gerçekten barış için zemin mi hazırlanmak istenmiştir? Cevap açık şekilde mecmuada mevcut olmasa da, her iki

---

⁶² M, varak 1b.

⁶³ M, varak 1a.

⁶⁴ M, varak 4a

tarafıta da bu savaşın barışla sona ermesi isteğinin var olduğu anlaşılıyord, unkü iki tarafın da barış lafı ettiği kesin olarak grlyord.

Aynı mektuptan devam edecek olursak, az önce aktardığımız sert sözlerin hemen ardından “*şimdiye değin ol cânibe isdr buyurulan nâmelerde hod tekrâr ve tekrâr tasrîh olunmuşdur ki, hazret-i hilâfet-penâhın “halledallâhu mülkehû” hısâl-i hamdeleri mekârim  eltfa mebzûl olub sitn-ı muhalledi’l-ikblleri ile sulh u salâh murâd idilenlerin temennları redd olunur degildir.*”⁶⁵ şeklinde adeta barışa davet eder tarzda ifadelerle devam ettiğini görüyoruz. Bu sözlerde Osmanlılar barışa hazır olduklarını açıkça ifade etmektedir. Yine aynı mektupta “*hir-i nâmede sulh ahvâli zikr olunmuş sitn-ı sa’âdet-şiynları dim mefthdur, eğer dostluk yüzündendir ve eğer dşmenlikle asl kimesneye men’  redd yokdur. Eger o cânibden sulh murdınız olsa kendi memleketinizde oturub fitne v fesâda mübâşeret itmezsiniz. Hakîkaten sulh istersenz erâzil-i nâsdan gndermeyb yarar dem gönderile ki cevâb virile.*”⁶⁶ sözleriyle Safeviler’e barış için sadece davet yapılmamış, yol da gösterilmiştir. Buradan anlaşıyord ki Osmanlılar ve Safeviler arasında bir şekilde barış görüşmeleri yapılmaktadır. Üstelik Osmanlı tarafı devletler arası münasebetlere ve protokole yakışır tarzda bir usulle barış için görüşmelere başlanabileceğini bildirmiş ve böylelikle barış hususunda ciddiyyet ve samimiyetini ortaya koymuştur. Her ne kadar savaş hali devam etmekte ise de barışın yakın olduğu görülmektedir.

Amasya Antlaşması ncesinde Safeviler’e gönderilen üçüncü mektupta da tarz benzer olmakla beraber çelişkili görülebilecek ifadeler mevcuttur. şöyle ki, mektupta “*...der-huddâm-ı sitn-ı melâik-şiyn câniblerinden sizn ile sulh u salâha tâlib olmak ricâ idersenüz , ol bb mukaffel  mesdûddur. Taleb-i sulh nr  zebn olan ğayretszlerindir. ... hazret-i hilâfet-penâh bütün asker-i zafer-rehber ile hudûd-ı memâlik-i mahrseye karîb yerde meşt ta’yn olunub kışlamak buyurulmuşdur.*”⁶⁷ diyerek barışa kapıları kapattığını bildiren Osmanlı tarafı, seferi sürdürmekte kararlı olduğunu da bildirmektedir ama hemen arkasından “*...şr u şer def’içün sitn-ı*

---

⁶⁵ M, varak 4b

⁶⁶ M, varak 6a

⁶⁷ M, varak 9b

hilâfet-âşiyândan isti'fâ eyleyüb tazarru' u niyâz idersenüz , kabûl-i sulhdan nefret ü ibâları yokdur. Her zamânda merâhim-i şefkat-i şâhâneleri erbâb-ı hâcâta mebzûldür."⁶⁸ sözleriyle barışa kapıyı açık bırakmıştır. Bu durum çelişki midir yoksa Safeviler'i barışa zorlamak için yapılan bir tehdit midir? Önceki iki mektuptan da süzüleceği üzere Osmanlılar'ın maksadı zoru göstererek Safeviler'i avantajlı bir barışa mecbur etmek olarak görünüyor.

Seferin başından beri Osmanlılar'ın İran'ı fetih niyeti var mıydı, yoksa tam tersine Osmanlı adına Safeviler'le aralarında bir **statüko** tesis etmek için mi yola çıkılmıştı? Bu soruyu ortaya atarak devam etmekte fayda var. Amasya Antlaşması öncesi Safeviler'e gönderilen bu üç mektupta önce tehdit ve aşağılama, ardından da barışa hazır olunduğunun beyanı ortak ve esas noktadır. Yukarıda belirtildiği üzere topyekün fetih peşinde olan bir devletin, düşmanına bu tarz ifadelerle hitab etmesi mümkün değildir. Bu sadece Osmanlılar için değil, bütün devletler için geçerlidir. Bilindiği gibi II. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı savaşan müttefik devletler Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olmasını istemişlerdi, çünkü sonuna kadar gidebilecek güç ve cesareti kendilerinde bulmuşlardı. Oysa Nahcivan Seferi'nde Osmanlı ordusu, bir tür gerilla tarzı tutturarak üstün Osmanlı gücü karşısında kendi ordusunu ezdirmeyen ve boşalttığı bölgeleri tahrib edip düşman ordusunu lojistik açıdan zor duruma düşüren Şah Tahmasb'ın sergilediği askeri beceri karşısında benzer tarzda cevap vermiş ve yağma ve talan hareketleri haricinde Safeviler'e zarar verememişti. Belirleyici bir muharebe olmaksızın süren sefer boyunca Osmanlı ordusunun Safeviler'e ait şehirleri ve yerleşim alanlarını yakıp yıkarak İran'ın sınır bölgelerini yaşanmaz hale getirmesi ellerinden ancak bunun geldiği şekilde anlaşılmaya müsait olsa da Osmanlılar'ın fetih gayesi taşımadığına da işaret ediyor. Eğer Osmanlılar'ın o bölgeleri fethedip yerleşme gibi bir gayesi olsaydı oraları tahrip etmekten çekinecekleri açıktı.

Osmanlılar daha önce çıktıkları İrakeyn Seferi'nde (1534-36) Safeviler'i tamamen bertaraf etmeyi başaramamışlar, İran içlerine dek ilerleyemeyerek kısmi kazançlarla geri dönmüşlerdi. Daha o zaman İran'ın fethinin zorluğu ortaya çıkmıştı ve yine o

---

⁶⁸ M, varak 10a

seferde Osmanlılar, Safeviler'i bertaraf etmek yerine Doğu sınırlarını muhafaza edilebilir hale getirmek yaklaşımını benimsemişti. Feridun Emecen'in ifadesiyle “...İran topraklarındaki hâkimiyetin geçici olacağı, Safevîler'in ortadan kaldırılamayacağı anlaşılmiş ve bundan sonraki Osmanlı seferlerinin asıl hedefi onları belirli bir sınır bölgesinin dışında tutmak olmuştur.”⁶⁹ 15 yılı aşkın bir zaman önce bu kanaate ulaşmış olan Osmanlılar'ın, bir de Şah Tahmasb'a isyan eden kardeşi Elkas Mirza'yı kullanmak isteyerek başlattıkları ve başarısızlıkla sona eren (1547-48) seferinden sonra Nahcivan Seferi'nde İran'ı fethetdiklerini düşünmek mantıkla pek bağdaşmaz. Daha ziyade doğu'da sürüp giden düzensizliğe bir son vererek savaş halini bitirmek ve bir şekilde iki taraf arasında barış tesis etmek istendiği anlaşılmaktadır. Bu meyanda Zahit Atçıl kendisine ait doktora tezinde, 16. yüzyıl Venedik elçilerinin raporları üzerinde çalışmış olan Alberi'nin **Relazione Anonima** isimli eserinden, ordu Kayseri'deyken Kanuni'nin barış şartlarını bildirdiğini ve onun sefere çıkışının temel sebebinin savaş değil barış olduğunu aktarmaktadır.⁷⁰ Zahit Atçıl aynı tezinde o dönemin Venedik balyosu Trevisano'nun da Kanuni'nin sadece Safeviler'le barış yapmayı düşündüğünü bildirdiğini ifade etmektedir.⁷¹ Savaşın gelişimine baktığımızda da kesin bir netice verecek hiçbir ciddi muharebenin olmadığını ve barış yapılmadığı takdirde iki devlet arasında sürekli bu tarz bir çekişmenin yıllarca sürebileceği öngörülebilir. Üstelik her iki devletin de baş etmesi gereken iç ve dış sorunları mevcuttur. Bu durumda hem Osmanlılar'ın hem de Safeviler'in barışa müzahir olması gayet akla yatkın bir durumdur, hatta karşılıklı olarak birbirlerinin barışı kabule hazır olduklarının farkında oldukları da düşünülebilir.

Mecmuadaki dördüncü mektup barış isteğinin meyve verdiğini gösteriyor. Safeviler'e gönderilen mektupta, o taraftan elçilerin geleceğine dair alınan haberden duyulan memnuniyet “... *Ma'sûm Hân-ı Safevî ve Şâhkulî Halîfe ve Bedr Hân ve Sevindik Hân, Korucu başı “edâmallâhu te'âlâ ma'âlîhim ilâ yevmi'l-hisâb”* , *tahiyyât-ı zâkiyât-ı miskiyyeti'n-nesîmât ki, revâiyih-i revh-ı efvâsından meşâmm-ı*

⁶⁹ Feridun Emecen, “İrakeyn Seferi”, *DIA*, c. 19, Ankara 1999, s. 116-117.

⁷⁰ Zahit Atçıl, *State and the Government in the mid Sixteenth Century Ottoman Empire: Vizierates of Rüstem Pasha (1544-1561)*, University of Chicago, 2015, s. 147.

⁷¹ Atçıl, a.g.t., s. 147.

rûhâniyân mu'attar da'avât-ı hâlisât-ı anberiyetü'n-nefehât ki, fevâyah-i dil-küşâsından dimâğ-ı sâkinân-ı bâğ-ı cinân mu'anber ola."⁷² sözleriyle açıkça ifade edilmiştir. Bir anda bu büyük değişimin sebebi Safeviler'in Sahabeye hakaret etmeyi terk etmesidir. "Adâvet-i mâziyyenin bâ'isi ol diyârda ba'z-ı eşrâr ahyâr-ı ashâb-ı kibâra buğz ü adâvetde isrâr üzre oldukları idi. Bi-hamdillâhi te'âlâ bu vaz'-ı hâil memnû' u medfû' olub ehemmi merâmları ri'âyet-i şerâyi'-i İslâm'a ihtimâm imiş. Bu takdîrce dostluğa mâni' ü hâil nesne kalmayub esâs-ı sulh u salâh müebbed ve kavâ'id-i fevz ü felâh müekked ü müşeyyed olub bâb-ı hilâf-ı mesneddir."⁷³ Görüldüğü gibi elde edilen bu tavizle iki taraf arasında antlaşma akdi için yol tamamen açılmıştır. Ve yine anlaşılıyor ki, Osmanlılar başka şartlar ileri sürmeyerek bu seferi belli bir siyasi neticeye kavuşturmaya çalışmaktadır. Buna mukabil Şah Tahmasb'ın cevabının Kanuni Sultan Süleyman'a oldukça uzun övgülerle dolu olduğunu görüyoruz. Sayfalar dolusu övgüler ve şiirlerde Kanuni göklere çıkarılıyor, İskender, Dara, Husrev gibi efsanevi kahramanların adıyla anılıyor hatta peygamber Süleyman (a.s.)'a dahi benzetiliyor. Farsça tercümesinden kısaca aktarmak gerekirse:

*"Yüksek taçlı kayser, İskender nişanlı
Yüce makamlı Padişah, Husrevin ünlenmiş güneşi
Yıldızlar gibi ordusu olan, gök gibi iktidarı olan
İlahi teyitlerin mevridi, sonsuz feyizlerin nurlarının kaynağı
Şahlık zirvesi güneşinin bilindik-bilinmedik nimetleri
Senin fermanınla aydan balığa kadar
Sensin o anın sahip-kıran olan İskenderi"*⁷⁴

Belli ki barıştan dolayı Şah Tahmasb çok memnundur, belki Osmanlılar'dan daha çok sevinç duymaktadır, çünkü saltanatı boyunca sürekli iç ve dış sorunlarla uğraşmış olan Şah Tahmasb en tehlikeli düşmanı Osmanlılar'la barış yaparak çok hayati bir neticeye ulaşmış oluyordu. Hem savaş hali sona eriyor, hem de Osmanlılar nezdinde tanınmış oluyordu. Bu yüzden şahın son derece abartılı görülebilecek sözleri, elde ettiği bu fırsatı muhkem hale getirme gayretinin işareti sayılmalıdır.

⁷² M, varak 12a.

⁷³ M, varak 13a

⁷⁴ M, varak 14a-18b.

Mektuptaki ifadeler de onun barış hususunda ne kadar ciddi ve samimi olduğunu gösterir. Tabii ki yukarıda Kanuni için de kullandığımız “ciddi ve samimi” sözcükleri diplomatik lisan açısından dır. Sonuçta devletler arası münasebetlerde diplomasi ve protokol önemlidir ve karşı tarafı ikna edici dil kullanmak adettendir. Hatta bu tarzda konuşmak dış siyasetin önemli unsurlarındandır. Şah Tahmasb’ın vükelasından Sadrazam Rüstem Paşa’ya gönderilen mektuptaki şu ifade bizzat bu konuşma tarzının siyasetteki yerini açıklar.

“Tatlı dil ile lütuf ve hoşlukla

Bir fîli ince ipe çekebilirsin.”⁷⁵

Her ne kadar Safeviler, Osmanlılar tarafından tanınmış ve eşit hale gelmişse de devam eden yazışmalardan da anlaşılacağı üzere Osmanlılar hala üstün bir mevkidedir ve Şah Tahmasb’ın bu fazlasıyla saygılı tavrına mukabil Osmanlı tarafından gelen cevap daha dengelidir. “*Âlî-hazret, gerdûn-bestat, Hûrşîd-ifâzat, Bercîs-sa’âdet, Keyvân-mertebet, Süreyyâ-menzilet, Dârâ-dirâyet, Cemşîd-haslet, Cem-baht ve Kistrâ-taht...*”⁷⁶ ifadeleriyle övülen ve isminin peşinden “*lâ zâle makrûnen bi-hidâyetillâh*”⁷⁷ şeklinde dua edilen Şah Tahmasb’a mektup boyunca Osmanlı’nın üstün mevkii hatırlatılmaktadır. “*Ol tarîka sülûk olunmak tevakku’ u istid’â eylemişdinüz.*”⁷⁸ ve “*... ışık ağası Ferahzâd Big’in “zîde kadruhû” risâlet tarîkiyle gönderilüb südde-i sa’âdet-iştimâlimiz kibeline kitâb-ı müstetâb ve hitâb-ı müşkîn-nikâb tahrîr olunmuş, eymen-i evkâtde ve ahsen-i sâ’âtde südde-i gerdûn-uddemize vusûl bulub şeref-i takbîl-i pâye-i serîr-i hilâfet-masîrimiz ile müstes’ad olub sizün tarafınızdan sipârîş olunan umûrî izz-i huzûr-ı fâizü’l-hubûrumuza arz u takrîr eyleyüb*”⁷⁹ şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere bu eşitlikte Osmanlı üstün olan taraftır. Ama neticede her iki taraf da isteğine ulaşmıştır. Kanuni Sultan Süleyman ve Şah Tahmasb arasındaki sonraki yazışmalarda da bu tarz, adet halinde devam edecektir. Mecmuadaki diğer Osmanlı-Safevi arası yazışmalarda bu durum açıkça görülmektedir.

---

⁷⁵ M, varak 93b-98a.

⁷⁶ M, varak 18b

⁷⁷ M, varak 19a

⁷⁸ M, varak 19a

⁷⁹ M, varak 19b

Amasya Antlaşması sonrasında barışı koruma çabası her iki taraftan gelen mektuplardan açıkça anlaşılmaktadır ve her iki tarafın da kullandığı üslup yine aynıdır. Gerek Şah Tahmasb'ın oğlunun, gerekse oğlunun lalasının Rüstem Paşa'nın sadrazam olmasını tebrik için gönderdikleri övgü dolu mektuplar⁸⁰ yine aynı minvaldedir ve Osmanlı sadrazamından Şah Tahmasb'ın diğer oğluna yazılan mektup⁸¹ tıpkı Kanuni'nin mektubuyla aynı dengeli üslubu taşımaktadır. Bunlara ek olarak Süleymaniye Camii inşaatının tamamlanması sonrasında hediye olarak Kur'an-ı Kerim gönderen Şah Tahmasb, beraberinde gönderdiği mektupta çok değerli halılar göndermeyi teklif ediyor.⁸² Yine büyük övgülerle hitab ettiği Kanuni'ye kendisini "muhibb"⁸³ olarak takdim ediyor. Şah Tahmasb'ın kız kardeşi de Haseki Hurrem Sultan'a mektup gönderiyor ve Süleyman'ın Belkıs'ı⁸⁴ diye hitab ettiği övgülerle dolu mektubunda halı göndermeyi teklif ediyor. Cevabında ise Hurrem Sultan şahın kız kardeşine dengeli bir lisanla iltifat ediyor.⁸⁵ Hem Kanuni'nin hem de Hurrem Sultan'ın halıları kabul etmeyip nazikçe reddetmeleri⁸⁶ ayrıca dikkate değerdir, ama barışa gölge düşürmekten ziyade Osmanlılar'ın mevkiini muhafaza çabası olarak görülmelidir ve aradaki barış ve dostluğa yapılan vurgular yanında ikinci planda değerlendirilmelidir.

Şehzade Bayezid hadisesinde de her iki tarafın barışı muhafaza gayreti açıkça görülmektedir. Kendisine sığınan şehzade Bayezid'i iyi bir siyasetle idare edip Osmanlılar'la bir kriz çıkarmadan Kanuni her ne talep etmişse yerine getirerek barışı çok ciddi bir tehlikeden kurtaran Şah Tahmasb, "...*Sultan Bayezid'in yakalanması ve mukayyed olunması ve onun mülazimlerinin, aynı yönde olanların, dostlarının-sevenlerinin katli meselesi o yüce hazrete olan dostluk ve muhabbetten başka bir iş değildir.*"⁸⁷ diyerek kendisi açısından her şeyi özetlemektedir. Maddi kazanç karşılığında Osmanlı şehzadesinin Safevi başşehirinde Osmanlılar'ca katledilmesi Şah Tahmasb açısından aşağılayıcı olsa da bu onun Şehzade Bayezid'den

---

⁸⁰ M, varak 44b, 49a.

⁸¹ M, varak 53a.

⁸² M, varak 32a.

⁸³ M, varak 32b-38a.

⁸⁴ M, varak 40a-43a.

⁸⁵ M, varak 43a.

⁸⁶ M, varak 39a, 44b.

⁸⁷ M, varak 72b-77b.

faydalanamayacağını farketmesinden olsa gerek. Karşı tarafta iktidar sağlamken isyancı bir şehzadeden fayda ummanın çok büyük risk taşıdığı, Kanuni'nin Elkas Mirza'yı kullanmaktaki başarısızlığında açığa çıkmıştı. Gene de Şah Tahmasb, Osmanlı şehzadesinin kendisine sığınmış olmasından çok daha büyük faydalar devşirmeyi düşünebilirdi, ama büyük zorluklarla elde ettiği barışı korumayı daha uygun bularak şehzadeyi teslim razı oldu. Öte yandan şehzadenin teslimi karşısında hediyelerden daha büyük bir mukabele beklediğini de *“Bir defasında talep etmesine rağmen bir hil'at dahi ser-efrâz buyrulmadı ki onun yerine bağışlar ve inamlar buyruldu.”*⁸⁸ sözleriyle açıkça ifade eden Şah Tahmasb *“Min b'ad emr-i lâzımü'l-itâ'aya imtisâl, mezkûrları teslîm ü isâl mukarrer ü muhakkak olub lâkin bu merâmın itmâmı ihsân ü in'âmla hâsıl u müyesserdir.”*⁸⁹ cevabıyla karşılık görmüştür ki, bu da Şah Tahmasb'ın Osmanlılar nezdinde itibarını artırmak istediğini ama karşılık göremediğini gösterir. Diğer taraftan Kanuni'nin, Şehzade Bayezid hadisesi boyunca mevcut üslubunu bozmadan yazışmaya devam etmiş olması⁹⁰ ve Safeviler'in maddi taleplerine razı olması da barışı muhafazaya ne kadar önem verdiğinin alameti olsa gerek.

Başta da belirttiğimiz üzere ilk üç mektup sonrasındaki hiçbir yazışmada aradaki barışı gölgeleyecek ve Amasya Antlaşması'ndan beri karşılıklı olarak adet haline gelmiş yazışma tarzının dışına çıkacak herhangi bir üslup değişikliği tespit edilmemiştir. Karşılıklı olarak yapılan övgüler ve dostluk vurgusunu ifade eden meveddet, mahabbet, müvalat, ittihad, sulh vs., dostluk ve barış anlamına gelen yahut bunların zımında sayılacak kelimeler mebzul miktardadır. Bundan da anlaşılacağı üzere Şehzade Bayezid hadisesi sürerken Kanuni Sultan Süleyman, tesis edilen barışı ve doğuda kurduğu **statüko**'yu ihtimamla korumaya gayret etmiştir. Şahzade Bayezid hadisesinin zararsız atlatılması sonrasında ise Şah Tahmasb'a in'âmla gönderilen mektupta⁹¹ şaha yapılan övgüler artmakta ve dostluk ve barış vurgusu adeta bütün mektubu kaplamaktadır. Mecmuada Safeviler'e yazılmış bundan sonraki

---

⁸⁸ M, varak 93b-98a.

⁸⁹ M, varak 99a.

⁹⁰ Bkz. M, varak 60a, 69a, 75b, 98a, 103a, 108a.

⁹¹ M, varak 115a.

iki mektup mecmuadaki son mektuplardır⁹² ve ilki Şah Tahmasb'dan hediye olarak gelen doğanlar için teşekkür sadedinde yazılmış olup, ikincisi ise Kanuni'nin meyhaneleri yasaklama kararını haber veren ve dinin emir ve yasaklarına vurgu yapılan bir mektuptur. Görüldüğü gibi artık barış yeterince muhkem hale gelmiş ve siyasi meseleler konuşulmaz olmuştur.

Şimdi de Osmanlılar'ın Özbek Şeybani Hanlığı ve Kafkasya beyleriyle yaptıkları yazışmaların Safeviler'le ilişkiler hakkındaki öneminden bahsetmek gerek. İlk olarak Özbek hanı Nevruz Ahmed Barak Han'dan gelen Farsça mektupta⁹³ Osmanlılar'dan Safeviler'e karşı kullanmaları için gönderilen 300 yeniçeri ve toplardan bahsedilmekte ve savaş hususunda yetersiz kaldıklarını beyan etmektedir. 1555 tarihli bu mektup Osmanlılar'ın Özbekler'le Safeviler'e karşı ittifak arayışında oldukları, ama Özbekler'in hiçbir faydasının olmadığını göstermektedir. Yine Özbek Şeybani Hanlığı'ndan gelen mecmuadaki 1556 tarihli bir sonraki mektupta⁹⁴ Safeviler'e karşı mücadelede yetersiz kaldıklarını ifade eden Barak Han, savaş sözü vermektedir. Halbuki artık bunun tıpkı bir önceki mektuptaki gibi Osmanlı için kıymeti yoktur. Nitekim yine Barak Han'dan gelen ve bir akrabası için yardım talep ettiği mektuba⁹⁵ Kanuni'nin verdiği 1557 tarihli cevapta⁹⁶ her ne kadar Şah Tahmasb hakkında küçültücü ifadelere yer vermişse de artık aralarında sulh olduğunu beyan etmiştir. Yine aynı tarafa Kanuni'den gönderilen tarihsiz mektupta⁹⁷ Safeviler'le barış durumunda oldukları bildiriliyor.

Belh hakimi Pir Muhammed Han'a gönderilen ve Safeviler'den bahsedilen 1561 tarihli mektupta⁹⁸ ise durum biraz değişmiştir. Her ne kadar Safeviler'le barış yapıldığı ifade edilmiş olsa da “... *muktezâ-yı ğayret-i dîn-i mübîn ve hamiyyet-i şer'-i metîn-i Seyyidü'l-Mürselindir, zuhûra getirilüb tâife-i Kızılbaş-ı bed-ma'âşın izâlesi bâbında ikdâm ü ihtimâm oluna ki ...*”⁹⁹ sözleriyle Özbekler tarafından Safeviler üzerine tazyik yapılması istenmektedir. Halbuki Amasya Antlaşması

⁹² M, varak 120a, 123a.

⁹³ M, varak 21a.

⁹⁴ M, varak 23b.

⁹⁵ M, varak 27a.

⁹⁶ M, varak 28b.

⁹⁷ M, varak 30b.

⁹⁸ M, varak 77b.

⁹⁹ M, varak 79a.

sonrası yapılan yazışmalarda bu tarz bir ifade mevcut değildi. Topyekün savaş ilanı anlamına gelmeyen bu istek olsa olsa Şah Tahmasb'a sığınmış Şehzade Bayezid'i ele geçirmek için yapılan diplomatik girişimleri desteklemek içindir. Böylelikle Safeviler'in iki taraftan kendilerini tehdit altında hissetmesi sağlanacaktır. Bu sayede de Şah Tahmasb istediği gibi hareket edemeyerek Osmanlı tarafının taleplerine boyun eğecektir. Bu ifade değişikliğine sebep olarak başka bir ihtimal makul görülemez. Ayrıca bu durum Osmanlılar'ın barıştan vaz geçmiş olduğu anlamına da gelmez. Amasya Antlaşması'nın ciddi bir imtihandan geçtiği Şehzade Bayezid hadisesi ister istemez Osmanlılar'da teyakkuza sebep olmuştur. Her türlü kötü ihtimale karşı hazırlıklı davranmak lüzumundan dolayı ortaya çıkan bu gelişme barışı riske atmaktan çok barışı korumak maksadı taşımaktadır.

Yaka Türkmenleri hükümdarı Ali Han'a gönderilen tarihsiz mektup¹⁰⁰ da aynı tarz ve muhtevaya sahiptir ama ifadeler daha serttir. Şöyle ki, “... *havâli-yi Diyâr-ı Acem'in vâlî-i fâsidü'l-ahvâli olan şâh-ı güm-râh Tahmâsb mukaddemâ âsitân-ı sa'âdet-unvân ve müşeyyedü'l-erkânımıza ilçiler gönderüb emn ü emân-ı bilâd için sulh u salâh murâd idinüb envâ'-ı tazarru' eyledükde taleb-i emân-ı ehl-i edyân hayyiz-i kabûle vusûl bulmak âdet-i hasene-i selâtîn-i ehl-i îmân olmağın bir zamân ruhsat virilüb irhâ-i inân olunmuşdı. Lâkin akîdesinde merkûz olan rafz u ilhâdı ve tabî'atında meknûz olan fitne vü fesâdı sebebinden nice kabâih-i a'mâl ve şenâyi'-i ef'âlden hâlî olmayub def'-i şerr ü bid'at ve ref'-i a'dâ-yı dîn ü devlet levâzım-ı himmet-i âlî-nehmet-i pâdişâhîden olmağın inâyet-i bî-nihâyet-i ilâhî ile anın husûsunda esnâf-ı tedbîr-i dil-pezîr kılınub asâkir-i zafer-meâsir ile etrâf-ı diyârdan üzerine yürümek tasmîm olunmuşdır.*”¹⁰¹ sözleriyle Amasya Antlaşması'na atıf yapılmakta ama Şah Tahmasb'ın antlaşmayı çiğnediği ifade edilerek kendisine karşı savaş hazırlığı yapıldığı bildirilmektedir. İlave olarak mektuptaki “... *ve sizün dahı kemâl-i İslâm-ı diyânet ve ğâyet-i şecâ'at ü şehâmetinüzden dâimâ Kızılbaş-ı evbâş ile mukâtele vü muhârebede olub tâife-i Türkmân Sünnî müselmânlar oldukları için yüzleri ağ olsun. Hemîşe ğâlib ü mansûr ve a'dâ-yı bed-re'y münhezim ü makhûr*

¹⁰⁰ M, varak 79a.

¹⁰¹ M, varak 79b.

olduğı haberleri mesmû‘-ı mecmû‘-ı sükkân-ı bilâd-ı İslâm olmuştur.”¹⁰² sözleriyle Türkmenler’in Safeviler üzerine akın ettiklerini ve zarar verdiklerini haber veriliyor. Bunun üzerine “... *adû-yi şer‘ ü milletin vücûdunu sahife-i dünyâdan nâ-bûd etmege sa‘y-i tâmm ve ikdâm ü ihtimâm idüb def‘-i mazarratları için kemer-i mücâhedeti miyân-ı câna bend idüb ol câniblerde olan ümerâ-i sâhib-temkîn ve kabâil-i müslimîn ile tarîk-ı ğazâ vü cihâdda hüsn-i ittifâk u ittihâd üzre olub ol şerîk il ve memleketini yağma vü tâlân ve harâb ü vîrân idüb ale‘t-tevâlî katl ü ğâret ve nehb ü hasâretten hâlî olmayasız ki...*”¹⁰³ sözleriyle Türkmenler’in saldırılarına devam etmelerinin istendiği görülüyor. Yine bir önceki bahsi geçen mektupta olduğu gibi Kanuni Sultan Süleyman barışı tehlikeye atmıyor bilakis Safeviler’i sıkıştıran manevralar yaparak mevcut barışı korumaya çalışıyor. Mektubun tarihi bulunmasa da yazılış sebebinin Şehzade Bayezid’in Şah Tahmasb’a sığınmış olması yüzünden ortaya çıkan kriz olması muhakkak sayılabilir.

Laz hanı İbrahim Sultan’a gönderilen tarihsiz mektup¹⁰⁴ da Yaka Türkmenleri’ne gönderilen mektupla aynı muhtevaya sahiptir, ama bu mektupta gerginliğin sebebinin Şehzade Bayezid’in Şah Tahmasb’a sığınmış olması açıkça yazılıdır. “*Lâzime-i zât-ı hamîde-sıfât ve güzide simâtınız olan şecâ‘at ü dîn-dârî ve diyânet-i nasfet-şi‘ârı muktezâsınca ol adû-yi dîn ü devlet ve fitne-cûy-ı ehl-i mekîdetin def‘ ü ref‘i husûsunda umulur ki nice âsâr-ı lâyika ve tedbîrât-ı fâika olunub tâife-i hâifesi mahzûl ü münhezim ve nâm-ı bed-fercâmı safha-i vücûddan mün‘adim kılın. ... Lâkin oğlum Bayezîd ğurûr-ı civânî vü hevâ ve etbâ‘-ı şürûr u iğvâ ile ana vardukda afv-ı seyyiât ve safh-ı zillâtı için istişfâ‘ idüb bî-tevakkuf u imhâl bu tarafa irsâl itmek haberin göndermiş iken ta‘vîk u te‘hîr ile nakz-ı ahd ve hulf-i va‘d etmenin min ba‘d anın dürûğ-ı bî fîrûğuna i‘timâd ü i‘tikâd olunmayub niyyet-i himmet hayyiz-i emniyyet şâhâneme lâzım u mühimm oldu ki ol tâife-i bed-girdârın vücûd-ı mazarrat-âlûdları ezfâr-ı tiğ-i âb-dâr ile cerîde-i dünyâdan hakk olunub halk-ı âlem şûr u şerr ve keyd ü zararlarından emîn ola. “İn şâ Allâhu‘r-Rahmân” cünûd-ı mücennede-i İslâm ve süyûf-ı muhaddede-i zafer-niyâm ile kal‘ u kam‘ına tasmîm ü*

¹⁰² M, varak 79b.

¹⁰³ M, varak 80a.

¹⁰⁴ M, varak 80b.

azîmet olunmuşdur.”¹⁰⁵ sözleriyle Kanuni, Özbekler ve Türkmenler’i kışkırttığı gibi İbrahim Sultan’ı da Safeviler üzerine sevk etmeye çalışıyor ve kendisinin de savaş kararı aldığını bildiriyor. Bu mektubu yazmaktaki sebebin öncekiler gibi Safeviler’i sıkıştırmak olduğunu tekrar edelim.

Gürcistan emirlerinden Levend Bey’e yazılan ve muhtevastan tarihini 1565 yahut 1565 olduğu anlaşılan mektupta¹⁰⁶ yine Safeviler’den bahsedilmektedir. Bu defa arada barışı tehdit eden bir hal olmaması ve Şehzade Bayezid hadisesinin hasarsız atlatılmış olması hasebiyle Kanuni, oğlu İsa’nın Safeviler’le işbirliği içinde doğudan saldıracağı haberini veren Levend Bey’e “*Eyle olsa mahall-i iştibâh degildir ki şâh-ı âlî-câh hazretlerinin def’âtle der-gâh-ı ma’delet-penâhımıza ilçileri gelüb re’âyâ vü fukarâ ve mesâkîn ü zu’afâ âsûde-hâl ve müreffehü’l-bâl olmalarıçün sulh u salâh mukarrer olub Nahcivân Seferi’nden beru 10 yıldan mütecâvizdir ki, cânibeynden esâs-ı ahd ü mîsâk müekked ü mümehhed ve kâ’ide-i sulh u salâh müşeyyed ü müeyyed olub anlar cânibinden ukûd-ı uhûda müğâyir vaz’ sudûr u zuhûr itmemiş iken hânedân-ı azîmü’ş-şân ve kaviyyü’l-burhânımız ki, sevâlif-i avândan mesned-i zümre-i ehl-i îmân ve melce’-i havâkîn-i cihân-dârî kavî-i karârdan rücû’ ve ahd ü ikrârdan tehallûf diyânet ü İslâm’a münâsib degil idügi uli’l-ifhâma vâzih u rûşendir.*”¹⁰⁷ şeklinde cevap vermiştir. Levend Bey’in iddialarını neredeyse tahkike bile lüzum görmediğini düşündürecek bir kat’iyetle Şah Tahmasb’la barış içinde olduklarını ve bunun hilafına hareket etmeyeceğini ifade eden Kanuni Sultan Süleyman barıştan emin görünüyor ve bu barışın devamını engelleyecek hallerden kaçınıyor.

Sonuç olarak mecmuada Safeviler’le ilişkiler başlığı altında şunu tekrar edebiliriz: Mevcut 42 metinden 28 adedi Safeviler’le doğrudan, 9 adedi de Safeviler’e karşı olan siyaset etrafındadır. Yani 37 adet metin Safeviler’le ilişkiler hakkındadır ve bundan dolayı o dönem Osmanlı-Safevi ilişkileri hakkında değerli bir kaynaktır. Bu meyanda Kanuni’nin doğuda belli bir statüko inşa etme çabası ve bu maksatla Şah Tahmasb’la antlaşma yapıp bunu muhafaza gayreti göstermesi mecmuadaki

---

¹⁰⁵ M, varak 81a.

¹⁰⁶ M, varak 82a.

¹⁰⁷ M. Varak, 82b.

mektuplardan açıkça anlaşılmaktadır. Elimizdeki bu mecmua, bu yönüyle çok değerlidir.

2.1.2. Münşeat Mecmuasında Avrupa'yla İlişkiler

Mecmuada Avrupalı krallıklara gönderilen üç adet yazışmanın kopyası mevcuttur.¹⁰⁸ Bunların ikisi Avusturya'ya gönderilmiş olup bu iki metinden biri aynı zamanda İspanya'ya gönderilmiştir. Üçüncü metin ise Floransa Dükalığı'na gönderilmiştir.

İlk olarak Avusturya kralına gönderilen ve üzerinde tarih olmayan mektupta¹⁰⁹ “...atanuz ile olan sulh takarrurı husûsunda irsâl olunan ahd-nâme-i hü mâyûnunuzu...”¹¹⁰ sözlerinden muhatabın Avusturya kralı I. Ferdinand olduğu ve 1547 yılında V. Karl'la yapılmış olan barış antlaşmasının yenilenmesi talebine cevap sadedinde yazıldığı anlaşılmaktadır. “İftihâru'l-ümerâi'l-izâmi'l-İseviyye, muhtâru'l-küberâi'l-fihâm fi'l-milleti'l-Mesîhiyye, muslih-i mesâlih-i cemâhirü't-tâifeti'n-Nasrâniyye, vilâyet-i Beç ve Alamân Kralı...”¹¹¹ şeklinde diplomatik bir ifadeyle başlayan mektupta sınırdaki bazı bölgeler hakkında şartlar dile getirilmekte ve “kral oğlu” diye bahsedilen hanedan üyesinin antlaşma için yetkileri sorgulanmaktadır. Bahsedilen kral oğlunun I. Ferdinand'ın oğlu II. Maximilian olduğu düşünülmüştür. Şöyle ki önceki kral V. Karl'ın oğlu II. Felipe İspanya tahtında olup bu mektupta bahsedilen kral oğlunun Osmanlı-Avusturya sınırında bazı bölgelerde hakimiyeti konuşulan biri olması hasebiyle II. Maximilian olması ihtimali makuldür. Nitekim mektupta “...müşârun ileyh kral oğluna Vilâyet-i Erdel cenâb-ı celâlet-meâbımız kibelinden ihsân olunub livâ-i şerîfimizle müşerref olan kullarımız idâdından olmağın anın tasarrufunda olan vilâyet dahı sâir memâlik-i mahrûsemiz gibi sâye-i himâyetimizdedir.”¹¹² şeklinde bahsi geçmektedir. Gayet kısa tutulmuş olan bu mektupta Kanuni, çabuk ve açık şekilde söyleyeceğini söylemiş ve şart ve sorularını dile getirmiştir. Mektubun sonunda ise “Bu cânibden ser-haddlerde olan beglerbeglerimize ve beglerimize ahkâm-ı şerîfe irsâl olunub tenbîh ü te'kid olunmuşdur ki, cevâbınız gelince mâdâm ki sizin tarafınızdan ahde muhâlif iş

¹⁰⁸ Bkz. M, varak 83a, 87a, 90b.

¹⁰⁹ M, varak 83a

¹¹⁰ M, varak 83a.

¹¹¹ M, varak 83a.

¹¹² M, varak 83b.

olmaya, bu taraftan sulh u emâna muğâyir dahl ü tecâvüz itmeyüb kendü hâllerinde olub iki cânibden re'âyâ vü berâyâ refâhiyyet ü itmi'nân üzre olalar."¹¹³ sözleriyle var olan barış halini muhafaza hususunda aldığı kararı da bildirmiştir. Antlaşmaya zemin hazırlayan bu yazışma sonrasında ise antlaşma vücut bulmuştur.

Hicri 968 (Miladi 1560-61) tarihli ikinci metinde¹¹⁴, İspanya ve Avusturya krallarıyla müştereken yapılan bu antlaşma mevcuttur. Antlaşma Kanuni Sultan Süleyman'ın heybetli bir takdimiyle başlamaktadır.¹¹⁵ Kral I. Ferdinand'a "... ma'lûm ola ki, Romanlar'ın ve ana tâbi' olan yerlerin kralı olan Ferdinanduş [I. Ferdinand] Kral benim izzetlü ve azametlü ulu der-gâhıma yarar ilçisin ve âdemîsin gönderüb bâb-ı sa'âdet-meâbım cânibi ile sulh u salâh olunub mâ-beynimizde dostluk olmak üzre inâyet-i hümayûnum ricâ idüib ..."¹¹⁶ şeklinde buyurgan bir edayla hitab edilen bu antlaşmada esas olarak Macaristan'da Osmanlılar'ın idaresi altında olmayan bölgeler için Avusturyalılar tarafından ödenmekte olan 30.000 altının yine ödenmeye devam etmesi ve buna mukabil Osmanlılar tarafından o bölgelere müdahalede bulunulmayacağı taahhüdü vardır. "...bu ahd-nâme-i hümayûnumı virdüm ve buyurdum ki, ba'de'l-yevm Vilâyet-i Engürüs'den şol kal'alar ve kaşteller ki - bi'l-fi'l benim beglerim ve askerlerim zabtındadır - anlara müte'allik olan köyleri ve re'âyâsı ile kemâ kân asker-i zafer-peykerim zabtında olub anlardan ğayrı şol kal'alar ve kaşteller ki hâlyâ Hıristiyan tâifesinin ellerinde ve zabtlarındadır. Berkarâr-ı sâbık anlar zabtlarında olub ol vilâyetler mukâbelesinde ahd kabûl olunduğı üzre otuz bin altun mâdâm ki Mart evvelinde her yıl sa'âdetlü kapıma gelüb hizâne-i âmireme vâsıl ola ve yukaruda tafsîl olunan cümle şartlar ri'âyet olunub beglerim ve askerim zabtında olan yerlere ve köyler re'âyâsına anlar cânibinden ve beglerinden ve leşkerlerinden ve harâmîlerinden zarar u ziyân olmayub kendü hâllerinde olalar,

¹¹³ M, varak 84b.

¹¹⁴ M, varak 87a.

¹¹⁵ "... ben ki sultân-ı selâtîn, burhânü'l-havâkîn, tâc-bahş-ı husrevân-ı rû-yı zemîn, zullullâhi fi'l-arzeyn, Mekke'nin ve Medîne'nin ve Kuds-i Şerîfin ve İstanbul'un ve Akdeniz'in ve Karadeniz'in ve Rûm-ili'nin ve Anatolî'nin ve Rûm'in ve Karaman'in ve Arz-ı Rûm'un ve Diyâr-bekr'in ve Kürdistân ve Lûristân'ın ve Azerbaycân'ın ve Acem'in ve Zü'l-kâdiriyye ve Mısr u Şâm ve külliyyen Arâbistân ve Bağdâd ve Basra ve Aden ve Yemen memleketinin ve Tatar ve Deşt-i Kıpçak ve mağrib-i zemîn ve Eflak ve Boğdan ve Butun tahtının ve Erdel vilâyeti'nin ve ana tâbi' olan yerlerin ve dahi kılıcımızla alınmış nice memleketlerin pâdişâhi ve sultânı Sultân Süleymân Şâh bin Sultân Selîm Şâh bin Sultân Bâyezîd Hân'im.", M, varak 87a.

¹¹⁶ M, varak 87b.

benden dahı aslâ nesne sâdır olmaya ve benim beglerbegilerimden ve sancak begi kullarımdan ve sâir leşker-i zefer-peykerim halkından Hıristiyan tâifesinin taht-ı yedlerinde ve zabtlarında olan memleketine ve re'âyâsına aslâ ve kat'â bir vechle zarar u ziyân erişdirilmeye ve cümle ser-haddlerde vâki' olan yerlerde haydud tâifesi zabt olunub aslâ ve kat'â fesâd ü şenâ'at etmeyeler."¹¹⁷ ifadeleriyle karara bağlanan durum için Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı hakimiyetindeki bölgelere müdahale edilmemesini şart koşmuştur.

Osmanlılar'a tabi olup da Avusturya tarafına sığınan olursa iadesinin istendiği¹¹⁸ antlaşmada İspanya'nın hem Osmanlı topraklarına hem de Mağrib'deki Müslüman ülkelere müdahalesinin men edildiği görülmektedir. "*Ve deryâ cânibinden dahı mâdâm ki müşârun ileyh İspanya Kralı tarafından ve askerinden memâlik-i mahrûseme ve Diyâr-ı Mağrib'de olan ehl-i İslâm'a dahı ..... Vilâyeti'ne bi'l-cümle kendülerin bi'l-fi'l tasarruflarında olan yerlerden ve kendülerle dostluk üzere olanların vilâyetlerinden ğayrı memlekete ve re'âyâsına zarar u ziyân olmaya.*"¹¹⁹ sözleriyle Kanuni sahibi olduğu hilafet makamının da gereğini yerine getirmektedir. "*Vech-i meşrûh üzere iki cânibin bâzer-gânları ve tâcirleri emn ü emân üzere olub gelüb ticâretlerinde olalar. Mâllarına ve cânlarına zarar erişdirilmeye.*"¹²⁰ ifadeleriyle taraflar arasında ticaretin devamını da karara bağlayan antlaşmanın bu kısmından da anlaşılacağı üzere o yıllarda Osmanlılar'ın Avusturya ve İspanya ile ilişkileri taraflar arasında ticaretin yürütülebileceği derecede iyi seyretmektedir ve bunun devamı garanti altına alınmaktadır. Bilindiği gibi ticaret erbabı emniyet duymadığı yerde faaliyetten çekinir. Devletler arasında ticaretin garanti altına alındığı antlaşmaların imzalanması ise güven ortamının ve iyi ilişkilerin mevcudiyetini ispat eder. Bu durum da Osmanlılar'ın Avusturya ve İspanya ile aralarını iyi tutmak ve barış içinde yaşamak istedikleri şeklinde bir önermeyi destekler.

Öte yandan bu antlaşmanın Safeviler'le varılan antlaşma gibi kesin ve uzun vadeli bir barış olmadığı da açıktır. Görüldüğü gibi daha önceki antlaşmanın uzatılmasından

---

¹¹⁷ M, varak 89a.

¹¹⁸ Bkz. M, varak 88b, 90a.

¹¹⁹ M, varak 90a.

¹²⁰ M, varak 90b.

ibaret olan ve Macaristan'daki bazı bölgeler üzerinde Habsburglar'ın iddialarını neticeye bağlamayan bu antlaşma her iki taraf için de geçici mahiyettedir. Bu durum Kanuni'nin o demlerde **statüko** inşası ve durumu muhafaza çabası içinde olduğu iddiamıza ters gibi görülmemelidir. Daha önce kendisine müracaatta bulunduğumuz Zahit Atçıl, doktora tezinde 1545 yılında Osmanlı-Habsburg ateşkes görüşmelerinde Habsburglar adına görevli olan Veltwyck adlı elçinin daha sonra kral olacak olan Avusturya Arşidükü Ferdinand'a Osmanlılar'ın ateşkesten çok, uzun vadeli bir barışa hazır olduğunu bildirdiğini kaydetmektedir.¹²¹ Tıpkı doğuda olduğu gibi batıda da kalıcı başarılar elde edememiş olan Osmanlılar'ın Safeviler'le olduğu gibi Habsburglar'la da sağlam bir barış yapmayı istemesi gayet makul bir durumdu belki de zaruriydi. Şimdi bir de Şehzade Bayezid'in isyanı ve Safeviler'e sığınmasıyla ortaya çıkan tehdit Osmanlılar'ı batıda barışa daha muhtaç hale getirmiş olabilir. Zahit Atçıl, Osmanlılar'ın 1529 Viyana Kuşatması'ndaki başarısızlığıyla Viyana ve Roma'yı alma arzusunu terk ettiğini ve Macaristan'ı tampon bölge olarak kullanamayıp Budin'i beylerbeyilik statüsüne çevirerek batı sınırlarını stabilize etme çabasının ilk adımını attığını ve haçlılara karşı savunma mekanizması kurduğunu¹²² söylemektedir. Belki savunma mekanizması kurma iddiası tartışmalıdır ama Osmanlılar'ın daha ileriye gitmek yerine elde ettiğini korumaya çalıştığı açıktır.

Antlaşma metninde Kral Karlo (V. Karl) adı geçmektedir ki, ilgi çekici bir noktadır. Şöyle ki; *"... gönderdiği ilçi dahi anın karındaşı vilâyet-i İspanya Kralı Karlo tarafından dahi vekil idüğün arz idüb..."*¹²³ ve *"...anın tarafından ve karındaşı Karlo Kralı cânibinden ahd-i şerîfimize muhâlif iş olmaya,"*¹²⁴ sözleriyle antlaşma metninde geçen Hicri 968 (Miladi 1560-61) tarihinde hayatta olmayan Karlo'nun zikredilmesi, tarafımızca bizzat Karlo'nun kendisinden ziyade İspanya Krallığı ve o esnada tahtta bulunan II. Felipe olarak değerlendirilmiştir.

Avrupalılar'la yapılan diğer antlaşma ise Osmanlılar'la Floransa Dükaları arasındadır.¹²⁵ Metinde Flordin Beyleri olarak kaydedilmiştir ki, Mikail Acıpınar bir

---

¹²¹ Atçıl, a.g.t., s. 73.

¹²² Atçıl, a.g.t., s. 177.

¹²³ M, varak 87b.

¹²⁴ M, varak 88a.

¹²⁵ M, varak 90b.

makalesinde Flordin Beylerinin Floransa Dükaları olduğunu açıklamıştır.¹²⁶ Yine Kanuni Sultan Süleyman'ın heybetli bir takdimiyle başlayan antlaşma metnindeki ifadeler Habsburglar'la yapılan antlaşma metnindeki ifadelerden biraz farklıdır.¹²⁷ Bu defa hakimiyet sahaları arasında Çin ve Hıta da zikredilmiş, Şam, Azerbaycan, Erdel ve Budin gibi yerler anılmamıştır. Sultan II. Bayezid zamanından beri devam eden antlaşmanın yenilenmesi talebine cevaben kaleme alınan bu antlaşma tamamen ticari meseleler etrafındadır. Metne baştan sona bakıldığında Floransa'dan gelen tüccarların Osmanlı sınırları içindeki faaliyetlerinin düzenlendiği görülür. Bu da gösteriyor ki, II. Bayezid zamanından beri Osmanlılar'la Floransa Dükalığı arasında düzenli ticari ilişkiler mevcuttur. Tüccarların haklarının garanti edildiği antlaşmaya göre Osmanlı topraklarındaki gayri müslim tüccarlarla aralarında hakem de Osmanlı'dır ve aralarındaki davalar Osmanlı kadısına ihale edilir.¹²⁸

Mecmuadaki diğer metinlerden çok farklı olan bu antlaşma siyasi olmaktan ziyade ticaretle ilgili teknik meselelerin ele alınmış olması yönüyle mecmuada tektir. Mecmuanın umumu üzerinden süzdüğümüz Osmanlılar'ın **statüko** inşası çabası önermesinin de dışındadır. Floransalılar'ın Osmanlı dış siyasetinde çok farklı bir yere sahip olduklarını ve uzun zamandan beri ilişkilerin gayet iyi seyrettiğini gösterir. 15. ve 16. yüzyıllarda ticaret yoluyla zenginleşen ve Fatih döneminden beri Osmanlılar'la iyi ilişkiler içinde olan Floransa Dükalığı'nın 1569 yılında Toskana adını alması öncesi Osmanlılar'la yaptığı son antlaşma olmalıdır.

¹²⁶ Mikail Acıpinar, "Osmanlı Kaynaklarında Floransa'yı Aramak: Duka, Duka-i Françe ve Duka Gemileri Üzerine Bazı Bilgiler", *Cihannüma*, sayı: II/1, Haziran 2016, s. 37-49.

¹²⁷ "... ben ki sultân-ı selâtîn-i memâlik-i Rûm ve Arab u Acem ve hâkân-ı havâkîn-i Çin ve Hitâ ve Türk ve Deylem, Nerîmân-savlet-i girûdârî, kahramân-ı sâha-i taht-gîrî, tâc-dâr-ı şehsuvâr-ı arsa-i leşker-keş ü kişver-küşâyî, şehriyâr-ı iklim-bahş ve memleket-ârâyî, fermân-fermâ-i kayâsıra-i asr ü avân, sâhib-kırân-ı karn ve nusret-iktirân olub Akdeniz eknâfında olan bilâd-ı sipîhr-iştîdâdın ve Karadeniz etrâfındaki kal'a ve bıkâ'in ve nâdire-i asr olan Mısır ve Sa'id A'lâ'nın ve Bağdâd-ı dârü's-selâm ve Bilâd-ı Haleb ü Şâm'ın ve Bender-i Cidde ve Beytullâhi'l-harâm'ın ve Medîne-i Münevvere ve Kuds-i Şerîf-i lâzîmü'l-ihtirâmın "şerrefehümullâhu Te'âlâ şerefen ve ta'zîmen" ve Vilâyet-i Yemen ve Aden ve San'â'nın ve memâlik-i Habeş ve Basra vü Lahsâ ve Kürdistân'ın ve Lûristân'ın ve Vân'ın ve Deşt-i Kıpçak ve Diyâr-ı Tatar'ın ve külliyyen Anatoli ve Karaman ve Rûm ve Zül-kâdiriyye'nin ve umûmen memâlik-i Rûm-ili ve Eflak ve Boğdan'ın ve dahi âbâ-i kirâmım ve ecdâd-ı izâmım "enârallâhu Te'âlâ berâhînihim" kuvvet-i kâhire ile feth itdikleri nice memleketlerin ve cenâb-ı celâlet-meâbım dahi tîğ-ı âteş-bâr ve şimşîr-i zafer-nigârım ile feth eyledüğüm nice diyârların ve memleketlerin sultânı ve pâdişâhı Sultân Süleymân Şâh Hânım.", M, varak 91a.

¹²⁸ Bkz. M, varak 92a-b.

2.1.3. Münşeat Mecmuasında Şeybaniler’le İlişkiler

Yukarıda üzerinde durduğumuz mektuplar haricinde 11 metin daha vardır ve bunların yedi adedi Şeybaniler’le yapılan yazışmalardır.¹²⁹ Bu mektupların ana teması Safeviler’dir. Kanuni’nin, Şehzade Bayezid hadisesi dolayısıyla Safeviler’e baskı yapmak amacıyla doğudaki sünni devletleri İran üzerine sevk etmeye çalıştığı daha önce bu mektuplar üzerinden izah edilmişti. Mecmuada Safeviler’le ilişkiler başlığından tekrar bakılabilir. Her ne kadar bahsettiğimiz mektuplarda esas unsur Safeviler olsa da o dönemde Şeybaniler’in iç karışıklığa düşmüş olduğu ve taht kavgalarıyla uğraştığına dair bilgiler de bulunmaktadır. Şöyle ki; Barak Han’dan gelen 1556 tarihli mektupta Abdüllatif Han’ın ölümünden sonra taht için çıkan nizadan bahsedilmektedir. Mektubun Farsça tercümesine bakıldığında *“Orada, cihana sahiplenme sebeplerinden el çekmiş olan hazret-i firdevs mekan Abdüllatif Han’ın mahfilinde, bu fani saraydan baki olan ebedilik cihanına mutlulukla varmışlardı ve hilafet ve hanlık nöbeti ve saltanat ve cihanbanî rütbesi hümayun sıfat olan bizim zatımıza erişmiş olmuştur. Kendi kardeşleri ki Semerkand’da han hazretlerinin mülazemetinde mesken tutmuşlardır. Diğer sultanlar ki alem gibi yüksek olan Dabusi, Kufniun, Kirmene, Keş, Kareşî, Hazar gibi alem-eyalet olan kalelerde yerleşmişlerdir. Kalelerin sağlamlığına güvenerek münaza’at kapılarını açmışlardı. Bu yönüyle bu iki-üç yıl içerisinde, gaza hayali ve savaşma fikri ki nurlu gönülde saklı ve hatir olan hatırda mahzun idi, gecikti ve bu sürede onları müşfikana karşılıklı sulhla muhalefet yolundan muvafakat vadisine getirmeye delalet ettik. İşin sonunda Semerkand sultanları, kendi kusurlarına vakıf oldular ve kendi cüret ve cesaretlerinden pişmanlık ve mahcubiyet duyarak “unuttuğumuzda veya hata işlediğimizde bizi muahaza etme-sorumlu tutup sorgulama” hükmünün ifadesince Semerkand tahtını kabul ederek bize emanet ettiler. Ve Pir Muhammed Sultan ve kardeşleri ki tam anlamıyla edepsizlik etmişlerdi, firar etmeye karar edip kaçmışlardı, suyun o tarafından Belh’e geçtiler. Ve anılan bütün kaleler fetholundu. Ve bütün maverainnehir memleketleri, ülkeler fethedenin bayraklarının hükmü altına girdi. Bunun gibi sadece bir tek Buhara kalmıştı ki o da ilahi inayet ile aynı*

¹²⁹ M, varak 21a, 23b, 27a, 28b, 30b, 77b.

şekilde fetholundu."¹³⁰ şeklindeki ifadelerden taht kavgası ve bu kavganın seyri hakkında net ifadeler ve bilgiler vardır. Anlaşıyor ki bu kavgada Nevruz Ahmed Barak Han galip durumdadır. "*Bundan sonra belli bir usul üzere elçi göndermek istiyoruz.*"¹³¹ diyerek Osmanlılar'la ilişkileri sıkı tutmak istediğini bildiren Barak Han'la yazışmalar devam etmiştir.

1556 tarihli diğer bir mektubun¹³² başlığında Seyyid Burhan Barak Han şeklinde kaydedilmiş olan Barak Han önceki mektuptaki gibi Osmanlılar tarafından gönderilen yeniçerilerden bahsetmektedir. "*İhlası bol olan bir özel yeniçeri topluluğu ve bir grup hizmetkarları emir buyurmuşlar.*"¹³³ diyen Barak Han "... *Mübarizüddin Kutluk Fuladi'yi ki o da bu bendenin eski emirlerinden ve mülazimlerindendir, ihlas izharı için ve muhabbet ve sevgi temellerini ve sütunlarını sağlamlaştırmak amacıyla hizmete gönderilmiştir. Mümkündür ki rikabı öpme izzetiyle mutlu olur. Bu muhlisin istidasının keyfiyetini arz edebilsin.*"¹³⁴ şeklindeki sözleriyle elçi göndereceğini de haber vermektedir.

Aynı yıl iki mektubun gönderilmiş olması Barak Han'ın taht kavgaları yüzünden Osmanlılar'dan destek görmek istediğini düşündürmektedir. Bilindiği gibi gönderilen yeniçeriler ve toplar bu taht kavgalarında kullanılmıştı. Demek ki rakipleri karşısında yeterince güçlü olmayan Barak Han bu desteğin devamını sağlamayı amaçlamaktadır.

Mecmuadaki tertip sırasına göre bir sonraki tarihsiz mektubunda¹³⁵ Barak Han Semerkand Müftüsü Şeyh Muslihüddin isimli önemli bir zatın Osmanlı topraklarında yaşayan akrabalarının gözetilmesini istiyor ki, bu da siyasi meseleler dışında daha hususi mevzuların dile getirildiği bir zeminde ilişkilerin seyrettiği anlamına gelir. Nitekim Osmanlı tarafından gönderilen Nisan 1557 tarihli mektupta¹³⁶ "... *Mevlânâ Şeyh Muslih'üd-dîn Mustafâ "zîdet fezâilühû" nun bu cânibde olan akrabâsı ri'âyet*

---

¹³⁰ M, varak 21a-23b.

¹³¹ M, varak 21a.

¹³² M, varak 23b.

¹³³ M, varak 23b-27a.

¹³⁴ M, varak 23b-27a.

¹³⁵ M, varak 27a.

¹³⁶ M, varak 28b.

*olunmak bâbında mezîd-i inâyetimiz zuhûr bulmağa işâret olunmuşdu.*¹³⁷ sözleriyle müsbet cevap verilmiştir. Başlıkta yine Burhan ismiyle kaydedilmiş olan Barak Han'a cevap maksadıyla yazılmış tarihsiz ama Şah Tahmasb'la sulh halinden bahsettiği için 1555 sonrası olduğu kesin olan mektupta¹³⁸ “... *mu‘teberlerinüzden Kutluk Fûlâdî “zîde kadruhû”yı irsâl kılub*”¹³⁹ denilerek Barak Han'dan gelen elçiden haber vermektedir. Bu da üzerinde durduğumuz bu mektubun varak 23b'de kayıtlı olan Barak Han'ın Mayıs 1556 tarihli mektubuna cevap olarak yazıldığını gösterir. Tarihlerle dikkat edildiğinde Osmanlılar'la Barak Han arasında sık yazışmalar yapıldığı anlaşılıyor. Osmanlı tarafından gönderilen askeri yardım ve Şeybaniler'den gelen elçiyi de bir arada düşünürsek o yıllarda Osmanlılar'la Özbekler arasında ilişkilerin sıkılaştığı kanaatine ulaşılabilir. Gerek Osmanlılar'ın Safeviler'e karşı, gerekse Barak Han'ın taht kavgası verdiği rakiplerine karşı destek arayışı bu yakınlığı sağlamış olmalıdır.

Belh şehrinde hüküm süren Pir Muhammed Han'a gönderilen 1561 tarihli mektupta Safeviler'e karşı destek arayışına matuf olduğundan daha önce bahsedilmişti. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta şudur ki, Şehzade Bayezid hadisesinin yaşandığı yıllarda Şeybaniler taht kavgasından dolayı yerel beyliklere dönüşmüş durumdadır ve küçük bölgelerde ayrı ayrı yönetimler kurmuşlardır. Bu yüzden Kanuni Sultan Süleyman o tarafta birden fazla hükümdarla muhatap olmak zorunda kalmıştır. O yöne gönderilmiş mektuplar Şeybaniler'in parçalanmış halinin açık delilidir.

Timur'un doğduğu şehir olan Keş'te hüküm süren Hacim Sultan'a gönderilen 1557 tarihli mektup¹⁴⁰ o tarafa gönderilen mektuplar içinde Safeviler'den ve herhangi bir siyasi meseleden hiç bahsetmeyen tek mektuptur diyebiliriz. Yazıldığı tarih itibarıyla Safeviler hakkında kelam etmeye gerek görülmemiş olabilir. Mektuptaki “... *âdeminüz ..... “zîde kadruhû” risâleti ile nâme-i ferruh- fâl ve ferah-meâl ve sahîfe-i ihlâs-makâl ve ihtisâs-ı ittisâl-i îsâl kılub âsitân-ı kişver-sitân ve refi'ü'l-biünyânımız cânibine kemâl-i musâfât ü vedâd ve nihâyet müvâlât ü ittihâd üzre olduğunuzu iş'âr eyleyüb enzâr-ı sîdk-âsârınız bâr-gâh-ı zevü'l-iktidârımız kîbeline ale'l-istimrâr*

¹³⁷ M, varak 30a.

¹³⁸ M, varak 30b

¹³⁹ M, varak 30b.

¹⁴⁰ M, varak 31b.

idügin iblâğ ve iş'âr itmîşsiz"¹⁴¹ sözlerinden öncelikli olarak Hacim Sultan'dan elçi geldiği ve Osmanlılar'la dostça münasebet tesisine giriştiği anlaşılıyor. "*Müşârun ileyh ilçiniz şol ki merâsim-i risâlet ve levâzım-ı vesâtatdır, itmâm itmegin hüsn-i icâzet-i âtfet-ğâyetimiz ile savb-ı savâb-menkabet tarafına irsâl olundu. Sevâlif-i eyyâmdan atabe-i aliyemiz merci'-i küberâ-i fihâm ve melce'-i cümle-i ümerâ-i lâzümü'l-ihirâm olmağın ilticâ vü iltimâ ile iftihâr idenler hakkında vüfûr-ı şefkat ve kemâl-i âtfetimiz bî-hadd ü bî-şumârdır.*"¹⁴² sözleriyle de Kanuni Sultan Süleyman, Hacim Sultan'ı dostluğa kabul ettiğini bildirerek münasebetin devamı için kapı açıyor.

Şeybaniler dışında olmakla beraber coğrafya olarak onlarla yakın komşu olan Yaka Türkmenleri'ne gönderilen bir adet mektuptan¹⁴³ Safeviler'le ilişkiler kısmında bahsetmiştik, o sebeple tekrara lüzum görülmemiştir.

2.1.4. Münşeat Mecmuasında Kafkasya Hükümdarlarıyla İlişkiler

Laz hükümdarı İbrahim Han'a ve Gürcistan emirlerinden Levend Bey'e gönderilen ve onları Safeviler'e karşı sevk etmeye çalışan mektuplardan¹⁴⁴ Safeviler'le ilişkiler kısmında bahsetmiştik. Bunlar içinde Levend Bey'in mektubunda farklı unsurlar da var. "*İftihâr-i ümerâü'l-milleti'l-Mesîhiyye, muhtâr-ı küberâü't-tâifeti'l-İseviyye Levend Beg*"¹⁴⁵ ifadelerinden Hıristiyan olduğu anlaşılan Levend Bey, "... *Îsâ nâm oğlunuz ... Gürcistân'ı aradan götürüp ba'dehû memâlik-i İslâmiyye'ye dahl ü ta'arruz eylemekdir deyu iş'âr eyleyüb atebe-i gerdûn-vakârımızdan istiğâse vü istimdâd eylemişsiz.*"¹⁴⁶ sözlerinden anlaşılacağı üzere oğluyla taht kavgası halindedir ve Osmanlılar'dan yardım istemektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi Safeviler'le 10 yıldan fazla zamandır barış içinde olduklarını söyleyen Kanuni, durumu idare etmesini tavsiye ederek Levend Bey'in talebini reddetmiştir.

---

¹⁴¹ M, varak 32a.

¹⁴² M, varak 32b.

¹⁴³ M, varak 79a.

¹⁴⁴ M, varak 80b, 82a.

¹⁴⁵ M, varak 82a.

¹⁴⁶ M, varak 82a.

2.1.5. Münşeat Mecmuasında Babürlüler’le İlişkiler

Elimizdeki münşeat mecmuasında Babür hükümdarı Hümayun Şah’dan gelmiş bir adet Farsça mektup¹⁴⁷ mevcuttur. Tıpkı Şah Tahmasb’dan gelen mektuplarda olduğu gibi övgülerle doludur ama Şah Tahmasb’a göre daha mütevazidir. Mektupta hilafet vurgusu¹⁴⁸ öne çıkmaktadır. Mecmuada Babürlüler’den gelen tek mektup olmasına rağmen çok önemli bir bilgi vermektedir. O dönemde Hindistan’da bulunan Seydi Ali Reis’ten haber veren mektuptan Ali Reis’in Mısır askeriyle beraber Hindistan’ın Gücerat bölgesine geldiğini¹⁴⁹ öğreniyoruz. Kanuni Sultan Süleyman’a bol bol dualar eden Hümayun Şah’ın 1556 yılı başlarında ölmüş olması dolayısıyla mektubun 1555’te yazıldığı kabul edilebilir.

Münşeat mecmuasının kaynak değeri hakkında sonuç olarak şunları tekrar etmekte fayda var. Bu mecmua, Osmanlılar’ın doğuda ve batıda fetih siyasetini sürdürmekte ciddi şekilde zorlandığı ve fetih yerine muhafaza edilebilir bir **statüko** inşa etme amacıyla, düşmanı olan Habsburglar’la ve özellikle Safeviler’le barış tesis etmeye çalıştığını gözler önüne seren değerli bir kaynaktır. Baştan sona barış ve dostluk ifadeleriyle dolu olan mecmua özellikle bu yönüyle dikkat çekmektedir ve okuyan herkesin ilk farkedeceği husus budur.

2.2. METNİN TESİRLERİ

Elimizdeki münşeat mecmuasının üzerine yapılmış herhangi bir çalışma mevcut değildir. Mecmuanın kaynak olarak kullanılıp kullanılmadığına dair yapılan araştırmada ise sadece bir makalede kendisine atıf yapıldığı tespit edilmiştir. Bu makale Remzi Kılıç’a ait olan “Osmanlı-Özbek Siyasi İlişkileri (1530-1555)”¹⁵⁰ isimli makaledir. Remzi Kılıç daha ziyade Feridun Bey Münşeatı’na başvurmuş olduğu makalesinde mecmuanın 23b ile 31b numaralı varaklar arasındaki Buhara hakimi Barak Han’la yapılan yazışmalara atıf yapmaktadır. Bunun haricinde bir referansa rastlanmamıştır.

---

¹⁴⁷ M, varak 54a.

¹⁴⁸ M, varak 54a-55b

¹⁴⁹ M, varak 54a-55a.

¹⁵⁰ Remzi Kılıç, “Osmanlı-Özbek Siyasi İlişkileri (1530-1555)”, *Türk Kültürü*, 37/437, Ankara, 1999.

Mecmuanın farkedilmemiş olması veya farkedilmişse bile üzerinde durulmamış olmasının sebepleri üzerinde fikir yürütmek gerekirse, ihtiva ettiği mektupların büyük çoğunluğunun Feridun Bey Münşeati'nda mevcut olması ve Feridun Bey'in itibarına hamledilebilir. Şöyle ki; öncelikle Feridun Bey (ö. 1583) Osmanlı nişancılarından olup resmi devlet yazışmaları ile ilgili yapılacak bir çalışmada doğrudan ilk tercih edilecek kaynaktır. Hele ki Kanuni dönemini görmüş, Nahcivan Seferi'ne katılmış ve III. Murat zamanında nişancı iken vefat eden bir devlet adamı olarak geride bıraktığı Münşeati's-selâtin adlı eseri ister istemez öncelik kazanır. Tarihçilerin ve araştırmacıların öncelikle onun eserine yönelmesi gayet makul bir tercihtir. Elimizdeki münşeat mecmuasındaki mektupların 42 adedinden 39 adedinin de Feridun Bey Münşeati'nda aynen mevcut olması da Feridun Bey'in tercih edilmiş olması sebebine kuvvet katar. Tabii ki tarihçilerin elimizdeki münşeat mecmuasını da görüp Feridun Bey'i tercih etmiş olduklarına dair veri mevcut değildir ama bunu güçlü bir ihtimal olarak değerlendirmek gerekir. Remzi Kılıç'a ait yukarıda bahsettiğimiz makalede de Osmanlı-Özbek ilişkileri hakkında kaynak olarak her iki esere de başvurabileceği halde ağırlıklı olarak Feridun Bey'in eserini tercih etmiştir. Münşeati's-selâtin cilt II sayfa 51-52, 84-85, 74-75'e yaptığı atıflarda kayıtlı olan mektuplar çalıştığımız münşeat mecmuasında da mevcuttur ama tercih edilen Münşeati's-selâtin'dir. Sadece tek örnek üzerinden genelleme yapmak doğru olmasa da kanaat elde etmek açısından karine olarak dikkati çekmektedir.

Öte yandan her iki metin arasında yapılan ve metnin transkripsiyonunda dipnotlarla takdim edilen karşılaştırmada elimizdeki münşeat mecmuasının gayet sıhhatli olduğu kabul edilebilir. Şöyle ki; iki metin arasında muhtevayı bozabilecek bir farklılık tespit edilmemiştir. Sadece varak 38a-40a arasında Şah Tahmasb'a yazılan cevap mektubunda adı geçen Tibet Ağa ismi Feridun Bey Münşeati cilt II, sayfa 18'de "Zeynel Ağa" olarak geçmektedir. Bunun haricinde dikkate değer bir fark bulunamadığı gibi, tespit edilen farklar muhtevayı zedelediği gibi cümleleri de bozacak derecede değildir ve metnin akışı içinde manayı değiştirmemektedir. Bundan dolayı münşeat mecmuası Nahcivan Seferi'den Kanuni'nin ölümüne kadar geçen dönem hakkında çalışmalar için kaynaklık edebilir.

2.3. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL

Öncelikle elimizdeki münşeat mecmuasında mevcut Osmanlı Türkçesi kısımların transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyon yapılırken (â, û, î) uzatmaları belirtilmiş, (kaf) ve (ğayn) harflerinin uzatmaları (ā, ī, ū) şeklinde gösterilmiştir. Dipnot ve açıklamalarda Arap harfleri, bilinen isimleriyle Latin harfleri kullanılarak parantez içinde yazılmıştır, örnek: (ze).

Yazının orijinalinde eksik veya hata varsa [ ] işareti içine alınarak belirtilmiştir. Ayrıca dipnot kullanarak açıklanmıştır.

Varakların ön yüzü (a) arka yüzü (b) harfiyle gösterilmiş ve varak numarası yanına yazılarak [ ] işareti içinde gösterilmiştir. Örnek: [1a].

Yazılışında zaman zaman değişiklikler görülen kelimeler birlik sağlanması amacıyla tek hale getirilmiştir. Bunlar, “ilçi”, “giru” kelimeleridir.

Metindeki Farsça mektupların Türkçe tercümesi verilmiş olup, okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla elkab kısımları da Türkçeleştirilmiştir.

Metnin içinden bakılması için verilen dipnotlarda Osmanlı Türkçesi’nden transkripsiyon yapılan bölümler için varak numarası verilmiştir. Farsça mektupların Türkçe tercümesi verildiğinden o kısımlarda tam varak numarası verilememiş, onun yerine Farsça metnin başladığı ve bittiği varak numarası verilmiştir.

Metin içinde 7, 11, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 101,102, 107, 118, 119, 121, 122 numaralı varaklar boş olup üstlerinde numaraları yazılıdır. Metin içinde dipnotla belirtilmiştir. 55. varak iki defa yazılmış olup ilkinin hatalı olduğu görülerek ikincisi esas alınmıştır.

Mecmuanın başında bulunan fihrist Farsça olup tercümesine gerek görülmemiştir. Mecmua içindeki bazı mektuplar da bu fihristte mevcut olmadığından, mektupların başlıkları ve karşılarında varak numaraları verilerek yeniden fihrist tanzim edilmiş ve transkripsiyon öncesi son başlık olarak yerleştirilmiştir.

Metinde Allah, Rasulullah ve dini önderler hakkındaki dua ve teberrük cümlelerinin tercümesi verilmemiştir, ama diğer şahsiyetler (sultan, elçi vb.) hakkındaki duaların tercümesi verilmiştir.

Allah kelimesinin terkip içinde geçtiği yerlerde bu kelime başındaki harf hemze-i vasl olduğu için tamlanan olduğunda bitiştirirken transkripsiyon yapılmamıştır. Allah kelimesi tamlayan olduğunda ise transkripsiyon yapılmıştır.

Feridun Bey Münşeati'yla mukayese yapılarak mecmuadaki mektupların tespit edilen nüshaları karşılaştırılmış ve farklılıklar dipnotla belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. METNİN FİHRİSTİ

Nahcivân Seferi'nde vüzerâ-yı izâma Surh-ser beglerinden gönderilen zarâ'at-nâmenin cevabıdır	1a
Sâniyen Nahcivân Seferi'nde vüzerâ-yı izâmdan Surh-ser beglerine yazılan cevâbdır	4a
Def'a-i sâlisede vüzerâ-yı izâmdan Surh-ser beglerine yazılan cevâbdır	8a
Amâsiyye'de vüzerâ-yı izâm Şah Tahmâsb'ın vükelâsına yazdıkları cevâbdır	12a
Amâsiyye'de der-gâh-ı mu'allâya Şâh Tahmâsb'dan gelen zarâ'at-nâmedir	14a
el-Cevâb	18b
Der-gâh-ı mu'allâya Semerkand Pâdişâhı Barak Hân'dan gelen zarâ'at-nâme sûretidir	21a
Bu nâme-yi dahı Buhârâ hâkimi Seyyid Burhân Barak Hân'ın ilçisiyle der-gâh-ı mu'allâya göndermiştir	23b
Bu nâme dahı mezbûr Barak Hân'dandır, Semerkand müftîsi olan Mevlânâ Muslihü'd-dîn-i Rûmî'nin akrabâları sipârîşi için	27a
el-Cevâb	28b
Hudâvendigâr-ı Süleymân-iktidârdan Buhârâ Hakimi Burhân Hân'a yazılan cevâb-nâmedir	30b
Sultan Süleymân Hân'dan Ağatay Hân oğlu Hâcim Sultân cânibine gönderilen nâmedir	31b
Merhûm Sultân Süleymân Hân'ın câmi'-i şerîfi tamâm oldukda Şâh Tahmâsb'dan gelen tehnîd-nâmenin sûretidir	32b
el-Cevâb.....	38a
Merhûme Hâsekî Sultân'a Şâh'ın hemşiresinden gelen nâme suretidir	40a
el-Cevâb.....	43a
Şah Tahmâsb'ın oğlu Hudâbende'den Rüstem Paşa'ya gelen nâme sûretidir	44b

Muhammed Hudâbende lalasından Rüstem Paşa'ya tehniye-i vezâret için gelen nâmedir	49a
Vezîr-i a'zam kibelinden Tahmâsb oğlu Muhammed Mîrzâ'ya yazılan nâmedir ...	53a
Hümâyûndan Seyyid Alî Çelebi ile gelen nâmedir (derkenar: Hind pâdişâhı Hümâyûn Pâdişâh'dan)	54a
Şâh Tahmâsb'dan Seyyid Alî Çelebi ile gelen nâmenin sûretidir	55b
Şâh Tahmâsb'dan İrvân'da [Revan] Şehzâde Bâyezîd'e gelen nâme sûretidir	58a
Sultân Süleymân cânibinden Şehzâde Bâyezîd husûsunda Tahmâsb Şâh'a yazılan nâme sûretidir ki nakl olundu	60a
Pâdişâh-ı âlem-penâh cânibinden def'a-i sâniyede yazılıb, gelen ilçi ile Tahmâsb Şâh'a gönderilen nâme-i şerîf sûretidir	69a
Pâdişâh-ı âlem-penâha Şâh Tahmasb'dan gelen nâmedir, Şehzâde Bâyezîd'i girift itdüğü zamânda	72b
el-Cevâb	75b
Sultan Süleymân Hân cânibinden Pîr Muhammed Hân'a yazılan nâme-i şerîf sûretidir	77b
Sultân Süleymân Hân cânibinden Yaka Türkmânı hânı Alî Sultâna gönderilen nâme sûretidir	79a
Sultân Süleymân Hân cânibinden Laz Hân'ı İbrâhîm Sultân'a yazılan nâme suretidir	80b
Gürcistân ümerâsından Levend Beg'e gönderilen hük-m-i şerîf sûretidir	82a
Sultân Süleymân Hân Cânibinden Beç Kralı'na yazılan nâme sûretidir	83a
Sultân Süleymân cânibinden Revân ve Kars sınuru için Şâh Tahmâsb'a yazılan nâmedir	84b
İspanya Kralı'nın ve Franduş [I. Ferdinand] Kral'ın ilçileri geldikten sonra yazılan ahd-nâmedir	87a
Sultân Süleymân cânibinden Flordin beglerine [Floransa dükaları] yazılan ahd-nâme-i şerîf sûretidir	90b
Vüzerâ-yı izâm câniblerine Şâh'un vükelâsından gelen nâme sûretidir	93b
el-Cevâb.....	98a

Sultân Süleymân Hân cânibinden Şâh Tahmâsb'a def'a-i râbi'ada Mustafâ Çavuş ve Hasan Çavuş ve ilçî âdemlerinden Enes Kulı ve Hâce Bayrâm ile gönderilen nâme-i şerîf sûretidir	103a
Sultân Süleymân cânibinden Şâh Tahmâsb'a def'a-i hâmisede gönderilen nâme sûretidir	108a
el-Cevâb	113b
Şehzâde Sultân Bayezîd vâkı'asından sonra Şâh Tahmâsb'a in'âmâtla gönderilen nâmedir	115a
Sultân Süleymân Han'a Şah Tahmâsb'dan toğanlarla gelen nâmenin cevabıdır ...	120a
Sultân Süleymân Hân canibinden mey-hânelerin ref'inden sonra Şâh Tahmâsb'a yazılan nâmedir	123a

3.2. METİN

[1a]¹⁵¹

“Lâ ilâhe illallah Muhammed Rasûlullâh sallallâhu te‘âlâ aleyhi ve sellem”¹⁵²

Nahcivân Seferi’nde vüzerâ-yı izâma Surh-ser beglerinden gönderilen zarâ‘at-nâmenin cevâbıdır¹⁵³

Hâlyâ bu cânibe mektûbunuz vârid olub hazret-i Süleymân-mekân, gîtî-sitân pâdişâhımız “e‘azzallâhu ensârahû”¹⁵⁴ câniblerinden ol tarafa şeref-ısdâr buyurılan nâme-i hümayûnun mezâmîn-i ibret karîninden havâtır-ı haşyet-mezâhire târî olan hâlât ki netîce-i bî-nâmûsı ve bî-ârıdır. Sûret-i takrîrde izhâr olunmuş vilâyet-i Arz-ı Rûm¹⁵⁵ Beglerbegisi Ayas Paşa cânibinden sulh u salâh inbâ olunub hazret-i hilâfet-âşiyân “halledallâhu mülkehû”¹⁵⁶ taraflarından ceng ü husûmet iş‘âr olduğu ictimâ‘-ı nakîzîndir dinilmiş. İmdi, pâdişahlar mâ-beyninde iki tarîkden birine sülûk olunmak kâ‘ide-i¹⁵⁷ müstemirre-i şâhân-ı âlî-şân olagelmışdir. Sulh ya cenk istirâhat-ı re‘âyâ ve refâhiyyet-i berâyâ için “e’s-sulhü hayr” muktezâsınca amel olunmak şerâit ü âyîn-i havâkîn-i mürüvvet-karîn olduğunda iştibâh yokdur ve bu cânibden def‘âtle nâmeler gönderilüb pâdişâhımız “e‘azzallâhu ensârahû”¹⁵⁸ hazretlerinin âsitân-ı sa‘âdet-mekânları her zamânda meftûh u mekşûfdur, kimesnenin dostluğundan nefret ü ibâları yokdur, sulh u salâhdan kaçmazlar deyu beyân olunmuşdur. [1b] Kat‘â ol cânibden refâhiyyet-i berâyâyâ ruhsât tecvîz olunmayub her zamânda işâ‘at-ı nâire-i fesâda sa‘y ü cehd olunmuşdur. Sene-i sâbıkada memâlik-i mahrûse re‘âyâsına vâki‘ olan mezâlim ü evzâr ki ol cânibden zuhûr u

¹⁵¹ Sayfa kenarında içinde üstünde “Elhamdü lillâhillezî hedânâ li-hâzâ ve mâ künnâ li-nehtediye lev lâ en hedânallâh” (A‘raf suresi 43. ayet, meal: “Hamd, bizi buna eriştiren Allah’a mahsustur. Eğer Allah’ın bizi eriştirmesi olmasaydı, biz hidayete ermiş olamazdık.”) yazan bir tuğra vardır. Tuğranın altında müstensih’in adının bulunduğu “Elhamdü lillâhi ale’t-tevfik ve’s-tagfirullâhe min külli taksîr hâdimü’l-fukarâ Beşîr Ağa-yı Dârü’s-Sa‘âdeti’ş-Şerîfe” yazılı bir künye vardır. Künyenin hemen altında okunamayan bir mühür mevcuttur. Mührün biraz aşağısında ise “Mekâtîb-i mütevârid be-miyân-ı Devlet-i Aliyye ve A‘câm, hatt-ı müstensih, satır 17” yazılıdır.

¹⁵² Bu cümle mektubun değil mecmuanın başlangıcı olarak müstakil yazılmıştır.

¹⁵³ “Nahcivân Seferi’nde vüzerâ-yı izâma Surh-ser beglerinden gönderilen zarâ‘at-nâmenin cevabıdır” M: “Esnâ-yı musâlahada taraf-ı saltanat-ı seniyyeden şâhın vükelâsına gönderilen nâmedir” F, II. s. 55.

¹⁵⁴ Arapça “Allah (ona) yardım edenleri aziz kılsın” mealinde dua.

¹⁵⁵ vilâyet-i Arz-ı Rûm M : vilâyet-i Erzen-i Rûm F, II. s. 55.

¹⁵⁶ Arapça “Allah mülkünü kalıcı kılsın” mealinde dua.

¹⁵⁷ kâ‘ide-i müstemirre-i şâhân-ı âlî-şân M : i‘âde-i müstemirre-i şâhân-ı âlî-şân F, II. s. 55.

¹⁵⁸ Bkz. Dipnot 154.

bürüz eylemiştir. “*El-bâdî azlem*”dir¹⁵⁹ lâbüdd gayret ü hamiyet-i dîn-i mübîn muktezâsı oldur ki ol taraftan re‘âyâyâ konılan nîrân-ı kahr u udvân kendü vilâyetinizde müşâhede itdürile. Ana binâen nice aylardır asâkir-i heycâ-meâsir eknâf-ı Âderbaycan’da¹⁶⁰ deverân iderler sizden nâm ü nişân nâ-peydâ olub gâhi âhu misâl ru’ûs-i cibâli me’vâ, gâhi haşyet-i asâkir-i firûzı mezâhirden sa‘bü’l-mürûr sengistâna ittikâ idersiz. Âyîn-i saltanat-i şâhî ve kavâ‘id-i hükûmet-i memleket-penâhî bu mıdır? Eğer şâh isenüz meydâna gelüb re‘âyâyâ itdügünüz mezâlim ü mehâifin cezâ vü sezâsını müşâhede eylen. Hak Sübhânehû ve te‘âlâ meşiyet-i ezelfisinde mukadder olan umûr zuhûra gele. Çünkü şâhlık ve serverlik dâiresinde kusûr u noksânınız olub her zamânda gayretsüzlük ihtiyâr idüb asker-i zafer-peyker ile rû-be-rû olmağa iktidârınız yokdır, çâkerlik ve öZR-hâhlik tarîkına sâlik olub âsitân-ı mekremet-i şehinşâhîden isti‘fâ itsenüz dâire-i [2a] kabûle karîn olurdu. Defe‘ât-ı adîdedir ki Memâlik-i Şark süm-i sûtûr-i leşker-i mansûr ile pâymâl ü ğark olur, hiçbir zamânda zuhûra gelmeyüb bednâmlık ve güriz-cûylık ihtiyâr idersiz. Bu derecede zâviye-i ihtifâda muhtefî olduğunuza şâyed sebeb ü bâ‘is top ve tüfeng haşyetinden adem-i ikdâm ola deyu mülâhaza olunub ol ma‘nânın izâlesiçün nâme-i hümâyûnda işâret olunmuşıdı. Ol kelimât-ı sa‘âdet-âyât ıztırâb cihetinden nâşî olmuşdur dinilmiş. İstirâb ne cânibde idügi ma‘lûmdur hazret-i hilâfet-âşiyân mahzâ merâsim-i¹⁶¹ dîn-i Ahmedî ve işâ‘at-ı nâmûs-ı şerâyi‘-i Muhammedî eclîçün “*aleyhi’s-salavâtü ve’s-selâm*” mesâfe-i ba‘îdeden asâkir-i deryâ-nişân ile bu câniblere gelmişlerdir. Bu def‘a turuk u mesâlik ahvâline ittılâ‘ tahsîl olunub “*in şâ Allâhu’l-e‘azzü’l-ekrem*” mûr-i bî-mikdâr olub sakbe-i zemîne girürsenüz dahı hâh-ı nâhâh, çâr ü nâçâr sizi meydâna çıkarmak umûrının esbâb-ı tehiyyesiçün hudûd-ı memâlik-i mahmiyyede kışlamak niyyet olunmuşdur. Semt-i Nahcivân’dan sa‘âdet ü ikbâl ile şeref-i mu‘âvedet sûretinde olmağa “*şağâl-ı ender-âyed be-bang-ı dilîr*”¹⁶² [2b] muktezâsınca kuvvet-i kalb tahsîl idüb dâire-i vücûdda olduğunuz izhâr olunmuş henüz bu diyâr zilâl-i a‘lâm-ı kişver-sitân ile müstezalldır. Meydâna gelürsenüz işâret olunduğı üzre leşker-i neheng-âhengden top ve tüfeng ber taraf

¹⁵⁹ Arapça “başlatan daha zalimdir”.

¹⁶⁰ Metinde (dal) harfi ile yazılmış.

¹⁶¹ merâsim-i dîn-i Ahmedî M : İhyâ-i dîn-i Ahmedî F, II. s. 55.

¹⁶² Farsça, “çakal içeriye yiğit gibi kükreyerek gelir”.

kılınur, şimşir-i adüvv-gîr meydânda lâmi‘-i tîğ-i cihân-küşâ-yı zafer-te’sîr, âf-tâb-ı cihân-tâb gibi dıraşande vü sâtı’dır bilmiş olasız. [3a] ¹⁶³

[4a]

Sâniyen Nahcivân Seferi’nde vüzerâ-yı izâmdan Surh-ser beglerine yazılan cevâbdır¹⁶⁴

Bu tarafa mektûbunuz gelüb unvânında mukaddemâ-i cânibden sulh-âmiz mekâtib vârid olub sonra ana muhâlif i‘mârı sudûrı tasrîh olunmuş pûşîde vü mahfî olmaya ki hazret-i hilâfet-penâh, sa‘âdet-dest-gâh pâdişâhımız “e‘azzallâhu ensârahû”¹⁶⁵ hazretlerinin hizmet-i ulyâ mertebetlerinde olan vüzerâ kullarının ol cânib ile sulh u salâh bâbında aslâ mektûbu gönderilmiş degildir. Zîrâ bu taraftan ol cânible musâlaha taleb olunmağı zarûret icâb eder “el-hamdü lillâhi ve’l-minne” Hakk Sübhânehû ve Te‘âlâ hazretlerinin uluvv-i inâyetleri ve iki cihân fahrinin mu‘cizât-ı hidâyet-âyetleri ve âl-i kirâm ve ashâb-ı izâmın “rıdvânullâhi te‘âlâ aleyhim ecma‘în” murâfakat-ı ervâh-ı mukaddeseleri ile ol kuvvet ü kudret ve kemâl-i şevket ü azamet ki -hazret-i hilâfet-penâha nasîb olmuşdur- havâkîn-i zev’l-iktidârdan bir kimesneye müyesser olmuş degildir. Bizüm ne zarûretimiz olmuşdur ki sizünle sulh u salâh murâd idinüb mektûblar gönderile. Ol husûs hilâf-ı vâki‘dir. [4b] Şimdiye degin ol cânibe ısdâr buyurılan nâmelerde hod tekrâr ve tekrâr tasrîh olunmuşdur ki, hazret-i hilâfet-penâhın “halledallâhu mülkehû”¹⁶⁶ hısâl-i hamîdeleri mekârim ü eltâfa mebzûl olub âsitân-ı muhalledi’l-ikbâlleri ile sulh u salâh murâd idilenlerin temennâları redd olunur degildir. Ol ma‘nâyı işrâb için tecvîz-i sulh buyurmuşlardır. Bu degildir ki hâlyâ ol cânib ile bu taraftan musâlaha murâd olunub mekâtib gönderile. Âsitân-ı sa‘âdete mukaddemâ vârid olan ilçiyeye¹⁶⁷ virilen nâme-i müstetâbda bu husûsda cümle mestûr idi. Sâniyen vilâyet-i Acem’de olan sipâhîden ve re‘âyâdan cümlesi kâfirlerdir, kanları ve mâlları müftîlerümüz “helâldir” deyu virdikleri fetvâ husûsı tezekkür olunub hazret-i Hüdâvendin “cell ü alâ” vahdâniyyetine mukırr ve hazret-i risâlet-penâhın “sallallâhu ‘aleyhi ve sellem”

¹⁶³ Metinde üçüncü varak tamamen boştur, ama varak numarası üstünde yazılıdır.

¹⁶⁴ Sâniyen Nahcivân Seferi’nde vüzerâ-yı izâmdan Surh-ser beglerine yazılan cevâbdır M : Bu dahı esnâ-yı musâlaha bu taraftan gönderilen nâmelerdendir F, II. s.56.

¹⁶⁵ Bkz. Dipnot 154.

¹⁶⁶ Bkz. Dipnot 156.

¹⁶⁷ Metinde bu kelime hem “elçi” hem de “ilçi” şeklinde yazılmış olmakla beraber birlik tesis etmek için “ilçi” kelimesi tercih edildi.

nübüvvetine mu'terif olanlar nice kâfir olurlar denilmiş ve Kur'ân-ı Azîm'de "ve men yektul mü'minen müte'ammiden fe cezâuhû cehennemü hâlidîne fihâ"¹⁶⁸ âyet-i kerîmesi muktezâsınca azâb u ikâbdan endîşe olunmaduğı beyân olunmuş vâkı'a mü'mini katl idenlerin cezâsı cehennem idüğünde iştibâh yokdur. **[5a]** Bizüm ulemâmız katline fetvâ virdükleri tâife-i ehl-i îmândan idükleri sâbit degildir, çünkü îmân ü İslâm da'vâsın idersiz, mektûblarınızda âyât-ı Kur'ân-ı Azîme yazub gönderirsiniz. İmân ehlinden olan pâdişâhların memleketlerinde câmi'ler ve mescidler olub müselmânlar beş vakt namâzı cemâ'at ve ezân ile edâ iderler, cum'a namâzı kılınub, minberlerde hutbeler okunub, Server-i kâinâta "sallallâhu aleyhi ve sellem" salavât virilüb âl-i ashâb-ı kirâmına "rıdvânullâhi aleyhim ecma'in" tahiyatlar virürler, insâf ile nazar idün, sizün ef'âl ü evzâ'inuzda âsâr-ı İslâm ve diyânet var mıdır, rafz ü ilhâd ile mu'tâd olub siyâdet da'vâsın idersiz. Hazret-i Muhammed'in "sallallâhu aleyhi ve sellem" ahd-i nübüvvetlerinde yemîn ü yesâr vüzerâ-yı âlî-mikdarı ve mübârek merkadlerinde yar ü müsâhibleri olan ashâb-ı kirâmına hâşâ sebb ve la'n idersiz. Teberrâiler ki -"muhalled fi'n-nâr"¹⁶⁹ idükleri muhakkaktır-aleniyet-i fesâd ü şenâ'atlerine rızâ virüb anları men' ü def' eylemezsiniz. Bir memleketdeki şer'-i şerîf icrâ olunmaya anların müsâhibleri ve ol memleketde ikâmet idüb küfre rızâ virenler cümle kâfir olmaz mı? Ya kâfir kime dirler? **[5b]** Mücerred kâfir kilisesi olanlar ise sizde kilise dahı yokdur, îmân ü İslâm ne idüğünü bilmezsiniz. Mücerred müselmânuz dimekle âdem mü'min mi olur, fi'l-vâkı' kendünüzi mü'min ve müselmân i'tikâd idersiz, size fetvâ virür ulemânuz varsa bu cânibe gönderün bizüm âlimlerimizle gelüb bahs itsünler, i'tikâdlarının fesâdı zâhir olub, insâfınız varsa ol vakt Hakk ne cânibde idüğü ma'lûmunuz olur. Dîn-i Muhammedî zuhûr ideliden dokuz yüz yıldır siz ihdâs eyledüğünüz âyîn dahı elli yıldır tecâvüz itmedi, bu dîn ki ana taparsız. Şimdiye degin kanda idi, şer'-i pâk-i Rasûle muhâlifdir. Anın gibi hâdis ve bâtil dîne mütâba'at idenler kâfir olmaz mı. Hazret-i Hakk "cell ü alâ"dan şerm ü hayâ itmezsiniz, kıyâmet gününde cevâbınız nedir şer'le küfrünüze hükm iden ulemânın hakkında ekâvîl-i bâtila ihtirâ idüb türrehâtla mestûr olan umûrunuzı keşf idersiz. Sâlisen rûz-ı kıyâmet ve haşr ü neşr ve

¹⁶⁸ Nisa Suresi 93. âyet, "kim bir mümini taammüden öldürürse cezası içinde kalıcı olacağı cehennemdir".

¹⁶⁹ Arapça "ateşte kalıcı".

sırât ü mîzân ahvâli zikr olunub penc-rûz-ı hükûmet-i dünyâ-yı fânîde bekâ olmadığı zikr olunmuş, hamd ü minnet Hudâ-yı Rabbi'l-âlemîne ki, hazret-i hilâfet-penâh [6a] “*e‘azzallâhu ensârahû*”¹⁷⁰ dünyâ-yı bî-bekânın sür‘at-güzerânını dâimâ nasbü'l-ayn idinmişlerdir. Ol bâbda va‘z ü nasîhata ihtiyâcımız yokdur. Husûsen vâ‘iz ü nâsih siz olasız ve ehl-i Rûm’un tezvîr ü telbîsde iştiyhârları olduğu beyân olunmuş. Memâlik-i Rûm “*hamâhallâhu’l-Melik’ül-Kayyûm hazret-i zillullâhu’l-Müheyminü’l-Kuddûs*”ün¹⁷¹ eyyâm-ı adâletlerinde ğâzîler ocağı olub şerâyi‘-i Nebevî ve âyîn-i dîn-i Mustafavî birle ma‘mûrdur. Erbâb-ı tezvîr ü telbîs ahâlî-yi Acemdir ki, zuhûr-ı devlet-i Muhammedî’den “*sallallâhu aleyhi ve sellem*” “*ilâ hâze’l-ân*”¹⁷² fitne vü fesâdları müstemirr olub “*lâ yezâlû kahr-ı zü’l-celâl*”¹⁷³ ile “*Te‘âlâ şânuhû*” makhûrlardır. Şânlarında Server-i kâinât ve Hulâsa-i mevcûdâtın “*sallallâhu aleyhi ve sellem*” du‘âsı¹⁷⁴ meşhûr u mestûrdur.¹⁷⁵ Âhir-i nâmede sulh ahvâli zikr olunmuş âsitân-ı sa‘âdet-âşiyânları dâimâ meftûhdur, eğer dostluk yüzündendir ve eğer düşmenlikle aslâ kimesneye men‘ ü redd yokdur. Eger o cânibden sulh murâdinuz olsa kendi memleketinizde oturub fitne vü fesâda mübâşeret itmezdinüz. Hakîkaten sulh istersenüz erâzil-i nâsdan göndermeyüb [6b] yarar âdem gönderile ki cevâb virile. Ve illâ ser-hadde kışlayub re‘âyânın vebâli boynunuza olur. Bu taraftan âtîfet ü merhamet-i Husrevânî erbâb-ı hâcât hakkında dirîğ olunur degildir. Ahvâlinüzi siz pek bilürsüz. Ve’s-selâmü alâ men ittebe‘a’l-Hüdâ. [7a]¹⁷⁶

[8a]

Def‘a-i sâlisede vüzerâ-yı izâmdan Surh-ser beglerine yazılan cevâbdır¹⁷⁷

Hâlyâ bu cânibe mektûbunuz vârid olub mukaddemâ irsâl olunan nâme-i inâyet-hâmeye cevâb virilüb hulâsa-i mazmûnunda tahrîb-i Tebrîz ve Erdebîl ahhârının

¹⁷⁰ Bkz. Dipnot 154.

¹⁷¹ Kısaca “Allah onu korusun” mealinde dua.

¹⁷² Arapça “şimdiye değin”.

¹⁷³ Arapça “Allah’ın bitmez kahrı”.

¹⁷⁴ du‘âsı M : du‘â-yı zarar-encâmı F, II, s. 57.

¹⁷⁵ Satırda boşluk var.

¹⁷⁶ Metinde yedinci varak tamamen boştur, ama varak numarası üstünde yazılıdır.

¹⁷⁷ Def‘a-i sâlisede vüzerâ-yı izâmdan Surh-ser beglerine yazılan cevâbdır M : Kezâlik bu cânibden gönderilen nâmelerdendir F, II, s. 57.

istimâ'ından tahsîl olunan cür'etin itfâsı ve teskîni için sûre[t]-i¹⁷⁸ va'z ü nushda ba'z-ı kelimât tahrîr olunmuş ol husûsda kânûn ..... müşte'ıl olan nâr-ı ğayretin sönmesi kemâl-i işkâl ve nihâyet-i su'ûbetdedir, zîrâ sultân'ul-berreyn ve hâkânü'l-bahreyn hazret-i zillullâh-i âlem-penâh pâdişâhımız "*e'azzallâhu ensârahû ve zâ'afe iktidârehû*"¹⁷⁹ her çend ki leşker-i deryâ-nişânla Diyâr-ı Şark'a duhûl-i hümâyûn buyurdılar. Sizden nâm ü nişân nâ-peyda olur. Gâhî cibâl ü beyâbâna şitâbân, gâhî bevâdiye firâr ü intikâle gürizân olursuz. Sa'âdet ü ikbâl ile şeref-i mu'âvedet buyurdıkları zamânda perde-i ihtifâdan zuhûr idüb envâ'-ı celâdet ü merdâneğî izhâr idersiz. Bu ahvâl-i nâ-mahmûd ve akvâl-i nâ-merbût ki şimdi zuhûr itmege başladı. Bu zamâna **[8b]** gelince kanda idünüz. Tebrîz ve Erdebîl şehirlerini kapan kûşelerine ve ..... derbendine tahvîl idüb kaçırmak mümkün ü kâbil degildir. "*În şâ Allâhu'l-e'azzü'l-ikrâm*" ol bâbda kudret ü şevket kimindir ma'lûm olur. Hakk sübhânehû ve te'âlânın inâyetiyle ol demler karîb olub tiz müşâhede idersiz. Erlik oldur ki şimdi olan lâf u güzâfda sâbit-kadem olasız ve hem Erdebîl'de olan hazîre husûsunda "*Esedullâhi'l-ğâlib matlûb-i külli tâlib emîrû'l-mü'minîn ve imâmü'l-muttakîn ve ya'sûbü'l-müslimîn*" İmâm-ı 'Alî "*kerremallâhu vechehû ve radyallâhu anhü*" hazretlerinden sâdır olan kelâm-ı dürer-bâr ü cevâhir-intizâm derc olunmuş, ol sözler râst mahallindedir, ammâ anın size ne münâsebeti ve hazîreye ne müşâkeleti vardır. Âsitâne-i aliyye-i ulviyyeye intisâbınız mahz-ı tezvîr idüğü günden rûşendir. Ervâh-ı tayyibe-i çâr-yâr-ı kibâr sizden bî-zâr olub mukarrebân-ı hazret-i ulûhiyyet nukûd-ı bî-behreye hırîdâr degildir. Ve hem mektûbunuzda tevsî'-i dâire-i meydân idüb memâlik-i mahrûse-i pâdişâhînin etrâf ü cevânibi tebâhîlerden bir kavme tevzî' ü taksîm olunub nüvvâb-ı kâm-yâb bu cânibden, mirzâlar bu taraftan, hânlar ve halîfetü'l- **[9a]** hulefâ taraf-ı âhardan bir memlekete irsâl eylemek bâbından tertîb-i acîb beyân olunmuş. Zihî tasavvur-ı bâtıl, zihî hayâl-i muhâl, bunun emsâlî tahayyülât-ı fâsidenin arûzı ekseriyâ fesâd-ı dimâğdan ve mâl-i hülyâ-yı dîvâneğîden nâşî olur ve yâhûd bî-âr ü nenk olanların kulûb-ı mağlûblarına keyfiyyet-i bengden ârız olur. Kazıyyedir, bu iki sebep .... birinin hücumı ile şâyed bir nesne zuhûra gelüb ikdâm idersenüz ğâyet-i maksûd u merâm ve nihâyet-i matlûb zaferencâmımızdur. Ol fırsat u ğanîmet kimin eline girür ki cibâl-i Acem'den çıkub

¹⁷⁸ Metinde (te) harfi noktasız yazılmıştır.

¹⁷⁹ Arapça "Allah (ona) yardım edenleri aziz kılsın ve iktidarını artırsın" mealinde dua.

memâlik-i mahrûse sahrâlarını me'vâ eylesiz. Gürîze mecâl kalmaya huddâm-ı vâlâ-makâm-ı pâdişâh-ı zafer-ihtişâmın “*azze nasruhû*”¹⁸⁰ îd ü nevrûzları ol gündür kâşkî ol sa'âdete dest-res müyesser olsa ve hem asâkir-i mansûre-i pâdişâhînin bâd-pâları zâd ü alefsizlikden lâğır u perîşân olub ânlarâ piyâdelik âriz olacağı zikr olunmuş tâife-i meslûbü'l-ukûle“*ve mâ min dâbbetin fi'l- arzı illâ ala'llâhi rizkuhâ*”¹⁸¹ mazmûnından ğaflet aceb degildir asâkir-i mansûre-i gîtî-sitân ile olan üştürân-ı sermest üzerlerinde nice aylık zevâde hâzır u âmâde olub dilâverân-ı ser-efrâzın cenîbet **[9b]** ve yek-endâzları hod Horâsân ve Semerkand vilâyetlerine degin giderler ise süvârân-ı cihân-peymâ olan âzâdelere piyâdelik gelmez, kusûr-ı akl ve fütûr-ı idrâkdendir ki âzâde asâkir-i hümâyûnun zebûn ü bî-mecâl olan devâbb-ı zı'âfin helâkenden dîde-i a'dâya fütûr-ı leşker-i zafer-eser manzûr¹⁸² olur bu makûle bî-hûde kelimât-ı muzahrafa ibdâ'ına cür'et olunur. .... Kal'ası taraflarında olan yaylakda sulh haberlerine intizârda yüz dönülmüş, bu intizâr yine der-huddâm-ı âsitân-ı melâik-âşiyân câniblerinden sizûn ile sulh u salâha tâlib olmak ricâ idersenüz¹⁸³, ol bâb mukaffel¹⁸⁴ ü mesdûddur. Taleb-i sulh nâçâr ü zebûn olan ğayretsüzlerindir. “*El-hamdü lillâhi ve'l-minne*” hazret-i hilâfet-penâh bütün asker-i zafer-rehber ile hudûd-ı memâlik-i mahrûseye karîb yerde meştâ ta'yîn olunub kışlamak buyurulmuşdur. “*În şâ Allâhu'l-azîz*” evvel-i bahâr-ı huçeste-âsârda asker-i şerîfin birle sad hezâr binâyân-ı bünyân-ken ve bisyâr üstâdân-ı esâs-efgen ihzâr olunub şevket-i ğazanferân-ı zûrâverân ile memâlik-i Acem gubârengîz olub Erdebîl ve Tebrîz'in eşkâli “*fe ce'alnâ âliyehâ sâfilehâ*”¹⁸⁵ muktezâsinca vaz'-ı âhire tebdîl **[10a]** olunur. Ammâ sulh u salâh emrinde şöyle ki âkıbet-endîş olub şûr u şer def'içün âsitân-ı hilâfet-âşiyândan isti'fâ eyleyüb tazarru' u niyâz idersenüz¹⁸⁶, kabûl-i sulhdan nefret ü ibâları yokdur. Her zamânda merâhim-i şefkat-i şâhâneleri erbâb-ı hâcâta mebzûldür. Es-selâmü alâ men ittebe'a'l-Hüdâ. **[10b] [11a]**¹⁸⁷

[12a]

¹⁸⁰ Arapça “zaferi aziz olsun” mealinde dua.

¹⁸¹ Hud Suresi 6. ayet, “Yerde hiçbir debelenen (canlı) yoktur ki rızkı Allah'a ait olmasın”.

¹⁸² fütûr-ı leşker-i zafer-eser manzûr olur M : fütûr-ı leşker-i zafer-eser mansûr olur F, II. s. 58.

¹⁸³ “İdersinüz” şeklinde de okunabilir.

¹⁸⁴ mukaffel ü mesdûddur M : mufazzal u mesdûddur F, II. s. 58.

¹⁸⁵ Hicr Suresi 74. ayet. “Derhal şehirlerinin üstünü altına getiriverdik.”

¹⁸⁶ “İdersinüz” şeklinde de okunabilir.

¹⁸⁷ Bu varakın (b) yüzü ve 11. varak tamamen boş.

Amâsiyye’de vüzerâ-yı izâm Şah Tahmâsb’ın vükelâsına yazdıkları cevâbdır¹⁸⁸

Efâhim-i hânân-ı izâm-ı âlî-makâm, ekârim-i küberâ-i fihâm, vâcibü’l-ikrâm, merâci’-i ümerâ-i zevü’l-kadr ve’l-iktirâm mecâmi’-ı mahâmid ve fezâil-i cevâmi’-i mehâsin, hasâil-i bâniyân-ı bünyânü’d-devle ve’l-ikbâl, mümehhidân-ı esâsü’l-izzet ve’l-iclâli’l-mahsûsûn bi-vüfûr-i eltâfi’l-Meliki’l-Müte’âli’l-mahfûfün bi-sunûf-i a’tâf-ı zi’l-celâl Ma’sûm Hân-ı Safevî ve Şâhkulı Halîfe ve Bedr Hân ve Sevindik Hân, Korucu başı “*edâmallâhu te’âlâ ma’âlihîm ilâ yevmi’l-hisâb*”¹⁸⁹, tahiyyât-ı zâkiyyât-ı miskiyyeti’n-nesîmât ki, revâyih-i revh-ı efzâsından meşâmm-ı rûhâniyân mu’attar da’avât-ı hâlisât-ı anberiyetü’n-nefehât ki, fevâyih-i dil-küşâsından dimâğ-ı sâkinân-ı bâğ-ı cinân mu’anber ola. Eşref-i ma’ân ve es’ad-ı zamânda safâ-yı cândan hulûs-ı cenândan zuhûrla karîn-i nesîm-i kabûl olub mahall-i icâbete ve kabûle mütesâ’id ve mevsûl ola. Tuhaf-ı mecâlis-i nefâyis kılındıktan sonra zamâir-i merâyâ mezâhire inhâ vü inbâ olunur ki, [12b] âsitân-ı arş-âşiyân ve der-gâh-ı âlî-şân hazret-i şâh-ı kâmrân “*rafe’allâhu te’âlâ şânehû ve halledesultânehû*”¹⁹⁰ tarafından te’sîs-i esâs-ı ihlâs ve te’yîd-i binâ-i ihtisâs için tarîk-i risâlet ile vârid olan ‘umdetü’l-havâss¹⁹¹ Ağa “*zîde mecduhû*”¹⁹² ile bu muhibb-i bî-iştibâh-ı devlet-hâh cânibine olan hubb-i kadîm ve vedd-i samîminüz icâbiyle icâd-ı risâle-i ittihâd ve tahrîr-i sahîfe-i meşhûni’l-velâ ve’l-vedâd kılınub mazmûn-ı meknûn-ı dürer-i musâfâtla müzeyyen ve fehvâ-yı mahabbet-nümûnı ğurer-i müvâlâtla mu’anven eyemen-i ahyân ve ahsen-i avânda vusûl bulub hilâl-i makâl-i lâl-misâlinde münderic ve muntazım olan meârîb ü âmâl ve tefâsîl-i ahvâl mefhûm ü ma’lûm olub ahbâr-ı sıhhat-i nüzhet-füzûdun vürûdı sebebi esnâf-ı hubûr ve bâ’is-i iz’âf-ı sürûr vâki’ olduğu ârâ-i cihân-ârâya mahfî vü mestûr olmaya muhafaza-i ahd ü emân ehemmi-erkân-ı ehl-i îmân ve ikdâm hısâl-i zevü’l-ihsân idügi âlem ü âlemiyâna âf-tâb-ı tâbân misâli bâhir ü iyân olub hâcet-i delîl ü burhân ve mütevakkıf-ı keşf ü beyân degildir. Bu binâ-i müekkedü’l-bünyâna bu cânibden hâlel ü noksân tecvîzi zamîr-i âgâh ü hâtır-ı uli’l- [13a] intibâha hutûr etmek muktezâsı zihn-i selîm ve tab’-ı

¹⁸⁸ Amâsiyye’de vüzerâ-yı izâm Şah Tahmâsb’ın vükelâsına yazdıkları cevâbdır M : Sadr-ı a’zam taraflarından Amâsiyye’de Şâh Tahmasb’ın vükelâsına yazılan cevâb-nâmenin suretidir : F, I. s. 619.

¹⁸⁹ Arapça “Allah yüceliğini hesap gününe kadar devam ettirsin” mealinde dua.

¹⁹⁰ Arapça “Allah onun şanını yüceltsin ve sultanlığını daim kılsın” mealinde dua.

¹⁹¹ Burada boşluk var.

¹⁹² Arapça “yüceliği artsın” mealinde dua.

müstakîmden dûr u mehcûr olub ihtimâl-i hayâl muhâldir. Hazret-i Hakk “*cell ü alâ*”nın uluvv-i inâyeti ve Server-i enbiyâ ve Mefhar-i asfiyânın “*aleyhi ve alâ âlihî ve ashâbihî mine’s-salavâti ..... ve min’et-tahiyyâti ..... Hidâyet? sa’âdet-ğâyetleri* ile pâdişâhımız “*e’azzallâhu ensârahû ve zâ’afe iktidârehû*”¹⁹³ hazretlerine eknâf-i memâlik-i vesî’ati’l-etrâf müsahhar olub tevsî’-i vilâyet ve teksîr-i memleket, tevfir-i hazâin ve feth-i medâyinden kemâl-i istiğnâ ve nihâyet-i istîfâ üzre olub dâimâ murâd-ı sa’âdet-i mu’tâdları zıll-i zalîl-i himâyetlerinde kâffe-i müslimîn ve cumhûr-ı muvahhidîn âsûde-hâl olub ferâğ-ı bâl ile senâ-yı izz ü ikbâllerine iştiğâl üzre olmaktadır. Ma’âbid ü mesâcidi ta’zîm ü tevkîr ve tâ’at ü ibâdete ikbâl ve evâmîr-i ilâhîye imtisâlinüz mesmû’ olmağın ta’alluk-ı hâtırımız ziyâde olmuştur. Adâvet-i mâziyyenin bâ’isi ol diyârda ba’z-ı eşrâr ahyâr-ı ashâb-ı kibâra buğz ü adâvetde ısrâr üzre oldukları idi. Bi-hamdillâhi te’âlâ bu vaz’-ı hâil memnû’ u medfû’ olub ehemmi-i merâmları ri’âyet-i şerâyi’-i İslâm’a ihtimâm imiş. Bu takdîrce dostluğa mâni’ ü hâil nesne kalmayub esâs-ı sulh u salâh [13b] müeyyed ve kavâ’id-i fevz ü felâh müekked ü müşeyyed olub bâb-ı hilâf münseddîr¹⁹⁴. Direv-i harameyn-i muhteremeyn-i mu’azzameynin ol etrâfda vâki’ olan evkâfi mahsûlî vâkıfların şerâit-i ihlâs ravâbitları muktezâsınca mahall-i meşrûta irsâl ve erbâb-ı istihkâka ittisâl hususî iş’âr olunmuş zamâir-i neyyireye mahfî olmaya ki Diyâr-ı Rûm ve Mısır ve Şâm ve Diyârbekr ve Bâğdâd bi’l-cümle ekâlîm-i mevkıyye-i pâdişâhîden her vilâyetde evkâf-ı harameyn-i mükerremeyn mütevellîleri müstakill olub her sâl cem’ ü tahsîl itdükleri mâlî kâfile-i hüccâc bâ-ibtihâc-ı sa’âdet-devâc ile irsâl olunan ümenâ-i tevzî’a teslîm iderler. Ol emâkin-i müteberrekede mücâvir ü sâkin olan ulemâ vü sulehâ ve etkıyâ vü fukarâ ale’l-esmâ sebt-i defter olunub her birinin kifâf-ı ma’âş ve sebep-i inti’âşı için hâllerine ve büyût u ıyâllerine ve evlâd ü etfâllerine göre birer mikdâr surre ta’yîn olunub mevsim-i hacca her kişinin hisse-i mu’ayyenesi ve vazîfe-i mukadderesi şerîf ve hâkim ma’rifeti ile ümenâ-yı sadakât

¹⁹³ Bkz. Dipnot 179.

¹⁹⁴ müekked ü müşeyyed olub bâb-ı hilâf münseddîr M : müekked ü müşeyyed olub bâb-ı hilâf müseddeddir. F, I. s. 620.

yedinden tevzî' olunur¹⁹⁵. Ve Altunkal'anın¹⁹⁶ bu cânibe teslîminde ihmâl olunmaya ve's-selâm.

Amâsiyye'de der-gâh-ı mu'allâya Şâh Tahmâsb'dan gelen zarâ'at-nâmedir¹⁹⁷

[14a] Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'ın Adı ile başlarım.

“Göklerde ve yerde büyüklük ona aittir. O aziz ve hakimdir.”¹⁹⁸ Hamd Allah'a mahsustur. Her türlü sözden önce onun celal ve ikram sıfatları ile ona hamd, söz ehlinin tacıdır. Her yeni ve eski namenin başıdır. Bir hame ki taç gibi nameyi süsler. Eğer isim verilmek gerekirse tacın incesi demek mümkündür. Şaibeden kesin ve nihai olarak arı olan hamd bargâh sahibi olan felek padişahına olsun. Ki onun gölgeler sunan rahmet gölgesi ve onun atufet payesinin yüksek sayesi-gölgesi ve merhameti felek-temkin olan sultanların ve töresi madelet olan hakanlar firkalarının üzerine yayılmıştır. Ve onları, “ Adil sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir” hadisinin tasdik ettiği üzere bütün yaratılmışların beklentilerinin, umutlarının gerçekleşmesi ve hallerinin ıslahı yönünde itaat olunan “Hayırlarda yarışınız” emrine memur ve ittiba'ı lazım olan “Allah'tan ittika edin (emirlerine aykırı hareket etmekten sakının) ve aranızda olan bitenleri ıslah ediniz.” “Allah, ancak bir tek ilahtır. Ve o nimet verendir, ve o Hamiddir.” hükmüne mahkum kılmaktadır. Nimete şükürü ağız ile yapar. Dil ile şükretmek, fazlına şükür ile ilgili bir diğer bağışdır. Bu da bir başka hamd ve senayı gerektirir.

Kim ki nazarında küçüğü tanıma olur   şükür ve teşekkür silsilesinin son noktası
Her kim ki bedeninde bir canı olur   işte onun her saç telinin ucu bir ağız olur
Her saç telinden bir ağız oluşur   her bir saç telinden yüzlerce söz ve beyan
oluşur

¹⁹⁵ şerîf ve hâkim ma'rifeti ile ümenâ-yı sadakât yedinden tevzî' olunur. M : şerîf ve hâkim ma'rifeti ile sadakât yedinden tevzî' olunur. F, I. s. 620.

¹⁹⁶ Acara ve Şavşat civarında Konluyan isimli bölgenin merkezi. Bkz. M. Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlı'nın Kafkas-ellerini Fethi*, Ankara 1975, s. 247.

¹⁹⁷ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Amâsiyye'de der-gâh-ı mu'allâya Şâh Tahmâsb'dan gelen zarâ'at-nâmedir M : Amâsiyye'de musâlaha istid'âsıyla Şâh Tahmasb'dan gelen tazarru'-nâmenin suretidir : F, I. s. 620.

¹⁹⁸ Casiye Suresi,37. ayet.

Ebedü'd-dehr söz söyler kılar eski ve yeni perdeden yinelemektedir. Ki övgüsüne güç yetiremeyeceğim Hüda'nın ... zikrini saç telleri şükürünü yerine getirmeye gayret ederler. Ey Allah'ım sen, kendini övdüğün gibisin. Ve yüksek akıl ve deha sahiplerinin idrak ve dehalarının erişeceğinden de fazla salat ve selam hazret-i risalet-penahî'nin bargahına olsun. Ki “Kesinlikle ben alemlerin Rabbinden size gönderilmiş bir elçiyim”¹⁹⁹ ayet-i kerimesinin sancağının; “Ben nebi iken Adem su ile balçık arası bir haldeydi” buyruğunun fesahat meydanına atılmış ve “ Muhammed ancak bir elçidir” izzetle kabul edilmiş menşurunun belirttiği üzere “Sen olmasaydın sen olmasaydın felekleri yaratmayacaktım” tuğrası ile süslü ve müzeyyen kıldı. Nebilerin efendisini ve esfiyânın senedini “ ve kuluna vahy ettiği şeyi vahy etti.” Yurdundan elçisini “ Geceleyin yürüten Allah ne yücedir!” yüceliklerine yücelten Allah “ Salihlere muştular olsun! Onlar kıyamet günü yakınlaştırılmışlardır!” müjdesini vermiş ve hilminin kemalinden ve kerim siresinden “ ve sen gerçekten büyük bir ahlak üzeresin”²⁰⁰ hükmü gereğince Arap ve Acemden bütün ümmetler doğru ve açık olan ilahi yola eriştirilmişlerdir. Ve onların kadrini ve rütbesini “ insanların arasını yapmak nübüvvetin şubelerinden bir şubedir” hüküm gereğince illiyin zirvesine erişmiştir.

“ Allah benimledir” seririnin şehinşahı onun üstüne **nerhîme hargah** koymuştur.

“Levlake”den ve “ömrüne yemin olsun ki”den taht ve tacı olmuştur.

Evrenin üzerine feleği haraç olarak çekmiş

Şefa'at mülkü Haktan gelmiş bir iyiliktir

Rahmet'ten yana hitap bütün alemedir.

Huda enbiyaya server verdi

Onun eline son peygamberliği(mührünü) verdi

Süleyman, İyilik bilmede alemli oldu

ki ridasının şekli üzere bir mühür (son verici) oldu.

Ve onun hidayet-meal olan âl ve evladı, özellikle o rahmani rahmetin mazharı ve subhani feyiz ve keramet madeni, “ Kesinlikle nass olmuş olan” ayeti ile ve “ Hel

---

¹⁹⁹ Şuara Suresi, 107. ayet.

²⁰⁰ Kalem Suresi, 4. ayet.

Etâ-Sana geldi mi?” suresiyle²⁰¹ özelleştirilmiş olan, “Eğer örtü açılsaydı” yüce rütbesine erişmiş olan ve “Ben İlim şehriyim, Ali ise kapısıdır” livasının sahibi olan ve diğer temiz imamlar ve nice iyiler ki imamet ve hidayet burcunun gezegenleri ve keramet ve iktidâ asumânının yıldızlarıdır. Dinin ve şariatın emini ve muktedalarıdır. Yakîn yolunun imamları ve hidayete çağırıcılarıdır. Arşın zirvesinden daha yüce payelere sahiptirler. Zemin ve sema gölgededirler. Felek ki baştan başa su dalgaları ile doludur onların rıfatının-yüksekliğinin bahrinden bir kabarcıktır. Zemin sudan sonraki topraktan su yüzünde oluştu. Nice ebrular-kabarcıklar arzu lalleri oldu. Bundan sonra kudsi meşâ’irin keşif olması, felek gibi yüce olan hazretin güneş gibi serili olan seririnde gönülde meşhûd ve meâsir-etkiler bırakan ve evren gibi yayılı olan, güneş ihtişamlı olan, Cemşid rütbesinde olan, Süleyman mertebesinde olan, İskender derecesinde olan, mutluluk seririnin şehinşahı, İkinci Cemşid zamanının Feridun’u, zemine sahip olan cihanın sahibi, kendi zamanının Süleyman’ı bizzat kendisidir. Nice yıllardır ki bu felekler pergeli yerin merkezinde dönüp durdu.

Eğer aleme saçılan Nisan güneşi saltanat zirvesi üzerinden doğarsa
Devlete ilahî lutfun gölgesi olur cihana lütfünün gölgesi sığınak olur
Mülkün penâhı ve kamil şehinşah zamanın sultanı, adil sultan
Büyük sultanların ve kibirli kayserlerin sultanı
Uskurların ve hakanların efham burhanı
Miktar ve rütbenin yüceliğiyle
Din ve mülk sancağının nasbedeni
İslam ve Müslümanların sınırlarının koruyucusu
Bir şah ki asumanı payesi gibi durur
Livasının altında zemin gölgelenmekte
Onun her kasrının gözcüsü
O İskenderin **dariveynin** her aynasının **kayseridir**
Felek ona tabi, sema onun izinde gider

---

²⁰¹ İnsan Suresi.

Cem iyiliğinde ve Keyhüsrev tahtına sahip
Işıldayan Hurşidden daha fazla cihangir
Feleğin altında en doğru tedbir alan
Makamının deryasında sema bir kabarcıktan ibaret
Kadrinin hurşidinden **kemin** güneş zerresi gibi
Zamane dergâhının zeminini öpmekte
Akıl rehberi, baht ise yoldaşdır
En kamil mertebeler üzerine saltanat binalarının banisi
İzzet ve ikbalin uğurları ile kefare ve fecerenin başlarındaki haç gibi
Adalet ve ihsan sancaklarının yücelticisi
Düşmanlık ve zulüm işaretlerini yok eden
Din havzasını münafıkların ve kafirlerin oyun ve hilelerinden koruyan
Yeryüzülerinden şerirlerin eserlerini def eden
Apaydınlık şeriatın namusunun bekçisi
Kafirlerin, inatçıların ve eşkiyanın çanlarını kıran
Emniyet ve emânın sergisini seren
Lütuf ve itminan sayfalarını yayan
cihan onun sayesinde huzur bulmuş
şehir görmüş kır insanı gibi
O şimşirden selamet uykusu
Tıpkı kıyamete kadar uyanacak olan fitne gibi
Kuşkudan emin olma/ **Keman eymeniden** onun devrinde mutluluğa kavuştu
Rüstem'in kemanı gibi zemin çilelerden özgür
Şunun gibi ki onun yolunda toprak oldu
Feleklerden geçmemiş olsa da layıktır
Zuhal gibi övünçlü ise de bu da ondandır
Ve gece onun eşiğinde bekçilik yapar
Onun devrinde kaplan ve nik/nuk aşık ve maşuk gibi sırdaşlıklar

Ahunun gözlerinin şikanı süt onun devrinde aşk oyunu oynarlar
Bir gazelin eğer naz cilvesiyle ayağına bir diken batarsa
acıtıcı kirpik gibi olan diken nazik ayağından kan emerek çıkar
bunun gibi eğer o şahın adaletiyle harap olmuş bu cihan tamir olursa
aşıkların gam yüklü viran gönülleri neden beyt-i mamur gibi olmasın
evrenin imrendiği şanı yüce sultana
Süleyman vakarlı Cem makamlı
Dara gibi olan kaan, Cemşid mekan
Yüksek taçlı kayser, İskender nişanlı
Yüce makamlı Padişah, Husrevin ünlenmiş güneşi
Yıldızlar gibi ordusu olan, gök gibi iktidarı olan
İlahi teyitlerin mevridi, sonsuz feyizlerin nurlarının kaynağı
Şahlık zirvesi güneşinin bilindik-bilinmedik nimetleri
Senin fermanınla aydan balığa kadar
Sensin o anın sahip-kıran olan İskenderi
Zamanın Süleymanı, İkinci Darası
Senin görüşün olmadan devranın hiç canı olmaz
Dünyayı gösteren ayna bir şey görmez
Ne Cem'in ayinini ne de İskender gibisini
Çünkü aynanın görüntüsü/sureti onda görünüm kazanır

Karaların hakanı, denizlerin sultanı, engin samimiyeti ile şerefli iki hareme hizmet eden, büyük saltanat erkânının müeyyidi, yüce hilafetin binalarının sağlamaştırıcısı, değerli cevher olan şah, derya-kef ki felek-gevher ona sedeftir. Onun görüşü Cemşid'in sancağını yükseltti. Onun çadırı, güneşe gölge oldu. Söz meydanı yeteri kadar daraldı. Çünkü kimse seni övmekte yol alamaz. Öyle bir hazine ki övgünün zarfı bir haber olur. Anlam denizi, fikir ve düşünce zarfı olur, söz çeşmesi-gözünün mecali daralır. Aziz ve Mennan bir melik olan Allah katından apaçık teyitlerle desteklenmiş olan, el-Müste'an olan kerim Allah'ın tevfiği ile başarıya ermiş olan, saltanat, haşmet, şevket, ikbalin selimi; azamet, ubbihet, nisfet, izzet ve iclalin

yakalayanı Sultan Süleyman Şah Han, günlerin devamı ile apaçık saltanatının uğuru zail olmasın, İslam dininin takviyesi için azametinin ve Celalilin eserleri uzayıp sürsün. O ki yücelik ve izzet yıldızlarının göktaşları ve yücelikler göğünün mertebelerinin apaçık gök yalazları yani saygı gösterilmesi vacip olan kitap ve terkim lazım gelen müstetab hitap “ Ben kerim bir kitap bırakıyorum. O Süleyman’dandır ve onda, Esirgeyen ve bağışlayan Allah’ın adıyla başlarım vardır”²⁰² ayet-i kerimesinin doğru anlamı gereğince Süleymanı ... doğulardan ve mutluluk ve azamet tali’lerinin yükseldiği metali’den tali’ ve lami’ olmuş oldu. Büyüklerin ve ayanın umdesi olan Şah Kuli Beg’in irad ettiği Koruci Kaçar en değerli vakitlerde ve en şerefli saatlerde geliş semtini buldu. Lâ raybiyye feyizlerinin kaynağından feyiz almış olup kazanıp çoğalmıştır. Hayırla dolu içeriğinden dolayı o salah ve felah nurları ve kurtuluş ve fevz eserleri bütün acizleri ve Müslümanları ışığı ile kuşattı ve sardı. “O, müminlerin gönüllerine sekineyi indirendir”²⁰³ hükmü gereğidir ki bütün berâyaya sürekli zuhuru ile bundan dolayı kerim oluşunun mevridi i’zaz ve ikram şartlarıyla ve ihtiram ve tazim için gerekli olan hususlarla mukabil olmuştur. Ona karşılık olarak sınıf sınıf miskiyyetün’nefihat teslimat ki güzel kokusunun esintileri “Selam üzerinize olsun. Muştular olsun size” hükmüne uygun olarak Rıdvan-razı olunmuşlar bahçesinin esintileri alemlilerin can nefesine erişti. Ve verdetü’n-nesemat –esintiler gülü olan binlerce dua ki onun çiçeklerinin kokularının hoş esintileri “Birisi size selam ile selam verdiğiğinde siz ona ondan daha güzeli ile cevaben selam veriniz” hükmüne uygun olarak ufuklar arsasını, cennet bahçelerinin sahaları gibi mamur ve muattar kıldı. Yüce meclis ve yüksek mahfil ... kıldı. Hakka ve Allah’ın izzetine yemin olsun ki ... işin başından ta sonuna kadar adalet ve ihsan nurlarının yayılmasını ve re’fet ve itminan eserlerinin ifazası bütün alemlilere nisbetle “Umulur ki Allah, sizinle, kendilerinden düşmanlık gördükleriniz arasında bir meveddet var eder”²⁰⁴ hükmüne bağlı olarak hatıra mülâhaza olarak sahip olmuşuz. Ve iki tarafın sulh ve salahına ilişkin sebeplerin düzene konulması için nimeti hayırlı olan her türlü himmet ve şeksiz şüphesiz aradaki mesafelerin ve muhabbetin temellerini pekiştirmekle Allah’ın kullarının salahını kapsadığı gibi

---

²⁰² Nemi Suresi, 30. ayet.

²⁰³ Fetih Suresi, 4. ayet.

²⁰⁴ Mümtehine Suresi, 7. ayet.

Ülkelerin ve beldelerin mamur olmasını da gerekli kılar. Hizmetli ve bu dostluk çerçevesinde ki belirtilen devletlerin devlet erbabı iktizasınca iki taraftan, bu yüce ve yüksek niyetin imzalanması için ki gerçekte din ve dünya saadetini gerekli kılacak ve sırf Hazret-i Hak Celle ve Ala'nın rızasını kazanmak ve Hazret-i risalet-penah olan Hz. Muhammed'in (sav) ve masum imamların (as) rızasını ve hoşnutluğunu kazanmak olacaktır, muvaffakiyet hasıl olmuştur. O şanı yüce Padişah ve o lütuf ve ihsana mazhar olan, namlı ve değerli mektubun tamamında ve keremli sayfanın kendisinde tam teveccüh ve ikbal, bu meramı tamamlamak için ki zahmetsizce Rabbanî ilhamların measirinin en ycesinden ve sbhani tevfi kattandır, buyurmuşlar, sonsuz mitvarlıkla güvenirlik ve itimat üzere ve o kaidenin sebat ve sağlamlığı üzere hasıl oldu. Ve emaret-meab, hkmet-nisab Kemalüddin Ferahzâd Beg Eşik Ağası'na ki kendisi bu dergahın güvenilir yakınlarından, mesajı iletme ve tebliğ etme yönünde ve muvafakatın binasının pekiştirilmesi ve dostluk ve sadakatin temellerini tekit etmek için derhah-ı mu'alla yoluna yolculadık. Ve hallerin tafsilatlı anlatmasını ve geri dönmesini buyurduk. Ki izzetle arza ulaştı. İlahi bağış eseri olarak ve sonsuz fazlın mekmeni olarak kabul ve ikbal rüzgarları hayır anlamları içeren bu niyet bahçesine esmiş olup istida ve iltimas şudur ki bu önemli işin binasını bir nevi müstahkem ve müekked buyursunlar. Ki bugünden sonra sipahi olsun reaya olsun bütün İslam ehli olanlar güvenlik ve emniyet beşiklerinde huzurla ve hoş hallerde, müreffeh ve zihni huzur içerisinde yaşasınlar. Bu itminan sebebiyle hatırları, ebediyetle muttasıl olan devletin devamına dua ile iştigal ededursunlar. Ve "Eğer bana bir kabul edilecek dua hakkı verilseydi onu da adil sultan için yapardım" Hadisi mazmunundan hasıl olan lutuf ve terahhm eserlerinin yayılması vasıtasıyla Allah azze ve celle'nin büyük –kk her bir kulunun dilinden dualar izzet ve ulâ mesami'ine erişti. Yapısı sadakat üzere olan adetler ve törenler hasebince ve mesafeler elçiler ve mektuplar gönderilmekle pekiştirildi ve müstahkem oldu. Umulan ve beklenen şu ki sürekli mektuplaşma ve elçi-haber gönderilme kapıları açık kalsın. Bunun sonucu olarak iki tarafın salahının gerçek durumu ve taraflar arasının ıslah edilmesi hususu bütün acizlere ve Müslümanlara zahir ve apaçık olmuştur. Baştan hatırdan ferâğat ve dervişlik merasimine mniyet-emniyet ve geçimlik ve hayati maslahatları kazanmaya girişebiliyorlar ve teşebbüs edebiliyorlar. Ve cemiyet ile zihin rahatlığı sebebiyle mutlulukla Allah'ın muhterem evini ziyaret

ve keremli bir yer olan şerefli Medine'yi ziyaret ve diğer kutsal meşhedleri ziyaret etmek kazanılmış olup o bereketli ve mübarek kılınmış mekanlar duaların kabul olunduğu yerlerdir. Daha önce bu yerlerde ebede bitişik olan ebedi devletinize dua edemiyorlardı ama şimdi edebiliyorlar ve her törende uyanık bahta mukârin olan uğurlar ve eserleri ve devletin muavinlerini payidar kılmaktadır. “ Ben sadece, gücüm yettiğince ıslah olunmayı diliyorum. Tevfikim-başarım benden değil ancak Allah'tandır. Kendisine dayandım-tevekkül ettim ve dönüşüm onadır.” Sürekli Süleymana nazir olan arş gibi serir ve saltanat ve cihansahipliği evreni izzet ve makam makarrı ve haşmet müstakarrı ve cem makamlı padişahın tekye-gahı, Süleyman mekan ve şanı yüce hakan, İskender nişan olsun.

İlahi madem ki nişan taç ve tahttır

Taç ve tahta alemde revaç vardır

Şahın payitahtının /tahtının ayağının altında olsun.

Tacı mübarek olsun ilahi gölge olsun.

[18b]

el-Cevâb²⁰⁵

Âlî-hazret, gerdûn-bestat, Hûrşîd-ifâzat, Bercîs-sa'âdet, Keyvân-mertebet, Süreyyâ-menziilet, Dârâ-dirâyeyet, Cemşîd-haslet, Cem-baht ve Kısra-taht, devlet-menâb, rıf'at-kıbâb, menkabet-iktisâb, mekremet-intisâb, sibâk-ı²⁰⁶ ğâyât-ı rütebi'z-zâhire, râfi'-i râyâti'l-izzeti'l-bâhire, vâfiri'l-fezâil, kâмили'l-hasâil, matla'-ı kevâkib-menâkıb u şerâif [19a] kible-i kâfile-i tullâb-ı avârif, sülâle-i selâtîn-i Kısra-asl, hulâsa-i havâkîn-i hâtem-bezl²⁰⁷, müessis-i bünyâni's-sa'âdet ve'l-ikbâl, müşeyyid-i erkâni'l-azame ve'l-celâl, mühr-i sipihr-i eyâlet ve kâmkârî, dürri-yi burc-ı rıf'at ve bahtiyârî, el-mahfûf-ı bi-sunûf-ı avâtıfi'l-mülk illâ lehû, mu'izzü's-saltanati's-seniyyeti, zahîri'd-devleti'l-behiyyeti Tahmâsb Şâh “*lâ zâle makrûnen bi-hidâyetillâhi*”²⁰⁸ letâif-i teslîmât ve vâfiyât-ı miskiyyeti'n-nefehât ve şerâif-i tahiyât-ı sâfiyât-ı anberriyyeti'l-fevehât ki, mahz-ı âtîfet-i behcet-şi'âr-ı şâhâne ve yümn-i re'fet-i

²⁰⁵ el-Cevâb M : İrân şâhi Şah Tahmasb tarafına mezheb-i rafzın butlânı hikâyesiyle ısdâr buyurılan nâme-i hümayûnun suretidir F, II. s. 52.

²⁰⁶ sibâk-ı ğâyât-ı rütebi'z-zâhire M : sâik-i ğâyât-ı rütebi'z-zâhire F, II. s.52.

²⁰⁷ hâtem-bezl M : “izzet-bezl”. F, II. s. 52.

²⁰⁸ Arapça “Allah'ın hidayetiyle beraber devam etsin” mealinde dua.

sa‘âdet-disâr-ı pâdişâhânededen fâiz ü lâyah olur, kâfile-i nesîm-i şimâl ile iblâğ u irsâl kılınur. Zamîr-i münîr-i mühr-i tenvîr ve hâtır-ı âtır-ı Müşterî-te’sîrlerine²⁰⁹ mahfî olmaya ki, mukaddemâ dârü’l-feth ve’n-nasr mahrûse-i Erzeni’r-Rûm²¹⁰ zılâl-i râyât-ı zaferlerum ile müstes‘add oldukda atabe-i sâmi-mekânımız kibeline sizün tarafınızdan Korucu Kaçar vâsıtasıyla nâme-i kirâmı vârid olub cenâb-ı celâlet-meâbımızla min b‘ad mâ-beynde müvâlât ü musâfât olub sulh u salâh umûrî ki, mutazammın-ı âsâyiş-i halk müstelzim-i intizâm-ı ahvâl-i cumhûrdur. Ol tarîka sülûk olunmak tevakku‘ u istid‘â eylemişdinüz. Ricânuz²¹¹ mahall-i **[19b]** irtizâda vâki‘ olub ol zamânda kitâb-ı müstetâb ile müşârun ileyh ilçinüz savb-ı savâb-efzânuz gönderilüb memâlik-i mahrûsemiz hudûdunda olan hükkâma fermân-ı cihân-mutâ‘ımız irsâl olunub hârice dahl-i ta‘arruz olunmaya deyu tenbîh ü te’kîd olunmuşıdı. Hâlyâ ol tarîk-ı tevfik-ı refik giru²¹² meslûk tutulub âsitân-ı muhalledü’l-ikbâlimize te’kîd-i merâsim-i mahabbet ü vedâd ve teşyîd-i mebânî-yi meveddet ü ittihâd ümîdine ol silsilenin mukarreb ve mahsûslarından şerefü’l-emâcid ve’l-ekârim, müstecmi‘-i cemî‘i’l-mahâmîd ve’l-mekârimi’l-muhaffir bi-mezîd-i avâtîf-ı Hâdi’s-sedâd ışık ağası²¹³ Ferahzâd Big’in “*zîde kadruhû*”²¹⁴ risâlet tarîkıyle gönderilüb südde-i sa‘âdet-iştîmâlimiz kibeline kitâb-ı müstetâb ve hitâb-ı müşkîn-nikâb tahrîr olunmuş, eymen-i evkâtde ve ahsen-i sâ‘âtde südde-i gerdûn-uddemize vusûl bulub şeref-i takbîl-i pâye-i serîr-i hilâfet-masîrimiz ile müstes‘ad olub sizün tarafınızdan sipâriş olunan umûrî izz-i huzûr-ı fâizü’l-hubûrumuz arz u takrîr eyleyüb nâme-i nâmî ve sahîfe-i kirâmî zımnında münderic ü mestûr olan hulâsa-i âmâle dahı ittilâ‘ tahsîl olundu. Teşyîd-i mebânî-yi müvâlât ve temhîd-i kavâ‘id-i²¹⁵ musâfât bâbında her ne ki **[20a]** dinilmiş ise ilm-i şerîf-i âlem-ârâmız muhît ü şâmil oldı. Bu ma‘nâ âlem ü âlemiyâna âf-tâb-ı cihân-tâb-mânendi rûşendir ki, Hakk Sübhânehû ve Te‘âlâ hazretleri Mâlikü’l-mülk olub memâlik-i vesî‘a-i etrâf-ı âlemi bi’t-tûl ve’l-‘arz “*innâ ce‘alnâke halîfeten fi’l-arz*”²¹⁶ makâli muktezâsınca zimâm-ı

²⁰⁹ Müşterî-te’sîrlerine M : Müşterî-tedbîrlere F, II. s. 52.

²¹⁰ mahrûse-i Erzeni’r-Rûm M : mahrûse-i Arz-ı Rûm F, cilt II. s. 52.

²¹¹ Ricânuz M : tevakku‘ u istid‘â eylemiş olduğunuz eelden ricânuz F, II. s. 52.

²¹² Metinde “geru” şeklinde de yazılmış olup metinde birlik sağlanması için “giru” tercih edilmiştir.

²¹³ Akkoyunlular, Safevîler ve Kaçarlar zamanında hükümdar kapısı hizmetlilerine verilen unvan.

Bkz. Abdülkadir Özcan, “Eşik Ağası”, *DIA*, c. 11, Ankara 1995, s. 462-463.

²¹⁴ Arapça “değeri artsın” mealinde dua.

²¹⁵ temhîd-i kavâ‘id-i musâfât M : temhîd-i ma‘âkîd-ı musâfât F, II. s. 53.

²¹⁶ Sad Suresi 26. ayet, “seni muhakkak yeryüzünde halife kıldık”.

tasarrufumuza tefvîz idüb ahvâl-i bilâd ve ibâdı re'y-i cihân-ârâmıza teslîm kılmışdır. *El-hamdü lillâh âlâ âlâi'l-amîmeti*” Server-i kâinât ve Hulâsa-i mevcûdâtın “*salavâtullâhi ‘aleyhi ve selâmihî*” mukârenet-i mu‘cizât-ı hidâyet-âyâtları ve ervâh-ı mukaddese-i âl-i kirâm ve ashâb-ı güzîn ve çâr-yâr-ı sa‘âdet-karînin “*aleyhim rıdvânullâhi ecma‘în*” ifâza-i berekât-ı amîmeti’l-âsârları ile hem-vâre niyyet-i hümâyûn-ı hayr-makrûnumuz terfih-i ahvâl-i müslimîne masrûf olub dâimâ meyâmin-i himem-i aliyye-i adl-âyînimiz intizâm-ı mehâmm-ı enâma ma‘tûfdur. Çünkü mâ-beynde müvâlât ü musâfâtın istihkâm u karârı bâbında atebe-i âlem-medârımız cânibi ile sulh u salâha işâret olunub nâme-i dürer-bârımız zımnında bu cânibe vüfûr-ı ihlâsınız münfehim olur. Lâbüdd mütehâbbeyn²¹⁷ meyânlarında hüs-ni muvâfakat ü ittihâd lâzıme-i kâ‘ide-i husrevân-ı nasfet-âyîndür. Zamâir-i neyyire-i Hürşid-[20b] tenvîrlere rûşen ola ki, bizüm aksâ-yı merâm ve umde-i âmâlimiz ashâb-ı güzîn ve hulefâ-i mehdiyyîn ki - zacî‘-i Seyyidü’l-mürselîn dürürler - anların perde-i nâmûsları mahfûz olmaktadır. Vârid olan ilçinüz bu ma’nâyı işrâb idüb, teberrâiler ol cânibde medfû‘ u memnû‘ olmak melhûz-ı hâtır-ı âtırınız idüğün haber virürler. Fi’l-vâki‘ ol husûs ğâyet-i emânî ve muntehâ-yı âmâldir. Nâme-i nâmîde âl-i sa‘âdet-meâl²¹⁸ olunduğı mahalde Sultânü’l-velâye ve Burhânü’l-kerâme İmâm-ı Alî “*kerremallâhu vecchû ve radiyallâhu anh*” hazretlerinin rıf‘at-ı şân-ı şerîflerine müte‘allik ba‘z-ı kelimât olunmuş. “*Lâ şekkün fîhi*”²¹⁹, anların ulüvv-i şân-ı sa‘âdet-nişânları mertebe-i tahrîrden efzûn ve dâire-i ihsâdan hâric ü bîrûndur. Lâkin anlar ulüvv-i câh-ı sa‘âdet-intibâh üzre olmağla sâir ashâb-ı güzîne buğz u adâvet lâzım gelmez. Server-i kâinât ve Hulâsa-i mevcûdât “*salavâtullâhi aleyhi ve selâmihî*” “*ashâbî ke’n-nücûmi, bi-eyyihim iktedeytüm ihtedeytüm*”²²⁰ buyurmuşlardır. Ol serverlerin cümlesine vüfûr-ı mahabbet müstelzim-i sa‘âdet-i dünyâ vü âhîret idüğünde iştibâh yoktur. Bi’l-cümle südde-i behcet-bahşımız tarafı²²¹ ile musâfât husûsunda vâki‘ olan me’mûlinüz hayyiz-i kabûle karîn olub müşârun ileyh ilçinüz dahı şol ki şerâit [21a] ü levâzım-ı teblîğ-i risâletdir. Kemâ yenbeğî müeddâ kılub hüs-ni icâzet-i hümâyûnumuz ile savb-ı savâb-efzânuz mürâca‘at itdirildi. “*În şâ*

²¹⁷ mütehâbbeyn M : selâtin F, cilt II. s. 53.

²¹⁸ âl-i sa‘âdet-meâl M : âl-i sa‘âdet-bâl F, cilt II. s. 53.

²¹⁹ Arapça “şüphesiz”.

²²⁰ Hadis-i Şerif. Meali: “ashabım yıldız gibidir, hangisine uyarsanız hidayete erersiniz”.

²²¹ tarafı M : türâbı F, cilt II. s. 53.

Allâhu'l-e'azzü'l-ekrem” min ba'd ravâbit-ı ittihâd-ı müebbed ve şerâit-i inbisât mer'î vü müşeyyed olub mâdâm ki ol cânibden musâfât ü müvâlâta muğâyir evzâ'-ı fitne îkâ' sudûr u zuhûr itmeye. Eknâf-ı memâlik-i mahmiyyemizde konulan zâbitân-ı mülk ü millet ve hârisân-ı ekâlîm ü memleket taraflarından ol silsilenin hudûduna ebvâb-ı ta'arruz mesdûd olub esbâb-ı musâfâtın mürâ'âtında dakîka fevt itmeyeler. Muktezâ-yı sulh u salâh ve müsted'â-yı fevz ü felâh üzre nâme-i müstetâbınızda işâret olunan umûr ki, huccâc-ı beytillâhi'l-harâm ve zâver-i merkad-i mutahhar-ı hazret-i Seyyidü'l-enâm “*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*” refâhiyyet ü itmi'nânla ol sa'âdete fâiz olmalarından ol husûsa dahı icâzet-i aliyye-i hakânîye şeref nefâd? bulub emâkin-i müşerreffe ve kıble-i mutahhara taraflarına tavâf u ziyâret kasd iden umûm-ı müslimîn ve gürûh-ı muvahhidîne hâfizân-ı süğûr u sübül mâni' ü hâil olmayub ferâğ-ı hâtır ve itmi'nân-ı bâlile itmâm-ı merâm eyleyeler.

Der-gâh-ı mu'allâya Semerkand Pâdişâhı Barak Hân'dan²²² gelen zarâ'at-nâme sûretidir²²³

Sınırsız ve ölçüsüz teşekkürler, hasr ve ihsas söylemlerinden dışarı şükürler hazret-i padişaha celle celaluhu ve 'amme nevaluhu'ya olsun ki kerim sultanların karşılıklı sevgi ve karşılıklı doğrulukları din ehlinin kararına- huzur bulmasına ve bütün Müslümanların zihnen huzur bulmasına sebep olmaktadır. Ve İslam güneşinin büyük hakanların özen ve ihtimam ufkundan günler arsasına doğmasına sebep olmaktadır. Böylece din ve devletin kaideleri ve millet ve mülkün merasimleri şeriatın istikamet üzere olan yolu üzere devam etsin. Benzeri olmayan sahibimiz olan Allah'ın “ şanı onların söylediklerinden Yüce ve nezihdir.” Ve sonsuz selamlar ve sınırsız salatlar o seyyidin nurlu ve kutsal ravzası-kabri üzerine olsun. O seyyid ki feleklerin tabakalarından “lev lâke -sen olmasaydın” sadası, toprak kıtasının sakinlerinin kulağına ulaşır. Ve onun akdes ve eşref varlığının sabah aydınlığı, asiler firkasını cehennem akşamı karanlığının vehminden korumaktadır.

Muhammed miraç mülkünün padişahıdır

²²² Nevruz Ahmed Han bin Süyuncuk. Bkz. İsmail Türkoğu, “Şeybaniler”, *DIA*, c. 39, Ankara 2010, s. 45-47.

²²³ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Der-gâh-ı mu'allâya Semerkand Pâdişâhı Barak Hân'dan gelen zarâ'at-nâme sûretidir M : Sâbikan Şeyh Abdüllatif ile Semerkand'a gönderilen nâme-i hümayûnun mukabelesinde Barak Hân gönderdiği cevâbdır F, II . s. 80.

Onun dergahına bütün sultanlar muhtacdır

Allah'ın salatı onun, alinin ve ashabının hepsinin üzerine olsun.

İşte bütün bunlardan sonra, hidayeti gösteren Hüdhd en hoş zamanda ve en güzel vakitte Süleymanî kasrın zirvesinden amaçlar ve ümitler dağının zirvesine iniş yaptı. Ve uğurlu Hüma kuşu, aşiyana kavuşma izzetine erdi ki kutsi evden muhabbet ve ünsiyet havasının bulunduğu fezaya uçuş yapmaktadır. Tazim gösterilmesi vacip olan ve terkim kılınması lazım olan kitap, yüce hazret, hilafet-menzilet, Süleyman haşmet, İskender siret kayser savlet, Nuşirevân adalet, parlak şeriatın mürevvici, millet-i beyzanın müzeyyini, Allah'ın yerlerdeki gölgesi, kafirlerin ve müşriklerin kökünü kazıyan, rafizîleri ve bidat sahiplerini savan, zamanın meliklerinin en büyüğü, devranın hakanlarının en adili, cihan iklimlerinin ferman-fermâyı, Hazret-i Yezdan'ın inayetinin sâyesi, hilafet feleğinin parlayan güneşi, devlet semasının parıldayan ayının serveri, iman ehli üzerine itminan cenahını-kanadını gerenlerin en iyisi, el-Müste'an olan Allah'tan yana el-Müste'in, Allah yolunun mücahidi, Allah'ın emriyle gazi olan, Ehadi feyzin nazarlarını çeken, “Benden sonra kimsenin erişemeyeceği bir mülkü bana bağışla” duasını eden, el-Mennân, el-Aziz, el-Müheymin, en-Nasîr olandan yardım alan Ebü'l-gâzî Sultan Süleyman Şah Bahadır Han, Yüce Allah mülkünü kalıcı kılsın ve murat denizinde gemisini yüzdürsün ki emsallerinin ve ayanın öncü kabul ettiği Ahmed Çavuş'u mashub olarak göndermişlerdir. Onu vasfetmede suret aynasında işte bu beyan göründü. Bir hüdhd, devlet ve ikbal namesi bağlanmış halde gelip varlık tacı başındaydı. Kanadında ve tüyünde bir nâme-mektup var ki Çîn nâfesi gibi bağlanmış .... Can kokusunu gönül müşamı gibi başına çekeyim ve o müşkin nikâb olan kitab “O Süleyman'dandır ve O Rahman ve Rahim olan Allah'tandır” medlulünce mütezammin oldu. Dil bülbülü ki ağız sarayının bostanına erişmiştir “ Gerçekten bana kerim olan bir kitap-mektup bırakıldı”²²⁴ müeddasinca terennüm etmektedir. Ve aynı zamanda elçiler geldiler ve üçyüz nefer yeniçeri ve top ve darpzenleri getirdiler. Şunu demek istiyoruz ki parlak niyetle Horasan ülkesinde bulunan din muhaliflerinin başına binmiş oldular. Orada, cihana sahiplenme sebeplerinden el çekmiş olan hazret-i firdevs mekan Abdüllatif Han'ın mahfilinde, bu fani saraydan baki olan ebedilik cihanına mutlulukla

---

²²⁴ Neml Suresi, 29.

varmışlardı ve hilafet ve hanlık nöbeti ve saltanat ve cihanbanî rütbesi hümayun sıfat olan bizim zatımıza erişmiş olmuştur. Kendi kardeşleri ki Semerkand'da han hazretlerinin mülazemetinde mesken tutmuşlardır. Diğer sultanlar ki alem gibi yüksek olan Dabusi, Kufniun, Kirmene, Keş, Kareşî, Hazar gibi alem-eyalet olan kalelerde yerleşmişlerdir. Kalelerin sağlamlığına güvenerek münaza'at kapılarını açmışlardı. Bu yönüyle bu iki-üç yıl içerisinde, gaza hayali ve savaşma fikri ki nurlu gönülde saklı ve hatir olan hatırda mahzun idi, gecikti ve bu sürede onları müşfikana karşılıklı sulhla muhalefet yolundan muvafakat vadisine getirmeye delalet ettik. İşin sonunda Semerkand sultanları, kendi kusurlarına vakıf oldular ve kendi cüret ve cesaretlerinden pişmanlık ve mahcubiyet duyarak “unuttuğumuzda veya hata işlediğimizde bizi muahaza etme-sorumlu tutup sorgulama”²²⁵ hükmünün ifadesince Semerkand tahtını kabul ederek bize emanet ettiler. Ve Pir Muhammed Sultan ve kardeşleri ki tam anlamıyla edepsizlik etmişlerdi, firar etmeye karar edip kaçmışlardı, suyun o tarafından Belh'e geçtiler. Ve anılan bütün kaleler fetholundu. Ve bütün maveraünnehir memleketleri, ülkeler fethedenin bayraklarının hükmü altına girdi. Bunun gibi sadece bir tek Buhara kalmıştı ki o da ilahi inayet ile aynı şekilde fetholundu. Vedud olan Rabbin tevfiğiyle en yakın zamanda, muhaliflerin defedilip kaldırılması için Horasan'a yönelmek istiyoruz, inşaallahu Teala. Niyet ve sebep şöyledir ki Yüce Allah'ın inayetiyle ve güzel muvaffakiyetleriyle geri kalan mutlu vakitleri ve saatleri gaza ve cihad ile harcamaktır, inşaallahu Teala. Bu yerin ahvalini intizamı meselesi ve sonsuz fütuhatin ittisalının sebebi şudur ki padişahî zamanın refiki olmak ve saygı duyulması ve nizamı mucize olan kelim gereğince “Ama Rabbinin nimetlerine gelince onları anlat”²²⁶ hükmü gereğince ilam etmektir. Bu sebeple aceleyle anılan çavuş ile gönderildi. Çünkü kendisi hallerin keyfiyetini bizzat gözleriyle müşahede etmiştir. Gönül çelen takrir vasıtasıyla ve parlayan gönlün tasviriyle felek-serir payesinin baz-yafteganı geri dönmüş olup bu tarafın hallerinin nasıl ve nice olduğundan isti'lam şartlarını takdim ettiler/etsinler. Bundan sonra belli bir usul üzere elçi göndermek istiyoruz. Durum şu ki sürekli karşılıklı güzel samimiyet ve vifak bahçesi ve sıdk ve musadakat davhası ve tevafukan muhabbet- erkam iklimlerin sınırlarına ve sonucu meveddet olan söz damlacıklarının

---

²²⁵ Bakara Suresi, 286.

²²⁶ Duha Suresi, 11. ayet.

damlaları muhaddar ve reyyandırılar. Ferhunde-meal olan hallerin sunuh eden bilgileri/alametleri minnet etti ki söz fazla uzatılmasın, halayik-penah olan dergah ve ka'be gibi olan bargah-sarayı Samedanî teyitlerin estiği yer ve Sübhani ifazatın vardığı yer olsun. Nebi ve emced olan ali hürmetine. Rebiüssani ayında dokuzyüz altmış üç senesinde [Şubat-Mart 1556], muhafaza buyrulan Semerkand şehrinde yazıldı.

[23b]

Bu nâmeysi dahı Buhârâ hâkimi Seyyid Burhân Barak Hân'ın ilçisiyle der-gâh-ı mu'allâya göndermiştir²²⁷

Bilgi ve ilim ehlinin basiret gözünün tutiyasının kutsi menâkibinin mevkebinin tozu ki hamd ordularının vefdleri olabilir ve şükür yerine olan sipah-ordu ki felek-peykerinin kışlasının çadırları, firuze gibi olan arşın zirvesinin üzerinden yükseklik kubbesi olabilir. Padişaha ait olan sarayın nisârı ki azametinin ordugahı "ra'inâ" 'isabesiyle "Deki Allah'ım, sen mülkün sahibisin, mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden çekip alırsın. Ve yine sen dilediğini izzete erdirirsın ve dilediğini zelil edersın. Hayır senin elindedir. Sen her şeyin üstünde kudret sahibisin."²²⁸ süslü ve müzeyyendir. Ve onun hazret-i izzetinin ebedi ve ezeli mülkü, zeval bulma, tezelzül geçirme ve intikal etme ve tahallülden münezzeh ve mu'arradır. "Mülk O'nundur. Ve hamd O'nadır. Yaşatır ve öldürür. Ve o her şeyin üstünde kudret sahibidir."²²⁹ O yer ki senin kibriyanın kemali var senin verdiğinin denizinden bir alem-nümâdır. Sana hamd u sena edebilmek ne haddimize. Hem sana hamd u sena sana yaraşır şekilde olmalıdır. Ve salavat kafillesi ki revakının saadet boynu-gerdanı devlet ve ikbalinin süs incileriyle süslü ve teslimat rahilesi ki "Muhammed sizden herhangi birisinin babası değildir"²³⁰ ile süslü olan meleklerin merkad edindiğı mabette ihlasının rahli süslü ve tezyinatlı olup "Ancak Allah'ın Resulü ve nebilerinin sonuncusudur" ile muvaşşaktır. Kimsenin görmediğı bir alemgir-alemi alandır.

²²⁷ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Bu nâmeysi dahı Buhârâ hâkimi Seyyid Burhân Barak Hân'ın ilçisiyle der-gâh-ı mu'allâya göndermiştir M : Bu nâmeysi dahı Buhârâ hâkimi Seyyid Burhân Barak Hân'ın ilçisiyle der-gâh-ı mu'allâya göndermiştir F, II. s. 81.

²²⁸ Al-i İmran Suresi, 26. ayet.

²²⁹ Al-i İmran Suresi, 26. ayet.

²³⁰ Ahzab Suresi, 20. ayet.

Onun sayesinde alemin gölgesi herkesi korumaktadır. Ve değerli ehli ve kerem sahibi ashabının üzerine olsun ki onların ihsanının bulutlarının kılıçları-yazları nebevi milletin mezrasına su vermiş ve onların intisabının zafer anahtarı olan ok, din ve devlet erbabının ve millet ve mülk ashabının yüzüne zafer ve fetih kapılarını açmıştır. Din gününe kadar al ve ashabına ve hepsine salat ve selamlar olsun. Bundan sonra, bu geçenlerin zahireleri olan nefis dualar ki “ve Allah ona mülkü ve hikmeti verdi. Ve kendisine dilediğini öğretti.”²³¹ Onun faydalı zevaidi ve şerefli dava’ifi tersi’-süslemeli olsun. Ve tahiyat latifeleri ki “ve Allah mülkü dilediğine verir”²³² madenlerinin definelerinin arifi olan parlayan lü’lü cevherlerinin tevşihinin artışı kabul eder. Cennet törenli meclis-nisar ve Firdevs gibi süslü olan mahfel ve yüce hazret, felek-rıf’at, melek-safvet, keyvan-satvet, Hurşid rayet, kamer-tal’at, Süleyman haşmet, Feridun şevket, Behram-savlet, nebi yüzlü, veli huylu, melik/melek makamlı, felek rıf’at, zamanın Süleymanı, dinin Yusufu, milletin mehdisi, varlık tacının üzerini süsleyen, sultanlık revacının yücelticisi, ilahi hazinelerin nurlarının doğduğu yer, sonsuz remizlerin sırlarının menba’ı, barış ülkelerinin sahibi, hilafet varisinin nuru, kayser ve fağfur, feleği aydınlatan afitâb-güneş, ışıldayan ayın en güzeli ve celaleti, hilafet sipihri- göğü ve serveri, Yazdanın inayetinin sayesi-gölgesi, zaman ve zeminin ferman- fermâyı, özellikle “O, sizi yeryüzünde halifeler kılandır”²³³ teşrifi ile Allah’ın kullarına farz ve nafileleri yerine getirmeyi emreden, emn ve eman ayetlerine mazhar olan, “kesinlikle Allah, adalet ve ihsanla iş ve işlemler yapmanızı emreder”²³⁴ ayet-i kerimesine mazhar olan, alemi ısıtan-ışıtan afitâb, “ve biz onu yüce bir mekana yükselttik”²³⁵ zirvesinde olan, kadri yüce dolunay ve “ve biz gerçekten onu dünyada seçmiştik”²³⁶ ile müeyyed olan, millet-i beyzanın erkanı, şeriat-ı garranın temellerini pekiştiren, liderlikte devlek ve milletin güherganı, insanlıkta Adem ve Havva’nın gerçek halefi, bidat ve dalalet ehlinin kökünü kazıyan, küfür ve cehalet tuğyanını defeden, cömertlik ve insaf kanatlarını yayan, zulüm ve haksızlık esaslarını yerle bir eden, zamanın sultanlarının sığınağı ve korunağı, “dilediğini yaratır ve ihtiyar eder (aralarından iradesiyle

---

²³¹ Bakara Suresi, 251. ayet.

²³² Al-i İmran Suresi, 26. ayet.

²³³ Fatır Suresi, 39. ayet.

²³⁴ Nahl Suresi, 90. ayet.

²³⁵ Meryem Suresi, 57. ayet.

²³⁶ Bakara Suresi, 130. ayet.

seçer)”,²³⁷ ayet-i kerimesinin menşuru, İslam havzasının hamisi, Melikü’l-Allam olan Allah’ın gölgesi, Haremeyn-i şerifeyn’in hadimi, Allah kendisini iki cihanda mesut eylesin. Mennan ve kerim olan melikin uyarılarına muhtas olan, Ebu’l-gazi Sultan Süleyman Şah Bahadır Han (Allah Teala şanını yüceltsin), ve fetihle alemlerini yükseltir, ve yaygın yeryüzünde hükümlerini ve emirlerini yayarak güzellikler yaptı. Sürekli din ve devletin alemlerini yükseltme ve saltanat, hilafetin önemli emirlerini- işlerini istikamet, azamet ve şevket merasimleri dikerek ve mülk ve milletin işlerinin devamı, o hazret için izzet sahibi Allah’ın dergahından istiyor ve diliyoruz. Ve sürekli ehl-i imanın asayişinin müsebbibi, emn ve emanın sebebi kadri yüce olan o padişahın, o şehriyarın izzet ve ömrünün artışına ve mutluluğunun ve devletinin devamına ve kalıcılığına ve övgüye mazhar bağların kurulmasına dua etme vazifelerine devamlılıkla devam eder. O dualara yakın ve cevap verendir. Cem makamlı, hilafetin koruyucusu, kerem sahibi babaları ve dedeleri gibi bu muhlis özellikle mağfired sahibi hazret, rahmet-destgah, cennet bahçelerinin sakini, el-Mennan olan Kerim Melikin civarına ulaşan Ebu’l-Gazi Ubeydullah Bahadır Han, Allah yattığı yeri nurlarla aydınlatsın kendi uğurlu ve mübarek saatlerinden oluşan vakitlerinin çoğunu “Onlar günah işleyen kafirlerdir” hükmü ile belirtilen kötü geçimli evbaş-ayak takımı ve terbiyeden yoksun Kızılbaş fırkası, günahkar kefare taifesi ile muharebe ve mukatale ettiği onların şanları anlatılırken belirtilmiştir, bu yolda ömürlerini harcamışlardır. Ve aynı zamanda onların himmeti şuydu ki devletin uğuru ile dinin koruyucusu olan o padişahın imdadı ile müddeiler husule geldiler. Ancak arzu, tedbirsiz takdire uygun olarak gecikme vartasına düştü ve halen onların yurt ve taht ve memleketleri miras yoluyla bu fakire intikal etmiştir. Bu sizi sevenin daiyyesi ve niyeti şöyledir ki onların beğenilen hasletlerine ve ölçülü ve değerli olan huylarına uyarak “Allah yolunda canlarınızla ve mallarınızla cihad ediniz”²³⁸ ayet-i kerimesi gereğince hayatın bütün günlerini rafaza ve kefare ile cihad ve gaza yapma kararlılığı ile ve o faydasız ve hayırsız taifelerin yok olması ve defolması yolunda harcamıştır. İlahi inayetin katı kuvveti ile ve yüce himmetin uğuru ile “zulmeden kavmin kökünü kazıdı ve işte bunun için alemlerin rabbine hamd olsun”²³⁹ mazmunu

---

²³⁷ Kasas Suresi, 68. ayet.

²³⁸ Tevbe Suresi, 41. ayet.

²³⁹ Enam Suresi, 45. ayet.

ile Mekke-i Muazzama ve Medine-i Mükerreme (Allah tazim ve terkim olarak şereflerini artırsın.) yolu açıldı. Ve müşriklerin ve müfsidlerin o yollardaki engellerini ortadan kaldırdı. Ve bu feyiz-asar olan diyarların müminlerinin ve Müslümanlarının müddetlerden beri bekleme zaviyelerinde fetih ümidiyle oturmuş gönülden bu nurlu olayın ortaya çıkmasını dilemekteydiler. İşte bunlar, ızdırabın saldırısından ve bekleyişin herkese bulaşmasından kurtuldular. “Ve işte bu Allah’ın fazlıdır, onu dilediğine verir. Ve Allah gerçekten büyük fazlın sahibidir.”²⁴⁰ Bu girişlerden amaç şudur ki **Benula**’da ayan ve emsallerinin dayanağı, asrının nadiri, devranın eşsizi Nizameddin Ahmed Çavuş Bey, Sübhan olanın gölgesi, hilafet-mekan, alâ hazretin mutlu nüvvabının mülazemetinden ebu’l gazi Nevruz Ahmed Bahadır Han (Allah mülkünü kalıcı kılsın) müracaat etmiş olup o hazretin hizmetine yönelmiş ve bu muhlis ile karşılaşmış, iltifatın hakikati şöyledir: yüce makamlı huddama-hizmetlilere bu diyarın devlet-hahlarının/iyilik-hayır severlerinin durumları izhar edilmiş. Hatıra şöyle hutur etti-geldi ki kendi eğilimi ve hayırseverliği sebebiyle duaya karar vermiş olup diğer muhiblerin ve hayırseverlerin dairesini yönelmiş olup küstahlık etmiş (cesaret etmiş) olup bu birkaç kelimeye cüret etmiştir. Havvasın dayandığı sütun, devletin itimat ettiği, Nizamüddin Dost Muhammed’e ki o bu fakirin itimat ve itibar edilen emir-zâdelerinden biridir. Aynı zamanda saltanatın önemli işlerinin başında bulunan yakınlık ve menzil bakımından rütbe sahibi ve mahremiyet ve kurbiyet-yakınlık mertebesine sahiptir. İşaret olunan Ahmed Bahadır’a mülazemetle- arkadaş olarak gönderilmiştir. Ki o da o alem-penah olan hilafet destgahının sergilerini öpme şerefine erişsin. Bu muhlisin iyilikseverlik ve birlik /eğilimini arza eriştirsın. Ve bundan önce havassın umdesi, ihlasta-samimiyette ileri olan Mübarizüddin Kutluk Fuladi’yi ki o da bu bendenin eski emirlerinden ve mülazimlerindedir, ihlas izharı için ve muhabbet ve sevgi temellerini ve sütunlarını sağlamlaştırmak amacıyla hizmete gönderilmiştir. Mümkündür ki rikabı öpme izzetiyle mutlu olur. Bu muhlisin istidasının keyfiyetini arz edebilsin. Tevafük şu ki şu onun güzel ahlak örneklerindedir. Birlik silsilesinin muharrik olan musadakat-karşılıklı doğruluk ve ihtisas kuralları, bu muhibbin ataları ve dedeleri tarafından o taraftan yol edinilmiştir. Yeniden bu bende tarafından tekit ve tahkik yönünü

---

²⁴⁰ Cuma Suresi, 4. ayet.

buluyor. Ve geçerli olan kaide üzerine iki taraf arasında aynı o hoşnut kalınan şive ve memnun kalınan kural yürürlüğe konulsun. Belki de günden güne artma ve katlanma yönüne erişir. Ve mektuplaşma ve müraselat-iletişim kapılarını açık tutsun. Ve nurlu hatır ve kutsal gönül bu yöne yönelmiş olsun. Bu durumda yüce görüş gerekli olur. İhlası bol olan bir özel yeniçeri topluluğu ve bir grup hizmetkarları emir buyurmuşlar. Rumi ile birlikte yardım etmek ve imdada koşmak yoluyla işaret olunan havassın umdesi zatın yoldaşlığı ile bu tarafa gelmişler. Din düşmanlarının ve sapasağlam olan milletin düşmanlarının def edilmesi için bu muhlisin muvafakati ile yiğitlik yolunu yerine getirmeye büyük bir gayret vücuda getirmişlerdir. Ümit edilen şu ki Allah'ın inayetinin yardımı ile ve yüce himmetin uğurlu gelmesiyle ve yüce niyetle din düşmanlarının başına galabe çalıp zafere ermiş, bunun sevabı, o felek-rıf'at, melek-satvet zatın sevinçli gününe ait olmuş ve katılmıştır. Ebedi saadetin artmasına ve sermedi devletin ziyadeleşmesine vesile olmuştur. Sözü fazla uzatmak had değildir. Hilafet ve celal aynaları, zeval pasından, kirinden ve kederinden musaffa ve mücella olsun. Nebi ve mecd sahibi âlinin/ailesinin hürmetine bol bol salat ve selam olsun. Dokuz yüz altmış üç senesinin yirmi Cemaziye's-sani ayında [1 Mayıs 1556] övünç sahibi belde olan Buhara'da yazıldı. Allah her türlü afet ve belalardan korusun.

[27a]

Nâmenin kenârında yazılmışdı tarz-ı Acem üzre²⁴¹

İkinci olarak yüce görüşe arz edeceğim şu ki Maveraünnehir hakanları ve sultanları o hayırsız kavmi defetmeye ve ortadan kaldırmaya yönelmemişlerdi. Durum şudur ki taksirat vasıtasıyla/ kısaltma vasıtasıyla yüce Hakan hazretlerine **görduyuş** ve mülazemette bulunamamışlardır. Halen Allaha hamd olsun o hazret lutuf ve inayetin başına gelmişlerdir. Ve o hazrete itaat yolunu gerekli görmüşüz. Ve tevafuken eğer inayet buyrulursa gazileri göndermeye teveccüh ediyor. ... imdat ve yardım yoluyla göndermeyi buyurunuz. Bu işin her türlü sevabı, devlet-asar olan devre ait ve lahık olacaktır. Ve emir daha yücedir.

---

²⁴¹ Mektubun devamı olan bu ibare de Farsça olup tercümesi verilmiştir. Nâmenin kenârında yazılmışdı tarz-ı Acem üzre M : Mektub-ı mezbûrun hâşiyesinde tarz-ı Acem üzre yazılmışdı F, II. s. 83.

Bu nâme dahı mezbûr Barak Hân'dandır, Semerkand müftîsi olan Mevlânâ Muslihü'd-dîn-i Rûmî'nin akrabâları sipârişi için²⁴²

Ali-hazret, hilafet-mertebet, saltanat-menkibet, felek-rıf'at, gerdun-menzilet, en büyük ve en kerim padişah, Arap ve Acem sultanlarının önderi, adalet ve ihsan kanunlarının koyucusu, zulüm ve düşmanlık adetlerini ortadan kaldıran, silm ve tur ülkelerinin sultanı, kayser ve fağfur saltanatının varisi, kafirleri ve müşrikleri katleden, din düşmanlarının ve dalalet ehlinin kökünü kazıyan, yüksek değerli ahadi feyiz nazarlarının eriştiği kimse, “benden sonra başka kimseye erişmeyecek bir mülk ver”i²⁴³ dileyen, Allah mülkünü ve saltanatını kalıcı kılsın. Ve alemlerin üzerine iyiliğini ve ihsanını bol bol yaysın. İkbâl gezegenleri rıf'at zirvesinde ve fazilet sevakibi haşmet semasında sabit olsun. Nebi ve onun mecd sahibi ailesi hürmetine. Şüpheden arı muhlisinin çeşit çeşit duaları ona olsun ki; nesimlerinin hoş esintilerinin güzel kokuları, ittihat gülzarına taravet veririr. Suyu tatlı olan menbainın berrak akışı karşılıklı sevgi bahçesine tazelik versin. Devamlı olarak yüksek ve doğru yolda kılsın. Mustahkem olarak muhaleset ve musafat kaidelerinin istihkamını gerçekleştirsin ve sürdürsün. Bundan sonra, sorun çözücü görüşü inha eder/iletir ki “Nun'a,kaleme ve yazılan yazılara yemin olsun ki”²⁴⁴ kitabının hakikatleri, “en gerçekten sizin bilmediklerinizi bilirim”²⁴⁵ cevabının incelikleri, “insanı yarattı” kaziyyesinin mütebahhirlerinin düşünce sayfaları üzerine “biz gerçekten insanı en güzel surette yarattık”²⁴⁶ ayet-i kerimesine uygun olarak tasvir etmiş olup ayıp ve kuşkuyu gidermiş “orada fesat çıkaracak olan birini mi orada var edeceksin?!” sorusunu soran varlıksızlar, “ben yeryüzünde bir halife var edeceğim”e açık nassı ile “ve Adem'e bütün isimleri öğretti”²⁴⁷ yaratışı süsleyen keramet ilmini buyurdu ve “ol der ve oluverir.” Kaza mahkemesinin hakimi “hiç bilenlerle bilmeyenler aynı olur mu?!”²⁴⁸ muktezâsınca din alimlerinden ve yakın sahibi fazilet ehlinen her

²⁴² Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Bu nâme dahı mezbûr Barak Hân'dandır, Semerkand müftîsi olan Mevlânâ Muslihü'd-dîn-i Rûmî'nin akrabâları sipârişi için M : Barak Hân'dan Mevlânâ Mustafâ Rûmî'nin akrabâsı sipârişine gelen nâmedir F, II. s. 83.

²⁴³ Sad Suresi, 35. ayet.

²⁴⁴ Kalem Suresi, 1. ayet.

²⁴⁵ Bakara Suresi, 30. ayet.

²⁴⁶ Tin Suresi, 4. ayet.

²⁴⁷ Bakara Suresi, 31. ayet.

²⁴⁸ Zümer Suresi, 9. ayet.

birini diğerk yaratıklardan şeref bakımından imtiyaza layık kılmıştır. Yüce dereceleri kendilerine hibe etmiştir. Ve gerekli olarak “Allah’ın ahlakı ile ahlaklanınız” hükmü gereğince zaferin kendilerine şiar olduğu sultanların zimmeti üzerine ve adaleti eserlerine temel kılmış hakanların zimmeti üzerine lazım ve kesin bir zorunluluktur ki dini ilimleri yüceltsinler ve yakın fenleriyle uğraşan alimlerin yardımına koşsunlar. Bu durumda gizli değildir ki makamı yüce olan, faziletlielerin koruyucusu, hakayik-destgah, hidayet-meâb, keramet-menâb, alimlerin ve fazilet ehlinin üstadı, belağat sahiplerinin ve hükemanın düsturu, usul ve fûru’ ilimlerini kendinde toplayan, ma’kul ve meşru’ olanı ihtiva eden, inayet nazarları ile yakın denklemlerini çözen, hidayet nurları ile fıkıh problemlerini çözen, muhaddislerin öncüsü, müfessirlerin özü, hidayet nurları ile ilim lambalarını aydınlatan Şeyh Muslihuddin Mevlana Mustafa (Allah bereketlerini devamlı kılsın), bu tarafa teşrif buyurup hazır bulunmayı lutfetmiştir. Ve bütün yüce himmetlerini, talebelerin yükselmesinin gelişmesi ve istifade edecek kimselerin gelişmesi için çabalamaya vermiştir. Biz dahi bunca beşeri gayretle buna çabalıyoruz ve niyaz erbabının elinden gelen onların i’zaz ve ikram günlerinin devamına dua etmekteyiz. Ve şerefli hatırının cemiyetinin artışını diliyoruz. Ve işitildiğine göre onların akrabalarından o memlekette bulunanlar vardır. Cenab-ı fazail-meab, kemalât- iktisab, hasbi ve nesebi sıfatları kendinden toplayan Mevlana Alaüddin Ali Çelebi ve Mevlana Ahmed Çelebi ve Yahya Çelebi uğurlu vakitlerinin tamamını dini ilimleri tahsil ile meşgul olmakla geçirmektedirler. Bunlar akran ve arkadaşlarından mümtaz ve akranlarından üstün olup yüksek derecelidirler. Ve istifade ehlinin konuşan tutileri/papağanları olup onların güzelleştirmeleri takririyle dil açılmıştır. Bunlar mansıb ve terbiye sahibi olmuşlardır. O taraftan şunu istida etmektedirler ki onları padişahlara mahsus kılınmış olan inayet ile Hızır gibi hayat gözesinin berrak suyu ile hasretten arınmışlar. Öyle ki bu hal, bereketlerle derecelere nail olma ve uzun hayatın vasıtası olmuştur. Bundan ziyadesiyle hadsizlik olarak görülmezse hilafet gölgesi uzayıp devam etsin vesselam.

[28b]

el-Cevâb²⁴⁹

Müfâvaza-i dil-pesend ve mülâtafe-i ercümend ki kilik-i şeker-handden beyâz semerkandî üzre müşk-bîz ve anber-âmiz olub kâsîd-ı ferah-peyâm berîd-i sa'âdet-encâm²⁵⁰ vâsıtasıyla diyâr-ı celîlü'l-i'tibârımıza [29a] vusûl ü hulûl bulub şimdiden meclis-i sâmi mu'attar ve tesmînden mahfil-i kirâmı mu'anber olmağla²⁵¹ “*dimâğ-ı zümre-i*²⁵² *rûhâniyân müncerr şod*”²⁵³ deyu bu cânibden dahı envâ'-ı mahabbet-i kadîmî ve esnâf-ı meveddet-i samîmî üzre ol âlî-cenâb-ı saltanat-meâb havâkîn-haseb, selâtîn-neseb, şerî'at-penâh-ı adâlet dest-gâh-ı eşca'-ı zamân ve saff-şiken-i devrân, “*ğiyâsen li'd-devleti ve's-saltanati ve'd-dünyâ ve'd-dîn*” Nevruz Ahmed Barak Hân “*eyyedehullâhu ve edâmehû ve zâde umrehû ve devletehû*”²⁵⁴ kıbeline da'avât-ı sâlihât-ı muhâlasat-âyât-ı rıf'at-nümûn ve midhât-ı vâfiyât-ı musâdakat-ğâyât-ı izzet-meşhûn ithâf u ihdâ olundukdan sonra zamîr-i münîr-i Hurşîd-nazar-ı Müşterî tenvîrle yine rûşen ü müberhendir ki, zeyl-nâme-i münîfelerinde münderic olan te'hîr-i emr-i ğazâ ve adem-i ittifâk-ı hükkâm ve ümerâlarından idüğü bu cânibde dâimâ vâzih u hüveydâ iken bu husûsda i'timâd-ı küllimiz “*merhûm ve mağfürun leh*” Şeyh Âbdülatîf Hân “*nevverallâhu madca'ahû*”nun²⁵⁵ kelime-i tayyibesine olduğı ecluden sipâh-ı enbûh ve leşker-i deryâ-hurûş-i kûh-şükûhla diyâr-ı şarka azîmet-i hümâyûn munsarif kılınub ittifâk ol cânibin hareketi “*el-umûru merhûnetün bi-evkâtihâ*”²⁵⁶ mazmûnı üzre perde-i te'hîrde olduğundan [29b] kat'-ı nazar Dârâ-yı İrân Tahmâsb Han satvet-i kahr-ı kahramânî İskender-nişânî ve şevket ü ferr-i Süleymânî gîtî-sitândan mütezelzel ü hirâsân olub envâ'-ı tazarru' ve ibtizâl ile âsîtâne-i sa'âdet-âşiyânımıza “*merraten ba'de uhrâ*”²⁵⁷ ilçiler gönderilüb min ba'd câdde-i şerî'at-ı ğarrâdan inhirâf etmeye deyu istid'â-yı sulh u salâh itmegin kâffe-i ehl-i İslâm ve âmme-i enâmın ki vedâyi'ül-Melikü'l-Allâmdürürler âsûde-i hâl ve müreffehü'l-bâl olmalarıçün müsted'âları hayyiz-ı kabûlde vâki' olub mâdâm ki makâm-ı isti'fâda mütemekkin-i zâviye-i humûl ola. Nüvvâb-ı kâm-yâbımız

²⁴⁹ el-Cevâb M : Hüdâvendigâr-ı Süleymân-iktidârdan Barak Hân'a yazılan cevâb-nâmedir F, II. s. 84.

²⁵⁰ Metinde (cim) harfî noktasız yazılmış.

²⁵¹ Satırda boşluk var.

²⁵² Metinde (ze) harfî noktasız yazılmış.

²⁵³ Farsça “ruhaniler zümresi cezboldu.”

²⁵⁴ Arapça “Allah onun ömrünü ve devletini kuvvetlendirsin, devam ettirsin ve artırsın” mealinde dua.

²⁵⁵ Arapça “Allah mezarını nurlandırın” mealinde dua.

²⁵⁶ Arapça “işler vakitlerini bekler”.

²⁵⁷ Arapça “diğerinden sonra tekrar ile”.

tarafından dahı “*bi-vechi min’el-vücûh*”²⁵⁸ gezend irişdirilmemek için ahd-nâme yazılıb taht-baht-ı cihân-bânî ki - numûne-i evreng-i Süleymânîdür - mürâca‘at kılınub ve mülûk-i edyân-ı muhtelife itâ‘at ve harâc-güzârlık merâsimin kemâ yenbeğî müeddâ idüb her taraftan ebvâb-ı murâdât meftûh u küşâde ve esbâb-ı sa‘âdât müheyyâ vü âmâde olub hem-vâre aksâ-yı metâlib ve muntehâ-yı meârib-i? himem-i aliyye-i pâdişâhâne ve nehm-i seniyye-i mülûkânemiz vâki‘ olan umûr-ı âmmenin tahsîl ü tekmîline mebzûl ü masrûf tutulmaktır bi-‘inâyetillâh ve hüsn-i tevfikihî. Ve fezâil-meâb, kemâlât-iktisâb ve hakâyık-penâh,[30a] ma‘ârif-dest-gâh, “*el-fâik ale’l-akrân bi’l-ilm ve’l-irfân, el-müşârun ileyhi bi’l-benân beyne efrâdi’l-insân, el-mevsûf bi’s-sıdk ve’s-safâ*” Mevlânâ Şeyh Muslih’üd-dîn Mustafâ “*zîdet fezâilühü*”²⁵⁹ nun bu cânibde olan akrabâsı ri‘âyet olunmak bâbında mezîd-i inâyetimiz zuhûr bulmağa işâret olunmuşdı. Re’y-i âlilerine hafî olmaya ki ulemâ-yı enâm ale’d-devâm pâye-i serîr-i a‘lâda muhassalü’l-merâm olub her kimesne kadr ü pâyesine göre nasîb ü vâye bulub yümn-i himmet-i aliyyeleriyle anların akrabâsının dahı her birisi makbûl ü mer‘î iken hâlâ ri‘âyet-i havâtır-ı ummân-meâ’sir ve lü’lü’-mezâhirleri için ri‘âyet-i efzûnumuzla mahsûdü’l akrân kılınub her birinin matlabı derece-i ulyâda husûle karîn ve rıf‘ate rehîn mülâhaza-i âli kılına ve ale’d-devâm teveccüh-i şerîfimiz pürsiş-i ahvâl-i ferhunde-fâl ve tefakkud-ı etvâr-ı hayr-mâlinüze mün‘atıf u masrûf ma‘lûm buyurulub i‘lâm-ı sevânih-i hâlât ve efhâm-ı mecârî-yi mühimmât fâizü’l-berekâtdan hâlî olmayub kiştzâr-ı ittihâd-ı zülâl kilik-i vedâdle reyyân ü şâdâb ve ser-sebz-i sîrâb kalmak bâbında ta‘vîk ü tesvîf câiz görülmeye. Bâkî lâ yezâl nahl-i murâd-ı kâmrânî der-cûybâr-ı hulûs u zindegânî müsmer ü bâr-ver bâd bi-Muhammed ve âlihi’l-emcâd [30b] innehû raûfun bi’l-‘ibâd. Tahrîren fi evâil-i Receb-i Mürecceb sene erba‘a ve sittîn ve tis‘a mie be-makâmı Edirne. [Recep başları, 964, Nisan 1557]

Hudâvendigâr-ı Süleymân-iktidârdan Buhârâ Hakimi Burhân Hân’a yazılan cevâb-nâmedir²⁶⁰

²⁵⁸ Arapça “herhangi bir yönden”.

²⁵⁹ Arapça “faziletleri artsın” mealinde dua.

²⁶⁰ Hudâvendigâr-ı Süleymân-iktidârdan Buhârâ Hakimi Burhân Hân’a yazılan cevâb-nâmedir M : Özbek hânı tarafından takdîm olunmuş olan nâmeğe cevaben ısdâr buyurılan nâme-i hümâyûnun suretidir F, II. s. 51.

Atabe-i aliyye-i celîletü'l-mikdâr ve sÛdde-i seniyye-i cemîletü'l-âsârımıza ki, melce'-i selâtîn-i güzîn-i zevü'l-iktidâr ve merci'-i havâkîn-i adâlet âyîn-i ulî'l-iftihârdur. Nâme-i nâmî-i sadâkat-disâr ve safvât-şî'âr ile umdetü'l-akrân ve'l-emsâl mu'teberlerinüzden Kutluk Fûlâdî “*zîde kadruhû*”yı²⁶¹ irsâl kılub cenâb-ı Firdevs-âşiyân Ubeydullâh Hân ve mücâvir-i ravza-i cinân Abdülazîz Hân “*aleyhime'r-rahmetü ve'r-ridvân*” âsitân-ı refî'ü'l-bünyânımız ile sevâlif-i avân ve sevâbık-ı ezmândan kemâl-i müvâlât ve hüsn-i musâfât üzre olub mükâtebât-ı meveddet-ğâyât ve muhâtabât-ı mahabbet-âyâtla keyfiyyât-ı hâl-i sa'âdet-ittisâl ve husûsiyyât-ı âmâl-i devlet-meâl inhâsından inkıtâ vü infisâl göstermeyüb niyyet-i âlî menkabetleri selâtîn-i memâlik-i İslâm ve havâkîn-i adâlet-irtisâm miyânında ale'd-devâm murâfakat-i ittihâd ve muvâfakat-i vedâd ile kâffe-i ibâd üzerinden erbâb-ı küfr ü inâd ve ashâb-ı bağy ü fesâdın şerr ü şûr ve zarar-ı fütûrları medfû' ve mehcûr [31a] ve râyât-ı dîn-i mübîn-i bülend ve ser-efrâz ve şe'âir-i şer'-i metîn münteşir ve mümtâz olub zıll-i sıyânet kenef-i [inâ]yetlerinde cümle-i müslimîn ve kâffe-i muvahhidîn ferâğ-ı bâl ve refâhiyyet-i hâl ile ed'ıye-i devâm-ı izz ü ikbâllerine iştiğâl üzre olmak idügin i'lâm eyleyüb cibilletinüzde merkûz olan kuvvet-i diyânet ve İslâmınız iktizâsıyla âdet-i marziyye-i âbâ-i kirâm ve kâ'ide-i seniyye-i ecdâd-ı izâmınıza iktidâ²⁶² eyleyüb eyyâm-ı saltanat ve hengâm-ı emâretinüz tahsîl-i ecr-i cezy ile masrûf himem-i bî-hemtânuz iktisâb-ı sevâb-ı cemîle ma'tûk kılub bu bâbda bâr-gâh-ı adâlet-meâbımızdan i'ânet ü imdâd istid'âsı inhâ vü îmâ olunmuş kitâb-ı müstetâbınız vürûdî bâ'is-i vedd-i nâ-ma'dûd olub mazmûn-ı behcet-makrûnunda mahzûn u meknûn olan hulûs-ı taviyyet ve safâ-yı akîdetinüz ilm-i âlem-ârâmıza vâzih ve re'y-i cihân-nümâmıza bâhir ü sânihdîr. Âbâ-i fihâmınız ile olan ravâbit-ı mahabbet ve âşinâyı ve kavâ'id-i meveddet ü dostî müekked ü mümehhed olub mürûr-ı sinîn ü şühûr kürür-ı eyyâm ve dühûr ile tağayyur ü tebeddül ve ta'attul ü tahavvül ihtimâli munkatı'dır. Zamîr-i münîr-i sâf ve diyânet ü insâfla ittisâfinuz enzâr-ı kîmyâ-âsârımız cânib-i cenâb-ı devlet intisâbınız kıbeline olmağı [31b] mûcib ü muktezîdir. Tevârüd-i rusûl ü resâil²⁶³ ve terâdüf-i kütüb ü vesâil munfasıl u

²⁶¹ Bkz. dipnot 214.

²⁶² iktidâ M : iktifâ F, II. s. 52.

²⁶³ Tevârüd-i rusûl ü resâil M : Zamîr-i münîr-i sâf ve diyânet-ittisâfinuz pûşide olmaya ki enzâr-ı kîmyâ-âsârımız cânib-i cenâb-ı devlet intisâbınız kıbeline mün'atıf olmağı mûcib ü muktezi olan tevârüd-i rusûl ü resâil F, II. s. 52.

munkazî olmaya. Der-gâh-ı âlem-penâhımızdan Tahmâsb Şâh sulh u salâh istid'â itmegin anlara ihsân olunan emân-ı âsitân-ı celâlet²⁶⁴ unvânımız ile musâfât üzre olan hânân-ı kâmrân ve selâtîn-i âlî-şânla dost olmak üzre olunmuşdur. Anlar cânibinden diyâr-ı celîlü'l-i'tibârınıza müte'allik olan bilâd-ı müslimîne ta'arruz u tecâvüz olunmağa rızâ-yı şerîfimiz yokdur. Eyle olsa me'mûldür ki hemîşe vekâyi'-i hâlât-ı bâ-berekâtınızı cânib-i sa'âdet-hâha bildirmeden ğaflet revâ görülmeyüb refâhiyyet-i enâm levâzımına ihtimâm-ı tamâm mebzûl ve masrûf buyurulub tahsîl-i du'â-yı fukarâ itmede dakîka fevt olunmaya ki me'cûr olunduğı muhakkaktır ve's-selâm.

Sultan Süleymân Hân'dan Ağatay Hân Oğlu Hâcim Sultân cânibine gönderilen nâmedir²⁶⁵

Âlî-cenâb, saltanat-meâb, emâret-mansab, eyâlet-iktisâb, sa'âdet-intisâb, melekiyyü'z-zât, melikü's-sıfât, zâhib-i mezâhib'il-mescid ve'l-efdâl, sâlik-i mesâlikil-izz ve'l-ikbâl, el-müştehir bi-mekârimi'l-ahlâki'l-müstansır min indallâhi'l-Meliki'l-Hallâk, nâşirü'l-adl ve'l-ihsân, bâsitü'l-emn [32a] ve'l-emân, el-müstağnî ani't-tavsîf ve'l-beyân, el-mahfûfu bi-sunûfi'l-avâtıf i'l-Kerîmi'l-Mennân hâkim-i şehir? vezîr? Hâcim Sultân bin Ağatay Han “*eyyedallâhu te'âlâ ve eyyedehû ilâ inkırâzı'z-zamân*”²⁶⁶ esnâf-ı tahıyyât-ı sâfiyât ki revâiyih-i revh-efzâsı meşâmm-ı rûhâniyânı mu'attar kıla ve iz'âf ve teslîmât-ı tayyibât ki fevâiyih-i misk-âsâsı dimâğ-ı sâkinân-ı bâğ-ı cinânı mu'anber ide, ihdâ kılındıktan sonra zamîr-i münîr-i mir'at-nümâyâ i'lâm ü inhâ olunur ki fahru'l-emâcid ve'l a'yân âdeminüz ..... “*zîde kadruhû*”²⁶⁷ risâleti ile nâme-i ferruh-fâl ve ferah-meâl ve sahîfe-i ihlâs-makâl ve ihtisâs-ı²⁶⁸ ittisâl-i îsâl kılıb âsitân-ı kişver-sitân ve refi'ü'l-bünyânımız cânibine kemâl-i musâfât ü vedâd ve nihâyet müvâlât ü ittihâd üzre olduğunuzu iş'âr eyleyüb enzâr-ı sıdk-âsârınız bâr-gâh-ı zevü'l-iktidârımız kıbeline ale'l-istimrâr idügin iblâğ ve iş'âr itmişsiz²⁶⁹. Her ne ki takrîr ü beyân olunmuş ise ber-sebîl-i tafsîl ma'lûm-ı iyân olub kuvvet-i diyânet ü İslâm ve ri'âyet-i şerâyi' ü ahkâmı sa'y ü ikdâmınız

²⁶⁴ Metinde (cim) noktasız yazılmış.

²⁶⁵ Sultan Süleymân Hân'dan Ağatay Hân oğlu Hâcim Sultân cânibine gönderilen nâmedir M : Cennet-mekân Sultân Süleymân Han Ğazî hazretleri der-gâhından Ağatay Han oğlu Hâcim Sultân'a gönderilen nâmedir F, II. s. 85.

²⁶⁶ Arapça “Allah onu zamanın sonuna kadar kuvvetli kılsın” mealinde dua.

²⁶⁷ Bkz. dipnot 214.

²⁶⁸ ihtisâs-ı ittisâl-i îsâl kılıb M : ihlâs-makâl ve ihtisâl-i ittisâl-i îsâl kılıb F, II. s. 86.

²⁶⁹ Metinde “itmişüziz” yazılmış.

tamâm-ı vâzıhdır. Selâtın-i şerî'at-âyîn ve havâkîn-i hilâfet-karîn miyânında inbisât ü irtibât sebeb-i nizâm-ı mesâlih-i kâffeti'l-müslimîn ve bâ'is-i i'lâ-i dîn hazret-i Seyyidü'l-Mürselindir [32b] “salavâtullâhi te'âlâ aleyhi ve alâ âlihî ve ashâbihî ecma'în ilâ yevmi'd-dîn”. Müşârun ileyh ilçiniz şol ki merâsim-i risâlet ve levâzım-ı vesâtatdır, itmâm itmegin hüsn-i icâzet-i âtîfet-ğâyetimiz ile savb-ı savâb-menkabet tarafına irsâl olundu. Sevâlif-i eyyâmdan atabe-i aliyyemiz merci'-i küberâ-i fihâm ve melce'-i cümle-i ümerâ-i lâzımü'l-ihtirâm olmağın ilticâ vü iltimâ ile iftihâr idenler hakkında vüfûr-ı şefkat ve kemâl-i âtîfetimiz bî-hadd ü bî-şumârdır. Min b'ad dahı ebvâb-ı mürâselât meftûh dutula. Tahrîren fî evâsıt-ı Cemâdi'l-âhir, sene erba'a ve sittîn ve tis'a mie be-makâm-ı Kostantıniyye. [Hicri: Cemaziyelevvel ortaları, 964, miladi: Nisan 1557]

Merhûm Sultân Süleymân Hân'ın câmi'-i şerîfi tamâm oldukda Şâh Tahmâsb'dan gelen tehnîd-nâmenün sûretidir²⁷⁰

Mele-i a'la'nın teshib getiricileri olduğu o ibadet yeri olan camilerden yükselen misk kokularının rayihalarından ıtır gibi oluşın dualardan bir hediye. Ve münevver yüksek kerrubiler aleminin manzaralarından olan o camilerin ışıltılarından yayılan sena ve övgü hediyesi. Yüce bargaha yayılıp bağışlanan ve felek rütbesinde olan o yüce hazretin mualla meclisi, yükseklik keyvanının sipihr bastat ve güneş menziline olan, İskender gibi yüceliğe sahip, Süleyman mertebesinde olan, Feridun konumunda olan padişah, Cem gibi iktidar sahibi olan, Dara görüşlü hakan, Kisra gibi ilkeleri olan, ebedi desteklerle desteklenen, “bana, benden sonra kimseye vermeyeceğın bir mülk ve iktidar ver” sırrına mazhar olmuş hükümdar, toprak arsasının atlısı, felekler küresi atının süvarisi, hilafet ve saltanat semasının güneşi, insaf ve adaletin aydınlaticı tedbir alıcısı, alemin şehinşahi, mutluların şahı, İskender tahtına sahip, Süleyman konumunda,

cihan senden nurunu ve iş yapma biçimini almış,

gök tacını onun ayak toprağında almış,

Cem gibi kıymetli Feridun ve alemin medarı,

²⁷⁰ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Tahmâsb'dan gelen tehnîd-nâmenün sûretidir M : Süleymâniye Câmi'-i Şerîfinin hitâmında Tahmasb Şâh'dan gelen tebrik-nâmenin sûretidir F, II. s. 14.

Mutluluk içindeki Hüsrev'in babasının babası,
gönül ehlinin hacet Kâbe'sinin **verşi**,
ama gönüller sürekli tavaf etmektedir,
Allah'ın halkını gözetmek onun işidir,
bu işte Allah'ın lutfu onun yarısıdır.
Mührü Süleyman gibi elindedir
Ve o her kimin dilerse hacetini giderir
Öyle bir şehinşah ki asuman kadrine sahip
Çünkü akıl sahiplerinin görüşüne göre asumanın kadri ona layıktır
Ve evham-ı o est ve sergisinin göğü,
semanın sergisi gibi idrakten taşkın
Kan içici keskin kılıcının şimşeğinin yaptıkları
Ateş ahengli ve inamının bulutlarıdır
Durmaksızın nimetler yağdıran bulutlar gibi
Yüce saltanatın binalarının müessisinin iyiliğinde
Büyük hilafetin kaidelerini sapasağlam kılan
Din havzasının bekçisi,
Müslümanların sınırlarının koruyucusu,
kefere ve müşrikleri katleden,
O şah ki baht yüksekliğinde
Göklerden daha yüksek
Binlerce hakanın kapısına muhtaç olduğu sultan
Sarayı hizmetçilerle dolu fağfur
Her türlü onun eşiğindedir
Yüzlerce hata işlemiş han onun misafiridir
Onun bargahı aya çekmiş
Yolunun toprağından misk kokusu yapılmış
Kulak cihan sultanları arasında onun mislini duymamış

Temiz ve arı yürekli bir Süleyman ki
onun nurlu gönlünün ışıltıları

zamanın hadiselerinin ve semavi olayların
karanlık gecesinde on dördündeki ay gibi
aydınlatıp ışık saçmaktadır.

Ve alemi süsleyen görüşü ve
doğru olan hatırı geleceğin durumundan
geçmiş gibi muttali' ve haberdardır.

Gönlü, bugünün penceresinden
yakın nuru ile yarınki alemin
bütün hallerini müşahede etmektedir.

Mutlu ve teyit edilmiş sultan
“dilediğini yaratır ve seçer” ayetine mazhar
Feridun tal'atlı ve Hurşid makamlı

İskender gibi haşmetli ve Dara gibi ordusu olan
Merhamet deryası, muhit gibi ikramlı olan
Adaletli olmada gökler gibi olan Hurşid gibi devleti olan

Bir şehinşah ki eski yılları olan devran
Ona yeni fetihler ve ikballer verdi
Bir cihangir ki cihana sahiptir

Senâsı ins u canın enîsi ve canıdır

Gönlü şahlık sırlarının hazinesidir

Vicdanı ilahi nurun doğuş yeridir

Kaza onun yürürlükteki fermanının yoldaşdır

Kader zafer gibi divanının yoldaşdır

Sipih (sema), varlık gibi onun hamında yer edinmiştir

Çevresi onun cömertliğinden hayretler içerisinde

Öyle bir Feyyâz ki damlalar onun inâm

bulutlarının feyzinin yağmurlarındandır

emeller bahçelerine

halkın umumunun hallerinin bahçelerine

devamlı olarak feyiz verir

ve dileyenlerin arzularının çöllere

sonsuz haliyle bulutlarının damlaları

ve yağmurları iner

Tavırların birbirini izlemesi ile ümitvar

Döküp saçan

Aydınlatıcı görüşü oldu

Neyyireynin üçüncüsü

Yüce olan kadrinin payesi fark ü'l-farkadeyn

Onun geniş makamı yayıldı

Erkanın dört tarafından mütecavir olan

Ve beş nöbette devletine dua ederim

Kemalinin odalarının keyvanının genişliği

Altıgen boş arsadan daha fazladır

Ve celalinin kasrının küngüresinin yüksekliği

Feleklerin mümerred kırmızısıyla aynı hizadadır

Ey felek kapında aciz bir kul olan

Senin yıldızın tabi ve zamanın mutludur

Gece senin ardından siyahlar bağlamış bir Hintlidir

Kendi ayakları üzerinde ayın göğsündeki rengarenk takılar

Senin gibi şaha sahip olan her vilayeti

Tanrı her kötülükten korusun

Ondan gelen o saadet ki senin başında bilirler

Yedi ülkenin serveri diye çağırırlar

Beşinci ülke senden dolayı abadandır

Ve senden dolayı diğer altı ülke mutludur

İlahi zaferin-yardımın mührü senin üzerindedir

Padişahlık ki feleğin sultanı

Süleyman iktidarına sahip Cem makamında

Hakan vakarına sahip kader ve

devranın felek sultanı

yüce kayser İskender tacına sahip

Hüsrev nişanına sahip devlet sahibi

Sahib-kirân, İslâm beldelerinin imar edeni

Küfür ve karanlıkları yok eden

Put heykellerini kıran
İsabetli görüşü ile ihsan ve
adalet sancakların göklere eriştiren

Keskin anlayışı ile şirk ve isyan usullerini imha eden

Ey orduları yıldızlar kadar olan şah
Ki sana felek saltanat çadırı olsa yakışır
Ey saadetin yoldaşlık ettiği sahip-kirân
Sensin mutluluğu bulan sensin mutluluk süren

Kemal noktasından parlayan güneşsin
Öyle bir güneşsin ki asla zeval bulmazsın

Senin yüzünden her zerre gönül çelmekte
Günlük işini yapsa da olağanüstü ışıldar
İlahi devrandan usanmışlık olmasın
Sen mülkün güneşin zevalin olmasın
İyilik ve ihsan güneşleri
Zulüm ve tuğyanın köklerini kurutan
İslam ordularının başındaki zarif ariflerin feyiz kaynağı
Günlerin sayfalarına rahmet ve re'fet ayetlerini yazan
Doğuyu koruyan Batının Şahısın
Süleyman ki tacı ayın üzerinde
Hita'nın uzağından Rum'un sonuna kadar
Onun bağışladığı sofradan kimse mahrum değil
Allah yolunu çok ileri götürmüş

Dervişlik gamını onlardan daha fazla çekmiş
Halkın dilediği her ihtiyacın
Derya gibi sahip olduğu kapısını açmıştır
Kötü düşünenler, zulümlerini,
Onun adaleti sayesinde sadece kendilerine yapar

Ordu onun zamanındaki siyasetten dolayı zulüm işlemedi
Çiçek kokulu güzellerin zülüflerinin dağınıklığı
dışında kimse dağınıklık görmedi

Dul kadının kırık saç teline kendi hazinesinden
haşmetinden ve malından çok inciler verdi

Onun devrinde insanlar o hale geldiler ki
İhtiyaçtan söz etmez oldular

Cem makamlı, alemin koruyucusu padişah
“Adil sultan yeryüzünde Allah’ın gölgesidir”i doğrulayan
Emn ve eman sergisini seren
İman ehli toplulukların üzerine
İyilik ve itminan eserlerini yayan
İnamlarının denizlerinden bol bol kazanan
Ve faziletlerini serpen

“Allah adaletle hükmetmenizi ve ihsanda bulunmanızı emreder”²⁷¹
hükümünün etkin uygulayıcısı
Keyhüsrev gölgeli güneş şehinşahi

---

²⁷¹ Nahl Suresi, 90. ayet.

Keykubat payesine sahip padişahlık tahtının sahibi

Saidlik-mutluluk ve ordu sahipliği senin tacındır

Hurşit bahtlı tacın ötesinde

Kaf'tan tâ Kaf'a kadar gönlünün istediği her yer

Cemşid'in nasibinin sahibi sensin

Senin dostluğundan ziyadesiyle söz edilmekte

Öyle bir şehriyorsun ki Hüda birlemede ve saltanat işlerinde

Kayser ve hakan onun bendesidir

Ve adalet ve cihanı imar etmede kısra

Ve Nuşirevan onun karşısında mahcuptur

Asrın kayseri ve ufukların hüsrevi

Kesin olarak cihan padişahı

Adalet incisi, kayser ve hakan ışıltısı

Binlerce Nuşirevan onun kölesidir

Ki onun adaleti şimdiki Nuşirevan gibidir

Sen herkesten daha fazlasısın ki

Rum'un Hüsrevi adalet davasından utangaçlık içindedir

Onları bende-köle edindin ve sen

kölelikten-bendelikten yüce ve yüksektesin

Şahın öncüsü, mücahid,gazi,

Rahmani inayetlerle desteklenmiş,

Rabbani lutuflarla teyit tevfik verilmiş

Aziz ve Mennan olan Melik'in bağışlarıyla her türlü ihtiyaçtan müstağnisin

Fazıl ve itminan damlalarından feyizlenmiş, karaların sultanı, denizlerin hakanı, ins ve cinin nebisinin kehfü'l-hafikeyn/hafikiyn (doğu ve batının sığınağı) diye isimlendirdiği, iki şerefli haremın hizmetkarı, saltanat, şevket, haşmet, kudret, hilafet, adalet, azamet, ubuhhet, nısfet, izzet ve ikbalin selimi ve teslim edilen Sultan Süleyman Şah, Sultan Selim Han oğlu, saltanatının bayrakları göklerin üzerinde kalıcı olmaktan uzak düşmesin, saltanatının yazan kalemleri-rakamları bekâ levhaları üzerinde kalıcı olmaktan zail olmasın. Riyasız duaların vesilesiyle kendini keskin hatırın aynasına ve güneş gibi aydınlatıcı gönlünün cihanı gösteren camı/kasesi gibi halkı aydınlatıyor. Ve sürekli ilham veren hatırının iradesi onlarla ilgilidir. Bütün kulların ve ülkelerin üzerine adalet ve insaf ışıklarını yaysın. Ve küfür sahiplerinin ve şirk ve fesat ehlinin kökünü söküp kazısın. Bu dualar, o ikbal sahibi padişaha arkadaşlık etsin. Hak olan budur ve şahit olarak bu yeterlidir. Ki ilahi lutûflerin sabah esintilerinden ve padişaha ait sonsuz inayetin taşmalarından emn ve emân nefhaları yerleşik olanların koku alma duyularına ve mekremet ve ihsan serpintileri alemlilerin ruhlarına ulaşmıştır, iyilik dileyen muhibb-seven kişi eğer sadece Allah'a kulluk ediyorsanız Allah'ın nimetlerine karşılık olarak şükretmek ile ilgili merasimleri yerine getirmekte ve hazret-i hakan'ın avatıf, bu itibarla onun gözü müşahade ettiği günde ve basiret sahiplerinin gördüğü manzaralardan olmuş olup ilerlemiştir. Ve sürekli "ahitlerini yerine getiriniz, çünkü ahit-sözleşmek sorumluluk yükler"²⁷² ilkesine uygun olarak ulvi himmetini gerçekleştirir. O padişahın güzel ahlakının ve hoş şafaklarının müşahadesi vasıtasıyla kendi ufuklarının arsasını, muhabbet ve ihlas vadisinde, meveddet ve ihtisas yolunda öyle ki yorulmaksızın ve tercih için çabalamaksızın buluverir. Gün be gün gerçek muvafakatın ve güçlü samimi müsadakatın maddeleri belki yüzbinde, sayıdan, rakamdan ve tanımdan dışarı bir halde değerli hatırın artış ve yükseliş semtine gelir. "Bizi bu doğru olana yönelten Allah'a hamd olsun."²⁷³ Tekellüf şaibesinden ve tesellüf şivesinden uzak bir hal ile bütün alemliler özellikle İran ülkesi insanı; genci-yaşlısı, kafiri-Müslümanı, Türkü-Taciki, uzak-yakın olanı, düşkün-şerefli, güçlü-güçsüzü, erkeği-kadını hatta küçük çocukları-yaşlanmış ihtiyarları, yedi yaşlısından yetmiş yaşlısına kadar dergah-bigâh, akşamlama yeri ve sahragah tamamı, ibadetlerini ve farzları eda ettikten sonra o

---

²⁷² Maide Suresi, 1. ayet.

²⁷³ Araf Suresi, 43. ayet.

felek rütbeli olan yüksek hazretin uğurlu saltanatının sebeplerini güçlendirici nizamının ve uzun ömürlü devletinin devamı için dua etmeyi kendi şahsi sorumlulukları olarak görmektedir. Belki farz düzeyinde görmektedir. Sen o şahsın ki doğuda ve batıda Yahudi, Hıristiyan, putperest ve Müslüman hepsi tesbih ve tahlillerinde ilahi akibetini güzel eyle demektedirler. Şüphe yok ki karanlık gecelerde yapılan dualar özellikle binlerce kişi ki her yıl boş hatırın varlığı ile ve batın ve zahir havassın toplanması ile Allah'ın evini ziyarete ve hazret-i seyidü'l-enâm'ın nurlu Medine'sini ziyaret ve kerim imamlar hazretlerinin (Onun ve hepsinin üzerine salât ve selam olsun) kutsal mekânlarının müşahede ederek şeref bulsunlar. O şerefli mekânlarda ki buralar ihtiyaç sahiplerinin kıblesi ve sıdk ve safa sahiplerinden ihtiyaç erbabının Ka'be'sidir, taat mihrabına yüz sürsünler. İhtiyaçları gideren ve dualara icabet eden Hazret-i Allah'ın dergahından içtenlikle ve tazarru' ile dilekte bulunsunlar. Nasıl ki hadislerde ve sahih rivayetlerde belirtilmektedir; icabet izzetine makrûn ve eserleri uğurlu eserlerinizin mutlu devirlerinde eserler vermiş ve vermektedir, inşaallahu Te'ala bu alemleri süsleyen yüksek görüş ve güneş gibi parlayan nurlanmış gönlünüzün meşhududur ki cihanı gösteren cam gibi ümitler ve emellerin çehresinden perdeyi kaldırır. Samimiyet kuralları ve ihtisas bağlarının gerektirdiği şudur ki münasebetler vesilesiyle ve takribat vasıtasıyla kendiliğinden feyiz etkili hatıra şunlar geldi: Gün be gün karşılıklı dostluk ve doğruluk temelleri ve binaları ve muhabbet ve müsafât akitleri iyileşmekte ve sağlamlaşmaktadır. Bundan dolayı bundan birkaç yıl önce o doğruluk yönü olan yönden gelenlerden işitilmiş olduğu üzere hayır üzere kurulu düşüncenizden doğan fikriniz daima “ancak Allah'ın mescitlerini imar eder”²⁷⁴ hükmüne itaate uygun olarak “daha önce beldelerde benzeri yaratılmamıştı”²⁷⁵ hükmüne uygun olarak sağlam ve güzel yapılı mescit binası ile bütün ibadet edenlere “ve O mamur eve ve yükseltilmiş tavana yemin olsun ki”²⁷⁶ hükmüne uygun olarak eserler yapılmış, genel olarak o şerefli mekanda ki gayet re'fet-yücelik mahalli ve Beytüllahi'l-haram'ı takip eden bir makam ve bu belagat-nizam beyitlerin içeriğinin ifade ettiği bir cami olup ibadet, tilavet ve kıyam için yapılmıştır:

---

²⁷⁴ Tevbe Suresi, 18. ayet.

²⁷⁵ Fecr Suresi, 8. ayet.

²⁷⁶ Tur Suresi, 5. ayet.

Şahın mescidi, İlahi feyzin Camii zikrin zemzemesi-uğultusu bize erişti
Ona göklerden güvencinler geldi feyiz bir tek Kur'an okuması ile oluştu
Tesbihlerin uğultusu kubbeden dışarı taşı dokuz künbetten yukarı içeri vardı
Her kime ki saadet yol gösterici oldu onun kapısına o anda baş vurup adım attı
O mübarek, yüksek hayırlarla dolu binanın muvaffakiyetle tamamlandığı haberi
dostlukla, bu tarafa mübarek bir halde ve sevinç var ederek ulaştı kemaliyle
mutluluk-güzellik ve hoş hallerin oluşmasına vesile oldu.Yüce Allah'ın izni ile ömrü
uzun olan devletin sevenlerine mübarek olsun. Uğur ve mutluluk vesilesi olsun. Ve
padişaha yakışır uğura ve kutlamaya uygun mübarek olsun. O, itibar ve itimat edilen
arkadaşların dayanağı, Kemalüddin Tibet Ağa'ya ki bu silsilenin güvenilir
adamlarından ve hizmetkârlarındandır, gönderilmiştir. Bu vesile ile üç cilt yüce
Mushaf ki en güzel hediye ve tuhfelerdendir, o yüce bina bu hediye ve tuhfelere
diğerlerinden daha fazla layık, evlâ ve uygun olduğundan hediye olarak gönderildi.
“Ve O, gerçekten aziz bir kitaptır. Ona ne önünden ne de arkasından batıl
erişemez.”²⁷⁷ Her ne kadar bu muhlis-samimi insan, bilinen sebeplerden dolayı o
güzel mekanda ibadetle meşgul olmazsa da “ bir hayra vesile olan onu yapan kimse
gibidir” hükmü gereğince orada bu mushafın okunmasıyla hasıl olacak sevaptan
pay sahibi olarak istifade etmiş olur. Ve hasıl olacak olan sevaplar elbette o mutluluk
çağının sahibi olan o yüce hazrete ait olacaktır. Ve şerefli mekanların tezyin ve
süslemesi işi merğub-ilgi gösterilen ve arzulanan bir husus olduğundan ve gayet
güzel ve istenilen bir iş olduğundan “ve kim Allah'ın şe'airini yüceltirse işte bu
kalplerin takvasından ileri gelir”²⁷⁸ hükmüne uygun olarak uygun sergilerin tespiti
süslenmesine sebep olur belki o mescidin zorunlu işlerinden biridir. Ve bu
memleketlerde halılar kötü örülmüyorlar. Ve bu muhibb-sizi seven dost da bir miktar
nakkaş ve kufi'ye sahiptir. Zahmetsiz, o yeni mescide ve mutluluk kaynağı mabede
kıymetli halıları göndermeyi uygun görmektedir. Ve hatırından geçirmektedir.
Bunun için miktarı, eni-boyu, zemin rengi açıklamasını beklemektedir. Eğer işaret
buyrulursa ki o açıklamalar şerh edilmiş haliyle yazılmış ve kararlaştırılmış bir zira'
ki eni ve boyu tespit edilmiş olarak, demirden yapılmış olduğu halde alemleri koruyanın

²⁷⁷ Fussilet Suresi, 32. ayet.

²⁷⁸ Hacc Suresi, 42. ayet.

kapısına en kusurlu kullar ile birlikte kendisine işaret olunan Tibet Ağa'ya gönderilmiştir ki eksik veya fazla olmasın. Ve o düzenlenmiş kurala göre ibadet edenlerin ayak ölçülerine göre ibadet edenlerin, dua ve ta'at edenlerin durdukları yerler belli olsun. Ve bizzat hayır ve hayrın kendisi olan iradeler nevinden olduğundan hususiyetin yolunun gerekli kıldığı şudur ki bu tür hususlar iki taraftan da hicabı kaldırmaktadır. Beklenen şu ki zahmetsizce ve beklenmeksizin anılan hususları lütuf eseri olarak yazılan ve bildirilip iletilen sayfada açıklandığı üzere yapılsın ki bu muhlis-samimi dost da onun sevaplarından haz alsın ve hisse sahibi olsun. Kendisi esas alınan amaç; kaidelerin namusu üzerine ve buna özgü ihlas sayfası inşa etmek ve ihtisas bağlarını tesis etmek olduğundan samimiyetle yazan kalemin yularını, sözü uygun yerde tamamlama yönünde, din ve dünya saadetini gerekli kılan riyasız dua şeritleri ile ihtisar ediyor.

Ey Allah'ım sen bu derviş dostu şahı ki halkın asayışı onun gölgesindedir
Fazlasıyla halkın başında payidar kıl gönlünün ta'atine uygun olarak yaşat
Duamız budur Mecîd olan Yaradan'dan ki hayrının tevfiği fazladan da fazla olsun

[38a]

el-Cevâb²⁷⁹

Âlî hazret-i gerdûn-satvet, Hürşîd-tal'at, Cemşîd-haslet, bâlâ-menzilet, Dârâ-dirâyet, Kîsrâ-sîret, Bercîs-sa'âdet, Keykubâd-baht, Feridûn-taht, şâh-ı²⁸⁰serîr-haşmet ve kâmkârî, mâh-ı münîr-i sipîhr-i bahtiyârî, râfî'-i i'lâmü'l-izzet ve'l-iclâl, bâsit-i bisâtü'r-re'fet ve'l-i'tidâl, matla'-ı kevâkib-menâkîb, menba'-ı şerâif-i merâtib, câmi'-i mekârim-i ahlâk ve mefâhiri's-şîyem, hâviyy-i merâsimi'l-eşfâk ve müessiri'l-himem el-manzûru bi-vüfûr-i eltâfi'l-Kerîm, el-vahhâbü'l-mahfûf bi-sunûf-i a'tâfi'r-Rahîmi't-Tevvâb, Cem-câh-ı devlet-penâh Tahmâsb Şâh "*lâ zâle müstefizan min ifâzihî âsâre'l-hidâye ve müstenîran min eşi'ati envâri'l-inâye*"²⁸¹ bedâyi'-i da'avât-ı tayyibât ki, azvâ-i leme'âtı cevâmî'-i melekûtı rûşen ve sanâyi'-i tahiyât-ı zâkiyât ki envâr-ı işrâkâtı savâmî'-i ceberrûtı müzeyyen kılub mahz-ı safvet-i akîdet ve sıdk-ı niyyet-i âlî-menkabetden sudûr u zuhûr eyleye. Mahall-i

²⁷⁹ el-Cevâb M : el-Cevâb F, II. s. 18.

²⁸⁰ Metinde (şın) harfi noktasız yazılmış.

²⁸¹ Arapça "onun (Allah'ın) hidayetiyle feyzlensin ve nurunun ışıklarıyla nurlansın" mealinde dua.

kabûle vusûli me'mûl ola. Kâfile-i nesîm-i sabâ ve râhile-i şemîm-i safâ ile ittihâf ve ihdâdan sonra zamîr-i bî-nazîr-i mir'at-nümâ ve re'y-i münîr-i cihân-ârâlarına [38b] inhâ vü ibnâ olunur ki binâ-yı re'fet-i şâhâne ve esâs-ı âtîfet-i pâdişâhânemiz kavâ'id-i ittihâd ve usûl-i vedâd-ı fitrat-nihâd üzre mümehhid ü mu'akkıd iken te'kîd-i mebânî-yi müvâlât ve teşyîd-i mebâdî-yi musâfât için vesîle-i takrîb-i nüzhet-terğîb ve zerî'a-i tertîb-i behcet-terkîb ile tahrîr-i kitâb-ı anberîn-nikâb ve testîr-i hitâb-ı müstetâb kılub ol silsilenin ashâb-ı i'timâd ve erbâb-ı i'tibârlarından mülâzım-ı kadîm-i hâlis-i samîm kıdvetü'l-emâsil ve'l-emâcid câmi'ü'l-mehâsin ve'l-mahâmid Tibet Ağa²⁸² "*zîde kadruhû*"²⁸³ ile bârgâh-ı izz ü ikbâlimize irsâl ü îsâl kılınub ahbâr-ı sıhhat ve sıhhat-ı ahbâr iş'âr u îsâr²⁸⁴ kılınmış es'ad-ı hâlât ve eyemen-i sa'âtde vâsıl olub nâme-i müşkîn-hâmenin vürûd-ı meserret-füzûd-ı mekremet-âlûdı bâ'is-i vedd-i nâ-ma'dûd ve dâ'î-yi hubb-i memdûd olub mazmûn-ı meknûn-ı ihlâs-meşhûnunda mûnderic ü mahzûn olan ma'ânî-yi isâbet-mebânî²⁸⁵ ma'lûm-ı ilm-i cihân-bânî ve mefhûm-ı re'y-i kâmrânî vâki' olub esnâ-yı tahrîr²⁸⁶ ve miyân-ı ta'bîrde tâ'at-ı Hâlik u Mevlâ "*celle şânuhû ve te'âlâ*"ya mübâderet ve ibâdet-i Rabb-i A'lem "*amme ihsânuhû ve tevâlîye*" müsâra'at etemm-i metâlîb ve ehemmi me'rebeniz olmak ifsâh ve îzâh olunmuş [39a] zamâir-i Hürşîd-mezâhirünüzde a'lâ-yı şe'âir-i İslâm ve infâz-ı şerâyi'-i hazret-i Seyyidü'l-enâm "*aleyhi ve alâ âlihî efdalü's-salavât ve ekmelü's-selâm mâ te'âkabe'l-leyâlî ve'l-eyyâm*" semtine ber-hasb-ı iktizâ-i fitrat-ı aslî, meyl-i küllî ve ta'alluk-ı cibillî olmak sebab-i izdiyâd-ı ta'alluk-ı havâtır-ı cihân-dârî ve imtidâd-ı ravâbıt-ı merâhim-i şehriyârî idüğü vâzıh ü celîdir. "*İbtigâ-i li-vechillâhi*"²⁸⁷ ta'mîr olunan câmi'-i şerîf ve ma'bed-i münife şürû' u ibtidâ olunmazdan esbak hîn-i esnâ-i binâ ve ba'de intihâi'l-ebed olan mühimmâtın tedârik ü ihzârı için etrâf ü aktâr-ı memâlik-i mahrûsemizden her diyâra emr-i mutâ' ısdâr olunub ferş ve kanâdîl ve meşâ'il ve sâir levâzım-ı tezyîn ve merâsim-i tahsînin mekâdir ta'yîn olunub "*kable ikâmeti's-salât*"²⁸⁸ mecmû' mühimmât tehiyye vü itmâm olunub kalîl ve kesîr tevakkuf u te'hîr

²⁸² Tibet Ağa M : Zeynel Ağa F, II. s. 18.

²⁸³ Bkz. dipnot 214.

²⁸⁴ iş'âr u îsâr M : iş'âr u ihbâr F, II. s. 18.

²⁸⁵ ma'ânî-yi isâbet-mebânî M : ma'ânî-yi musâdakat-mebânî F, II. s. 18.

²⁸⁶ esnâ-yı tahrîr M : esnâ-yı takrîr F, II. s. 18.

²⁸⁷ Arapça "Allah rızası için".

²⁸⁸ Arapça "namaz başlamadan önce".

olunacak esbâb kalmamış bulundu. Bu bâbda şol ki îcâb-ı fütüvvet-i asdikâ vü ahabâbdır matvî ve metrûk olmayub tarîk-ı ihlâs ve râh-ı ihtisâs mer'î vü meslûk tutulmuş hemîşe tevfi-k-i meslek-i tahkîk karîn ü refik olmakdan hâlî olmaya. Hilkat-i insânîden nihâyet kusvâ ve ğâyet kübrâ zühd ü salâh ve takvâ idügi evzahdır. Uhrâ vü ûlâ budur ki,[39b] uhrâ vü ûlâda hayr-ı mahz ve nefy-i sarf olan a'mâle ömr-i azîz sarf oluna tâ ki “yevme yekûmü'n-nâsi li-rabbi'l-âlemîn”²⁸⁹. İnâyet-i Hâlik-ı Müste'ân ü Mu'in ve hidâyet-i hazret-i Hâtemü'n-nebiyyîn “salavâtullâhi aleyhi ve alâ âlihî ve ashâbihî't-tayyibîne't-tâhirîn” dâimâ refik ü karîn olub hâdiyân-ı mesâlik-i dîn ve râh-ı nümâyân-ı mürâfık-ı yakîn ya'nî çehâr erkân-ı şer'-i mübîn “radiyallâhu anhüm ecma'in” şefî' ü şefik olalar. Müşârün ileyh ilçinüz takbîl-i âsitâne-i sâmi mekânımız ile sa'd ü şeref tahsîl itdükde cânib-i şerîfinizden me'mûr olduğı umûrî bi-lâ kusûr serîr-i sa'âdet-masîrimde arz u takrîr kılub merâsim-i risâlet ve levâzım-ı sadâkati kemâ yenbeğî hüsn-i edâyla ve ikmâl kıldıkdan sonra icâzet-i hümâyûnumuzla savb-ı savâb-nümûna irsâl kılındı. Min b'ad dahı şart-ı ihlâs ve şatr-ı ihtisâs mahfûz ve mer'î tutulub iblâğ-ı âsâr-ı sıhhat ve ahabâr-ı âsâr-ı selâmet mütevârid ve mütevâlî ola. Kabza-i hükûmetinüzde olan vilâyâtde mâdâm ki şer'-i şerîf-i mutahhar ri'âyet ve sıyânet²⁹⁰ oluna, kavâ'id-i sulha mazarrat ihtimâli munkatı' olub ma'âkîd-ı müvâlât müeyyed ve hüküm-i kavâ'id-i musâfât muhalleddir. Hemvâre hümâ-yı âmâl ber-semâ-yı ikbâl küşâde bâl ü bād bi-rabbi'l- 'iyâd ve bi-Muhammed ve âlihi'l-emcâd ve ashâbihî'l-encâd.

[40a]

Merhûme Hâsekî Sultân'a Şâh'ın hemşîresinden gelen nâme sûretidir²⁹¹

Hadayir minberleri üzerinde yapılan tesbih ve tahlil cevherlerinden meydana gelen çiçekler ki “Ve (arşın etrafında bulunan melekler) O'nu geceleri ve gündüzleri tesbih ederler ve bundan hiç de bıkmıyıp usanmazlar”²⁹² üslûbü üzere arşın çevresinde bulunan melekler gibi dönüp düzen içerisinde ibadet edenlerin tesbih ve tahlilleri, ve her taat ve duanın latifelerinin zarafetleri ki ibadet yerleri olan camilerde Allah'a çağrılan

²⁸⁹ Mutaffifin Suresi 6. ayet. “insanların alemlerin Rabbi için ayağa kalkacağı gün”.

²⁹⁰ Metinde (ye) harfî noktasız yazılmış.

²⁹¹ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Merhûme Hâsekî Sultân'a Şâh'ın hemşîresinden gelen nâme sûretidir M : Merhûme Hâsekî Sultân'a Şâh'ın hemşîresinden gelen nâmenin suretidir F, II. s. 63.

²⁹² Fussilet Suresi,38. ayet.

evlerde pişgah olurlar. “İman edenlere ve salih amel işleyenlerin dualarına cevap verir ve onlara kendi fazlından ziyadesiyle verir.”²⁹³ ceridesinde resmedip mülteim kılar. Ve güleç saatlerin, gelinlere mahsus vakitlerin güzel ve zekisi, yüce ve çok bereketli nefis hallerin sahibesi, müşteri yıldızı mertebesinde olan hazret, nahid menziline olan hazret, Ferengis haşmet, Züleyha ahlak ve davranışına sahip, Meryem rütbesinde, Hurşid gibi menkibeleri olan, güzel sıfatları olan, övgüye değer davranışları olan, melikelerin melikesi, tertemiz kadınların övücü, zamanın Süleyman’ının Belkis’i, devirlerin ve anların Kaydufesi ve asırların ve devranın Nuşabesi Haseki Sultan.

Nazım

Cihan sarayı banunun tedbiri ile

Kerem binasını tahkik ile yapasın

Onun döneminde saba rüzgarı

Bostandaki gülün eteğinden nikabını açmaya utandı

Akıl, onun kemal sıfatlarında kalem gibi

Başsız ve dilsiz hayrette kaldı.

Yaratılmışlar beş vakitte ona dua etmekte

Başta bulunan doğruluk ve candan samimiyetle

Ümit ediyorum ki o eşsiz huriye benzeyen zat daima sıhhat, afiyet ve esenlik takıları ile süslü ve tezyinatlı olsun. Ve melek hasletli o melikenin sürekli her türlü emeli ve beklentisi Samedani uğurlu yardımlar ve desteklerle muraşşah ve piraste olsun.

Nazım

Süleymani gecenin karanlığında

Belkis’in beşiği nurani oldu

Şahın gölgesi var olduğundan o gülistanın gülünün nurlu gözü dönmemektedir. Bir vakit oldu ki elçilerin gönderilmesi ve her türlü mektupların ve hediyelerin gönderilmesi ve diğer çeşitli vesileler ile enfes aydınlık gönlünüzün ışığında ve

---

²⁹³ Şura Suresi, 26. ayet.

mutlak akdes güzel kokulu hatırınızın aynasında geçiş yapmamış ve iz bırakmamıştı. İşte bu dostlukla büyüklerin ve ayanın direği olan devlet-meâb, Kemalüddin Tibet Ağa ihlas kurallarını pekiştirerek ve ihtisas akitleşmelerini tekit ederek bu taraftan cihanın sığınağı olan dergaha yöneldi. Yeniden bu sayfayı kendisi ile birlikte nurlu hatıra getirdi. Ezeli muhabbetin ve ruhani ülfetin gereği olarak keramet kokan ihlasının bostanlarının bahçelerinden taze çeşitli dualarla “ve onlara Rableri cevap verdi”²⁹⁴ uğurlu saltanat rüzgarının esintisi ile ulaştı. Ve ihtisasının gülzarının dallarından akan ırmaktan damlayan “ve Rabbi, ondan güzel bir şekilde kabul buyurdu. Ve ona güzel bir nebat yeşertti.”²⁹⁵ damlalara uygun olarak her tür murat ve dilek ümitvar olan gönül ağacının dallarında tomurcuk açtı.

Nazım

Gönülden selam çıkıverdiğinde

Bütün ruhlara can verdi

Bu firuze manzaralıda onun kokusu

Kudsî olanların dimağı güzel kokulu olur

Kadim sevginin akıntısından meydana gelen ve samimi sevginin coşkusundan doğan ve doğruluk ve safaya yoldaşlık eder. Ve Mobadrakı (şifalı bir ot olsa gerek), içtenlikli inanç ve dostluk-samimiyet ordusu ile gönderiyor. Üzerinde gönderilerin bulunduğu kuşku bulunmayan ana caddeyi ve üzerinde değerli yolcuların bulunduğu tevfik yolunu açık ve yolculuk yapılabilir hale getirdi. Bugüne değin gayb hazinesinde saklı ve “kuşku ve şüphe yok” evinin hazine yerinde gizli duran her türlü zaman engelleyicilerini ve devran hadiselerini ihlas incilerinden oluşan dualarla vaktin ve anların kahramanı hükmüyle ve izhar ve beyan uslûbunda ve iştihar ve apaçık tarzında düzen veriyor. “Onlar, O’nu seviyor ve o da onları seviyor” hükmünde buyrulduğu üzere ihlase işaret eden dua içeren sayfaların arzından sonra ve misk kokulu törenlerle teslim edilen hediyelerden sonra muhabbete boyun eğme bizim tarafımızdan oldu. Saadetle tamama eren bugünlerde ve bu mutlulukla tamamlanan vakitlerin geçişinde İslamın yüce padişahı ve Feridun gibi haşmetli ve Süleyman makamında olan adil ve kahir melik, bol bol bağışlayıcı sultan “ancak

²⁹⁴ Al-i İmran Suresi, 195. ayet.

²⁹⁵ Al-i İmran, 37. ayet.

Allaha ve ahiret gününe iman eden kimseler Allah'ın mescitlerini imar ederler” hükmü gereğince sürekli Allah'ın evlerinin mimarı olup daima Allah'ın beldelerinin tamir edicisidir.

Kıta

Onun hatırına susamış halk, onun huzuru ab-ı hayattır
Himmeti Hüsrev himmeti ve hoş olan alemin mamuresidir
Her ne ettiyse gönlünü çeldi ve onda olan
İtır kokulu şer'in parlak ışığı ve dinin kuvvetiydi

Saltanat yurdu olan İstanbul'da “takva üzere tesis edilen” mescidin bina edilmesi ve ikinci mescid-i aksâ'nın ihdasını buyurdular.

Beyit

Ayn-ı safadan bir mescit bir cami
İkincinin ikincisi Mescid-i Aksa
Mamur beldeler ve yüksek tavanlı eserler
Var edilen alemlilerin görüp işittiği

Beyit

Devran aleme bir haber salası verene kadar
Hiçbir fert bundan daha hayırlı bir bina yapmadı

Vadilerde ve karalarda olanların ve “Allah yolunda cihad eden kimseler” ki yolların menzil ve merhalelerinden Tevfik arkadaşı ile ihlas ayağı ile tahkik başından sona varmışlar “her tür derin açıktan-yoldan gelirler” hürmetine rica olsun. Ve iki dünyanın maksadını elde etmişler, muhabbet ve dostluk evine, doğruluk ve safa yurdundan “Ona yol bulanların Allah rızası için beyti hacc etmeleri yükümlülüğü vardır.” İhramını giyerek dinin kiblesini ve yakinin ka'besini tavaf ederek “ve biz

beyti-evi insanlar için bir mesabe ve emniyet yeri kıldık”²⁹⁶ makamına erişmişlerdir ki onun eski ve yeni binasını o devirlerden mutluluk deren Hüsrev ve zamanın Süleyman’ı daima “daha önce ülkelerde-beldelerde benzeri var edilmemiş olan sütunları ile ünlü İrem” gibi pekiştirilmiş ve müstahkem olsun.

Mısra

Ka’be ve kendisini bina eden ehli hakkı için

Bina ve muvafakat yolu ve muvafakat yöntem ve usulü bu mutlu (Allah mülk ve saltanatını kalıcı kılsın) sultanın nüvvabının-kapıcılarının sohbetinde, onlara sevab yüklü kelam-ı hamid ihda buyruldu ki kendisine salat ve selamlar olsun Muhammedî ümmetin ve Ahmedî milletin muttakilerinin en kamilleri onu tilavet etsinler ve bundan hasıl olacak sevabı zamanın mutlu Hüsrevi ve alemin hükümdarı olan padişaha erişsin ve ulaşsın. Aziz ve bir olan Allah’ın dilemesiyle. Tesadüfen afakın mahdumu olan da bu hediyelerle birlikte yola çıktı ve nüvvab olanlar da bu hayırlı niyetlerle bina edilen mescidin tamamlandığını işittiklerinde onlar da yüksek değere sahip halıları o yöne gönderdiler. Aslında yüksek makam sahibi nüvvab kullarının Hazret-i Padişah-ı alem-penâha (alemi koruyan padişaha) yazmış olduğu mektup iki kelimededen ve otuz bölümden ibaret olup o ismet ve atifet-şiar olan hazretten şunu saygıyla dilemektedirler: Miktar, keyfiyet-vasıf, uzunluk-genişlik, tarzını, renk ve nakışını tanımlamaktalar ve gerçek durumu buyurmanız halinde halıları buyuracağınız boyutlarda üretip göndersinler. Ve zamanların akması ile birlikte bunların hayrı İslam padişahının kullarına ait olsun. Nasıl ki karşılıklı sulh yapma meselesi ve üzüntüyü-kederliliği kaldırma meselesi öncelikle o yüksek kişiliğe sahip zatın, atufet-asar ünlü hazret-i vezir-i azamın -Allah, faziletinin ve ihsanının gölgesini karar gününe kadar teyit etsin- yardımı ile gerçekleştiği gibi aynı derecede sevgi kaidelerinin pekiştirilmesi ve karşılıklı meveddet- gönülden gelen sevgi ve dostluğun temellerinin sağlamlaştırılmasını da buyurdular. İşte bunun gibi onun eserleri bütün alemde yaşayanlar üzerine zuhura gelmiş bulunmaktadır. Bunun hayırlı sonuçları daha çok Müslümanlara aittir. Kendisinden sonra nebi bulunmayan hakkı için haktır. Ve Allah’ın izzeti hakkı için “ aralarını ıslah

---

²⁹⁶ Bakara Suresi, 125. ayet.

ediniz”²⁹⁷ kuralı yerine getirilmiş olup iki taraftan kaynaklanan engeller ortadan kaldırılmış, bütün İran halkı, saygı gösterilmesi vacip olan seyyitler, birer alem olan alimler ve büyük şeyhler ve kerim takva sahipleri ve Allah’ın haremi olan evinin hacıları ve seyyidü’l-enâm olan Hazret-i Peygamberin güzel kokulu ve temiz Medine’sinin ziyaretçileri ve büyük imamların meşhedlerinin yüksek atabeleri - hepsinin üzerine en şerefli salat ve selamlar olsun- erkek ve kadın, küçük ve büyük, zengin ve fakir, genç ve yaşlı her kesimden kimseler yedi seneden beri sürekli Süleyman mekanına oturan yüce zatın haşmet ve makamının ve saltanatının bekası için dua etmişler ve etmekte. Yine şüphesiz o Belkis konumunda olan o hazret ve asaf rütbesine sahip olan vezir-i azam ki bu hayırlı için yapıcısı ve müsebbibi olmuşlardır “bir hayra sebep olan onu yapan kimse gibi hayır işlemiş olur” kuralı gereğince alemde yaşayanların refaha kavuşmasından oluşan sevaba ve cihan ehli olanların güvenliğinden doğan hayra ortak ve hissedâr olmuşlardır. Allah kıyamete kadar o mescidi haset sahiplerinin hasedinden korusun. Ve zayi olmaktan korusun. Buna bağlı olarak saltanatın ömrünün uzun olması için dua edilmekte olup daima uzayan zamanın savletinden masun ve mahrus olsun. Samimiyetle dile getirilen söze son verirken dostluğunda ve sevgisinde sadık ve doğru olanların riyasız taze gelin gibi olan dualarının icabet evi olan damadın evinde kabul olmasını aziz olan Allah’tan dilenir.

Nazım

İlahi cihan su ve renk olduğundan
Felek o dünyada varlığa sahip değil
Onun ikbalından cihana ferahlık ver
Onun çetr’ını gökten daha yüksek kıl
Ömürden ve gençlikten istifade kıl
Her şeyden daha fazla ona hayat ver

[43a]

---

²⁹⁷ Hucurat Suresi, 10. ayet.

el-Cevâb²⁹⁸

Dürer-i da'avât-ı sâfiyât ki sübha-i takdîs-i sübhân-ı melekût, ğurer-i tahiyât-ı tayyibât ki vird-i tehlîl-i âkifâne-i mesâcid-i ceberrût olub rütbet-i kabûl ve hilye-i icâbet ile tavk-ı zebur-ı hûr-i cinân ve cevâhir-i efser-i hayrât-hisân ola. Nisâr-ı hazret-i havrâ-sîret²⁹⁹, Zelîhâ-haslet, bâlâ-hilkat, Dârâ- dirâyet, sâhibe-i ârâ-i cihân-ârâ Meryem-Îsâ-nefes, Kaydâfe-Dârâb râ-kevkeb-i dürrî, burûc-ı rıf'at der-şehvâr-ı tâc-ı ismet, mestûre-i hicâb-ı iffet-tınâb, manzûre-i enzâr-ı inâyât-ı bî-hisâb kıldıkdan sonra inhâ-i zamîr-i enver ve tasvîr-i hâtır-ı ziyâ-güster budur ki, istimâ'-ı âsâr-ı sa'âdet-disâr, asfâ-i ahbâr-ı [43b] nüzhet-şî'ârlarına terakkub u intizârda gülzâr-ı mahabbet ve vedâd-ı cûybâr-ı tarâvet, âsâr-ı sıdk-u safâyla muhaddar u mutarrâ ve lâle-zâr-ı meveddet-i fitrat-nihâd, emtâr-ı nazret-îsâr, hulûs-ı vefâyla ser-sebz ü musaffâ iken ol cenâb-ı kerîmetü'l-ihlâs ve amîmetü'l-eşfâk kıbelinden misâl-i nâfe-i Çîn, bir-nâme-i anberîn vârid olub elfâz-ı şîrîn ile tahsîn ve ma'ânî-rengîn ile tezyîn olunmuş envâ'-ı şükûfe-i ğurr ile mülevven ü muhallâ bir hadîka-i ra'nâ ve ravza-i ulyâdır ki es'ad-ı zamân eymen-i ahyânda vusûl ile bûy-i reyâhîni meşâmm-ı cânı mu'attar ve dimâğ-ı cinânı mu'anber kılub mazmûn-ı hümâyûnunda meknûn u masun olan fûnûn-ı behcet-nümûna vukûf u şu'ûr olub bâ'is-i vüfûr-ı hubûr ve dâ'î-yi fart-ı sürûr olmuştur. Hazret-i pâdişâh-ı âlem-penâh zıllullâh sa'âdet-dest-gâh, *"halledallâhu te'âlâ mülkehû ve sultâhenû ve efâza ale'l-âlemîn birrehû ve ihsânehû"*³⁰⁰ ile Şâh-ı Cem-câh-ı siyâdet-dest-gâh bâbında olan sulh u salâh ki mûcib-i fevz ü felâhdır. Te'sîs ü te'yîd ve teşyîd ü te'bîd olunmak umûrunda bu muhlisanuz cânibinden bezl-i makdûr ve cidd-i mevfûr tevakku' u istid'â olunmuş, itmâm-ı husûs-ı ma'hûde bundan akdem sarf-ı mechûd olunub inâyet-i[44a] hazret-i Kerîm-i Ma'bûdla *"kemâ hüve'l-maksûd"*³⁰¹ vücûd bulmuştur. Hıfz-ı uhûd ve sıyânet-i³⁰² ukûd pâdişâh-ı İslâm-ı zafer-encâm hazretlerinin sünen-i seniyye ve kâ'ide-i marziyyeleridir. Bünyân-ı ahd ü emâna tezelzül ü noksân ihtimâl muhâldir. Hâlâ vârid olan fehvâ-yı kitâb-ı müstetâbdan ol silsilenin ta'mîr-i mesâcid ve tevkîr-i

²⁹⁸ el-Cevâb M : el-Cevâb F, II. s. 65.

²⁹⁹ Metinde yanlış yazılmış.

³⁰⁰ Arapça "Allah mülkünü ve saltanatını dain kılsın ve alemlere iyilik ve ihsanını dağıtsın" mealinde dua.

³⁰¹ Arapça "istendiği gibi".

³⁰² Metinde (ye) noktasız yazılmış.

ma'âbide ve ikâmet-i salavât ve sâir tâ'ât ü ibâdâta evkât-ı huçeste sâ'atleri sarf olunmak a'lâ-i şe'âir-i şerâyi'-i Seyyidü'l-mürselîn hazretine “*sallallâhu aleyhi ve âlihî ve ashâbihî ecma'in*” sa'y ü ictihâdları izdiyâd ü imtidâd üzre olmak münfehim olub bu sebebden pâdişâhımız “*e'azzallâhu ensârahû*”³⁰³ hazretlerinin anlar cânibine ta'alluk-ı hâtırları ziyâde olmuştur. Bürûdet-i sâbıkaya bâdî vü bâ'isine idügi sâbıkan huzûr-ı müstelzimü'l-hubûra îsâl olunan sahîfe-i du'âyla inhâ olunmuşdı. Meşakkat-i esfâr-ı ihtiyârları sübût-ı ta'mîr-i büyût-ı dîn-i mübîn ve tezyîn-i dûr? şer'-i metîn içün olub tahrîb-i bilâd-ı müslimîn menvî degil idügi zâhir ü bâhirdir. Esnâ-i sulhda nüvvâb-ı kâmyâbın men' ü tehdîd ile ol diyârda olan teberrâiler i'râz-ı ehl-i beyt ve ashâb-ı güzîne ta'arruzdan teberrâ vü i'râz kılıb min ba'd salâha muhill nesne kalmamışdır. Re'y³⁰⁴ [44b] Re'y-i âlem-ârâlarına mestûr olmaya ki hâlâ binâ olunan câmi'-i ma'mûrun bünyâdına niyyet buyuruldukda cümle mühimmâtı ihzârına şürû' olunub levâzım-ı tahsîn ve merâsim-i tezyîn “*kable tamâmi'l-binâ*”³⁰⁵ hâzır u müheyyâ olmuşıdı. Halk-ı Kerîm ve lutf-i amîminüz istid'âsıyla ferş ü bisât husûsunda şol ki şart-ı hayr-hâhî ve inbisâtdır. Edâ vü ifâ kılınmış mezîd-i ömr ile behr-mend olasız. İhdâ olunan suhuf-ı Sübhânî ve tenzîl-i Rabbânî mevki'inde vâki' olub kemâl-i iclâl ü ta'zîm ve nihâyet-i i'zâz³⁰⁶ u tekrîm birle makbûl ü mer'î olmuşdur. Bâkî devlet ü ikbâl lâ yezâl bâd.

Şah Tahmâsb'ın oğlu Hudâbende'den Rüstem Paşa'ya gelen nâme sûretidir³⁰⁷

Bir selam tuhfesi ki onun parlaklığının ışığından can aynasına sevgili ve dost olan şahidin- sevgilinin suretini ki ezeli tanışmayı ve manevi münasebeti bugüne değin gizlilik ve saklılık perdesinde sabit idi buradan en güzel yüzü ili açığa çıktı. Ve bir dua hediyesi ki onun son ışıltısından tanışmışlık ve dostluğun anlam güzelliğinin sevgili aynasında son haddine kadar giz perdesinde örtülü ve hazinesinde saklı idi, gayb perdesinin ardından çehresini açarak şevk ve arzusuna arkadaşlık etti. Hazret-eyalet, haşmet-penah-ı nisfet ve şevket-destgah-ı ma'delet ve azamet-intibah olan

³⁰³ Bkz. dipnot 154.

³⁰⁴ Bu kelime sonraki sayfanın başında da var.

³⁰⁵ Arapça “bina tamamlanmadan önce”.

³⁰⁶ Metinde ikinci (ze) harfi noktasız yazılmış.

³⁰⁷ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir.

Şah Tahmâsb'ın oğlu Hudâbende'den Rüstem Paşa'ya gelen nâme sûretidir M : Şah Tahmâsb'ın oğlu Hudâbende Hân'dan Rüstem Paşa'ya gelen nâmenin suretidir F, II. s. 66.

vezirlerin en önde geleni ve en büyüğü, alemdeki vezirlerin itaat ettiği vezir, kılıç sahiplerin ve kalem ehlinin tabi olduğu kimse, isabetli görüşlerinin çokluğu ile işlerin düzenlerini düzenleyen, keskin ve isabetli fikirlerinin yerindeliği ile cumhurun işlerinin kefilisi olan, şanı ve kadri yüce danışman, cihanın Süleymanı'nın Asafı, rahmet vasıtası, alem ehlinin umudu, ilahi sırların nurlarını izhar eden kimse, şehinşahi merhametin ve ma'deletin eserlerini izhar eden, Yüce hazret olan saltanatın emini olan kimse, hakana ait devletin uğurlu kimsesi

Nazım: O ki bir demde gülgeşi açılmış ki alemin kapanmış işlerinin yolunu açmış.

Cumhurun maslahatı olan işleri tamamlamış görüşüyle işlerdeki problemler çözüm bulmuş

İkinci Büzürmehr gibi, Süleyman'ın ikinci Asafı, daima izzet, ikbal ve yücelik zirvelerinde baki kalsın. Ve en yüce hazretten yüksek teyitlere erişsin. Allah Te'ala onu din ve dünya hususunda en ileri meramına ve beklentilerine erdirtsin. O yüce hazretin, Asaf-sıfatın büyük eyalet dayanağı ile geri dönüşünü kutlama levazımı ile iblağ edilmiş ve gönderilmiş ve o müşteri yıldızı menziline ve Utarit-mertebe olanın vezaret-i uzma makamına-müstakarrına tekrar gelişi ile ayağa kalkar ve ilerleme kaydeder.

Şiir: Müjdeler olsun vaad olunan ikbal gerçek oldu ve zafer yıldızı en yüksek ufukta yükseldi

Bol bol verdiği ve gittikçe artan ve çoğalan nimetlerine karşılık Allaha hamd ve minnet olsun ki yüce vezirlik ve niyabet halısı o uğurlu öncünün elinde uğurla nurlu ve süslü hale geldi. ve eyalet ve nisfetin dört yastığı-boyutu meliklik hasletlerine sahip o hazretin şerefli gelişinin uğurundan övünç duydu ve iftihar etti.

Mısra: İşte ona hamd olsun yine ona hamd olsun. Bir zaman ki güzellerin zülüfleri gibi perişan görünüyor. Utaridin şanının uğurlu gelmesiyle nişanı Pervin düğümü gibi cemiyet-ayin oldu. Ve bir devran ki bütan gibi hasta ve güçsüz idi kendisinden iktibas edilen İsevi nefeslerin bereketi ile sıhhat bulur hale geldi.

Beyit: Bütün şahların işlerini alem işitir. Vezirler için şan ve şöhret kabul edilir Her haliyle kıyamete kadar devletine zeval afeti kesinlikle erişmesin ve emsalsiz cemali kemal gözünün değmesinden korunsun. Birkaç gün o emsali bulunmayanın caddesinde melallik-hüzün ve keder rüzgarı esti. Ve o melikü'l-hisalin makam ve celal eteğine enkali-intikali dikenini dolandı. Ama ezelü'l-azaldan beri vezaret semasının güneşinin yeterli avucuna işlerin gemi emanet etmişlerdir. Ve halin başlangıcından beri cumhurun işlerinin düzenlenmesi için onun altın görüşü vekil kılınmıştı. Felek-ikbal olan ay parçasının hilal haline gelmesinden sonra ardından tekrar bedir haline kemaliyle almış oldu. Ve yeniden haşmet ve iclal bercisi, hafid/hazdizd olduktan sonra tekrar ikinci kez makam ve celal zirvesine intikal etti.

Şiir: Yıldızın-gezegenin dönüşünden sonra bir istikameti vardır yine güneş için de batışından sonra doğuşu var

Beyit: Devlet, **sehizden** bir ok idi onun devleti şu ki düşüp kalkmıştı. Allah bildi ve ona yetti.

Ahlakî güzelliklerin işitilmiş olması sebebiyle, kerim sıfatlı zatın vasıflarının güzellikleri ve muhabbet dalı halinin başlangıcında alemliler tabakalarına nispetle şanı yüce kimsenin adaletinin ve ihsanının umumi olması ve iyilik ve itminan duygularının kuşatıcı olması, ve o hazretin meveddet ağacının bir nevi ile gönül ve can bostanında ve cinân cennetinin bahçesinde yer edinmiştir ki sürekli

Ferahlık veren sıfatlara sahip zatın arzu ve şevkinin kemali gönül muhayyilesinde feyiz kabul eder ve kırık hatır sayfasında şevk arzusu tasvir olarak görünmüş bu içerik ve anlam çerçevesinde mütezakkir ve müterennim haledir.

Beyit:

Gönül aynasının takımını karşıma aldım karşımda bir suret gördüm ki o gönlümdeydi Ve o günlerde ki O hazretin, İslam arsasındaki padişah hazretleri (Allah Te'ala saltanatlarının bayraklarını kıyamet saatine ve saatin kıyamına kadar yer sergisinde ve göklerde yükseltsin) arasında sulh ve salah kaidelerinin temellerini sağlamlaştırma anlamında güzel mesailerinin eserleri alemin etrafında iştihar buldu. Ve felek gibi olan o taraftan gelenlerden ve Azerbaycan ve Irak taraflarından gelip geçenlerden, onların imdadı ile ilgili hususların bu felah ve hayırlı işte işitildi, tekellüf şaibesi

olmaksızın ve tesellüf galesi olmaksızın samimi iradeler ve güzel itikadı ile o nisfet-penahın güzel tavırlarıyla yenilerek yedi sağlam bina gibi pekiştirilmiş olup kaç kez bu anlamda gayret edilmiş ve bu takdim edilen hususta karar alınmıştı ki hicabın yüz perdesi, uyanık hatırın önünden kaldırılmış ve sırların açığa çıkması ile samimi muhabbet ve hakiki meveddet harekete geçmiştir. Yine, mesafelerin uzaklığı vesilesiyle değerlendirme şöyle olmuştur ki o konuda, o yüce hazretin evrenin rikabının semasının mutlu nüvvabı-naibleri tarafından herhangi bir işaret te bulunulmamıştır. Onun arzına cüret edilmemiş ve bu anlam bir sürelerce-müddetlerce gönülde-niyette bekletilmiş ve ertelenmiştir. Bu dostluk çerçevesinde, ilahi teyidatın bağışlarından biri olarak kaza-cereyan fermanın buyruğuna uygun olarak “kendilerine müjdeler olsun ve varacakları yer ne güzeldir” naiblerden oluşan kullar, Horasan darü'l-mülkünden baştan ayağa birkaç yıllık hirmandan sonra şehinşahlığın feleğe benzeyen yüce eşliğini öpmek ve padişahlığın alemi koruyan bargahının değerli eşğine dil sürmeye muvaffak olmuş ve yaraşır olmuşlardır. “İşler kendilerine ayrılan vakitlere rehin bırakılmıştır”, ilkesi gereğince tevafuk olarak o anlam, o hazretin ilhamı bol olan gönlüne gelmiş olup ki gerçekte onun gönlü gaybın hakikatlerini gösteren ayna ve kendisinde şüphe bulunmayan alemin cihanı gösteren camıdır, ışık saçmış ve hallerin ve hikayelerin özelliklerinin yorumlanması ve şerefli güzel kokulu hatırın yayılması ile ki niyabet akıtan vekaletin yenilenmesi ve Asaf konumundaki o hazretin vezaretinin yenilenmesi izhar buyurdular. Ki bu kulun kendisi daha yeni yüce dergaha gelmiş ve o eyalet-penah yeniden yüce vezaretin yüce mansıbına yeniden vezaret-i azam, başı dik olarak tayin buyrulmuşlardır. Kutlama merasimi ve mübarek olsun demek için ve onlar arasındaki birlikteliği ve muhabbeti pekiştirmek için memur kılındı ve muhlis hem iradeye binaen ve hatîr olan hatırda mahzun olan ve güneşe eş nüvvâbın ita'at olunan emrine ittiba'en Kadir olan Melik'in tevfiğiyle- verdiği başarı ile engellerin oluşturduğu perdeden dışarı çıkmış ve o zeri'a'nın hediye edilmesine girişilmişti. O doğru olan kitabı ulaştırmaya ve müstetab olan o kerim hitabın gönderilmesi, zamanın devlet erbabının umdesi ve büyüklerin ve ayanların zübdesi olan Tibet Ağa ile birlikte gerçekleşti. Ki elli seneye yakın bir zamandan beri o yüce silsilenin büyüklerinin hizmetinde bulunmuştur. Ve Müslümanların salahı ile birlikte iyilik isteği ve maslahat endişesiyle her gün cennet merasimleri gibi olan mecliste bulunma izzetine erişmiştir. Ve yüce naibler, daima,

onunla, özel mülazimler yoluyla merhamet ve şefkat nazırına erişmişlerdir. İşte bu vakitlerde, tam bir güven ile onu muhlis'in vekaletine tayin buyurmuşlardır, onunla gönderilmiş oldu. Ki o hazretin yüce vezarete nasb edililişinin kutlama merasimi ve vazifelerini gerçekleştirsin ki inşallahuteala mübarek ve uğurlu ve o perverdigarın eserleri mutluluk saçıcı eserler olarak erişip süreklilik sahibi olsun. Gaibane bir şekilde hususiyet ve muhabbet kaidelerini nasıl ki tanıdık-tanışık-lar, manevi yaklaşma ve ruhani tenasübü cismani ayrı düşmüşlüğü ve görünürde birbirinden uzak düşmüşlüğü tam haliyle candan vuslatı ve cinanın-sevgililer ile ilgili ittisale-birleşmeye bir hazırlık ve temel yaparlar, pekiştirmişlerdir. Ve bugünden sonra, iki tarafın uğurlu hizmetçilerinin özenle arada olmasıyla iki tarafın padişahlarının dostluk ve muhabbet binaları ve doğu ve batı sultanlarının sütunları ki gerçekte mutlak olarak halkı bütün fırkalarıyla birlikte nifak ve küfürden korumakta ve kesin olarak İslam havzasını sapasağlam binalar gibi korumayı ve pekiştirmeyi hak etmişlerdir. Ve halkın ve ileri gelenlerin ve çoğunluğun tamamı, zamanın son bulmasına ve devranın yok olmasına değin onların ihsan ve adalet gölgesi yayan gölgelerinde karar kılsın ve mutmain olsunlar. Zamanın hadiselerinin etkisinden korunsunlar ve muhafaza buyrulsunlar.

Şiir: Allah için bir akit ve onun için ayrılma yok ayrılık yok, sürekli sağlama ve tekit var

Allah için sevgi onun bağışlarından bir feyizdir ve Allah bize tevfikini ve teyidini artırsın.

Gerçek şu ki bugünlerde o yüce hazretin, İskender mertebelinin, hakan ile şerefleşmiş olanın naibleri ile arkadaşlık yapma ve köleleri olma şerefine ermiş ve tekrar tam bir hoşnutluk ve mucize ifade eden bir lisan ile onların iki taraf arasının salahına olan mesailerinin eserlerini izhar buyurmuşlardır. Ve her an ki o hazretin tayin edilmesinin hikayesi anlatıldı, onlara bu anlamda tebrikler beyan edildi. Ki Allah korusun, eğer işin başına sulhun sebebi ve yapıcısı olan vezir-i azam getirilmeseydi ve halen Allaha hamd ve minnetler olsun ki o devlet sahibinin hayır dileyen uğuruyla her yıl binlerce Müslüman Allah'ın evini ziyaret etme şerefine

eriştiler. Ve “kim oraya girerse güvende olur”³⁰⁸ devletini kazandılar. Mescid-i Aksa’yı tavaf etmekle müşerref oldular. Ve “yaklaştı ve yakınlaştı. Kabe-kavseyn mesafesi kadar ya da daha az bir mesafeye kadar yaklaştı”³⁰⁹ seririnin sultanı, asfiyanın defterinin başında bulunan, nebilerin lideri, varlık aleminin övüncü, kainatın efendisi, hazreti peygamberin temiz merkadı olan yüce Medineyi ziyaret etmeyi murat biliyorlar. Beyit: Muhammed ki ezelden ebede her ne varsa onun nakşını süslemekle nam almış

Melaik-aşıyan asitanesinin toprağına ulaşmayı murat biliyorlar.

Beyit: Ey ayağının toprağının tozu arşa eş olan peygamberlik cismi senin kemalin üzerine cisimdir

Ve mübarek şahsiyetlerin kabirlerini ziyaret etmekle mesut olmaktadır. Ve bunun eseri olarak her türlü saldırı, soygun, fisk ve fücurun ve diğer fesatların ki özellikle ayet-i kerimelerde, sahih hadis-i şeriflerde geçmekte, hepsinin kapısı tamamen kapanmıştır. Ve “hepiniz çobansızın ve hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz” hükmü gereğince iki taraftan adaletin ve sulhun eserlerinin yayılması mutlu sultanların yükümlü olduğu kesin bir hükümdür. “Eğer benim müstecab bir dua hakkım olsaydı onu sultan için harcardım”, anlamı, her bir kimsenin hal lisanından, akıl kulağı ile duyan her ibadet eden ferdin dilinden aleme ve alem ehline erişmektedir. Ve şüphesiz İslam padişahları hazretleri bu mutluluğa sahip ve kiminde ortak ve pay sahibidirler. Ve o hazretler ki o emniyet ve salahın yapıcısı ve sebebi, ve istikamet ve felahın sebebi olmuşlardır şüphesiz,“ bir hayra rehberlik eden o hayrı işlemiş gibi olur” hadisinin işaret ettiği anlam üzere dünyada ve ahrette büyük mutluluğa ve saadete erişecekler ve külli sevaba kavuşacaklardır.

Beyit: Her dostunu iyi gören kimseye halktan iyilik erişir mükafatı diye

şimdi, o şefkati herkese erişen güzel ahlaklı ve hoş davranışlı kimseden beklenen ve meydana gelen şudur ki samimi olarak Allah Te’ala’nın rızası, Allah’ın elçisi Hazret-i Muhammed’in (Allah’ın salat ve selamı üzerine olsun) ve masum imamlar hazretleri (Allah’ın salatı hepsinin üzerine olsun) için ve Aziz ve Celil olan Allah’ın

³⁰⁸ Al-i İmran Suresi, 97. ayet.

³⁰⁹ Necm Suresi, 9. ayet.

eşsiz emanetlerinden olan reayanın refahı ve rahatı için ve bütün Müslümanlardan ve şüphesiz dünyevi amaçlardan biri olan topyekûn iman ehlinen zarar ve ziyan vermeyi ortadan kaldırmak üzere hazret-i hakanın bendeleri sulh buyurdular. Ve eğer varsayım olarak belirtilirse bu sulhun kurallarına bir saç teli kadar bir kusurun erişmesi istenmez. O saadete erişmiş kişiler ki işin başından beri bu hayrın yapıcısı ve sebebi olmuşlardır. Aynı şekilde güzel cibiliyyetinin ve hoş fitratının ve niyabet yüksek makamının ve vezirlik rütbesinin gereği olarak bir şekilde o müsalağanın intizamında “ikramlar tam yapılır” hükmü gereğince özen gösterdi. Öyle ki gün be gün alem ehlinin refahının artışına ve Müslümanların hayır dualarına yol açtı. Ve o kadri yüksek kimsenin güzelliklerle anılması kıyamete kadar payidar olacaktır. Ve aslı muhabbetin gereği olarak mücenned askerlerin -orduların ruhlarının yüklü olduğu doğruluk içeriği ondan mufassih ve muhbirdir- haber vermektedir. Fıtri ve ülfet kaideleri “benzeri daha önce yaratılmamış olan sütunları olan İrem” binaları gibi sağlamlığı tamamlanmış olup bu anlamda karşılıklı dostluğun ve meveddetin pekiştirilmesi hususunda bir şekilde teveccüh buyurdular. Yüce Allah’ın izni ile günlerin geçmesiyle ve ayların-yılların birbirini izlemesiyle birlikte temelleri sağlam olan bu ahit ve sözleşmenin ilkelerinde ve temellerinde kesinlikle herhangi bir gevşeme ve esneme olmayacaktır. Geri kalan durumları, dua içeren sayfayı taşıyan şerefle arz eder. Bu sohbetle birkaç kelime ile yetinildi. İhlas ve samimiyetle dolu olan bu sözün mührü vezaret ve eyaletin öncüsü, felek gibi ihtişamlı olanın re’fet ve nasfetine dua ile son bulur.

Arapça Şiir: Ey ehlinin kehfî, zamanın bekâsı baki kaldı bu beriyye için şamil bir duadır

Dünya var oldukça bakidir Ka’be kapın olsun yüceler ve sefiller etrafını tavaf eder

[49a]

Muhammed Hudâbende lalasından Rüstem Paşa’ya tehniye-i vezâret için gelen nâmedir³¹⁰

³¹⁰ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Muhammed Hudâbende lalasından Rüstem Paşa’ya tehniye-i vezâret için gelen nâmedir M : Muhammed Hudâbende lalasından Rüstem Paşa’ya tehniye-i vezâret için gelen nâmedir F, II. s. 69.

Yazışmaların açılışı, müfavedatın- barışmaların başlangıcı dua vazifeleri övgü merasimleri ihvan-ı safa-mutluluk kardeşlerinin şivesi ve sürekli vefalı dostların güzel yolu olduğundan bundan dolayı sadık sevenlerin tavırları ve törelerine uygun olarak ve muhlislerin tarz ve ilkeleri üzerine bu sevgi ve dostlukla dolu sayfanın mebadii-başlangıçları ve şüphe şaibesinden uzak ve riya illetinden yana temiz olan bu mektubun başlığı devletin devamına dua ve yüce hazretin, felek ihtiramın hizmetçilerinin makam ve celalinin aylar ve yıllarının süreklilik haliyle devamına dua, Keyvan-haşmet, nahid-rütbet, Müşteri-menzilet, Merih-savlet, Utarid-tedbir, raiyyet-perver vezaret semasının güneşi, niyabetin aydınlık dolunayı, adalet sergisi, Süleymana ait kahredici devletin rüknü, Hakana ait apaçık saltanatın pazusu, asaf makamlı vezir-i azam, Hüsrev'in naibi, Cemşid ihtişamlı, vezirlerin ve hakimlerin tabi olduğu zat,kılıç ve kalem sahiplerinin hizmetinde bulunduğu/hizmet ettiği, her biri birer alem olan alimlerin nizamlarını düzenleyen,havas ve avamdan İslam ehlinin yararına olan işlerin kefil, kuvvet, kudret ve temkin bakımından büyük vezirlerin sığınağı, Müslümanların yararına olan işleri düzenlemede cumhurun sakınıp sığındığı, dirayet sahibi ve isabetli görüş sahibi müşir, yeterlilikte yeterli olan vezir, memleket süsleyen, Rabbani teyitlerin ve ilhamların vardığı kimse, Süleymana ait ihsan duygularının nurlarının coşku vasıtası, eyalet, devlet, saadet, hükümet, haşmet, şevket, azamet, izzet ve ikbal, nisfet ve re'fet, ma'delet ve şefkat,merhamet ve mekremet,ihsan ve ifzal için cesaret sahibi Rüstem Paşa, yüce Allah,vezaretinin, eyaletinin, haşmetinin, şevketinin, azametinin, izzet ve ikbalinin, nisfet ve re'fetinin,madelet ve merhametinin, mekremet ve ihsanının ve ifzalinin gölgelerini kıyamet gününe kadar yaysın. Vasıflarıyla lakaplarını açıklama ile ilgili sözü uzun tutma yönündeki ibarelerin yularını ve o mutluluk verici sıfatlara ve meliklik melekelerine sahip zatın ahlaki güzelliklerinin neşrine dair sözü uzatmak hususu, rüsum ve adetler erbabının eskimiş eliyle çekilmiştir. Yeterli duaların bedayi'-i derayi'i ve reviyet ü'n-nefehahat, mukaddes melekut hatayirinin tesbih edicilerinin virdleri gibi müstecab ve sadıkların temiz tahiyatlarının eşsiz revayi'leri nefesler mesabesinde mübeyyindir ki kuds ve ceberrut muhavirleri müstetab bir halde iblağ etmişlerdir. Ve dualar ki ihlasına ait bostanların reyhanlarından keramet kokan esintisi “ve Rableri onlara icabet etti” ile mutlu ve neşeli eserleri rüzgar- zaman koklatıcısı ile ulaşır. Ve bir övgü-sena ki ihtisasının gülzarının dalından taptaze

ırmak damlalarından “ve Rabbi ondan onu güzel bir kabul ile kabul etti. Ve ona güzel bir bitki bitiriverdi.” Umutlar ve beklentilerden oluşan bir gonca gülü açtı. Yüce bir tuhfe-hediye ki nisfet-âıab durağı ve bir arı hediye ki ma’delet-me’ab mahfili yaparlar. Vezaret-i uzma makamına geri gelişı ve eyalet-i kübrâ mesnedine tekrar gelişı ve vefanın Merve zirvesine yükselişı ve Safa-mutluluk sofasının zirvesine yükselmeyi ve yüce niyabet kirpasına oturmayı ve en değerli devlet bargahına-yurduna-evine inmeyi kutlama vazifelerini yerine getirmekte ve teşebbüs etmektedir. Bizden hüznü gideren Allah’a hamd olsun. Ve o bize çeşıit çeşıit nimetlerle ve minnetlerle ihsanda bulundu. Ve Allah’a hamd olsun ki gönlümüzdeki maksat hasıl oldu. Hasıl olan ne hoş, bu hasıl olan bizim hasıl olmasını dilediğimizdir. Umulan, fazlıyla bağıılayanın feyzi ile hasıl oldu. Ve emel, yüce Feyyaz’ın keremi ile ulaşılandır. Ki sürekli vezaret mesnedinin sadrı ve eyalet; asaf-menzilet,müşteri mertebet olan o cömertliğı bol olan hazretin varlığı ile süslensin ve şeref bulsun ve senin makamının bekası olsun ki senin inayetle bizim işimiz ki alemin işidir nizama kavuştu. Çeşıitli dallardaki hizmetlerin arzından sonra ve çeşıit çeşıit müzara’at-dua ile yalvarmalarla nice vadilerde yol aldıktan sonra cihanı süsleyen görüşe arz edildi ve güneş gibi parlak olan hatırının maruzu oldu. Ve gök gibi yüksek ve yüce nurlu gönlüne erişebildi. Ki bu huzurlu günlerde “dönüş daha güzeldir” ifadesinde kendini bulan makam ve celale eriştiğıne ilişkin eseri mutluluk ve sevinç olan haber kulağı çalındı. İşte o esnada Ebü’l-Galib Sultan Muhammed Mirza, Allah Teala yüce hazretin gölge sunan gölgesinde kalıcı kılsın ve onu her şeyden değerli olan celalinin gölgesinde yaşatsın, ve onu din ve dünyada mertebelerin ve makamların en müntehasına eriştirsın’in cihanın sahibi ve mutlu naibleri Horasan dar ü’l-mülk’ünden nice mutlu senelerden sonra saadetle geri dönmüşlerdir. Ve ilk olarak arşı benzeyen dergahın kavaimini öpmekle şeref bulmuşlar ve cihanı koruyan eşığı yalama izzetiyle kazanç elde etmişlerdi. Ve bu esnada her türlü hikayeleri ifade etmek ve her türlü sözü zikretmekle ki o mutlu naibler ve vardıkları yer güzel olan bu kimseleri kendi saltanatının değerli yiğıit oğıu ile birlikte buyurmuşlardır. O hazretin güzel çalışmaları ki iki taraf arasında sulhun olması ve iki tarafın arasının bulunması hususunda başlangıçta iş görmüş idi ki bunu izhar buyurdular. Ve bu anlamda zikr olunduğı üzere eğer aynı şekilde o hazret vezaret-i uzmâ makamına yerleşmişler ama Ahmet Paşa’nın tayini gerçekleşmemiştir. Aslında bu askeri yok eden, katil ve

saldırı ve çeşitli fesat işleri ki fesat ehlinin çalışmaları neticesinde ortaya çıkmaktadır, vaki olmaz. Ve o hususiyetler çerçevesinde mutluluğa erişmiş nâibler bendegânının cevher saçan dillerinin ifade ettiğine göre naibler gibi bir şehzade de yeniden hizmete gelmişlerdir. Ve o hazret, nasıl ki yeniden vezaret-i uzmâ makamına gelmiştir ona layık görmüşlerdir ki mertebesi yüksek olan vezaret makamını kutlamaya işaret olunan naibler gönderilmiş olmakla güvenilir elçiler vesilesiyle o hazrete muhabbet silsilesi harekete geçirmişlerdir. İtaat edilmesi gerekli olan işaret gereğince ve kesinlikle ifade edilen emre itaatle mutlu nâibler,

Mutlu nâibler bendegânının(Yüce Allah, mülkünü ve saltanatını ebedi kılsın), devlete erişmiş saygın kişi, saadete ulaşmış, Kemaleddin Tibet Ağa ki elli yıla yakın bir zamandan beri kadri yüce ve itiar sahibi büyük emirler silsilesindedir, işte bu dostluk içerisinde ileri derecede itimada dayanarak Mutlu nâiblerin vekaleti kendisine verilerek risaletle-elçilikle gönderildiler. Böylece “ancak Allah aralarını bularak birleştirdi” hükmüne uygun olarak ezeli tanışmanın öncülleri daima sabit ve kesinleşmiş olarak yenileniyor ve o semtin sonuçları ve eserleri ortaya çıkmaktadır. Ve cibiliyyette var olan sadakat ve meveddet aynalarının ışınları veadad-sevgi ve muhabbet saykalı-cilasından yeniden parlamış olarak iki taraftan yansıma niteliğini kabul etmiştir. Ve o sebeplerin güzelliklerinin uğurlu gelmesiyle pek çok memleket ve yollar birliğe tebdil bulmuşlardır. Ve diyarların uzaklığı ve arada denizlerin var olmasıyla birlikte vahdet suretini kabul etmiştir. Ve sürekli olarak bu iyileşmenin sebep olmasıyla bütün Müslümanlar emniyet ve eman beşiğinde ve bütün alemlilerin çeşitli tabakaları tam bir huzur ve itminan içerisinde müreffeh ve asude olmuşlardır. Ve yeniden bütün ibadet edenler iki tarafın sultanlarına ve devletlerine ibadetlerinde huzurla dua etmeye başlamışlardır. Ve bundan fazlası olarak Müslümanların maslahatının zayi olması ve boşa geçmesi hususunda ve müminlerin hukukunun ve kayıplarının telafisi konusunda artık eksik bir şey kalmamış ve daima tahkik ehli yolunun yolcularının yolu ve “ Ona yol bulanların üzerine Allah rızası için hacetmek farz olmuştur” hükmü gereğince hacetmek isteyenlerin yolları açılmıştır. O yüksek rütbeli yiğit hazretin övgüsü, her yıl, Müslümanlardan oluşan büyük bir topluluk ve müminlerden oluşan sonsuz sayıda topluluklarca maksada ve maksat yerine ulaşır. Beytullahi'l-haram'ı tavaf etme devletine erme ve rükün ve makama

komşu olma ve insanların efendisi olan Hazret-i Peygamberin (onun ve ailesi üzerine şerefli salatlar ve nefis selamlar olsun) muazzam Medinesini ziyaret etme ve büyük nebilerin meşhedlerini ve kerim imamların meşhedlerini (üzerlerine tahiyat ve ikramlar olsun) ziyaretle kazanç bulabildiler. kadri yüce nebilerin haberlerini rivayet eden güvenilir kimselerin **yüklük/be-kelekni** münzabit ve iktidar sahibi meliklerin hallerinden meşhurların yolu üzere yol almaktadır. Ki “Biz Davuda bir minnet ve fazıl olarak verdik”³¹¹ faziletinin sahibi ki “biz seni yeryüzünde kendimize halife kıldık” müstetab tuğrasıyla menkibet-menşur ve “ve mülkünü güçlendirdik ve kendisine hikmet verdik.”³¹² Ve faslü’I-hitab olarak tezyin edilip süslendi. Ve güzel zikrin-anmanın güzelliği ile “ve kulumuz Davudu da an. Çünkü o el-kudret ve yetenek sahibi idi. Ve o gerçekten çokça tevbe edendi.”³¹³ Bol lütfun kemâliyle, “ve gerçekten onun bizim katımızda bize yakınlığı vardır. Ve ona güzel-hoş dönüş yeri vardır.” ile desteklenmiş ve eğitilmiş-terbiye edilmiş, efendisinin ve kainatın efendisinin üzerine en faziletli salavat ve en kamil tahiyat olsun. Ve güzel vakitlerden bir vakitte Acem sultanlarından ileri gelen biri bir elçi yollamış ve kerim bir mektup göndermiş ki onun süslü ve tezyinatlı levhalarının sefayihinde şöyle yazılıydı: padişahlar, hüküm ve ferman sahipleri arasında silah, bütün alemlilerin istikamet üzere olmasına mucip olduğu gibi malın, ırzın ve nefsin muhafazasını sağlar. Daha fazlasıyla bütün muvahhidlerin dininin temellerinin selametine sebep olur.

Artık buna göre beşerden her bir nefse düşen iş genel olarak yaratılmışlardan bir ferde faydası dokunacak olan bir iş varsa o konuda gücü yettiği kadarıyla da olsa çalışması gerekir. Ve bütün mükellef olanlar üzerine bu anlamda zorunlu bir halde ve kesinlik derecesinde faydası bütün insanlara erişecek olan bir işte teşekkürle layık çaba göstermesi zorunludur. Sultanlar üzerine ise birinci yol ile bu yolda çalışmanın vücubu müekked olup lüzumu kesinlik kazanmaktadır. Öyle ki eğer bazen iykan ehli iki padişah olsa ve biri diğeriyle ülke ve devlet meselesinde muharebe etse veya anlaşmazlığa düşse bu anlamda Sübhan olan Hazret-i Allah’ın fermanına isyan sebebi ve Melik ü’l-Mennan olan Allah’ın sınızsuz nimetlerine karşı küfranı gerektirir

---

³¹¹ Sad Suresi, 26. ayet.

³¹² Sad Suresi, 20. ayet.

³¹³ Sad Suresi, 17. ayet.

bir hal olur. “Ey iman edenler, size Rabbinizden bir uyarıcı ve aydınlatıcı olarak ve göğüslerde olana şifa olmak üzere geldi.”³¹⁴ Allaha hamd ve minnet olsun ki bizim yüce ve yüksek mutluluk verici sıfatlara sahip padişahlarımızın bereketleriyle (Yüce Allah saltanatlarının, hilafetlerinin ve ikballerinin gölgelerini zamanın son bulacağı ana değin kalıcı kılsın) ki onlar cihanın hülasesi sultanların ileri gelenlerinden ve devranın hakanlarının büyüklerinin iftiharındırlar. Fıtratın başlangıcından beri Müslümanların salahı ve esenliği ve din havzasını ve sınırlarını korumaya mecburdurlar ve fitratlarında vardır. Ama bir kısmı, anlaşmazlık ve ihtilaf yapıcı ve sebebi olmuşlardır. İlahi tevfiğin uğuruyla bunlar bertaraf oldular. Ve o vefa ehli atlılarının başı olana teveccühünün uğuruyla muhabbetten, vedaddan, doğruluk ve safadan başka bir iş ortaya çıkmadı. O makamı yüce olanın saadet gerektiren gelişinin bereketinin uğuruyla bu sulh meselesinin başlangıcından ve işin tâ başından beri özellikle o Müşteri ihtişamlı hazretin bizzat özen ve ihtimam göstermesiyle şekil buldu. “İkram tamamlanır” kuralı gereğince bu sonunda hayır bulunan muamelenin tamamlanması ve kesinleşmesi de saygıdeğer hizmetçilerin ilgilerinin eseri olmaktadır. “ Ve o şey Allah için zor değildir.”³¹⁵ Bu anlamda bu yalvarış dualarını içeren sayfayı taşıyan kimse fırsat bulduğunda önemli bazı hususları arz etme girişiminde bulunma cesaretini gösterecektir. Ve yakın olan şu ki büyük lutuf ile ve yüksek ahlak ile saygı gösterilmesi gerekli olan mülazimler hasıl olur. Ki meram-kural ve düstur gereğince intizam kabul edilir. Bundan fazlası ise muhlisler cüret ayağını yayılı bulunan sergiye koymamışlardır. Ve bu sevinci hoş olan miktardan daha çok kalemler sözü bildirmede ve açıklamada yuları yerinden çıkarmış olur. Daima göğün siyah-beyaz renginin yuları ve güneşin parlak ışınları o vezaret ve eyalet meydanı şehsuvarının güçlü ve yeterli avucunda ve dirayetli tutuşunda olsun. Muhammed ve yüce ali hürmetine.

[53a]

---

³¹⁴ Yunus Suresi, 57. ayet.

³¹⁵ Fatır Suresi, 17. ayet.

Vezîr-i a‘zam kibelinden Tahmâsb oğlu Muhammed Mîrzâ’ya yazılan nâmedir³¹⁶

Âlâf-ı da‘avât-ı sâlihât-ı tekrîmât şî‘âr ve esnâf-ı teslimât-ı zâkiyât-ı ta‘zîmât-disâr ki makbûl-i bârgâh-ı cenâb-ı Rabb-i izzet “*amme ihsânuhû*”³¹⁷ mukârin-i icâbet-i dergâh-ı hazret-i Müfîz-i rahmet “*azze sultânuhû*”³¹⁸ vâki‘ olması mütevakkı‘ u mutazarrı‘ olmağın kemâl-i ihlâs ve fart-ı ihtisâsdan cereyân idüb kâfile-i i‘zâz u ikrâm ve râhîle-i i‘zâm ü ihtirâmla nisâr-ı meclis refî‘, nihâl-i hadîka-i saltanat, semere-i bûstân-ı eyâlet, dürr-i semîn-i ummân-ı cihân-dârî, dürrî-yi hüseyin-i âsumân-ı kâmkârî, nâzım-ı kavâ‘id-i umûr-ı cumhûr-ı âlem-i zamâir-i nezdîk ü dûr, çerâğ-ı encümen-i şehinşâhî serv-i çemen-i pâdişâhî kılındıktan sonra inhâ-i zamîr-i münîr-i mihr-i tenvîr budur ki,[53b] tulû‘-ı subh-ı şâd-mânî ve rücû‘-ı bahâr-ı kâmrânîye müterakkıb iken ol hazret-i melik-sîret, mülk-rıf‘at kibelinden merâsim-i re’fet ve mekârim-i âtifet zuhûr u sudûr idüb bu dâ‘î-yi devlet-hâh-ı bî-iştibâhların sahîfe-i fasîha-i müşğîn-rakam ve risâle-i sahîha-i anberîn-kalem birle müşerref ü mükerrerem kılmışlar. Es‘ad-ı hinde vâsıl ve eymen-i vakt-i ferah-karînde nâzil olub³¹⁹ bû-yı reyâhîni bâğ-ı huld-i berîn gibi dimâğ-ı cânı mu‘attar ve meşâmm-ı cenânı³²⁰ mu‘anber kılub misâl-i ravza-i ulyâ ezhâr-ı zevârik u avârîfî bârân-ı ihsân-ı bî-kerânla ser-sebz ü reyyân ve gülzâr-ı letâif ü avâtıf-ı sehâb-ı bî-hisâb-ı imtinânla muhaddar u handân olub bâ‘is-i ibtihâc ü sürûr ve sebep-i nüzhet ü hubûr olmuşdur. Binâ-i sulh u salâh ve esâs-ı fevz ü felâh “*ilâ âhiri’d-dehr*”³²¹ müekked ü ma‘mûr olmak bâbında bu hâlis-i bî-riyâları tarafından sa‘y-i meşkûr-ı mevfür ve bezl-i cehd ü makdûr sudûrî hitâb-ı müstetâb zımnında merkûm u manzûm kılınmış habl-i metîn-i mahabbet ü velâ râbîta-i urve-i vüskâ “*lenfisâme lehâ*”³²² ile merbût u meşdûd olub hânedân-ı adâlet-âyîn-i pâdişâhînin havâkîn-i kâmkâr ve selâtîn-i rûzgâr ile olan

³¹⁶ Vezîr-i a‘zam kibelinden Tahmâsb oğlu Muhammed Mîrzâ’ya yazılan nâmedir M : İrân Şâhî Şâh Tahmasb-zâde Muhammed Mîrzâya sadr-ı a‘zam tarafından yazılan mektûb-ı sâminin suretidir F, II. s. 54.

³¹⁷ Arapça “ihsanı herkesedir”.

³¹⁸ Arapça “saltanatı aziz olsun” mealinde dua.

³¹⁹ Es‘ad-ı hinde vâsıl ve eymen-i vakt-i ferah-karînde nâzil olub M : Es‘ad-ı ahyânda vâsıl ve eymen-i evkât-i nümâyânda nâzil olub F, II. s. 54.

³²⁰ meşâmm-ı cenânı M : meşâmm-ı câmi F, II. s. 54.

³²¹ Arapça “zamanın sonuna dek”.

³²² Bakara Suresi 256. ayet, “Kopmayan” anlamına gelir ve hemen öncesindeki “sağlam kulp” anlamına gelen “urve-i vüskâ” terkihiyle veraber geçer.

ukûd u uhûdı hıfz u ri'âyet âdet-i marziyyeleridir. Siyemmâ ol silsilenin i'lâ-yı şerâyi' ü ihkâmda [54a] [ihtimâmları]³²³ olub ta'mîr-i mesâcid ü cevâmi' ve tevkîr-i ma'âbid ü savâmi' ve müsâra'at-ı tâ'at-ı me'mûra ve ikâmet-i ibâdât-ı me'sûreye teveccüh ü imtisâlleri mûcib-i teşyîd-i mebânî-yi ihlâs ve bâ'is-i te'yîd-i merâsim-i ihtisâsdır. Nihâyet-i âmâlimiz şerâit-i sulh u salâh bu cânibden dâimâ masûn ve mer'î dutulmaktır. Ravâbıt-ı ma'âkîd-ı fevz-meâle inkıtâ' u infisâl mümteni' ü muhâldir. Ziyâ-yı eşfâk-ı neyyiri'l-ifâka bu'd-i cismânî hâil olmayub envâr-ı kurb-ı rûhânî ile hâne-i dil ü cân rûşen ü nûrânî olub tahrîr-i rûtbe-i arz-ı ihlâs dâire-i imkândan bîrûn ve tasvîr-i derece-i inhâ-i ihtisâs hadd ü beyândan füzûndur. Ricâ-i sâdık ve emel-i vâsıkdır ki asdikâ-i devlet rûz-ı efzûn hâtır-ı âtır-ı Hûrşîd-me'âsire hutûr itdikçe bu sâfiyyi'l-fuâdları yâd olunmağla cinân-ı hulûs-i nihâdleri âbâd kılınmaktan hâlî olmaya.

Hümâyûndan Seyyid Alî Çelebi ile gelen nâmedir³²⁴ (derkenar: Hind pâdişâhı Hümâyûn Pâdişâh'dan)

“Zafer ve yardım Allah'tandır ve fetih yakındır”³²⁵ manzarasından her seher vaktinde yapılan duanın hediyesi yüz açıyor. Belki dergah ve bi-gah; “Zafer ve yardım ancak aziz ve hakim olan Allah katındandır.”³²⁶ hükmü gereğince öne çıkıyor. Yüksek hazretin, melik-rıf'atın, hilafet-menkibetin, Süleyman haşmetin, kutb-i felek azametinin değerli eşiğinden mülazimlerin ıсарı, ve ubuhhet dairesinin merkezinin bahtıyarı, İslam müessisi cihanın sahibi, livaların ve alemlerin zafere ermiş, sözde ve dinde en doğru olan sultan,sıdk binasının ve yakın olarak hakanların ve meliklerin en haklı olanı,insaf ve adalet kaidelerinin müessisi,zulüm ve haksızlığın temellerini yerle bir eden,kullara nafîle ve farzları yerine getirmeyi emreden, “ O ki sizi yeryüzünde halifeler kıldı”³²⁷ hükmünün teşrifi ile mahsus olan,zamanın sultanlarının sığınağı,zaferler elde eden hakanların yardımcısı,

Beyit: Bir şah ki en iyi celal ona ad oldu hilafet günlerinin izzeti ile kemal buldu

³²³ Önceki sayfanın takibinde “ihtimâmları” yazdığı halde bu sayfa başında “ihtimâlleri” yazılmıştır.

Cümleye bakarak “ihtimâmları” tercih edilmiştir.

³²⁴ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir.

³²⁵ Saff Suresi, 13. ayet.

³²⁶ Al-i İmran Suresi, 126 ayet.

³²⁷ Enam Suresi, 165. ayet.

hidayet anahtarları ile haşmet ve saltanat kapılarını açan, lütuf ve inayetin kendisine ait olanın özellikle teyidi ile düşmanların gemlerini elinde tutan, ilahi nurların doğuş yeri, hilafet ve şehinşahlık örneğini güzelleştiren, metin olan dinin zafere erdiren yardımcısı, apaçık şeriatı muhafaza eden hazret-i sultan Süleyman Şah, devletinin bayrakları simak zirvelerinden inmesin, azamet ve şevketinin ayetleri feleklerin levhalarının sayfalarında yazılı olmaktan eksilmesin. Bağışları veren zatı kutsal olandan ve sıfatı münezzeh olan Allah'tan kahredici devletinin erkânının mertebelerinin yücelmesini diler ve yüce Allah'ın kullarının emellerinin kurtuluşunu ve hallerinin iyileşmesini içeren cihana sahipliği ve hilafet devirlerinin kalıcılığı ve şehriyarlık ve saltanatının günlerinin devamını dilemekteler ki “Ben, dua edenin duasına cevap veririm”³²⁸ hükmünden oluşan beklentilerin divanından murat olunan sayfalar açıklanmış ve belirtilmiştir. Allah'a hamd ve minnet olsun ki gaybi fetihlerin kapılarını, şüphe bulunmayan anahtarlarla açtı. Allah'ın tevfiği ile bir sonraki defada, o Süleyman haşmet menziline bulunan yüce himmetin uğuru ile Hind ve Sind memleketlerinin saltanat sergisi ve hilafet evreni ikamet yeri ve istikamet karar kıldığı yer oldu. Her ne kadar o yüksek sıfatları olan ve hilafet menkibelerine sahip ile karşılıklı muhatap olma ve karşılıklı mektuplaşma-elçi gönderme imkanları olmadıysa da o sultanların öncüsünün şefkatlerinin güzellikleri, uğurla denk olan eserlerinin tezahürü, ahlakın güzelliklerinin tevatürü sürekli muvaffak ve mürafakat için şevkle dualar etmektedir.

Beyit: Ka'be ile gönül arasında her ne kadar yüzlerce çöl olsa da

Haremden bir pencerecik can sarayına açılır

Her zaman, gönülde yer edinmiş ve uzmanların yüksek ve hatırlı hatırlarında saklı idi ki elçiler ve mektupların (yolu) açıldı. Yoksa bu içerik kuvveden fiile gelmeyecekti. Ve bu talep olunan şeyin şahidi bu maksudun damat-gelinin ilk geceki odasından umulan şekilde yüz göstermeyecekti. Bu dostlukta, şerafet-meab, me'ali-ayâb, mekremet-intisab seyyid Ali Kapidan ki yüce makamınızın en samimi hizmetkarlarındandır, bir hizmetle memur kılınmış ve bir miktar Mısır askerleri ile birlikte takdiri ilahi gereğince Gucerat vilayetine gelmiştir. Cennet yeşiline sahip mülk yurdu olan Dehli'ye memleketleri feth eden haberin geldiğinin işitilmesinden

---

³²⁸ Bakara Suresi, 186. ayet.

sonra mutluluk yayan haberi kutb-i felek azametini değerli eşliğinden mülazimlerin ısrarı, ve ubuhhet dairesinin merkezinin bahtiyarı, İslam binasının müessisi cihanın sahibi, livaların ve alemlerin zafere ermiş, sözde ve dinde en doğru olan sultan, sıdk ve yakın olarak hakanların ve meliklerin en haklı olanı, insaf ve adalet kaidelerinin müessisi, zulüm ve haksızlığın temellerini yerle bir eden, kullara nafile ve farzları yerine getirmeyi emreden, “ O ki sizi yeryüzünde halifeler kıldı” hükmünün teşrihi ile mahsus olan, zamanın sultanlarının sığınağı, zaferler elde eden hakanların yardımcısı,

Beyit: Bir şah ki en iyi celal ona ad oldu hilafet günlerinin izzeti ile kemal buldu

hidayet anahtarları ile haşmet ve saltanat kapılarını açan, lütuf ve inayetin kendisine ait olanın özellikle teyidi ile düşmanların gemlerini elinde tutan, ilahi nurların doğuş yeri, hilafet ve şehinşahlık örneğini güzelleştiren, metin olan dinin zafere erdiren yardımcısı, apaçık şeriatı muhafaza eden hazret-i sultan Süleyman Şah, devletinin bayrakları simak zirvelerinden inmesin, azamet ve şevketinin ayetleri feleklerin levhalarının sayfalarında yazılı olmaktan eksilmesin. Bağışları veren zatı kutsal olandan ve sıfatı münezzeh olan Allah'tan kahredici devletinin erkânının mertebelerinin yücelmesini diler ve yüce Allah'ın kullarının emellerinin kurtuluşunu ve hallerinin iyileşmesini içeren cihana sahipliği ve hilafet devirlerinin kalıcılığı ve şehriyarlık ve saltanatının günlerinin devamını dilemekte ki (s.5)) “Ben, dua edenin duasına cevap veririm” hükmünden oluşan beklentilerin divanından murat olunan sayfalar açıklanmış ve belirtilmiştir. Allah'a hamd ve minnet olsun ki gaybi fetihlerin kapılarını, şüphe bulunmayan anahtarlarla açtı. Allah'ın tevfihi ile bir sonraki defada, o Süleyman haşmet menziline bulunan yüce himmetin uğuru ile Hind ve Sind memleketlerinin saltanat sergisi ve hilafet evreni ikamet yeri ve istikametini karar kıldığı yer oldu. Her ne kadar o yüksek sıfatları olan ve hilafet menkibelerine sahip ile karşılıklı muhatap olma ve karşılıklı mektuplaşma-elçi gönderme imkanları olmadıysa da o sultanların öncüsünün şefkatlerinin güzellikleri, uğurla denk olan eserlerinin tezahürü, ahlakın güzelliklerinin tevatürü sürekli muvaffak ve mürafakat için şevkle dualar etmektedir.

Beyit: Ka'be ile gönül arasında her ne kadar yüzlerce çöl olsa da

Haremden bir pencerecik can sarayına açılır

Her zaman, gönülde yer edinmiş ve uzmanların yüksek ve hatırlı hatırlarında saklı idi ki elçiler ve mektupların (yolu) açıldı. Yoksa bu içerik kuvveden fiile gelmeyecekti. Ve bu talep olunan şeyin şahidi bu maksudun damat-gelinin ilk geceki odasından umulan şekilde yüz göstermeyecekti. Bu dostlukta, şerafet-meab, me'ali-ayâb, mekremet-intisab seyyid Ali Kapidan ki yüce makamınızın en samimi hizmetkarlarından, bir hizmetle memur kılınmış ve bir miktar Mısır askerleri ile birlikte takdiri ilahi gereğince Gucerat vilayetine gelmiştir. Cennet yeşiline sahip mülk yurdu olan Dehli'ye memleketleri feth eden haberin geldiğinin işitilmesinden sonra mutluluk yayan haberi ve hayırlı anlamları olan halleri intizama sokan eserlerin ve iclâl ve lazım olan bereketlere sahip olan zatınızın istikameti ile ilgili haber ulaştı. Ve malum oldu ki o hulaset ü'l-mülûktan izin olmadığından o şerafet-meaba kapıda bekletme teklifi yapılmadı. Ve o tarafa azm ettiğinden keskin hatıra şöyle geldi ki bu vesile ile ittihad ve muhabbet silsileleri harekete geçtiğinden ihtisas yolu görünmüş oldu. Bu şahıslara yaraşır inciler üzerine muhabbet bağı üzerine itikat geldi. Nasıl ki ihtisas madenlerinden olan yakutlar özel muhibbler-sevenler içindir. Samimiyet ve muvafakat yönünde intizam vermiş, o vakitleri mısda' eden o rakamların erişmesiyle gök ihtişamlı hizmetkarların bereketiyle oldu. Beklenti şu ve murat şöyledir ki o taraftan da ülke irtibatı ihtisas kilitleriyle açılsın. Ve sürekli olarak karşılıklı yazışma ve elçi ve mektup gönderme yolları açık tutulsun. Bir şekilde rükünleri yüksek olan ittihad ve birliğin temelleri sağlam olsun. Halel ve eksiklik şaibesinden korunsun ve muhafaza edilsin. Fazladan şeylerle baş ağrıtmassın. Aziz ve yüce olan hilafet bayraklarını ve alemi süsleyen adalet sancakları iki tarafta da yücelsin ve azamet ve celal güneşi, zeval bulmaz devletin ufkunda doğar ve parlar olsun. Muhammed ve kulların en hayırlısı olan ali hakkı için ve nun ve sad hakkı için.

[55b]

Şâh Tahmâsb'dan Seyyid Alî Çelebi ile gelen nâmenin sûretidir³²⁹

Cihanı süsleyen neyyir'in- nur kaynağının ışığı ve arzu ve temenni bahçelerinde neşvünema bulan muhabbet ve dostluğun dalları gibi olan dualar ve saba esintisi

³²⁹ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Şâh Tahmâsb'dan Seyyid Alî Çelebi ile gelen nâmenin sûretidir M : Şâh Tahmasb'dan Zeyne'd-dîn Seyyid Alî Çelebi ile gelen nâmenin suretidir F, cilt II. s. 72.

gibi murat ve mutluluk güllerini muhlislerin emellerinden ve beklentilerinden oluşan dallar üzerinde açan senalar ve İsa'nın can bahşeden hoş kokulu nefesi gibi can ve cinanın dimağına ruh ve rahat estiren selam ve “ Rableri onlara kendinden bir rahmet ve memnun kalmışlık ile muştular”³³⁰ hükmünce mutluluk işaretli sevinç veren müjdeli haber o emn ve eman müjdesinin gelmesiyle alemlilerin can kulağına erişti. Arapça:

Selam, nefhaları kokuları damıtan sıdk (doğruluk) ve tasadduk ashabı
Ve lemaları-ışılıtları hak ve Tevfik ehlinin makamlarını aydınlatmaktadır.

Şiir:

Her sabah Vehhab olan hazret-i Allah'tan verâ sahibi sultanların övücü olana selam olsun

Ve ona binler binler tahiyyat olsun ve her esintide binler selam olsun

Yüce hazret, yüksek mertebeli, menzili yüksek olan, dünya kendisine serili olan, şevketi yüce olan, vakar sarayının sahibi, felek iktidar, ilahi gölge, alemi koruyan şehinşah, İskender makamlı, Hüsrev ve Dara görüşlü, Feridun sergili, Süleyman şanına sahip hakan, cemşide eş olan, gazilerin ve mücahidlerin sultanı, İslam havzasını kafir ve münafıkların hile ve oyunlarından koruyan, fetih ve zafer bayraklarını diken, dinin temellerini korku ve tehlike risklerinden muhafaza eden, izzet ve iktidarın dört yastığına sahip sultan, “ dilediğini yaratır ve seçer” hükmünde eserlerin kaynağı, ilahi hikmetin inceliklerine mazhar olan, sonsuz ilhamların nurlarını açığa çıkaran,zamanın Hüsrevi, devranın Nuşirevanı, el-Melik el-Mennan olan Allah'tan ezeli teyit ile desteklenmiş olan el-Müstean olan Allah'tan ebedi Tevfiklerle muvaffak olan Sultan Süleyman Han yüce eşiği küfür ve İslam arasında daima sınır olsun, yine uğurlu ve değerli eşiği halkın avam ve havassından herkesi koruma ve himaye için bir sed olmaktan geri kalmasın. Mübelliğ ve mehdi olsun. Hak şu ki daima karşılıklı doğruluk üzere olma ve karşılıklı dostluk üzere olma mesleğinde kaim olsun, yine muvafakat ve müsadefet caddesinde eğilimli ve istikamet üzere olsun ve yol bulsun. Ve ihlas ve birlik gereği olarak herkes ona talip ve onu istemekte ve ister ki her türlü yakınlaşma sebebiyle ve her nevi hususiyetler

---

³³⁰ Tevbe Suresi, 21. ayet.

vesilesiyle muhabbet vazifelerini ve samimi ihtisası arz eder, sevgi ve dostluk rabitalarını kalıcı ve ebedi kazıklarla bağlayıp buna binaen vadiyi aşanlar konusunda sözü kısaltıp “ Ben ve muttaki olanlar sorumluluktan beridir” sahih hadisi gereğince güzel sıfatları olan zatın sıfatlarını ve iyi niteliklerini saymaktan ve lakaplarını ve menkibelerini açıklamaktan ki bunları saymak adetten olup merasim gereğidir, kaçınıp zahmetsizce meliklerin melikinın güzel sıfatlarının fazlalığından dolayı bunları gereği gibi saymak ve beyan etmek makamında güç yetirememekten çekiniyor ve muhabbetten söz etme faslını sona erdirerek hadisin ifade ettiği üzere doğru söz söylemekten yönünü maksut olana çevirmektedir.

Söz senin vasfını saymaktan acizdir ve akıl senin kadrini kavramaktan eksik kalır.

İşte bu alemi süsleyen şey olup müşahade olunandır ki gerçekte cihanı gösteren cam belki bütün eşyayı gösteren hakikatler aynasıdır. Şöyle ki bu dostluk esnasında, şerefli güzel ve garip tesadüflerden biri ve meali nisab, emaret şiar olan Zeynüddin Ali Çelebi ki yüksek eşiğe hizmet himmetinin varlığı ile ve arşa benzeyen sidreye şeref nisbetle hasbi olan faziletler ve kemalleri nisbî şerefe ilave etmiş ve bununla birlikte vatanlardan uzakta gurbette olmaktan, beldelerde yolculuk yapmaktan, gariplikler ve eserler müşahade etmekten ve hazret-i Melik-i Settar'ın yaptığı eşsiz ve benzersiz ilgi çekici eserlerini mütalaa etmekten şiirde geçtiği üzere:

Yücelikleri talep etmek için vatanlardan gurbete çık

Yolculuk yap ki seferlerde faydaların beşte biri var

Celil olan mevhibeleri ve değerli hasletleri hazanmış olarak memnun kaldığı mecliste oturma onuru ile mutluluk buldu. Ve bu müddet içerisinde güzel muhavereler ve gördüğü ve işittiği garip ve acaip hikayeler vasıtasıyla ve bunları arz ederek ve yüce şahıtan atıfet ile kabul nazarı ile kabul ve mülahaza edildi. Adı geçen hallerinin özü şöyledir ki itaat edilmesi gerekli olan emir gereğince olan tarihten itibaren Mısır'a müteveccih olmuş, yönelmiş ve rüzgarları gemilerin hoşlanmadığı yönde estiren yuları kudret elinde tutan hakim onun gemisini Hind sahiline erdirdi. Bir müddet Hind, Sind, Kabul, Bedehşan ve Maveraünnehir memleketlerine düşmüş ve o yerlerin sultanları ve hakimlerinden herkes ile vakte ve zamana uygun olarak

muaşeret ve muhalefet ile ilişki kurmuştur. İşte bu uzun sürede Dersa'adet'e ulaşma iştiyakı ve geri dönme arzusu içini kaplamış ve şeref-mertebe, kendi makamını müşarün ileyh yönüne yöneltti. Her ne kadar o memleketlerin sultanları, gerekli teklifi yapmış ve o memleketlerde ikamet etmesini teklif etmişlerse de kabul etmemiştir. Ve mazmun u'l-'uvd Ahmet Salah meal ve hasıl olanı içeren her türlü beklentilerini ve emellerini bilmektedir. Birlikte sabır ve ihtiyar yularını, o yüce maksat ve değerli talep olunanı ele almış/elden vermiş, Bağdada kadar menzilleri aşarak ve aradaki merhaleleri katederek faydalı yol göstericilikte tevfik-başarı ve Hadi olanın tahkik yoluna delaleti Memalik-i Mahrusa'nın serhaddine-sınırlarına erişmiştir. Ve tekrar hadiselerin hayırlı dalgalarından hayat takımını kurtuluş sahiline erdirmişdir. Aradaki sulh ve karşılıklı barış haberinin işitilmesi vasıtasıyla itminan arzusu hatır ve aklın rahatlaması ile felek-misal dergâha yönelmiştir. İstis'adan (iş yapmaktan) sonra felek gibi süslü olan mecliste oturma şerefiyle ve müşarün ileyh'in şeref veren törenlerine ilişkin bazı parlak hikayeleri işitmekten kapsayıcı ve şumul Hüsrevâne duygularla izzet bulmuş ve kereme erişmiş olarak dünyayı koruyan dergaha yolladık. Ve o doğru-sevab yönü olan tarafa gönderdik. Güçlü rica ve doğru emel himmetin son haddine uygun olarak ve kendi niyetinin kusarâsını arşa eş eşliğindeki bendeler halkasına ve felek gibi yükseltilmiş olan bargahının mücavirleri arasına düzenle katmış ve en yakın zamanda o yüksek ve yüce maksadı ve o yüksek değerli matlap-talep olunanı kazanacaktır. Ve bu taraftan riyasız dualar vazifelerini arz eder.

İnşallah u Teala, amaç özelleştikten bu konuda daha fazla sözü ileriye götürmemek lazımdır. Aynı şekilde, o taraftan da feyiz yağdıran kapıların bu şekilde yaklaşmış olması misalleri vesilesiyle ve dostluk ve karşılıklı birbirine sadık olma yapılarını sağlamlaştırmayı gerekli kılacak olan yüce yazışmaların yollarını daima açık tutsun. Sunuh eden hallerin ve her türlü hallerin işaretlerinin bildirilmesi ki her töreni bütün Müslümanların belki bütün elemlielerin emellerinin ve ümitlerinin intizama girmesini gerektirecek ve böylece muhlisleri-samimileri memnun edecektir. Süleyman'a ait arşa eş merhamet ve adalet livası cihanlıların boyutlarına gölge sersin. Ve alemleri ısıtan güneş adalet ve ihsan yaymada ve iyilik ve itminan eserlerinin şualarını yaymada bulutlara eş olsun. Kulların Sahibinden dileriz.

[58a]

Şâh Tahmâsb'dan İrvân'da [Revan] Şehzâde Bâyezid'e gelen nâme sûretidir³³¹

Saltanat, ikbal, izzet, atufet, muhabbet, ma'delet, azamet, şevket, haşmetin izzet sağlayıcısı Sultan Bayezid Han, ed-dürrüm? Bahadır Han, daima sonsuz tevfiğlerin ve teyitlerin kapıları, devlet ve ikbalinin yüzüne, hazret-i saltanat ve madelet ve rıfatın haşmet-penahın emellerinin ve beklentilerinin çehresine, padişah-zade, civanbaht, mutluluk kazanmış padişah oğlu, büyük sultanların ve zamanın hakanlarının seçkin ünlüsü, mutluluk ve rıfat evrenginin saygını, Süleymani saltanatın hanedanı-soylusu, felek değerinde, Süreyya-mekan sultan, yüce soylu şehriyar, İskender-nişan, el-Melik ve el-Mennan olan Allah katından apaçık şekilde teyitlerle teyit edilen ve el-Melik el-Müste'an olan Allah tarafından ilahi muvaffakiyetlerle başarıya erdirilen Yüce Allah, saltanat ve ikbal sancaklarını semaya yükseltsin, kıyamet gününe kadar devlet, nusret ve izzetini halkın omuzlarında yüceltsin, açık ve serbest olsun. Ve o şanı yüce sultanın ve o mekanı yüksek şehzadenin ümitlerinin ve emellerinin sebepleri Muhammed ve Ali hakkı için gayb hazinesinden ve emaret hikmetinden hazırlansın. İşte buna tanık olarak Allah yeter. Ki O şanı yüce sultanın ve miktarı yüce olan mutlu çocuklarının sevinç gerektiren haberlerinin bu doğru yön olan tarafa gelişinden ve şüpheden uzak muhibbin-sevenin dostluğu ve muhabbeti zımında kendi maksatları ve talep ettiklerini hasıl etmek mülahazasıyla mutluluk ve sevinç eserleri olarak eşref-i a'lanın hatırına ve yüce bargahın müfettişlerinin hatırına birkaçı geldi. Ve bundan dolayı yazıya dökülmeye ve dile getirilmeye kabil oldu. Ve bu dostlukta ki onun maksatları eksiksiz samimi muhabbet ve dostluk ile o hazretin huzur ve saadetinin anlamının keyfiyetini ve muhaliflerin hile ve düşmanın oyunlarından kurtulmayı mutazammin olup bu çerçevede ğarra mutala'aya ulaştı. Bunun neticesinde sevinçlilik ve mutluluk sebepleri ve dostluk ve hoşhalli olma maddeleri kat kat artarak ve katlanarak oluştu. "Bizden hüznü gideren Allah'a hamd olsun. Kesinlikle Rabbimiz af edici ve şükredene mükafatlar vericidir."³³²

Beyit:

³³¹ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Şâh Tahmâsb'dan İrvân'da [Revan] Şehzâde Bâyezid'e gelen nâme sûretidir M : Şâh Tahmâsb'dan İrvân'da Şehzâde Bâyezid'e gelen nâmenin suretidir F, II. s. 43.

³³² Fatır Suresi, 34. ayet.

Gönül her neyin peşinde koştuysa

Onun ardına gizlilik perdesi konulduğunu gördü Ve siyadet- penah, çokça devreden feleğin güneşi, hassa-i şerifi mihmandarı Muhammed Ağa ki feleğin özendiği bargahın-sarayın özel adamlarındandır, şerefli gelişinizi kutlamak ve o hazreti talep etmek üzere doğru olduğu belli olan tarafınıza gönderdik. Celal sancaklarının yönelmesi ki o saltanat-penahın teşrif buyurduğu esnada ki bu esnada dar ü's-saltanat tarafına teşrif buyurdular. Ki bu vilayetin harap olmasına sebep olur. O cihanın boyun eğdiği fermanın geçerli olmasına binaen emaret-penah Nizamüddin Şah Kuli Sultan Ustaclu ve anılan cemaat, 'ali-intisaba ve şanı yüce çocuklarına mülazemet-arkadaşlık-yoldaşlık etmek üzere eseni zafer olan bir ordu ile Nahcivan beldesine doğru yöneldiler. Ve itaat edilen fermanı, Azerbaycan veziri Giyasen Ataullah vezaret-penah adına gönderdik ki yüce mevkebinizi istikbal etsinler ve menzil be menzil yolculukta lazım gelecek olan ihtiyaç mal ve malzemelerini versinler. Ve Nahcivan beldesinde yüksek mülazemet izzetiyle şeref bulsun. Ve hediyeler sunma, mühimmat ve hizmetler yerine getirme hususunda vazifeleri yerine getirsin. O da tevafükle-tesadüfle, müşarünileyh sultanın ve saadet-rikabında bulunan cemaate intisap etmiş. Sevinçle ve mutluluk ve zaferle dar ü's-saltanat Tebriz'e yönelmiş ve anılan dar ü's-saltanatın emaret-meâb şerefli hassa mihmandarı ki devlet-i bahirenin en sadık ve en samimi kimseler zümresindedir, mülazemet izzetine erişmek istiyor, ve Uğurlu Devlet evinin kapısında bulunan işaret edilen emâret-meâb lazım olan mühim işleri görmek ve hediyeleri takdim etmekle görevlendirilmiştir. Rikab-ı 'Ali'ye gece- gündüz mülazim olan işaret olunan ümera, vüzerâ ve mezkur cemaatin orada bulunan imaretler, menziller ve bağları seyrettikten sonra bu uslûb üzere saltanat seririne ve mutluluk yerine varacaklardır. Ve bunlara bazı sözlü hikayeler ısmarladım ki sizin yüksek hizmetinize ve yüce arkadaşlığınıza erme saadetine erdikleri günlerde size arz etmek isteyeceklerdir. Anılan saltanat yurduna vardktan sonra da devlet erkanından ve ayandan kimseler fevc fevc yüksek istikbalinize geleceklerdir. Saadetle ve mülâzemetiniz ile şereflemek isteyeceklerdir. Yüce Allah'ın dilemesiyle şerefli sohbetin idrakinden sonraki o adalet-dergâhının sultanının hatır dileyen ve iddialarının sonu ve mutluluk ve meramın nihayeti olacaktır. Teyit, tevfik, i'ânet, ihtiram ile hazret ve hazretler o yerde olacaklardır. O

hazretin imdadı ve muaveneti hususunda hiçbir şeyin eksik olmasını istemiyoruz. İkinci olarak güneşi aydınlatan nurlu gönül müşahade etmiş oldu ki iyiliklerle dolu kitabın saltanatın kardeşlik ve babalık koruyucu kapısına varmadan önce hatıra defalarca geldik ve o hazretin ıtır kokulu hatırının iradesini bu anlamda üstün tuttuk ve şerefle bekledik ki bu dostlukla değerli nâme ulaştı ve ubuvvet-babalık lafzı uğurlu lakaplar tarifine yazılmış oldular. Bu anlamı, gaybî ilhamlara dayanan bir husus olacak bir iş, biz dahi o saltanat koruyucusuna, oğulluk yönü ile izzet bulmuş ve kereme kavuşmuşuz. Ve Allah'ın izni ile o şerefli nesep sahibine ilişkin vazifelere riayet etme ve gereğini yapma hususunda her şekli ile özen göstermek istiyoruz. Böylece bunun eserleri zamanın sayfalarına ve gece ile gündüz safhalarına baki kalsın. Bizim uğurlu nuvvâbımızın ülkesine izinsiz ve ruhsatsız gelmiş olma hususundaki mazerete ise bir kalem çekilmiş oldu. Hak şu ki babalık ve oğulluk ilişkisindeki muhabbet ve birlikteliğin yeri ve kapsamı asla söz konusu değildir. Bir melik ki o da birliktelik yolu ile ülkemize teklifsizce şeref buyurmuşlardır. Bundan dolayı gayet ve nihayet güzel bir şekilde makbul düşmüştür. Şerefli hatır o dağdağanın tozundan arıdır. Ve bu hayırlı eserlerle süslü ve bezeli diyara gelişini de bizzat sevinç ve aynen safa ve mutluluk olarak bilmektedir. Daima saltanat ve ikbal gölgeleri ve rıf'at ve iclal gölgesi bütün halkın herkesimi üzerine kalıcı ve ebedi olsun. Allah'ın kulları hakkı için.

[60a]

Sultân Süleymân cânibinden Şehzâde Bâyezid husûsunda Tahmâsb Şâh'a yazılan nâme sûretidir ki nakl olundu³³³

Âlî-hazret, me'âlî-rütbet, gerdûn-bestat, kamer-behcet, Utârid-fitnat Nâhîd-işret, Hûrşîd-ifâzat, Bercîs-sa'âdet, Behrâm-savlet, Keyvân-rıf'at, Kısra-ma'delet, Dârâ-dirâyet, saltanat-penâh, hilâfet-dest-gâh,[60b] bâsıt-ı emn ü emân mütemessik-i habli-i metîn “innallâhe ye'muru bi'l-adli ve'l-ihsân”³³⁴ el-müeyyed bi-lutfillâh, el-kâim bi-emrillâh, mu'izzü'd-devlet ve'l-izzet ve's-saltanat ve'l-ikbâl Tahmâsb Şâh

³³³ Sultân Süleymân cânibinden Şehzâde Bâyezid husûsunda Tahmâsb Şâh'a yazılan nâme sûretidir ki nakl olundu M : Sultân Süleymân Han Ğâzi hazretleri der-gâhından Şâh Tahmasb'a ibtidâ yazılan nâme-i hümayûnun sûretidir ki Üsküdar'da sefer-i hümayûn niyetine çıktıkları zamânda yazılmışdır F, II. s. 45.

³³⁴ Nahl Suresi 90. ayet, “şüphesiz Allah adaleti ve iyiliği emreder”.

“yudîmullâhi te‘âlâ eyyâme devletihî ve saltanatihî ve zâ‘afe külle yevmin makâdiri haşmetihî ve şevketihî”³³⁵ fevâ-yih-i revâ-yih-i da‘avâtı ki, mehebb-i hidâyet vefâ vü vifâkdan münşe‘ib olur³³⁶. Envâ‘-ı izz ü şeref birle mühdâ vü müthaf kılındıktan sonra âyine-i re‘y-i savâb-nümây ve mir‘at-ı zamîr-i zulmet-zidâya zâhir ü hüveydâ ola ki hâlyâ oğlum Bâyezîd ğurûr-ı şebâb ve iğvâ-yı ashâb sebebi ile dâire-i edebden hâric, câdde-i itâ‘atden udûl ve tarîk-ı dalâlete duhûl idüb şî‘âr-ı isyânı iş‘âr ve âsâr-ı tuğyânı izhâr eyleyüb bî-teemmül ü tefekkür, bî-endîşe vü tedebbür ecsnâs-ı³³⁷ eşerri’n-nâsdan niçe erbâb-ı fitne vü fesâd ve ashâb-ı bağy ü inâdı yanına cem‘ eyleyüb ferzend-i ercümend erşed oğlum Selîm üzerine yürüyüb aĝrâz-ı fâside-i dünyeviyye ve i‘râz-ı kâside-i dîniyye için mukâbele vü mukâtele eylemegin müşârun ileyh oğlum dahı mütevekkilen alallâh ve müsta‘înen billâh yanında hâzır bulunan ricâl-i tuvânâ-mecâl ile mudârabe vü muhârabeye mübâşeret eyledikde ol ceys-i bed-kîş bunların heybet-i³³⁸ pür heybetle hüçûmun göricek mukâbeleye [61a] mukâvemet ü mukâtelele tâkatleri kalmayub asker-i encüm-şereri çün benâtı’n-n‘aş hayyiz-i iftirâka ve ahter-i baht-ı vebâl ve ihtirâka düşmegin cem‘iyyet-i dalâlet-me‘âsiri tefrîk ve ferîk-ı cehâlet-menkabeti hasâret ü hezîmete refik olub firâr ihtiyâr eylemiş idi. Mûmâ ileyh oğlum Selîm “tâle bekâhu”nun³³⁹ sarsar-ı ğayret, nâr-ı hamiyete iltihâb ve lehbe-i ğazaba ıztırâb virmegin, külliyyen Rûm ili dilâverleriyle ve Anadolu ve Anadolu ve Karaman ve Mer‘aş askeri ile ve ba‘z kapum kulları ve Yeniçeriler ile mu‘accelen yürüyüb hüçûm itdüğünü işidicek karârı firâra tebdîl eyleyüb Diyâr-ı Şark cânibine teveccüh eylemiş. İmdi ol hazret-i âlî-rütbet ile mâbeynde mün‘akid olan kemâl-i mahabbet ü ihlâs ve temâm-ı meveddet ü ihtisâs muktezîdir ki, eğer oğlum Bâyezîd anîd-i şîrzime-i kalîle ve zezeme-i zelîlesiyle ser-hadd vilâyetinize dâhil olmak dilerse icâzet ü ruhsat virilüb hudûd-ı vilâyet zâbitlerine tenbîh ü te‘kîd oluna ki memerr ü ma‘berleri sedd eyleyüb geçürmeyeler. Şöyle ki, bir tarikle ol cânibe yol bulub memlekete dâhil olursa dahı mecâl virmeyüb yarar âdemler ile oğlum Selîm’e gönderüb teslim oluna. Tâ ki bu cânibden

³³⁵ Arapça “Allah devlet ve saltanat günlerini devam ettirsin ve hergün haşmet ve heybetinin değerini artırsın” mealinde dua.

³³⁶ mehebb-i hidâyet vefâ vü vifâkdan münşe‘ib olur M : mehebb-i hidâyet vefâ vü vifâkdan münşe‘ib ve şemâim-i nesâim-i teslimâtı ki menşe-i nesîm-i ittihâd u ittifâkdan münba‘is olur F, cilt II. s. 45.

³³⁷ Metinde (nun) harfi noktasız yazılmış.

³³⁸ heybet-i pür heybetle M : hey‘et-i pür heybetle F, II. s. 45.

³³⁹ Arapça “kalıcılığı uzun olsun” mealinde dua.

gönderilen asker-i zafer-rehber ser-hadd-i vilâyetinize [61b] dâhil olmak lâzım gelüb hudûd-ı vilâyete ve re'âyâ-yı memlekete ğaflet ile te'addî vü teezzî olunmaya. Pes bu husûsda her nesne ki lâyıık-ı hulûs-ı mahabbet ve sezâ-vâr-ı safâ-yı niyyetdir sudûr u zuhûr eyleye. Bu kazıyyenin i'lâmiçün Ardahân sancağı begi kulum Sinân ol savb-ı savâba irsâl olundukda inde'l-vusûl me'mûldür ki mu'acelen girü bu cânibe ruhsat-ı icâzet ile irsâl oluna. Hem-vâre sudûr-ı devlet ve me'âlî meddi'l-eyyâm ve'l-leyâlî bi-vücûd-ı âlî müzeyyen ve müşerref dâred innehû raûfun bi'l-ibâd.³⁴⁰

[69a]

Pâdişâh-ı âlem-penâh cânibinden def'a-i sâniyede yazılıb, gelen ilçi ile Tahmâsb Şâh'a gönderilen nâme-i şerîf sûretidir³⁴¹

A'lâ-hazret, vâlâ-rütbet, gerdûn-rıf'at, Utârid-fitnat, neyyir-i târem-i übbehet, fass-ı hâtem-i ma'delet, Hürşîd-i meşârik-ı şehriyârî, Cemşîd-sürâdık-ı tâc-dârî, dâver-i Dârâ-re'y, Ferîdûn-ı mülk-ârây, Keyhüsrev-i dehr, Nerîmân-ı asr müzeyyin-i serîr-i saltanat ü şâhî, mübeyyin-i âyîn-i hilâfet ü şâhinşâhî sâhib-i ezyâlû'l-meâsir, sâhib-i a'lâmi'l-mefâhir, kurre-i bâsiretü'l-eyâlet, izzet-i nâsiyetü'l-besâleti'l-mahfûf bi-sunûfi rivâyeti'l-mevâhib fi fazlillâh, mu'izzü'd-devlet ve'l-ikbâl Tahmâsb Şâh "*lâ zâlet atnâb-ı hıyâm-ı devletihî merbûtaten bi'l-hulûd ve esbâb-ı nizâm-ı şevketihî mazbûtaten bi's-su'ûd*"³⁴², levâyih-i envâr-ı da'avât-ı fâika ve fevâyih-i envâr-ı da'avât-ı fâika ve fevâyih-i âsâr-ı tahiyyât-ı râika ki, safahât-ı fuâd-ı eviddâ andan mütevessim ve nefehât-ı vedâd-ı ahibbâ anınla mütenessim ola. Nemâim-i hamâim-i rıf'at-menâl, hüdhüd-misâl kılınub vesâil-i miskîn-şemâil, nesîm-i şimâl ile ihdâ vü irsâl olundukdan sonra re'y-i münîr-i savâb-nümâ ve hâtır-ı hatîr-i hakâik-küşâya inhâ vü inbâ olunur ki mukaddemâ oğlum Bâyezîd ğurûr-ı ğaflet-i civânî ve kusûr-ı âkl ve nâdânî ile sû-i tedbîr halel-pezîrden bâdî-i itâret-i fitne vü vahşet ve bânî-i isâet-i cür'et ü cesâret olmağın hilâf-ı [69b] muktezâ-yı efkâr-ı sâibe-i hiredmendân ve münâfi-yi rızâ-yı enzâr-ı sâkibe-i hüşmendân niçe evzâ'-ı fazîha-i nâ-şâyeste ve

³⁴⁰ Metinde 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68. varaklar boştur, ama numaraları yazılıdır.

³⁴¹ Pâdişâh-ı âlem-penâh cânibinden def'a-i sâniyede yazılıb, gelen ilçi ile Tahmâsb Şâh'a gönderilen nâme-i şerîf suretidir M : Şehzâde Bâyezîd'in Îrân'a firârında Şâh Tahmasb'a def'a-i sâniyede yazılan nâme-i hümayûnun suretidir F, II. s. 26.

³⁴² Arapça "kalıcılıkla bağlanmış devlet çadırının ipleri ve uğurla zaptedilmiş heybetinin nizamının sebepleri zeval bulmasın" mealinde dua.

ef'âl ü a'mâl-i kabîha-i nâ-pesendîdeye irtikâb idüb yanına hayli eşirrâ vü eşkıyâ müctemi' ve ebâtîl-i ekāvîllerin müstemi' olub diyâr-ı celîlü'l-i'tibâr Konya'da hâmî-i havme-i şehriyârî hâvî-i kemâlât-ı pesendîde-i girdârı nûr-dîde-i saltanat, çerâğ-ı efrûz-dîde-i sa'âdet oğlum Selîm "*tâle bekâhu ve nâle menâhu*"nun³⁴³ üzerine yüriyüb mukâbele vü mukâtele itdükde bi-inâyetillâhi te'âlâ etbâ' u eşyâ'-ı mahzûl ü münhezim ekseri maktûl ü mün'adim olmağın kendüye ru'b ü inhizâm ve emâret-i za'f-ı ikdâm³⁴⁴ ve alâmet-i inkisâr-ı fevt-i ikdâm müstevlî olub "*yevme yefirru'l-mer'ü min ehîhi*"³⁴⁵ hâletin müşâhede idüb ma'reke-i mehlekeden dönüb³⁴⁶ sancağı olan mahmiyye-i Amâsiyye'ye varıcak tedârik-i zemâim ü cerâim için der-gâh-ı inâyet-penâhıma ki - merâm-bahş-ı âmme-i enâmıdır - "*fa'tarafnâ bi-zünûbinâ*"³⁴⁷ deyu kâr-ı bed-girdârına bir veche acz ü ıztırâr takdîm-i merâsim-i isti'zâr ve tetmîm-i levâzım-ı istinâbe vü istiğfâr eyleyüb istid'â-yı re'fet ü şefkat ve irticâ-yı merhamet ü mekremet itmegin tazarru' u i'tizârına ve tezellül ü inkisârına terahhum olunub dîde-i idrâkin îkâz akl-ı derrâkine it'âz? için emr-ü kadr ü fermân kazâ iktizâ? irsâl olunub evvelâ seni idlâl iden ricâl-i fâsidi'l-ahvâlin [70a] vücûd-ı mazarrat-âlûdlerini âlemde nâ-bûd eyleyüb katl ve siyâsetde ihmâl ü müsâhelet etmeyesin ve sâniyen avâm ve havâsdan yanında olan eşhâsın neş'e-i şekâvet ü şikâk ve reşha-i şenâ'at ü nifâk olan ferîk-ı hezîmet-refîkın tefrîk idüb min ba'd âdem yazub cem'ıyyet itmekden ferâğat idüb, varub sancağında kendü hâlinde oturub âğâz-ı muhâlefet ve hod-re'y etmeyüb itâ'at-ı avâmir ü fermân-revâyîde olursun. Külliyyen hatâ vü sehvinî afv idüb günâhından geçilür deyu envâ'-ı nesâih-i câmi'a beyân ve esnâf-ı mevâ'ız-ı nâfi'a iyân olunmuş idi. Egerçi baş müfsidlerden üç neferinin başın kesmek ile zâhîren imtisâl-i fermân-ı âlî-şân idüb hılye-i vifâk ile mütehallî olmak fehm olundu. Lâkin hîle vü nifâk-ı zımnî eclinden on bin mikdârı eşrârı yanına cem' idüb dahı ahâlî-yi vilâyet ve re'âyâ-yı memlekete bî-takrîb salgun salub, tavarların alub mâl ü menâllerin nehb ü gâret itdüğü kat'-ı revâbıt-ı ahd ü peymân ve kal'-ı zavâbıt-ı sıdk-ı eymâna delîl-i kâtî' ve burhân-ı sâtî' olub gönderilen ahkâm-ı salâh-encâmı sem'-i rızâyı ısgâ itmeyüb muttasıl dest-i cesâreti hasârât-ı nüfûs ve ahvâl-i müslimîne

³⁴³ Arapça "kalıcılığı uzun olsun ve isteğine ulaşsın" mealinde dua.

³⁴⁴ ve emâret-i za'f-ı ikdâm M : kendüye emâret-i za'f-ı ikdâm F, II. s. 26.

³⁴⁵ Abese Suresi 34. ayet, "kişinin kardeşinden kaçtığı gün (kıyamet günü)".

³⁴⁶ ma'reke-i mehlekeden dönüb M : ru'b u inhizâm ile dönüb F, cilt II. s. 26.

³⁴⁷ Mü'min Suresi, 11. ayet, "günahlarımızı itiraf ettik".

itâleden dūr kılmayub aceze-i re‘âyâ vü berâyâ havâle-i bâtıla-i zâide ile âzâr ü ızrârdan mehcûr olmadı. Pes sû-i edebi ve kubh-i târâc ve talebi [70b] hadd-i i‘tidâlden mütecâviz olmağın muktezâ-yı revîş-i cihân-bânî ve murtezâ-yı âyîn-i sâhib-kırânı dâimâ def‘-i mevâdd-ı fiten ü eşrâr ve savn-ı dimâ-i müslimîn ü ehl-i diyâr olub hâr ü hâşe-i zîğ ü fesâddan sâhet-i bilâdı tathîr vâcib ve zallâm-ı zulm ü inâdı mefârik-ı ibâddan ref‘ ü tağyîr lâzım u münâsib olmuşdur. Râh-ı adlden udûl ve tarîk-ı hakkdan ğufûl idenlerin kabâih-i vekâyi‘ ve fezâyih ü şenâyi‘i tebdîl ve rezâil-i hasâili tahvîl olunmakda ihmâl ü imhâl mûcib-i ihtilâl-i haşmet ü ikbâl olmağın mesâlik-i zabt-ı memâlike sülûk iden hükkâm ve mülûk ile üzerine gönderilen asker-i zafer-rehberden havf ü haşyet ve hayret ü dehşet ğalebe itdükde Diyâr-ı Şark’a teveccüh idüb ittisâ‘-ı havza-i kerem deryâ-şiyem ve irtifâ‘-ı zirve-i himem-i vâlâ-nehme[t]inüze³⁴⁸ i‘timâden Kazvîn’e vardukda ol cenâb-ı nasfet-nisâb ve mekremet iyâbdan bast-ı kavâ‘id-i ma‘zeret ve istid‘â vü istiğfâr ü şefâ‘at için müceddid-i bünyân-ı mahabbet ve müşeyyid-i erkân-ı meveddet münhî-yi safâ-yı zamâir ve münbî-yi vefâ-yı serâir-i nazâret-bahş, riyâz-ı muvâneset ve nahl-i perâ-yı gülşen-i muhâleset, kitâb-ı müstetâb-ı müşkîn-nikâb ile kudemâ-i havâss-ı me‘âlî-yi ihtisâsdan matla‘-ı habâyâ-yı esrâr, mahrem-i harem-i izzet-medâr Âlî Ağa “*zîdeh kadruhû*”³⁴⁹ atebe-i ‘âlî-mertebe semtine irsâl olunmuş .... ezmân ve eymen-i âvânda vusûl bulub meşmûl-i enzâr-ı ihtirâm-ı sa‘âdet-irtisâm olub [71a] yümn-i mülâhaza ve şeref-i mütâla‘a olundukda tutuk-ı ufk-ı ibâdâtından sâhet-i sûtûra subh-ı sâdik-ı safâ-i niyyet tâli‘ ga‘r-ı bahr-ı işârâtından sâhil-i zuhûra cevâhir-i zevâhir-i sıdk-ı taviyyet vaki‘ olub hulâsa-i kelâm-ı belîğü’n-nizâm mülâhhas-ı peyâm mahabbet-encâm “*innallâhe afivv yuhibbû’l-afv*”³⁵⁰ mazmûn-ı sa‘âdet-makrûmî üzre kezmi-i ğayz ve afv-ı ma‘sıyyet sünnet-i hasene-i ehl-i merhamet olub müşârun ileyh dahı itdüğü kabâiha peşimân “*innî tübtü’l-ân*”³⁵¹ kelâm-ı şerîfin vird-i zebân idüb vâki‘ olan hatâlarına nedâmet ve günâhlarına tevbe vü inâbet itdüğü için sahîfe-i a‘mâlinde sûret-pezîr olan hatîâtı masfûh ve cerîde-i ef‘âlinde cây-gîr olan seyyiâtı

³⁴⁸ Metinde (te) harfi yazılı değildir.

³⁴⁹ Arapça “değeri artsın” mealinde dua. “Zîde” kelimesi Arapça yazılış kuralının hilafına sonunda (he) harfi eklenerek yazılmış. Bu yüzden “zîdehû” sanılabilir ama “zîde” meçhul fiil olduğu için sonuna zamir kabul etmez, “zîde” şeklinde okunur.

³⁵⁰ Arapça “Allah çok affedicidir, affi sever”mealindedir. Peygamber Efendimiz’in (s.a.v) hadis-i şeriflerinde dua olarak geçer.

³⁵¹ Arapça “şu an tevbe ettim”.

mesmûh u memsûh olmak husûsunda envâ'-ı iltimâs ü istişfâ' olunmuş. İmdi zamîr-i münîr-i sadâkat-iktizâ ve hâtır-ı hatîr-i muvâfakat-irtizâyâ mahfî ..... olmaya ki mûmâ ileyhî gabâvet-i nefis ü hevâ ile râh-ı râst-ı hidâyet-intimâdan udûli ve ihmâl-i cânib-i hukûk ile sülûk-i câdde-i ukûkî ve tarîk-ı dalâlete duhûli indallâh ulu günâh olduğundan ma'dâ bunca telef-i nefis ve sefk-i dimâyâ bâ'is olduğün **[71b]** sezâ-vâr- nefrîn-i halk-ı âsumân u zemîn olub muktezâ-yı ğazab-ı pâdişâhî sezâ-yı cezâ-yı günâhı icrâ vü îfâ olunmuş idi. Ammâ mâ-beynde müşeyyed olan kavâ'id-i vedâd ve müekked olan ma'âkîd-i ittihâd muktezîdir ki, mültemes ân zât-ı huçeste-sıfat-ı mebzûl ve müsted'ileri şeref-i kabûle mevsûl ola. Binâen alâ hâzâ mahzâ, ri'âyet-i hâtır-ı âtır-ı feyz-mezâhiri? Emel? *“afallâhu ammâ selef”*³⁵² fehvâsıyla âmil olub sevâd-nâme-i isyânı midâd-hâme-i tuğyânı elvâh-ı ahvâl ve sahâif-i ef'âlinden katarât-ı fazl-ı imtinân ve reşahât-ı lütf u ihsânla tathîr ü pâk ve tanzîf ü tâbnâk kılınub almasını *“el-mâzî lâ yüzker”*³⁵³ deyu cürm-güzâr cirminden güzâr olundu. Ammâ Şâh-ı âlî-câh hazretlerinden me'mûldür ki muktezâ-yı re'y-i sedîd üzre kavânîn-i nush u pendî temhîd ve kendüsine tenbîh ve te'kîd eyleyüb dâire-i istikâmetde ve hayta-i sadâkatde râsih-dem ve sâbit-kadem olursa hâlen yanında olan eşkiyâdan ahd-i ba'îd ve zamân-ı medîd perverde-i ni'met-i nâ-mütenâhî ber-âverde-i terbiyet-i pâdişâhî iken isyân idüb tahrîk-i şerâre-i şirret ve tevfir-i mukaddemât-ı cür'et ve bu denlü kabâihe delâlet ve nice hûn-i nâ-hakka **[72a]** mübâşeret iden Ferruh ve Abdülganî oğlu Tursun ve Aksak Seyfeddîn nâm müfsidlerî katl idüb ve sâir eşirrâyı anda alı koyub ve eski kullarından bir mikdâr âdemîsi ile ve oğulları ile yarar sultânlarâ koşub ser-hadd-i vilâyete gele ki zâtü'l-beynde olan musâlahat ü musâfât bâkî ve ber-karâr olub tarafeynin re'âyâ vü berâyâsı âsûde-i hâl ve müreffehü'l-bâl ve memâlik ü bilâd dahı ma'mûr u âbâd ola. Eger ki anlar giderilmege kâbil olmaya kendü vehmlerinden yine bir fesâda dahı mübâşeret³⁵⁴ fehm olunur. Yanında kalmaya ruhsat virilmeyüb ve bile gönderilmeyüb anda alı konula. Pes bu nesâyih ü pend ile sûd-mend olub rızâ-yı cemîle ittibâ' ve kelâm-ı Hakk'ı istimâ' iderse dâimâ şerâit-i hukûkî matmah-ı nazar ve âsâr-ı muhâlefetden ictinâb ü hazerde ola ki her-âyine lâyıkk-ı devlet-i bülend-pâye ve müstehakk-ı haşmet

³⁵² Arapça “Allah geçmiş (günahları) affetsin” mealinde dua.

³⁵³ Arapça “geçmiş konuşulmaz”.

³⁵⁴ Metinde (be) harfî noktasız yazılmış.

ü pîrâye olmak muhakkaktır. Şöyle ki, bu husûslar sem‘-i kabûle mevsûl ola. Bu cânibe i‘lâm oluna ki bu taraftan yarar âdemler ile bir beglerbegi gönderilüb sancağı olan Amâsiyye‘ye getirilüb hamîde-i etvâr ve pesendîde-i girdâr ihtiyâr idüb vakâr üzre ola. Tâ ki, netâyic-i nasîha-i fasîhanuz hâsıl u mukarrer ve mübteğâ-yı rızâmız ile [72b] âmil ola. Çün müyesser olacağın âdet-i erbâb-ı vefâ yümn-i i‘âdet ve hüsn-i icâzetdir. Umdetü‘l-emâcid Alî Ağa “*ba‘de‘l-ferâğî mimmâ vecebe aleyhi mine‘l-belâğ*”³⁵⁵, manzûr-ı enzâr-ı ikrâm ü ikbâl kılınub izz-i huzûr-ı fâizü‘n-nûra irsâl olundu. Hem-vâre vesâil-i resâil ile silsile-i müvâlât ve râbita-i musâfât müekked ü mücedded ola. Hemîşe esâs-ı devlet ve kâmrânı ve binâ-i haşmet-i câvidânî daima bi-irtifâ‘-i mebânî-yi izzet ve ictimâ‘-ı ma‘ânî-yi rıf‘at müşeyyed ü muhalled bâd, bi-nassı‘n-nûn ve‘-s-sâd hurrيره³⁵⁶ fi ğurrehi‘ş-Şa‘bân, sene seb‘a ve sittîn ve tis‘a mie. [1 Şaban 967 - 27 Nisan 1560]

Pâdişâh-ı âlem-penâha Şâh Tahmasb‘dan gelen nâmedir, Şehzâde Bâyezîd‘i girift itdüğü zamânda³⁵⁷

Karaların sultanı ve denizlerin hakanı, Nebiyüsakaleyn‘in zamanın zülkarneyn‘in varisi diye isimlendirdiği, şerefli iki haremin varisi, saltanatın Süleymanı, şevket, haşmet, kudret, azamet, ubuhhet, nisfet, izzet ve ikbal sahibi Sultan Süleyman Han.

Merhaba, uğurlu kanatlarla uçan kuş

Ki izzet ve celal siphrenden ulaştı

Yani sultani bargahtan

Süleymani şevket kanat üzerine konuldu

Misk kokulu, ıtır kokulu name,

Çin göbeği gibi ıtır kokulu misk özlü name

Cana ve cihana feyiz saçan namenin nişanı

Bütün varlık onun yüzünden mesrur

Bütün alem onun feyzi ile nurla dolu

³⁵⁵ Arapça “yüklenildiği tebliğ vazifesini bitirdikten sonra”.

³⁵⁶ Kelime sonundaki (he) harfi fazladan yazılmıştır.

³⁵⁷ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Pâdişâh-ı âlem-penâha Şâh Tahmasb‘dan gelen nâmedir, Şehzâde Bâyezîd‘i girift itdüğü zamânda M : Şâh Tahmasb Şehzâde Bâyezîd‘i girift itdüğü zamânda Sultân Süleymân Hân Ğâzî hazretleri der-ğâhına takdim eylediği nâmedir F, II. s. 46.

Cennet misal bir bahçe ki
Ondan temiz kokular gelir
Orada kuddusiler Halil makamını tutmuş
her taraftan kuşlar gibi kuşatmış
Hepsi safa ile kudus bestelemiş birbirinin şevkiyle
Mehduş ama birbiriyle sohbetteler lakin
Gaybi ayna ve “la reyb-şüphe yok hakikatlerinin işlerine ait lamba suskun ki yeniden
gaybten ... ile zuhura gelip ortaya çıkmış ve cemil vechiyle hafa perdesi talep olunan
şahidin cemalinden ve maksut olanın çehresinden çekildi. Yani ikbal ve mekremet
bahçelerinin esintileri ve emani ve amalın damlaları ki sultanın atifet çeşmesinden ve
hazret-i Süleymanın yüce merhamet ve mevhibet bahçelerinin derelerinden akar,
gazilerin ve mücahidlerin sultanı, İslamın mesalihini sağlayan ve Müslümanların
hayrını düzene sokan, alemleri koruyan padişah, İskender makamında “Allah’ın ahlakı
ile ahlaklanın” kelamının eserlerine mazhar olmuş hükümdar

Bir şehinşah ki Süleyman gibi geldi
Bütün yeryüzü feramının altında
Dördüncü çarkın ipleri onun makamına yaslanmış
İzzeti ve makamı her ne desem ondan yücedir
Felek çadırının üzerinde gölge yapmak için görevlidir
Zuhal, kasrının çatısında bekçilikle vazifelidir
Aleme onun ihsan sofrası açılmış
Ondan herkes nasibi miktarınca hisse alır
Hiçbir yerde söz kısa olmadı
Kimse onun ihsanlarından ümitsiz değildir
Onun yüksek kasrının kapısı günlerdir
Küfür ve İslam arasında bir seddir
Eğer o sed arada engel oluşturmasaydı
Dünyaya kim rahat yüzü gösterecekti

Zatı emn ve emanın özü olduğundan
Duası ins u canın can koruyucusudur
İslam sancağının dikicisi, günlerin sayfalarından
Küfür eserlerini imha eden şehsuvar
... ..
Kudret ve ihtiyarı o vermiştir
Yüksek ağır himmetle mutluluk tahsil etmiş
Öyle bir şehriyar ki acizlerin kam ve meramını bırakmamış
Kemiyyet himmetinin eseri hoş ve mutlu haldedir
Hükümdarlık ve saltanat meydanında cevelan etmekte
Gönlüne ve gözüne mazlumlara yardım ve düşkünlerin
imdadına koşmaktan başka bir iş görünmez.

Bir şah ki güzel görüşü ve tedbiri ile
mülkün temelini sağlam tamir eder.
İskenderin usulüyle ve onun aydın gönlünün aynasıyla
Bir şah ki padişahlık döneminde
Adalet ve adalet-severlik dışında bir şey göstermemiş
Hatıralar gönlünde cihan nizamı olarak onun usulünü hatırlar
İş bütün düzenini onda buldu
Felek seyrini onun görüşüne göre seyretti
cihan da işini onun iddia ettiği şekil üzre yaptı
Kimse onun rahmet gözünden uzakta değil
Onun dua ve devletinden boшта değil
Rahman ve Melik olan Allah'ın elçisi adlandırdı
Nurları açığa çıkaran ve eserlerin mazharı olan
“O Süleymandandır”,sultanların en büyüklerinden
İslamın işlerinin kefil Müslümanların sığınağı

Allah'ın beldelerinin kafirlerden koruyucusu
İslamın esaslarını zarar vericilerden ve
şerirlerden koruyan felek vakarlı sultan
Cem makamlı Hakan, Süleyman iktidarlı
Allah seni yüceltsin ey parlak görüşlü hükümdar!

Senin görüşünle cihan ayaktadır
Adalet ve cömertlikte sen o şehriyorsın
Senin gibi adil biri bir daha vücuda gelmez
Cihan senin herkese olan rahmetinle doludur
Cihan baştan başa senin inamının feyzidir
Senin lutfunla alem tamamen mutludur
Güneş ışığındaki zerreler gibi
Cihan senin isminden hali kalmasın
Sen Süleyman zamanından hatıraya sahipsın
Hakkın tevfiği sana yaverlik verdi
İskenderin töresini ihya eden
Şirk ve tuğyanın kökünü kazıyan
Adalet ve ihsan livalarını yücelten
İslam namusunun bekçisi
Küfür çanını ve putperestliğin heykellerini kıran
Mennan olan Allah tarafından
Parlak ilahi desteklerle desteklenen
Yardımcı olan ve Yardım eden Allah'tan yüce tevfiklerle muvaffak olan
Allah azametinin, saltanatının, haşmetinin livasını göklere yükseltsin
Adalet, re'fet ve merhametinin sergisini Müslümanların mesalihi için yeryüzüne
yaydı

Sevgisinde sadık olan dostların ve itikadında sabit olan sevenlerinin ümit sırlarını korudu

Semt vakitlerinin en aziz vakitlerinde ve en şerefli saatlerinde feyizli ve kazançlı olarak geldi

Mazmun-ı belağat meşhun gibi o bina dostluk ve sadakat, hususiyet ve birliktelik bağlarının intizamlı temelleri üzerine iken ruh ve rahat kokusu veren esintiler cana ve cinana erişti. Bundan sonra bu faydalı hitabı taşıyan kimseler ki eyalet-meab Erzurum hakimi Mustafa Paşa'nın mülazimlerinden iki kişi olup ifade ettiklerine göre yüce kapının kapıcılarından değildirler. Ve muhtemeldir ki anılan kitap o yüce hazret tarafından değildi. Aksine kendi taraflarından maslahatlarına göre kendi aralarında hazırlayıp düzenlemişlerdir. Belki bazı hususlar kendi menfaati yönünden genelde tereddüde yol açar ve dağdağayı hatıra getirir. Ve tereddüdün var olmasıyla doğruluk ihtimali sebebiyle bu anlam saygı ve tazim usulünü yerine getirmektedir. Ve onun gelişi ile memnun oldu. Şehzade Bayezid ve çocukları ile ilgili yazılmış olanlar ne ise onun ölümü çeşitli yönlerden hayatından evla olduğundan kendisi katledildi ama çocuklarına gelince masum ve günahsız olduklarından gönderildiler, bu da alemlere zahirdir. İşaret olunan kimsenin o hazretin bendelerine düşmanlık ve 'ukuk izhar ettiği anlarda bu samimi olanın hatırında uzun müddet bu anlamda yer edindiğinden Allah'ın muvaffak kılmasıyla o yüce hazrete izhar edilmesi gerekli olan hizmette bulunma vakitlerinden bir vakitte takdim edilmeye erişti. Her türlü güzel huy ve tedbir ile ve müyesser olan zamanda onu ele geçirdi ve ölüm kapısına ulaştırdı. Ve iyi ve kötü on bin kimse ki kendisine yoldaşlık etmekteydiler dağıtıldı ve perişan edildi. Halen bir süreden beri işaret edilen kimse yakalanmıştır. Ama onun çocuklarını, kendi çocuklarını vasıtası ile görüp gözetmekte ve riayet etmekteyiz. Ve bu anlamda her türlü usul ve yöntem ile azıcık akıl ve bilgi sahibi olanlara açık olduğu üzere Sultan Bayezid'in yakalanması ve mukayyed olunması ve onun mülazimlerinin, aynı yönde olanların, dostlarının-sevenlerinin katli meselesi o yüce hazrete olan dostluk ve muhabbetten başka bir iş değildir. Eğer ona bir parça ümitvar ve gönül bağlılığımız olsaydı yakalayıp mukayyet olmazdık. Ve dostlarını ve bağlılarını katletmezdim. Ve onu görüp gözettiğimiz anlarda o yüce hazretin hatırı ile olmuştur. Maveraünnehir, Hind ve Hita sultanları hatırına değil. O yüce hazret her neye işaret ettiyse yerine getirdik. Yakalanmasından sonra mülazimlerinin ve

dostlarının katledilmesi açık bir husustur ki bizimle onun arasında ne tür bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Ve Nasıl ki hukukun varlığı ve namütenahi nimetin varlığı ile ne yaptıysa ki bize ne yapar ve ondan nasıl bir göz olabileceği anlaşıldı. Bundan sonra, onun ve çocuklarının hayat ve ölümü hususunda emir ve işaret Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan o yüce hazrete aittir. Ve o yüce hazrete dostluk ve muhabbet takdim edilmiş ve kendisinin asla onların varlık ve yokluğu ile ilgili bir amacı yoktur. Eğer öyle bir şeye sahipse kendisinden yana hiçbir ümidi olmasın. Ve bu derecede ondan ümit kesmedi. Özetle durum şu ki o yüce hazret, işaret edilen zat ve işaret edilen çocukları ile ilgili ne buyurduysa işittik ve itaat ettik haliyle takdim edildi. Ve kendi çaba ve emeğini bu tür bir emri yerine getirmede alemlerin padişahları arasında zayi etmez. Yüce Hüdavendigârın emrinin emri ve o yüce hazretin hükmünün hükmü felek kadar kıymetlidir. İşte bu bizim size ahdettiğimizdir. Ahit-sözleşme iki dünyada hem bize hem size yükümlülüktür. Daima var olsun. Hakanın geniş fezası ve Süleyman'ın bargahının havası hoş olan kazası muhaliflerin ardından gelen tozundan temiz olsun ve kulların Rabbi ile temiz ve arı olsun.

[75b]

el-Cevâb³⁵⁸

A'lâ hazret, gerdûn-bestat, felek-rıf'at, melek-haslet, mâh-mahiyyet, Utârid-fitnat, Nâhîd-işret, Hûrşîd-menzilet, Behrâm-savlet, Bercîs sa'âdet, Keyvân-satvet, sitâre-i seyyâre-i semâ-i siyâdet, ahter-i firûz-ı cihân-efrûz, âsumân-ı emâret, kutb-ı mülk-i devlet ü ma'âlî, hulâsa-i eyyâm ve'l-leyâlî, mihr-i sipihr-i izzet ü celâl, bedr-i âlî-kadr, ufk-ı sa'âdet ü ikbâl, behce-i mehçe-i³⁵⁹ pâdişâhî, subh-ı ziyâ-bahşâ-yı mülk-i şâhî, maşrık-ı envâr-ı mekremet-disârî, matla'-ı âsâr-ı eyâlet ve tâc-dârî, necâbet-necâd ve nebâhet-nihâd, Sikender-fitnat, Kisrâ-ma'delet, Keyhusrev ü Kâvus-şevket, Kaysar u Feridûn-übbehet, mesned-ârâ-yı haşmet ü şehir-i yârî, zînet-efzâ-yı evreng-i kâmkârî, mütemmim-i mekârim-i ahlâku's-seniyye, mükemmil-i meyâmin-i

³⁵⁸ el-Cevâb M : İrân Şâhı Tahmasb tarafından Şehzâde Bâyezîd'i irsâl ikrarıyla takdim olunmuş olan nâmeye cevaben ısdâr buyurulan nâme-i hümâyûnun suretidir F, II. s. 42.

³⁵⁹ Metinde (mehce) şeklinde yazılmış.

evsâfu'l-melikiyeti'l-melekiyyet³⁶⁰, hâvî-yi mehâsin-i menkabet, nâşir-i menâşir-i mahmedet, devlet-medâr-ı nasfet-şî'âr, el-müeyyed-bi-tevfikillâh, yedullâhi'l-muvaffak [76a] bi-tevfikillâh, âf-tâb-ı evc-i miknet ü câh, Tahmâsb Şâh "*lâ zâlet tavâli'u izzetihî fi matâli'i's-sa'âdeti muzî'aten şârîka ve mâ berihat nücûmu haşmetihî fi burûci's-siyâdeti lâmi'aten bârika*"^{361 362}ki, mahz-ı hulûs-ı mahabbet ü musâfât ve fart-ı safâ-yı meveddet ü muvâfâtдан münşa'ib ü münba'is olur. Mashûb-u kavâfil-i musadâkat ve meşmûl-i revâhıl-i muvâfakat kılınub hediyye-i mahfil-i refî' ve tuhfe-i meclis kılındıktan sonra âyine-i zamîr-i münîr-i câm-ı cihân-nümâ nazîre-i vücûh hüsn-i tedbîrâtda sûret-pezîr ve câygîr olub meşâ'il-i envâr-ı ulûm-i ğaybiyyeden muktebis ve müstenîrdir. Lâyih u rûşen ve vâzih³⁶³ u mu'ayyendir ki teşyîd-i bünyâd-ı vedâd ve tecdîd-i mevâdd-ı ittihâd zavâbıt-ı rabâvîta menût ve vesâil-i resâile merbût olmağın ravzât-ı hüsn-i muhâlasat ve devhât-ı yümn-i muvâneset aktâr-ı aklâm-ı mahabbet-a'lâm ve emtâr-ı erkâm-ı meveddet-encâmla ser-sebz ü handân, tâze vü reyyân kılınub Arz-ı Rûm Beglerbegisi âdemi ile ol cenâb-ı âlî-menâb, saltanat-meâb, eyâlet-âyâb, nûr-i hadeka-i şâhî ve nevr-i hadîka-i pâdişâhî "*lâ zâlet şümûsu sa'âdetihî müşrikaten münîre ve gusûnu saltanatihî mevrûkaten nazîre*"nin³⁶⁴ meclis-i sâmililerine mahabbet-nâme-i kirâmı gönderilmiş idi. Varub vusûl bulub [76b] hakîkat-i mecârî-yi ahvâl ü peyğâmı ve cümle-i umûr-ı mesâlih ve mehâmm i'lâm olunduktan sonra ol ğurre-i cebhe-i ikbâl dürre-i efser-i iclâlin neş'e-i rûhânîde olan mahabbet-i câvidânları berk-ı Yemânî ve kevkeb-i dürrî-yi nûrânî gibi merâyâ-yı ekvân ve mecâlî-i a'yânda tâbân ü şa'sa'a-i Hürşîd-i rahşân-veş sâhet-i cinânda tâbân olub müşârun ileyh beglerbegi âdemi ile nâme-i sâmiye cevâb-ı müstetâb ân hitâb-ı kirâmı rakam-zede-i kilik-i debîr-i fesâhat-takrîrdir. İrsâl olunmağın es'ad-ı sâ'ât ve eymen-i evkâtda izz-i vusûl-i şeref-i kabûle mevsûl olub müceddid-i mebânî-yi kadîmü'l-binâi'l-vedâd³⁶⁵ ve müekkid-i kavânîn-i lâzîmü'l-

³⁶⁰ mükemmil-i meyâmin-i evsâfu'l-melikiyeti'l-melekiyyet M : mükemmil-i mehâsin-i evsâfu'l-melikiyeti'l-melekiyyet F, II. s. 42.

³⁶¹ Arapça "onun izzetinin tanyerleri saadet tanyerlerinde aydınlık olarak daim olsun ve onun haşmetinin yıldızları seyyidlik burçlarında ışık saçarak yaşasın" mealinde dua.

³⁶² lâmi'aten bârika ki M : lâmi'aten bârika" hedâyâ-yı tehâyâ-yı vâfiye-i sâfiyetü'l-avsâf ve senâ-yı senâyâ-yı şafiye-i zâkiyetü'l-etrâf ki F, II. s. 42.

³⁶³ Metinde (dat) harfi noktasız yazılmış.

³⁶⁴ Arapça "onun saadet güneşleri aydınlık ve saltanatının dalları yemyeşil yapraklı olarak daim olsun" mealinde dua.

³⁶⁵ kadîmü'l-binâi'l-vedâd M : kavîmü'l-binâi'l-vedâd F, II. s. 42.

îfâ-i ittihâd vâki' oldı. Mukaddime-i belâğât-ı istî'âbda sahîfe-i sad ve savâb? üzre merkûm kilik-i berâ'at-intisâb olan arz-ı avârız-ı hâlât ve sevk-i fehâvî-yi kelimâtdan müstefâd oldı ki, ol cânib-i âlî ve mazhar-ı mekârim ü me'âlînin dâimâ niyyet-i hayr-ı ümniyyetleri ber-mûceb-i ehâsin-sıfât-ı erbâb-ı izz ü devlet ve mehâsin-simât-ı ashâb-ı câh u miknet hemîşe mürâ'ât-ı şerâyit-i ihlâs ve mülâhaza-i zavâbıt-ı ihtisâs ile beyne'l-cânibeyn bünyân-ı ittihâdın iştidâdına ve erkân-ı vedâdın imtidâdına masrûf u ma'tûf imiş. Her âyine netâyic-i sevâbık-ı muhâlasat ve ğuzzât-ı sevâlif-i musâdakât muktezîdir ki, ol cenâb-ı [77a] ni'me'l-meâbın hasâil-i hamîde ve şemâil-i pesendîdelerinden dâimâ bunun emsâli âsâr-ı cemîle ve etvâr-ı cezîle sudûr eyleye ve derc-i dürer-i meşhûn ve mazmûn-ı fesâhat-makrûnunda Bâyezîd'in husûsunda mu'temed ü yarar ve mu'tekad ü kâr-güzâr âdemler gönderile ki, anlara teslîm olunub levh-i zamîrde sûret-pezîr olan hüsn-i tedbîr ne ise anınla amel oluna deyu iş'âr olunmuş. Binâen alâ hâzâ, ümerâ-yı âlî-şân-ı sa'âdet-akrândan emîrû'l-ümerâi'l-kirâm, kebîrû'l-küberâi'l-fihâm, zü'l-kadr ve'l-ihtirâm, sâhibü'l-izz ve'l-ihtişâm vilâyet-i Zü'l-kadriyye beglerbegi Alî Paşa ve havâss-ı a'yân-ı âsitân, refî'u'l-erkândan baş kapucı başı olan fahrü'l-emâcid ve'l-erkânım câmi'u'l-mehâsin ve'l-mekârim Hasan Ağa ol savb-ı savâb-meâba irsâl olundılar. "În şâ Allâhu te'âlâ" izz-i³⁶⁶ huzûr-ı fâizü'l-hubûra vusûl bulduklarında me'mûldür ki, şerâyit-i dostî vü mahabbet ve ravâbıt-ı meveddet ü ülfet mer'î olub mutâbık-ı va'd-i sâdik ve muvâfık-ı ahd-i sâbık Bâyezîd ve dört oğlunu anlara teslîm idüb bu tarafa irsâl bâbında âsâr-ı eltâf-ı amîme ve ahlâk-ı kerîme zuhûr ide ki, mûris-i te'yîd-i muvâfakat ü vedâd ve bâ'is-i tezâ'uf-ı muvâneset ü ittihâd olmak muhakkaktır. [77b] Bi'l-cümle ri'âyet-i ahd ü peymân ve muhâfazat-ı sıdk-ı mevâsik u eymân zimmet-i bülend-rütbet, şâhân-ı âlî-himmete elzem ü ensebdir ki, sebep-i tereffüh-i ma'âş-ı cumhûr olub mecmû'-ı halk-ı âlem âsûde ve pür-huzûr ve kâffe-i zürriyyât-ı Benî Âdem âremîde vü mesrûr olmak anınla müyesser ve mutasavver ola. Hem-vâre azâim-i himem-i deryâ-şiyemde ehem?[?] ve hâtır-ı feyz-i mezâhirde musammem olan mürâ'ât-ı umûr-ı sipâh ü ra'ıyyet ve muvâsât-ı hâcât-ı ahâlî-yi memleketdür. Tâ ki, yümn-i adl-i vedâd ile ahvâl-i ibâd tarîk-ı sedâd üzre olub cümle-i ibâd³⁶⁷ ma'mûr u âbâd ola. Hemîşe vürûd u vüfûd-ı inâyât-ı Rabbânî ve cünûd-ı su'ûd-ı atıyyât-ı

³⁶⁶ Metinde (ze) harfî noktasız yazılmış.

³⁶⁷ cümle-i ibâd M : cümle-i bilâd F, II. s. 43.

Sübhanî ile derecât-ı âliyât-ı devlet-i hümayûn ve izz ü sa'âdet rûz-efzûn müstahkem ü müstedâm bâd. Ebedü'l-âbâd hurrîre fi tâsi' Rebî'u'l-evvel, sene semânî ve sittîn ve tis'a mie. [9 Rebiulevvel 968, 18 Kasım 1560]

Sultan Süleymân Hân cânibinden Pîr Muhammed Hân'a yazılan nâme-i şerîf sûretidir³⁶⁸

Vâlâ-cenâb, emâret-meâb, izzet-nisâb, rıf'at-menâb, sa'âdet-iktisâb, siyâdet-intisâb, melikiyyü'z-zât, melekiyyü's-sıfât, mâlik-i nevâsiyyü'l-milel, sâlik-i ekâsiyyü'd-düvel, sâhib-i delâilü'l-ikbâl, sâhib-i ezyâlü'l-iclâl, hâvî-yi meâ'sir-i mefâhirü's-sa'âdâti bi-mekârîmi'l-ahlâk, hâiz-i süre'i'l-izzeti fi a'lâ merâtibi'l-ğâyâti bi'l-istihkâki'l- [78a] mahfûfi bi-sunûf-i avâtifi'l-Melikü'l-Mennân Pîr Muhammed Hân *"edâmallâhu te'âlâ li-idâmeti merâsimi'd-dîni a'lâme sultânihî ve ekâme li-ikâmeti levâzîmi'l-'adli kavâ'ide burhânihî"*³⁶⁹ letâif-i da'avât-ı müterâsîfetü'l-ukûd ve şerâif-i tahiyyât-ı müterâdifetü'l-vürûd ki, envâr-ı levâmi'-i mücellâ-i merâyâ-yı ervâh-ı rûhâniyân ve âsâr-ı metâli'-i münevver zevâyâ-yı kulûb giru beyân ola. Mevâhib-i mahabbet ü iclâl ile ihdâ vü irsâl olunur. Şeref-vusûl-i husûl buldukda âyine-i câm-ı cihân-nümâ-yı zamîre cilâ vü misbâh-ı hâtır-ı âf-tâb-ziyâya ğayr-ı hafî ola ki neş'e-i rûhânide olan mahabbet-i câvidânîyle kevkeb-i dürrî-yi nûrânî ve berk-ı Süheyl-i Yemânî gibi merâtib-i ekvân ve mecâlî-i a'yânda nümâyân ü şa'şa'a-i Hürşîd-i rahşân gibi sâhet-i cinânda tâbân olıcak ehemm ü elzem idi ki beyne'l-cânibeyn vâridân-ı mevârid-i vedâd ve kâsıdân-ı makâsıd-ı ittihâd ile irsâl-i mürâselât ve izhâr-ı müvâlât olunub hemîşe ihbâr-ı ahbâr-ı mahabbet ve inbâ-i enbâ-i meveddetden ale't-te'âkub ve't-tevâlî hâlî olunmaya idi. Fe emmâ bûd-yâr celîlü'l-î'tibâriyle ol vilâyet mâ-beyninde bu'd mesâfe olmağın habâyâ-yı esrâr ve kazâyâ-yı müşâr müstevsekân-ı kibâr ve mu'temedân-ı nâm-dâr ile îsâr olunmakda nev'an te'hîr olunmuşdı. Lâkin te'kîd-i bünyâd-ı vedâd ve temhîd-i mevâdd-ı ittihâd [78b] zavâbit u ravâbita menût ve vesâil-i resâile merbût olmağın hâlâ hacc niyyetine Vilâyet-i Rûm'a gelen fahrü'l-emâcid ve'l-akrân zuhrü'l-emâsil ve'l-a'yân Dervîş

³⁶⁸ Sultan Süleymân Hân cânibinden Pîr Muhammed Hân'a yazılan nâme-i şerîf sûretidir M : Sultân Süleymân Han Ğâzî hazretleri der-ğâhından Özbek Pîr Muhammed Han'a yazılan nâme-i hümayûnun sûretidir F, II. s. 48.

³⁶⁹ Arapça "Allah dinin merasimini yerine getirdiği için onun saltanatını daim kılsın, adaletin gereklerini ikame ettiği için onun delilinin kanunlarını kaim etsin" mealinde dua.

Muhammed Bedahşânî “*zîde kadruhû*”³⁷⁰ ehl-i vukûf olmağın ol savb-ı savâb-nümâyâ irsâl olundu. İnde’l-vusûl me’mûldür ki, dâimâ tecdîd-i ma’âkîd-ı mahabbet ü ihlâs ve teşyîd-i mebânî-yi meveddet ü ihtisâs oluna. Her-bâr ki, eviddâ-i devlet tarîk-ı mahabbete kadem-i sıdkla sâlik ola. A’dâ-yı bed-re’y tîğ-i bî-dirîğ hıkd ve hasedle hâlik ola ve ilm-i şerîfe mahfî olmaya ki, Diyâr-ı Acem’in şehriyâr-ı meşhûr, tâc-dâr-ı mağrûrî şâh-ı güm-râh bundan akdem tevâlî-yi sadmât-ı sarsar-âyât-ı kahramânî ve tetâlî-i satvât-ı ğazab ve kahr-ı sâhib-kırânîden havf ü haşyet ve ru’b u dehşet idüb meskenet ü zillet yüzünden der-gâh-ı selâtîn-penâhım cânibine müte’âkiben ilçiler gönderüb ıslâh-ı ahvâl-i bilâd ve incâh-ı âmâl-i ibâdî için envâ’-ı tezellül ü ibtizâl ve esnâf-ı tenezzül ü irtizâl ile salâh-ı zâtü’l-beyn bâbında tevakku’ u tazarru’ eylemişdi. Lâ cerem istîmân-ı erbâb-ı edyân hayyiz-i kabûle mevsûl olmak vazîfe-i nazîfe-i selâtîn-i ehl-i îmân olmağın bir müddet ruhsat virilüb kendü hâlinde konulmuş idi. İttifâk oğlum Bâyezîd hevâ vü ğurûr ile mâil-i şerr ü şûr olub Diyâr-ı Şark’a vardıkda şâh-ı sâhînin şekâvet ü habâset-i ser-nüvişt-i kabâhat- [79a] sirişti olmağın ol sulha muhâlif ba’z-ı evzâ’-ı nâ-şâyeste ve etvâr-ı nâ-pesendîdesi zâhir ü âşikâr olmağla min ba’d dürûğ-ı bî-fürûğuna i’timâd ü i’tikâd etmeyüb anın gibi erbâb-ı fitne vü fesâd ve ashâb-ı bağy ü inâdın def’ ü ref’ine tasmîm ü azîmet ve kâsd ü niyyet olunmuşdur. “*În şâ Allâh*” hayrlar müyesser ola. İmdi, ol cenâb-ı celâdet-meâb ve saltanat-menâbın âbâ vü ecdâd-ı âlî-nijâdî kemâl-i İslâm ü dîn-dârî ve tamâm-ı diyânet ü tâ’at-güzârî ile mevsûk ve Sünnî müselmânlık ile ma’rûfdur. Lâ cerem şol ki, muktezâ-yı ğayret-i dîn-i mübîn ve hamîyyet-i şer’-i metîn-i Seyyidü’l-Mürselîndir, zuhûra getirilüb tâife-i Kızılbâş-ı bed-ma’âşın izâlesi bâbında ikdâm ü ihtimâm oluna ki, hazret-i Hudâ-yı Rabbü’l-âlemîn fie-i müslimîn ve tâife-i muvahhidîn ü mücâhidîne dâimâ nâsır u mu’în olmak muhakkaktır. Ana göre sa’y-ı cemîlinüz mebzûl kılma. Esbâb-ı devlet ü ikbâl ve sa’âdet ü iclâl bi-avn-i İzîd-i Müte’âl mütezâyid ü lâyezâl bâd bi-Rabbî’l-ibâd. Hurrîre fî evâhir-i Zî’l-hicce, sene semân ve sittîn ve tis’a mie. [Zilhicce sonları 968, Eylül 1561]

³⁷⁰ Bkz. dipnot 214.

Sultân Süleymân Hân cânibinden Yaka Türkmânı hânı Alî Sultâna gönderilen nâme sûretidir³⁷¹

Cenâb-ı emâret-meâb, eyâlet-nisâb, devlet-intisâb, sa‘âdet-iktisâb [79b] zü’l-kadri’l-
etemm ve’l-fahri’l-eşemmi’l-mahfûf bi-sunûf-i avâtıfı’l-Meliki’l-Mennân Alî Sultân
“*dâmet ma‘âlihi*”³⁷² selâm-ı mevfur ve senâ-i ğayr-i mahsûr ki, mahz-ı inâyet-i
fâizü’n-nûr-i pâdişâhîden sudûr u zuhûr bulur şeref ve vusûle mevsûl oldukdan sonra
inhâ olunur ki havâli-yi Diyâr-ı Acem’in vâlî-i fâsidü’l-ahvâli olan şâh-ı güm-râh
Tahmâsb mukaddemâ âsitân-ı sa‘âdet-unvân ve müşeyyedü’l-erkânımıza ilçiler
gönderüb emn ü emân-ı bilâd için sulh u salâh murâd idinüb envâ‘-ı tazarru‘
eyledükde taleb-i emân-ı ehl-i edyân hayyiz-i kabûle vusûl bulmak âdet-i hasene-i
selâtîn-i ehl-i îmân olmağın bir zamân ruhsat virilüb irhâ-i inân olunmuşdı. Lâkin
akîdesinde merkûz olan rafz u ilhâdı ve tabî‘atında meknûz olan fitne vü fesâdı
sebebinden nice kabâih-i a‘mâl ve şenâyi‘-i ef‘âlden hâlî olmayub def‘-i şerr ü bid‘at
ve ref‘-i a‘dâ-yı dîn ü devlet levâzım-ı himmet-i âlî-nehmet-i pâdişâhîden olmağın
inâyet-i bî-nihâyet-i ilâhî ile anın husûsunda esnâf-ı tedbîr-i dil-pezîr kılınub asâkir-i
zafer-meâsir ile etrâf-ı diyârdan üzerine yürümek tasmîm olunmuşdır. “*În şâ Allâhu’l-
Melikü’l-ekber*” hayrlar müyesser ola ve sizün dahı kemâl-i İslâm-ı [80a] diyânet ve
ğâyet-i şecâ‘at ü şehâmetinüzden dâimâ Kızılbaş-ı evbâş ile mukâtele vü muhârebede
olub tâife-i Türkmân Sünnî müselmânlar oldukları için yüzleri ağ olsun. Hemîşe
ğâlib ü mansûr ve a‘dâ-yı bed-re’y münhezim ü makhûr olduğı haberleri mesmû‘-ı
mecmû‘-ı sükkân-ı bilâd-ı İslâm olmuşdur. Hâlyâ fahrü’l-emâsil ve’l-akrân zuhri’l-
emâcid ve’l-a‘yân Dervîş Muhammed Bedahşânî “*zîde kadruhû*”³⁷³ ki, hacc-ı şerîf
niyyetine bu diyâr-ı celilü’l-i‘tibâra gelmişdi. Ol tarafa irsâl olundu. Vusûl buldukda
zâtınızda olan kemâl-i dîn-dârî ve himmet-i şecâ‘at-şi‘ârı üzre gerekdir ki, siz dahı
dîn-i İslâm ğayretine ve şer‘-i Seyyidü’l-enâm “*aleyhi efdali’s-salavât ve’s-selâm*”
hamiyyetine adû-yi şer‘ ü milletin vücûdunu sahîfe-i dünyâdan nâ-bûd etmege sa‘y-i
tâmm ve ikdâm ü ihtimâm idüb def‘-i mazarratları için kemer-i mücâhedeti miyân-ı
câna bend idüb ol câniblerde olan ümerâ-i sâhib-temkîn ve kabâil-i müslimîn ile

³⁷¹ Sultân Süleymân Hân cânibinden Yaka Türkmânı hânı Alî Sultâna gönderilen nâme sûretidir M : Cennet-mekân Sultân Sultân Süleymân Han Ğâzî hazretleri der-ğâhından Laz Hânı İbrâhîm Sultân’a yazılan nâme-i hümayûnun sûretidir F, II. s. 50.

³⁷² Arapça “yücelikleri daim olsun” mealinde dua.

³⁷³ Bkz. dipnot 178.

tarîk-1 ğazâ vü cihâdda hüsn-i ittifâk u ittihâd üzre olub ol şerîk il ve memleketini yağma vü tâlân ve harâb ü vîrân idüb ale't-tevâlî katl ü ğâret ve nehb ü hasâretten hâlî olmayasız ki, hazret-i Hudâ-yı Rabbü'l-âlemîn [80b] tâife-i muvahhidîn ve fie-i mücâhidîne dâimâ nâsır u mu'în olmak muhakkaktır. Hem-vâre imdâd-ı nusret-i Yezdânî ve tevfkât-ı te'yîdât-ı Rabbânî karîn-i hâl ve rehîn-i âmâl bâd bi-Rabbi'l-ibâd.

Sultân Süleymân Hân cânibinden Laz Hân'ı İbrâhîm Sultân'a yazılan nâme sûretidir³⁷⁴

Cenâb-ı emâret-meâb, eyâlet-nisâb, devlet-intisâb, sa'âdet-iktisâb, zü'l-kadri'l-etemm ve'l-fahri'l-eşemmi'l-mahfûf bi-sunûf-i avâtıfı'l-Meliki'l-Mennân İbrâhîm Sultân "*dâmet ma'âlihi*"³⁷⁵ midhât-ı miskiyyetü'l-fevehât ve teslîmât-ı anberiyet-nesemât müşeyyid-i bünyân-ı mahabbet ve müceddid-i unvân-ı meveddet ola. İhdâ olundukdan sonra zamîr-i münîr-i mihr-i tenvîre inhâ olunan budur ki, temhîd-i ma'âhid-i vedâd ve te'kîd-i ma'âkîd-ı ittihâd için âsitân-ı bülend-eyvân ve felek-erkânımız cânibine ilçiniz irsâl olunmuş, ser-hadd-i vilâyete geldükde te'hîr ü tesvîf olunmuş idi. Ta ki, vürûd-ı vüfûdunuz haberi Diyâr-ı Acem'in nâm-dâr-ı meşhûrî, tâc-dâr-ı mağrûrî, serdâr-ı eşrâr şâh-ı güm-râh tarafına vâsıl olub mâ-beyninizde memâlik ve mesâlik karîb olmağla hayta-i memleketinize bir gezend iriştirmeyüb bu cânibe hulûs-ı niyyet ve safâ-yı taviyyetiniz cihetinden terettüb-i zarar ve ta'âkub-ı [81a] fitne vü şerr vâki' olmaya. Hâlyâ izz-i huzûr-ı mûcibü's-sürûr ile ilçinize teşrîf-i hüsn-i icâzet buyurulmuşdur. İnde'l-vusûl edâ-i merâsim-i vifâdet eyleyüb incâh-ı mehâm ve itmâm-ı merâm ile yümn-i i'âdet müyesser ola ve bu diyâr-ı celfîlü'l-mikdâra akrabânızdan fahrü'l-emâcid ve'l-a'yân zuhrü'l-emâsil ve'l-akrân Dervîş Muhammed "*zîde kadruhü*"³⁷⁶ kasd-ı hacc-ı beyt-i mu'azzam ve niyyet-i tavâf-ı kible-gâh-ı âlem idüb geldikde cibîn-i mübîninde delâil-i mecd ü vakâr lâmi' ü âşîkâr olub ol etrâfın ahvâlinde vukûf -ı ihtiyârı sebebinden savb-ı savâb-intimânuza irsâl olundu. Lâzıme-i zât-ı hamîde-sıfât ve güzîde simâtınız olan şecâ'at ü dîn-dârî ve

³⁷⁴ Sultân Süleymân Hân cânibinden Laz Hân'ı İbrâhîm Sultân'a yazılan nâme sûretidir M : Cennet-mekân Sultân Sultân Süleymân Han Ğazî hazretleri der-ğâhından Laz Hânı İbrâhîm Sultân'a yazılan nâme-i hümayûnun suretidir F, II. s. 50.

³⁷⁵ Bkz. dipnot

³⁷⁶ Bkz. dipnot 214.

diyânet-i nasfet-şî'ârı muktezâsınca ol adû-yi dîn ü devlet ve fitne-cûy-ı ehl-i mekîdetin def' ü ref'i husûsunda umulur ki nice âsâr-ı lâyika ve tedbîrât-ı fâika olunub tâife-i hâifesi mahzûl ü münhezim ve nâm-ı bed-fercâmı safha-i vücûddan mün'adim kılına. Gerçi sâbıkan kendü vilâyetini hıfz ü hırâset için mevâkib-i kevâkib-misâl ile iklîmi pây-mâl olmakdan havf ü haşyet idüb der-gâh-ı sa'âdet-dest-gâhımıza ilçiler gönderüb ıslâh-ı zâtü'l-beyn [81b] bâbında envâ'-ı tezellül ü tazarru'lar itdükde kabûl-i istîmân erbâb-ı edyân şîme-i haslet-i kerîme-i selâfîn-i ehl-i îmân olmağın bir zamân ruhsat virilüb irhâ-i inân olunmuş idi. Lâkin oğlum Bayezîd ğurûr-i civânî vü hevâ ve etbâ'-ı şürûr u iğvâ ile ana vardukda afv-ı seyyiât ve safh-ı zillâtı için istişfâ' idüb bî-tevakkuf u imhâl bu tarafa irsâl itmek haberin göndermiş iken ta'vîk u te'hîr ile nakz-ı ahd ve hulf-i va'd etmegın min ba'd anın dürûğ-ı bî fûrûğuna i'timâd ü i'tikâd olunmayub niyyet-i himmet hayyiz-i emniyyet şâhâneme lâzım u mühimm oldu ki ol tâife-i bed-girdârın vücûd-ı mazarrat-âlûdları ezfâr-ı tîğ-i âb-dâr ile cerîde-i dünyâdan hakk olunub halk-ı âlem şûr u şerr ve keyd ü zararlarından emîn ola. "İn şâ Allâhu'r-Rahmân" cünûd-ı mücennede-i İslâm ve süyûf-ı muhaddede-i zafer-niyâm ile kal' u kam'ına tasmîm ü azîmet olunmuşdur. Hazret-i Rabb-i izzetden "cell ü alâ" mercûdur ki, hayrlar müyesser ü mukadder ola. Sizün dahı zât-ı kudsî sıfâtınızda merkûz olan ğayret-i dîn-i İslâm ve hamiyet-i şer'-i Seyyidü'l-enâm muktezâsınca bu husûsda bezl-i ikdâm ve sarf-ı ihtimâm olunub ol cevânibde olan ümerâ-i erbâb-ı dîn ve asâkir-i müslimîn ile ol müfsid-i bed-âyînin [82a] vilâyet ve memleketini yağma vü tâlân ve harâb ü vîrân kılınmakdan hâlî olunmaya ki hazret-i Rabbü'l-âlemîn tâife-i muvahhidîn ü mücâhidîne dâimâ nâsır u mu'în olmağın muhakkaktır.

Gürcistân ümerâsından Levend Beg'e gönderilen hükm-i şerîf sûretidir³⁷⁷

İftihâr-i ümerâü'l-milleti'l-Mesîhiyye, muhtâr-ı küberâü't-tâifeti'l-Îseviyye Levend Beg hatmet-i avâkıba bi'l-hayr tevkî'-i refi'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki, âsitân-ı adâlet-bünyân ve sa'âdet-erkânımıza ki³⁷⁸ merci'-i ümerâ-i zî-şân ve melce'-i küberâ-i eyâlet-nişândır arz-ı hâl-i rûşen-makâl irsâl eyleyüb evlâd-ı ekbâdınızın biri bî-günâh maktûl İslâma gelen İsa nâm oğlunuz el-ân mahbûs u me'yûs olub ve

³⁷⁷ Gürcistân ümerâsından Levend Beg'e gönderilen hükm-i şerîf sûretidir M : Gürcistân ümerâsından Levend Beg'e gönderilen hükm-i şerîfin sûretidir F, cilt II. s. 74.

³⁷⁸ Metinde sehven iki kez (ki) yazılmış.

kadîmü'z-zamândan cereyân iden üslûb-ı mu'tâda muğâyir tekâlîf ü ukûbete mecâl-i tahammül ü tâkat ve imtisâl ü edâya kuvvet ü kudret kalmamışdır, murâdları Gürcistân'ı aradan götürüp ba'dehû memâlik-i İslâmiyye'ye dahl ü ta'arruz eylemekdir deyu iş'âr eyleyüb atebe-i gerdûn-vakârımızdan istiğâse vü istimdâd eylemişsiz. Mektûbunuzda mestûr olan ahvâl izz-i huzûr-ı fâizü'n-nûrumuzda **[82b]** şürûhan ma'rûz u mezkûr olub fahru'l-emâcidi'l-kirâm defter-dârınız³⁷⁹ Abdü'l-Allâm "*zîde kadruhû*"³⁸⁰ dahı sizün cânibden her ne ki arz u takrîr itdiyse ilm-i âlem-masîrimiz muhît ü şâmil olmuşdur. Eyle olsa mahall-i iştibâh degildir ki şâh-ı âlî-câh hazretlerinin def'âtle der-gâh-ı ma'delet-penâhımıza ilçileri gelüb re'âyâ vü fukarâ ve mesâkin ü zu'afâ âsûde-hâl ve müreffehü'l-bâl olmalarıçün sulh u salâh mukarrer olub Nahcivân Seferi'nden beru 10 yıldan mütecâvizdir³⁸¹ ki, cânibeynden esâs-ı ahd ü mîsâk müekked ü mümehhed ve kâ'ide-i sulh u salâh müşeyyed ü müeyyed olub anlar cânibinden ukûd-ı uhûda müğâyir vaz' sudûr u zuhûr itmemiş iken hânedân-ı azîmü's-şân ve kaviyyü'l-burhânımız ki, sevâlif-i avândan mesned-i zümre-i ehl-i îmân ve melce'-i havâkîn-i cihân-dârî kavî-i karârdan rücû' ve 'ahd ü ikrârdan tehallûf diyânet ü İslâm'a münâsib degil idügi uli'l-ifhâma vâzih u rûşendir. Lâkin bâr-gâh-ı âlî-mikdâr ve der-gâh-ı âlem-medârımızdan istimdâd ü istişfâ' iden ümerâ-i nâm-dâr hakkında mezîd-i merhamet ve kemâl-i şefkatimiz mebzûl ü bî-dirîğ olub ale'l-husûs envâ'-ı **[83a]** ukûbet-dîde ve zahmet-keşide münkesirü'l-hâtır olanlara her vechle i'ânet ü müzâheret muktezâ-yı mürüvvet-i şehinşâhî ve levâzım-ı inâyet-i pâdişâhidendir. Ahvâlinüz refâhiyyete mübeddel ve zahmetinüz râhata munkalib olmak husûsunda her ne vechle mümkün ü müyesser ise sa'y ü ihtimâm olunur. Siz dahı eger hüsn-i müdârâtla eger tarîk-ı âhar ile dâire-i imkânda olan mertebeyi tedârik eyleyesiz.

Sultân Süleymân Hân Cânibinden Beç Kralı'na yazılan nâme sûretidir³⁸²

İftihâru'l-ümerâi'l-izâmi'l-İseviyye, muhtâru'l-küberâi'l-fihâm fi'l-milleti'l-Mesîhiyye, muslih-i mesâlih-i cemâhirü't-tâifeti'n-Nasrâniyye, vilâyet-i Beç ve

³⁷⁹ Metinde sehven iki kez (defterdâr) yazılmış.

³⁸⁰ Bkz. dipnot 214.

³⁸¹ Bu ifadeden mektubun tarihinin takriben 1565 olduğu düşünülebilir.

³⁸² Sultân Süleymân Hân Cânibinden Beç Kralı'na yazılan nâme sûretidir M : Cennet-mekân Sultân Süleymân Han Ğâzî hazretleri dergâhından Beç kralına gönderilen nâme suretidir F, cilt II. s. 75.

Alamân Kralı tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki, hâlyâ atebe-i adâlet-dest-gâh-ı felek-iştibâhımıza ki, mukbil-i şifâh-ı erbâb-ı izz ü câh ve merci'-i havâkîn-i memleket-penâhdır, mektûb-ı sadâkat-mashûbunuz vârid olub re'âyânuzı sıyânet için sâbıkan Erdel vilâyetine asker göndermege zarûret icâb itdügin ve atanuz ile olan sulh takarrurı husûsunda irsâl olunan ahd-nâme-i hümâyûnunuzı hidâyet ile ilçinüz îsâl **[83b]** eyleyüb asl mühimm olan husûs-ı sulha şâfi cevâb virülmege kral oğlunun³⁸³ ilçisi gelüb zarâr u ziyâna zâmin olmağa sizi ve beglerinüzi râzî kılmağa sahîh kavlı ü karâr üzre durur mı? Anunla aslı ile ahd ü peymân etmege tevakkuf olunub ammâ tarafeynden emân ü ahd-i safâ-yı kalb ile ri'âyet olunmak ğâyet-i murâd ve kral oğlu ile sulh olunmak dahı izhâr-ı hulûs-ı i'tikâd için olub hidâyet gelmezden mukaddem askeriniz kendü hâllerinde sâkin olub tecâvüz eylemeyeler deyu müekked tenbîh olunub sulha muhâlif vaz' sâdir olmamak bâbında tevdîd-i te'kîd olunmakda iştibâh yokdur deyu arz u i'lâm eyleyüb envâ-ı hulûs u vedâd safvet-i kalb-i sedâd ile inkıyâd üzre olduğunuzu iş'âr kılmışsınız. Bu bâbda her ne ki tafsîl ü beyân olunmuş ise âsitân-ı sâmi-mekân râsihu'l-bünyânımıza arz olunub ilm-i şerîf-i sa'âdet-nişânımıza muhît ü şâmil olmuştur. Eyle olsa ma'lûmunuzdur ki, müşârun ileyh kral oğluna Vilâyet-i Erdel cenâb-ı celâlet-meâbımız kibelinden ihsân olunub livâ-i şerîfimizle müşerref olan kullarımız idâdından olmağın anın tasarrufunda olan vilâyet dahı **[84a]** sâir memâlik-i mahrûsemiz gibi sâye-i himâyetimizdedir. Şimdiye degin eger kral oğlundan ve eger sâir ser-haddlerde olan kullarımızdan ahde muhâlif bir vaz' sudûr itdükde âsitâne-i sa'âdetimize arz olunub sulh u emâna muğâyir olan ahvâl def' u ref' olunub hakk müstehakkına îsâl olunurdu. Kezâlik ol cânibe müte'allik olanlardan dahı ri'âyet-i ahd ü emânda kusûr u fütûrî sudûr idenler krala i'lâm olunub bu tarîkla kâide-i sulh u salâh istihkâm bulurdu. Atanuz vefâtından sonra âsitâne-i sa'âdetimize âdeminüz gelmedin bu mâ-beynde kral oğlu aldugı kal'alar yine ashâbına redd olunması bâbında siz dahı yüce der-gâhımızdan iltimâs eylemiş idünüz. Ana binâen nâme-i şerîfimizde beyân olunan kal'alar teslîm olunmağ çün emr-i hümâyûnumuz irsâl olunmuşdu. Şimdi kral oğluna istiklâlî³⁸⁴ hükm virilüb kal'alar maslahatı anunla söyleşilüb anın ahd ü peymânı zamânına tevakkuf müsteb'ad degil midir? Kral oğlu

³⁸³ II. Maximilian

³⁸⁴ istiklâlî M : istikbâlî F, II. s. 75.

müstakill sulh itmege kâdir midir? İtdügi takdîrce anın sulhı müfid olur mı? Anın hıdmeti bu cânibden ne vechle fermân olunursa mazmûnıyla amel etmezdür. Eger sulh u [84b] salâh murâd olunursa nâme-i şerîfimizde beyân olunduğı üzere eglendirmeyüb cevâbı gönderesiz. Bu cânibden ser-haddlerde olan beglerbeglerimize ve beglerimize ahkâm-ı şerîfe irsâl olunub tenbîh ü te'kîd olunmuşdur ki, cevâbınız gelince mâdâm ki sizin tarafınızdan ahde muhâlif iş olmaya, bu taraftan sulh u emâna muğâyir dahl ü tecâvüz itmeyüb kendü hâllerinde olub iki cânibden re'âyâ vü berâyâ refâhiyyet ü itmi'nân üzre olalar. Sabıkan Erdel vilâyetine askeriniz haberi geldügi vârid olmağın Rum-ili begleri kullarımızdan ba'zına bir mikdâr askerle Tımışvar beglerbegisi yanında hâzır olmak fermân olunmuş idi. Hâlen anlara dahı tekrâr müekked emrler gönderildi³⁸⁵ ki, “*in şâ Allâhu 'l-azz*” varub vâsıl olduklarında ahd ve sulha münâkız bir hareket etmeyüb vilâyet ve re'âyâyâ ta'arruz kılmayub siz kendü askerinize tenbîh itdüginiz üslûb üzere muhâfaza hıdmetinde olalar.

Sultân Süleymân cânibinden Revân ve Kars sınuru için Şâh Tahmâsb'a yazılan nâmedir³⁸⁶

Âlî-cenâb, saltanat-meâb, azamet-kıbâb, şevket-nisâb, kemâlen [85a] li'd-devlet ve's-saltanat ve'l-azamet ve's-şevket ve'l-izz ve'l-ikbâl Şâh Tahmâsb Bahadır Hân “*ebeddet eyyâm-u 'izzihî ve saltanatihî*”³⁸⁷ da'avât-ı sâlihât-ı şâhâne ithâfından sonra ma'lûm ola ki, çün tekellûf-i umûr-ı hatıra-i saltanat ve tahammül-i tekâlîf-i azîme-i hilâfetden maksad-ı aksâ ve matlab-ı a'lâ budur ki, cumhûr-ı ümem ve kâffe-i halk-ı âlem ki, vedâyi-'i kâr-hâne-i ilâhî ve semere-i sanâyi-'i letâif-i nâ-mütenâhîdir. Kemâl-i râhat ve hüsn-i cem'iyet ile âsâyiş ü huzûr var imiş. Ve hubûrda olalar ki, müceb-i sa'âdet-i dîn ü dünyâ ve mahz-ı rızâ-yı hoşnûdî-yi hazret-i Hudâ “*cell ü alâ*” idügi ma'lûm-ı erbâb-ı efhâm ve ashâb-ı elbâbdır. Ve ol zamân ki, memâlik-i mahmiyye-i İslâmiyye'den Diyâr-ı Amâsiyye, bârika-i mencûk-ı râyât-ı zafer-âyât-ı husrevânım ile münevver kılınmış idi. Ol Ferîdün-Kâvûs-şevket, Nerîmân-Tûs-savlet cânibinden intizâm-ı esbâb-ı sulh u salâh-ı cânibeyn ve istihkâm-ı kavâ'id-i

³⁸⁵ Metinde sehven iki kez (gönder) yazılmış.

³⁸⁶ Sultân Süleymân cânibinden Revân ve Kars sınuru için Şâh Tahmâsb'a yazılan nâmedir M : Kars kal'asına müte'allık ba'z-ı husûsa dâir Şâh Tahmasb'a gönderilen nâme-i hümayûnun suretidir F, I. s. 625.

³⁸⁷ Arapça “onun izzet ve saltanat günleri ebedi olsun” mealinde dua.

mahabbet ü musâfât-ı mâ-beyn aksâ-yı merâm-ı³⁸⁸ hayr-encâmları olmağın südde-i sa'âdetime yarar ve maslahat-güzâr ilçilerinüz gelmiş idi. Vâkı'â ehâsin-i mehâsin-i ahâlî-yi câh ü miknet ve eşref-i evsâf-ı ashâb-ı devlet hüsn-i ittifâk u hulûs-ı niyyet ve yümn-i vifâk u safâ-yı taviyyet idüğü **[85b]** erbâb-ı hıred ü kıyâset ve ashâb-ı akl ü firâsete hafî vü habî degildir. Ale'd-devâm ferâid-i nizâm-ı âlem silk-i karârda pây-dâr olması kuvvet-i benân-ı selâtîn-i nâm-dâra menût ve zimâm-ı ferâğ u refâ'-ı evlâd-ı âdem dest-i musâdakât-ı havâkîn-i kâm-kâre merbût olı gelmişlerdir. Binâen alâ hâzâ ıslâh u felâh hemkünân-ı fevz ü necâh-ı âmme-i aceze ve müselmânân için tarafeynden ref'-i kavâ'id-i fiten ü evzâr ve kam'-ı ma'âkîd-ı ahmâl-i eşrâr ve men'-i tekâlîf-i mâ lâ yutâk-ı erbâb-ı zulm ü nifâk olunmak üzre âhd ü mîsâk zuhûr u sudûr etmiş idüğü hîn-i sulhda hudûd-ı memleket ve ser-hadd-i vilâyet ne keyfiyyet üzre ise andan tecâvüz olunmayub alâ hâle ibkâ oluna idi. Ol vaktten beru cemâl-i salâh-ı hâl ve çehre-i husûl-i a'mâl bi-avn-i inâyet-i zi'l-celâl ber-vefk-i mübteğâ-yı bâl meşhûd u manzûr ve menâşîr-i cereyân-ı umûr ber-tıbak rızâ vü sürûr-ı mezbûr u mestûr olub râmiş ü ârâmiş-i âmme-i re'âyâ ve kâffe-i berâyâ-yı müheyyâ vü mühennâ bi'l-cümle bisât-ı inbisât-ı basît-ı zemînde mebsût ve umûr-ı cumhûr-ı vâsîta-i merhamet ile mazbût iken ol serâ-perde-i ikbâl-i lâ zâl mahfûfen bi'l-celâle müte'allik ba'z-ı eşrâr-ı nâkısu'l-efkâr ki - kalb-i **[86a]** pür-illetleri nûr-i îmândan hâlî vü mücevvef ve esbâb-ı fitne vü fesâdları iz'âf-ı muzâ'afdır - husûsen tâife-i hâife-i Gürcî'den Verze nâm la'în gibi bî-dîn dâimâ muharrik-i silsile-i fesâd ü isyân ve âheng-i inâd ü tuğyândan hâlî olmayub pîrâye-i fazl-ı nâ-mütenâhî olan ümerâ kullarımdan Baş Açuk Melik'in vilâyetinden nice nâhiyelerini nehb ü ğâret ve ahâlîsini katl ü hasâret eyleyüb harâb u vîrân eylemişdir ve Ardahân vilâyetine ne vechle ta'addî eyledüğü meşhûr u mezkûrdur. Ve hâlâ kal'a-yı Kars'a dahı ba'z-ı âdem gönderilüb zabt eylemek mülâhazası olunmuş. İmdi Kars vilâyeti kable's-sulh def'âtle huddâm-ı vâla-makâmdan ba'zına sancak tarîkiyle sadaka olunub ve ana tâbi' nice kurâ vü mezârî' dâhil-i defter-i hümâyûn olmağın sipâhî kullarım ber-vech-i tîmâr ü ze'âmet mutasarrıflar olub içinde evler ve damlar yapub karâr ü ârâm etmişler iken ser-hadd-i vilâyetde olan ba'z-ı eşhâs-ı muhtelifü'l-milelden anlara hâle ü zelev erişmek ğâyetde bedî' u ba'id ve hilâf-ı re'y-i sedîd idi. İmdi ukûd-ı uhûd-ı erbâb-ı câh u celâl

³⁸⁸ aksâ-yı merâm-ı hayr-encâmları M : aksâ-yı merâhim-i hayr-encâmları F, I. s. 625.

mürûr-ı şühûr u eyyâmıla ihtilâl-pezîr olmak muhâldir. Pes, münâsib belki vâcibdir ki, min ba'd dahı bünyân-ı meveddet ü ittihâd iştidâd [86b] ve erkân-ı mahabbet ü vedâd imtidâd bulmak üzre def'-i âsâr-ı zulmet îsâr idüb Kars'a gelen sığâr u kibârı ol mahallden kaldırmak bâbında şân-ı mekârim-nişâna lâyıq u sezâ-vâr olan mesâ'î-yi cemîle zuhûra gele ki, mûceb-i izdiyâd-ı mevâdd-ı vedâd idügi mahall-i iştibâh degildir ve sevâlif-i eyyâmdan sâye-i himâyet-i havâkîn-i ma'delet-nişânda dâhil olub ve hılâl-i defâtir-i vilâyet ü eyâletlerinde mezbûr u mütehâllil olan kılâ' ve kurâ vü arâzîye âhardan ta'arruz u tecâvüz-i hilâf-ı kavânîn-i e'âzım-ı selâtîn-i sa'âdet-karîndir³⁸⁹. Ol üslûb-ı merğübı sıyânet-bâ'is-i bekâ-yı esbâb-ı sa'âdet olduğı her-dem melhûz-ı enzâr-ı erbâb-ı besâir olmak enseb ü elyaktır ve eyyâm-ı saltanatımda riyâz-ı mülk ü millet sarsar-ı zulm-i ehl-i fesâd tetâvül-i yed-i merdum-ı şirret-nihâddan me'mûn u masûn olmak ve bi'l-cümle ref'-i şürûr u menâhî münferizât-ı hazm-i pâdişâhîdendir. Ammâ bu vekâyi'-i şenâyi'in sıhhati haberi ser-hadde olan beglerbegiler ve begler kullarımın mücerred i'lâmları ile i'timâd olunmamışdır. Belki sizün beglerinüzden Şah Kulu ve Mansûr ve ğayrıdan kendülere gelen mektûbları aynı ile bile göndermegin haberin sıhhati ma'lûm olub ol savb-ı savâb-nümâyâ i'lâm u inhâ olmuştur. Bakî ahd ve âvân-ı [87a] devlet ve devr-i zamân-ı haşmet ân hazret-i lâ yeżâl ezû sıhhat naks u zevâl mahfûz bâd bi-rabbi'l-ibâd ve bi'n-nûn ve's-sâd.

İspanya Kralı'nın ve Franduş [I. Ferdinand] Kral'ın ilçileri geldikten sonra yazılan ahd-nâmedir³⁹⁰

Hakk Sübhânehû ve Te'âlâ'nın uluvv-i inâyeti ve iki cihân Fahri ulu Peyğamberimizin “*salavâtullâhi aleyhi ve selâmuhû*” mu'cizâtı berekâtında ben ki sultân-ı selâtîn, burhânü'l-havâkîn, tâc-bahş-ı husrevân-ı rû-yı zemîn, zıllullâhi fi'l-arzeyn, Mekke'nin ve Medîne'nin ve Kuds-i Şerîfin ve İstanbul'un ve Akdeniz'in ve Karadeniz'in ve Rûm-ili'nin ve Anadolu'nun ve Rûm'ın ve Karaman'ın ve Arz-ı Rûm'un ve Diyâr-bekr'in ve Kürdistân ve Lûristân'ın ve Âzerbaycân'ın ve Acem'in ve Zü'l-kâdiriyye ve Mısr u Şâm ve külliyyen Arâbistân ve Bağdâd ve Basra ve Aden ve Yemen memleketinin ve Tatar ve Deşt-i Kıpçak ve mağrib-i zemînin ve Eflak ve

³⁸⁹ sa'âdet-karîndir M : ğayret-karîndir F, I. s. 626.

³⁹⁰ İspanya Kralı'nın ve Franduş [I. Ferdinand] Kral'ın ilçileri geldikten sonra yazılan ahd-nâmedir M : Cennet-mekân Sultân Süleymân Han Ğazî hazretleri der-ğahından İspanya ve Franduş krallarına gönderilen nâme suretidir F, II. s. 76.

Boğdan ve Butun tahtının ve Erdel vilâyeti'nin ve ana tâbi' olan yerlerin ve dahı kılıcımızla alınmış nice memleketlerin pâdişâhı ve sultânı Sultân Süleymân Şâh bin Sultân Selîm Şâh bin Sultân Bâyezîd Hân'ım. Bu bizüm mübârek ahd-nâmemüzi [87b] okuyub işidenlere ma'lûm ola ki, Romanlar'ın ve ana tâbi' olan yerlerin kralı olan Ferdinanduş [I. Ferdinand] Kral benim izzetlü ve azametlü ulu der-gâhıma yarar ilçisin ve âdemîsin gönderüb bâb-ı sa'âdet-meâbım cânibi ile sulh u salâh olunub mâ-beynimizde dostluk olmak üzere inâyet-i hümâyûnum ricâ idüb ve gönderdiği ilçî dahı anın karındaşı vilâyet-i İspanya Kralı Karlo tarafından dahı vekîl idüğün arz idüb bi'l-fi'l Engürüs vilâyetinden Hıristiyan tâifesinin ellerinde olan yerler mukâbelesinde her yıl sa'âdetlü der-gâhıma otuz bin sikke Macar altını kesim virmek üzere emân-ı şerîfim taleb idüb istid'â-yı âtîfet ve temennâ-yı şefkat eylediği ecluden kemâl-i inâyet-i pâdişâhânemden kendüye ve müşârun ileyh İspanya Kralı'na beş yıla degin emân-ı şerîfim ihsân eyleyüb şol şart üzere beyân olunmuşdı ki, Vilâyet-i Engürüs ki Hakk Sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerinin uluvv-i inâyeti birle şimşîr-i zafer-te'sîrimle feth olunmuş memleket olub ol vilâyetde şol kal'alar ve kaşteller ki bi'l-fi'l benim askerim ve beglerim tasarrufunda olub içine yarak ve âdem konılıb zabt olunmuş ola. Ol asl kal'alara ve kaştellere tâbi' olan köyler ve yerleri [88a] bâğları ve bâğçeleri ve re'âyâsıyla ve bi'l-cümle [ser]-haddleri ve sınırları ile kemâ kân ehl-i İslâm'ın tasarrufunda ola ve kara cânibinden ve deryâ tarafından dahı benim memâlik-i mahrûseme ve kal'alara ve yerlere ve re'âyâsına ve kalan halkına ve mağrib cânibinde olan ehl-i İslâm'un dahı memleket ü re'âyâsına yaşdan ve kurudan aslâ zarar u gezend irişdirmeyüb hîç bir vechle dahl ü ta'arruz olunmaya. Her kim zarar u ziyân idecek olursa hakklarından gelinüb cezâları ve sezâları virile ve vâki' olan zarar u ziyân ne ise yerine getirile ve Vilâyet-i Engürüs'den dahı şol kal'alar ve kaşteller ki re'âyâsı ile ehl-i İslâm'ın tasarrufuna gelmemiş ola, anların mukâbelesinde her yıl hizâne-i âmireme otuz bin sikke altın gelüb vâsıl ola. Beş yıla degin mâ-beynimizde olan mu'âhede-i hümâyûnum mukarrer olub mâdâm ki anın tarafından ve karındaşı Karlo Kralı cânibinden ahd-i şerîfimize muhâlif iş olmaya, beru cânibden benim beglerbeglerimden ve sancak beglerimden³⁹¹ ve asker-i zafer-peykerimden ol yerlere dahı kimesne dahl ü ta'arruz

³⁹¹ benim beglerbeglerimden ve sancak beglerimden ve asker-i zafer-peykerimden M : benim beglerbeglerimden ve asker-i zafer-peykerimden F, II. s. 76.

etmeye, zarar u ziyân erîşdirmeye ve kuru cânibinden ve deryâ tarafından dahı Hıristiyan tâifesinin ellerinde **[88b]** olan memleket ü re'âyâsına dahl olunmaya ve mazarrat u hasâret irîşmeye. İki cânibden bile emn ü emân üzre oluna ve deryâ tarafından dahı harâmî ve levend yürimemege geregi gibi tenbîh ü te'kîd oluna. Ve yasak olunmuşdur, her kim emr-i hümâyûnuma muhâlif zarar idecek olursa teftîş olunub zâhir oldukdan sonra muhkem hakklarından gelinüb itdikleri iş için cezâları ve sezâları virile ve bâzer-gânlar dahı emn ü emân üzre gelüb gideler. Kânûn-nâme-i hümâyûnumuzda mukarrer olduğı üzre metâ'larının ve esbâblarının gümrügi ve hukûkı ne ise alınub kimesneye zulm ü ta'addî itdirilmeye, emn ü emânla ticâretlerinde ve renc-berliklerinde olalar ve memâlik-i mahrûsem halkından her kim kaçub anların vilâyetine varırsa eger müselmân ve eger kâfir, eger dişi ve eger erkek kaç nefer ise ve her kanda ise ta'cilen bulunub bu cânibe gönderile, özr ü bahâne olunmaya. Anlar tarafından dahı benim memâlik-i mahrûseme kaçub gelen emr-i şerîfimle sorulub cezâsı ve sezâsı virile. Ve Françe pâdişâhı ve Venedik Dojı benim âsitâne-i sa'âdet-bahşım cânibi ile dostluk üzredir. Anlar ve anlarıyla dostluk üzre olanlar ahd-nâme-i şerîfimde bile dâhil olmak **[89a]** üzre yazılıub bu bâbda vârid olan ilçisi kendüye irsâl olunmuşdı. Hâlyâ der-gâh-ı sa'âdet-dest-gâhıma giru mu'temedün aleyh âdemler gönderüb Yanoş Madiye ile Yusta nâm yarar yazıcısını atebe-i âlem-penâhıma gönderüb emr-i şerîfim üzre beyân ü takrîr olunan şartlar³⁹² muktezâsınca vâki' olan mu'âhede-i hümâyûnumı kabûl eyleyüb vech-i meşrûh üzre her yıl otuz bin sikke Macar altını kesimi Mart ayının evvelinde edâ etmek üzre kavlı ü mu'âhede eyleyüb müşârun ileyh İspanya Kralı tarafından dahı kendü krallıkları mühriyle ahd-nâmelerin yazub ve mektûbların gönderüb sa'âdetlü âsitânım tarafından vech-i meşrûh üzre ahd-nâme-i şerîfim mukarrer olması için âtîfet ü şefkat ricâ itdikleri tafsîliyle izz ü huzûr-ı fâizü'l-hubûruma arz olunub ma'lûm-ı şerîfim oldukdan sonra tekrâr bu ahd-nâme-i hümâyûnumı virdüm ve buyurdum ki, ba'de'l-yevm Vilâyet-i Engürüs'den şol kal'alar ve kaşteller ki - bi'l-fi'l benim beglerim ve askerlerim zabtındadır - anlara müte'allik olan köyleri ve re'âyâsı ile kemâ kân asker-i zafer-peykerim zabtında olub anlardan ğayrı şol kal'alar ve kaşteller ki hâlyâ Hıristiyan tâifesinin ellerinde **[89b]** ve zabtlarındadır. Ber-karâr-ı sâbık anlar zabtlarında olub ol

³⁹² şartlar M : şartla F, cilt II. s. 77.

vilâyetler mukâbelesinde ahd kabûl olunduğı üzere otuz bin altun mâdâm ki Mart evvelinde her yıl sa'âdetlü kapıma gelüb hizâne-i âmireme vâsıl ola ve yukaruda tafsîl olunan cümle şartlar ri'âyet olunub beglerim ve askerim zabtında olan yerlere ve köyler re'âyâsına³⁹³ anlar cânibinden ve beglerinden ve leşkerlerinden ve harâmîlerinden zarar u ziyân olmayub kendü hâllerinde olalar. Benden dahı aslâ nesne sâdır olmaya ve benim beglerbegilerimden ve sancak begi kullarımdan ve sâir leşker-i zefer-peykerim halkından Hıristiyan tâifesinin taht-ı yedlerinde ve zabtlarında olan memleketine ve re'âyâsına aslâ ve kat'â bir vechle zarar u ziyân erişdirilmeye ve cümle ser-haddlerde vâki' olan yerlerde haydud tâifesi zabt olunub aslâ ve kat'â fesâd ü şenâ'at etmeyeler. Husûsen Kilis'e müte'allik olan Sire Kal'ası'nın haydudı gereği gibi zabt oluna. Ol tarafda ser-hadde vâki' olan memâlik-i mahrûsem sınırına ve re'âyâsına zarar u gezend erişdirmeyeler. Şöyle ki; cümle ser-hadde olan haydud ve Sire Hisârı'nın haydudı fesâd ü **[90a]** şenâ'at eyleyeler³⁹⁴, ahde muhâlefet olub öZR ü bahâne ve illet beyân olundukda kabûl olunmaya, Budun cânibinde olan memleketler hâlyâ emr-i şerîfim ile yazılıub defter olundukdan sonra benim memleketim re'âyâsından kaçub ol cânibe vardukda kabûl olunmayub kaçan re'âyâyâ âdemler koşub gerü yerlerine göndereler. Bu bâbda dahı şart-ı hümâyûnum ri'âyet olunmazsa ahde muhâlefet olub sonra öZR beyân olunmaya. Ve deryâ cânibinden dahı mâdâm ki müşârun ileyh İspanya Kralı tarafından ve askerinden memâlik-i mahrûseme ve Diyâr-ı Mağrib'de olan ehl-i İslâm'a dahı ..... Vilâyeti'ne bi'l-cümle kendülerin bi'l-fi'l tasarruflarında olan yerlerden ve kendülerle dostluk üzere olanların vilâyetlerinden ğayrı memlekete ve re'âyâsına zarar u ziyân olmaya. Bu cânibde dahı kezâlik ahd-i şerîfime muhâlif vaz' sâdır olmaya. Vech-i meşrûh üzere iki cânibin bâzer-gânları ve tâcirleri emn ü emân üzere olub gelüb ticâretlerinde olalar. Mâllarına ve cânlarına zarar erişdirilmeye. Her kimden ki ahde muhâlif vaz' sâdır ola, zikr olunuğı üzere iki cânibden bile hakklarından gelinüb cezâları ve sezâları virile. Mâdâm ki müşârun ileyhimâ krallar tarafından bu zikr **[90b]** olunan ahde ve içinde olan şartlara muhâlif iş olmaya ve mukarrer olub kesim altını³⁹⁵ öZR ü bahâne olunmayub her sâl ta'yîn olunan vaktde sa'âdetlü âsitâne gelüb vâsıl ola. Benden ve

³⁹³ Metinde (ri'âyâ) şeklinde yazılmış.

³⁹⁴ eyleyeler M : eylemeler F, II. s. 77.

³⁹⁵ kesim altını öZR ü bahâne M : kesim altını irsâlde öZR ü bahâne olunmayub F, II. s. 78.

vezirlerimden, beglerbegilerimden ve sancak begleri kullarımdan ve sâir leşker-i zafer-rehberimden ahd-i şerîfime muhâlif nesne sâdır olmaya. Şöyle bileler; alâmet-i şerîfe i'timâd ü i'tikâd kılub muhakkak u musaddak dutalar. Bu ahd-nâme-i şerîfim dârü's-saltanati'l-aliyye-i mahrûse-i Kostantîniyye şehrinde bizüm ulu Peygamberimizün "*sallallâhu aleyhi ve sellem*" târihinin dokuz yüz elli dördüncü yılının Şa'bân-ı Şerîf ayının yegirmi üçüncü gününde [8 Ekim 1547] ki hazret-i Îsâ târihinin günüdür, yazılıb tahrîr olundu ve sene dokuz yüz altmış sekiz şuhûrunda vech-i meşrûh üzre müceddeden ahd-nâme-i mezbûra tahrîr olunmağın vefk-ı târîh üzre sebt ü derc olundu³⁹⁶. [H. 968- M.1560-61]

Sultân Süleymân cânibindenn Flordin beglerine [Floransa dükaları] yazılan ahd-nâme-i şerîf sûretidir³⁹⁷

Çün Mâlikü'l-mülki'l-Meliki'l-Müte'âl ve Müfizü'l-âmâl ve Vâhibi'n-nevâl "*celle şânuhû ani'ş-şübîh ve'l-misâl ve tenezzehû mine'l-infi'âl ve'l-ihtilâl*" hazretlerinin inâyet-i sa'âdet-i bî-ğâyet-i ezeliyye ve hidâyet-i izzet-i [bî]nihâyet-i [91a] lem yezelîhisiyle ve hazret-i Sürûr-ı nesl-i Âdem ve Sebeb-i rahmet-i dû-âlem, Şefî'-i usât-ı ümem, Menba'u'l-lutf ve'l-kerem olan Seyyid-i enbiyâ-i güzîn, Sened-i asfiyâ-i evvelîn ve âhîrîn, Habîb-i İlâh Muhammed Rasûlullâh'ın "*sallallâhu te'âlâ aleyhi ve sellem teslîmen kesîrâ*" mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtı vesîlesi ile ben ki sultân-ı selâtîn-i memâlik-i Rûm ve Arab u Acem ve hâkân-ı havâkîn-i Çîn ve Hitâ ve Türk ve Deylem, Nerîmân-savlet-i gîrûdârî, kahramân-ı sâha-i taht-gîrî, tâc-dâr-ı şehsuvâr-ı arsa-i leşker-keş ü kişver-küşâyî, şehriyâr-ı iklim-bahş³⁹⁸ ve memleket-ârâyî, fermân-fermâ-i kayâsıra-i asr ü avân, sâhib-kırân-ı karn ve nusret-iktirân olub Akdeniz eknâfında olan bilâd-ı sipihr-iştîdâdın³⁹⁹ ve Karadeniz etrâfındaki kal'a ve bıkâ'ın ve nâdire-i asr olan Mısır ve Sa'id A'lâ'nın ve Bağdâd-ı dârü's-selâm ve

³⁹⁶ dokuz yüz elli dördüncü yılının Şa'bân-ı Şerîf ayının yegirmi üçüncü gününde ki hazret-i Îsâ târihinin günüdür, yazılıb tahrîr olundu ve sene dokuz yüz altmış sekiz şuhûrunda vech-i meşrûh üzre müceddeden ahd-nâme-i mezbûra tahrîr olunmağın vefk-ı târîh üzre sebt ü derc olundu M : Şa'bân-ı Şerîf ayının yegirmi üçüncü gününde ki hazret-i Îsâ salavâtullahi alâ nebiyyinâ ve aleyhinin 1545 târihinde vâki mâhda vech-i meşrûh üzre müceddeden ahd-nâme-i mezbûre tahrîr olunmağın vefk-ı târîh üzre sebt ü derc olundu F, II. s. 78.

³⁹⁷ Sultân Süleymân cânibindenn Flordin beglerine [Floransa dükaları] yazılan ahd-nâme-i şerîf sûretidir M : Cennet-mekân Sultân Süleymân Hân Ğâzî hazretleri canibinden Flordin beglerine yazılan ahd-nâme-i şerîf sûretidir F, II. s. 78.

³⁹⁸ şehriyâr-ı iklim-bahş M : şehriyâr-ı ekâlîm-baht F, II. s. 78.

³⁹⁹ bilâd-ı sipihr-iştîdâdın M : bilâd-ı sipihr-irtifâ'ın F, cilt II. s. 78.

Bilâd-ı Haleb ü Şâm'ın ve Bender-i Cidde ve Beytullâhi'l-harâm'ın ve Medîne-i Münevvere ve Kuds-i Şerîf-i lâzımü'l-ihtirâmın “*şerrefehümullâhu Te'âlâ şerefen ve ta'zîmen*” ve Vilâyet-i Yemen ve Aden ve San'â'nın ve memâlik-i Habeş ve Basra vü Lahsâ ve Kürdistân'ın ve Lûristân'ın ve Vân'ın ve Deşt-i Kıpçak ve Diyâr-ı Tatar'ın ve külliyyen Anadolu ve Karaman ve Rûm ve Zü'l-kâdiriyye'nin ve umûmen memâlik-i [91b] Rûm-ili ve Eflak ve Boğdan'ın ve dahı âbâ-i kirâmım ve ecdâd-ı izâmım “*enârallâhu Te'âlâ berâhînihim*”⁴⁰⁰ kuvvet-i kâhire ile feth itdikleri nice memleketlerün ve cenâb-ı celâlet-meâbım dahı tığ-ı âteş-bâr ve şimşîr-i zafer-nigârım ile feth eyledüğüm nice diyârların ve memleketlerün sultânı ve pâdişâhı Sultân Süleymân Şâh Hânım. Şimdiki hâlde Flordin begleri ..... nâm yarar ve mu'temed âdemlerin südde-i seniyye-i âlem-penâh ve atebe-i aliyye-i sa'âdet-dest-gâhıma ilçilige gönderüb merhûm ceddım Sultân Bâyezîd Hân ve babam Sultân Selîm Hân “*tayyeballâhu serâhümâ*”⁴⁰¹ ile olan ahd⁴⁰² mûcebince tecdîd-i ahd olunmasın taleb itdükleri ecluden mukarrer ü musaddak dutub işbu ahd-nâme-i şerîfi virdüm ve buyurdum ki mezkûr Flordin begleri balyos göndereler ki gelüb maslahatların göre ve gümrügi Venedik nice virir ise anlar dahı eyle vireler ve eger anlardan bir kimesne borçlu olsa deyn borçludan taleb oluna. Anın borcı için âhar kimesne tutulmaya ve âhardan taleb olunmaya ve bir kimesne fevt olsa rızkını kime vasıyyet iderse ol ala ve eger vasıyyetsiz ölür ise balyosları ala, beytü'l-mâl [92a] dahl etmeye ve Flordin halkı memâlik-i mahrûsemde ne yerde isterlerse anda yürüyeler, kimesne mâni' olmaya ve üşendirmeye. Ve dahı gemileri Karadeniz'e vara. Bey' u şirâ ve ticâret ne ise idüb şol ki mukarrer rüsûm-ı âdiyyedir virdiklerinden sonra kimesne anlara mâni' olmaya eger bir biri aralarında nizâ'ları ve da'vâları olursa balyosları göre ve vire. Ve sâir gemilerinden ve âdemlerinden dahı ne kadar gelür ise geleler. Rüsûm-ı âdiyye ne ise virdüklerinden sonra kimesne üşendirmeye ve gemilerin deniz karaya varursa rızkların vireler. Ol yerin kâdîları ve subaşları mu'âvin olub teslîm eyleyeler ve gemileri geldükçe iyü ve büyük armağânıyla kapıma geleler ve bâzer-gânlarından memâlik-i mahrûseme ticâret etmege gelüb ba'z-ı vakt bir yerde turumlu olsalar ol yerde avâriz vâki' olıcak anlara

⁴⁰⁰ Arapça “Allah onun burhanlarını nurlandırsın” mealinde dua.

⁴⁰¹ Arapça “Allah onların servetini temiz kılsın” mealinde dua.

⁴⁰² ahd mûcebince M : ile olan sulh u salâh mûcebince tecdîd-i ahd F, cilt II. s. 78.

teklif-i avâriz etmeyeler. Ve ba‘z-ı kâfirler ile nizâ‘ları olub Flordinlü şâhid ikâmet iderler imiş, husamâ olanlar bu yer kâfirlerinden şâhid gerekdir deyu bunlara muzâyaka virüb Flordin kâfirleri şâhidlerin kabûl etmezler imiş. Eyle olsa cümle kefere millet-i vâhide olduğu eelden buyurdum ki, onların **[92b]** kefere ile münâza‘ası olub ikâmet-i şâhide ihtiyâcları olursa kefere tâifesinin kangısı olursa olsun şâhid ikâmet idüb Şer‘-i Şerîf-i Nebevî muktezâsınca isbât ideler, kabûl oluna ve hükâm hüküm ideler, münâza‘a olmaya. Ve hem bunların bâzer-gânları Bursa’da ibrişim alub anda resm-i simsârı kânûn üzre virdükden sonra gâh olurmuş bâzer-gân bunda İstanbul’a gelüb kurıdan göndermek isterler imiş. Bunda İstanbul’da olan simsâr âdemleri ve âmilleri incidüb tekrâr resm almak isterler imiş. Ol bâbda dahı buyurdum ki, anun gibi olıcak bunların tekrâr resmlerin almayalar ve taleb kılmayalar. Ve istîzân itdiler ki, bunda memâlik-i mahrûsemden gelen bâzer-gânların hizmet-kârlara ihtiyâcları olub ücretle kâfir hizmet-kâr dutarlarsa men‘ olunmaya, fe emmâ öte cânibe alub gitmeyeler. Ve hem isticâze itdiler ki, bunlara müte‘allik olan bâzer-gânlardan ba‘zınun Galata’da ba‘z-ı kâfirler ile münâza‘ası olub İstanbul kâdîsına murâfa‘a maksûd idicek, İstanbul kâdîsına murâfa‘a idüb şer‘le İstanbul’da fasl ola. Şer‘an **[93a]** mâni‘ olmadığı eelden ol bâbda münâza‘a olmaya. Ve hem bunların kimesne ile ortalarında da‘vâları olıcak, der-gâh-ı mu‘allâmda görüle. Ol vech üzre nizâ‘ olmaya. Mâdâm ki kapu İslâmbol’da ola, kapu bunda olmayıcak İstanbul kâdîsı degil ya, ve hem mezkûr balyos Flordin bâzer-gânlarına boyun olmadıktan⁴⁰³ sonra mezkûrî tutub hilâf-ı şer‘ incitmeye ve Flordin bâzer-gânı bunda olan borçların ve gümrüklerin virmeyince varub gitmeyeler. Ve bâzer-gânlarından ba‘z öte yakaya varub kayıklara girüb öte yakaya geçdükleri vaktin Venedik veya Ceneviz veya bir ğayri kâfir gelüb ol kayığı tutub içinden bunların bâzer-gânlarının rızkın alub kayığı koyuvirirler imiş. İmdi ol işi iden kâfirlerden memâlik-i mahrûsemde bulunub eyle olmuş olıcak, ol işi idenlerden bunların ol kayıklarda olan rızkı ayniyle taleb oluna ve bâzer-gânlar gümrük emîni ile hakkılab huccetlerin aldıktan sonra gâh olurmuş ki, kondukları evin âdemin ol bâzer-gânlardan ötürü tutub rencide iderler imiş. Buyurdum ki, ol bâbda muktezâ-yı şer‘ ne ise anunla amel oluna. Hilâf-ı şer‘ kimesne zulm ü **[93b]** ta‘addî olunmaya. Ve dahı bâzer-gânlar kendü vilâyetlerinden

⁴⁰³ mezkûr balyos Flordin bâzer-gânlarına boyun olmadıktan sonra M : mezkûr balyos Flordin bâzer-gânlarına boyun kefilî olduktan sonra F, II. s. 79.

kendüler kullanmak için getürdükleri câriyeye kimesne mâni‘ olmaya, ammâ geldükleri vakt câriyelerin kâdîya yazduralar. Gitdükleri vakt yoklanub ma‘lûm olub ana göre icâzet ola ve bâzar-gânlarının şehride ve köylerde kondukları yerlerde rızkları ve esbâbları uğurlanur ise emr-i şerîf mücebince tefîş olunub muktezâ-yı şer‘ üzre bulunub virile. Ve ba‘z-ı vakt kirâcıları bir yerde konmalu olıcak tavarımız çayıra varmak gerekdir deyu bâzer-gânları evde ve kârbân-serâyda konmasına mâni‘ olub çayıra iletüb anda konarlar imiş. Gâh olurmuş bâzer-gânlara hasâret olurmuş. Buyurdum ki, kirâcılar bâzer-gânlara mâni‘ olmayub kanda dilerler ise anda konalar. Eger bâzer-gâna kirâcılar muhâlefet idüb anun gibi mahallerde bunlara zarar olur ise kirâcılara tazmîn oluna. Şöyle bileler alâmet-i şerîf-i âlem-ârâ vü kişver-küşâyâ i‘timâd kılalar. Hurrîre fi târîh-i kezâ.⁴⁰⁴

Vüzerâ-yı izâm câniblerine Şâh’ın vükelâsından gelen nâme sûretidir⁴⁰⁵

Vezirlikte celalet, eyalet, azamet, ra’fet, rahmet, izzet ve ikbal sahibi, Rüstem Paşa

hükümete ziynet, übühhet, haşmet, şefkat ve iclal sahibi olan Ali Paşa,

emaret semasında güneş, raf’at ve din güneşi olan Muhammed Paşa,

ve devletin kemali,saadeti, izzet ve temkini Pertev Paşa,

ve övünç kaynağı ve yüceliği feleğin yıldızı Ferhat Paşa,

Bütün güzel dualar ve saadet sabahını muştulayan bütün övgüler vezirlere olsun.

Ülkenin işlerinin tedbirinde parlak fikirli gönlü temiz pir gibi tedbirli

Güzel felek gibi tedbirli yardımcı gibi her biri sihirli beyanları ile tedbir aldı

Alemde yaşayanların en önemli işi olan aleme intizam vermede onların temiz nefesleri ruha can verir.

Onların her hareketi fetih anahtarı olur. Özellikle Allah’ın kendisine şu hasletleri tahsis ettiği kimse;

⁴⁰⁴ Önceki mektubun kastedildiği düşünülürse (H. 968 – M. 1560-61) tarihi verilebilir.

⁴⁰⁵ Mektup Farsça olup tercümesi verilmiştir. Metnin fihristinde varak 92 olarak kayıtlıdır. Vüzerâ-yı izâm câniblerine Şâh’ın vükelâsından gelen nâme sûretidir M : Vüzerâ-yı izâm câniblerine Şâh’ın vükelâsından gelen nâmenin sûretidir F, II. s. 58.

Arınmış nefis, memnun kalınmış hasletler, ezeli inayetler, ebedi saadetler. Bunların rütbe ve iktidar bakımından ilki ve en büyüğü olan, izzet ve itibar bakımından yüce hazrete en yakın ve en önde gelen işlerdeki zorlukları kolayca çözen, cumhurun faydalı işlerinin kefil ve yüklenicisi olan yüce mertebelere ve yüksek derecelere sahip saygın kimseler; ümmetlerin faydalı işlerinin tedbirlerini alan, Arap ve Acemin (Arap olmayanların) faydasına olan işleri düzenleyenler, izzet ve temkin binalarını tesis edenler, kıyamet gününe kadar hakanın adaletinin eserlerini neşredenler, alemdeki vezirlerin övünçleri, kalem ve kılıç ehlinin hizmetkarları; kalemlerinden akan mürekkep damlaları günlerden oluşan sayfalara adalet eserlerini yaymaktan geri kalmasın ve kıyamet gününe kadar halkın işlerini düzene koymakla bağlantısını kurmaktan geri kalmasın. Doğrusu her türlü hal ve durumda, hatır sayfaları “ ve yer Rabbinin nuru ile şafak aydınlığına kavuştu” hükmü ile sevgi ve muhabbet ışıltıları ile kalemler ve sürekli meveddet ve dostluk lem’alarının rakamları filizleniyoruz.

Ve hakikati gösteren kelimelerin nefisleri ve doğruyu beyan eden nükteleri ifade eden latifelerle yeminlerden/sözleşmelerden ahdi güzel olanın vadisinde muvafakat lisanına sahibiz. Allah’a hamd ve minnet olsun ki günü artsın uğurlu devletin uğuruyla ve devrin sahip-kıranı ve saadetli arkadaşlıkları olan uğurlu padişahlar hazretlerinin adaletlerinin eserleri ile ve din-i mübin havzanının bekçileri ve koruyucuları olan padişahların – Allah onları Allah’ın kelimesinin yeryüzünde yüceltilmesi işinde başarıya erdirmiş- daima muhabbet ve dostluk bahçelerinde “Allah için birbirini severler” sebilinden akan berrak sudan yeşillikler ve su içinler doya doya içsin. Yine birlik ve meveddet gülünün goncası “Allah için en güçlü sevgi ile severler” fezasının havasında açılın ve mutlu olsun. Sağlam rica ve sadık emel olsun ki bu vesile ile iki taraf arasında ve iki tarafın arasındaki “ doğru olanlara doğruluklarının fayda vereceği gün”⁴⁰⁶ kadar niyetlerini arılığı ile onun neticelerini ve eserlerini ve onun mutluluk saçan günlerini bütün alemlilere çoğaltarak yaysın. Tek olan Aziz Allah’ın dilemesiyle, hediye sunma ve riyasız duaları eriştirmekten sonra... aramızdaki bu dostlukta; saadet hazırlayıcıları ve mutluluk eriştiren elçilerin; cem makamlı ve ordulara sahip sultanların en yüce padişahı, Süleyman gibi ünlü

---

⁴⁰⁶ Maide Suresi, 119. ayet.

olan, Davud gibi olan, İskender gibi nişanı olan, yaratıcı olan Allah'ın yeryüzündeki gölgesi ayet “ Yaratıkları üzerindeki ayetlerinden biri de...” olan, karaların sultanı, denizlerin hakanı, iki şerefli ve kutsal haremın hizmetkarı, Allah saltanatının ve adaletinin sancağını göğün en yükseğine yükseltsin, ve re'fet ve rahmetinin işaretlerini baki ve kalıcı olma sayfaları üzerine yazsın, bu doğru yöne şerefle yönelmeyi lütuf ettiler. Ve ebedilik merasimi üzere olan izzetle dolu meclislerinden meclislere ve mutluluk veren feleğin süslediği mahfile, ebedilik bahşeden menşurunu ve Süleyman'a ait yüce mührünü yani doğru ve sevab olan kitabı ve misk kokan hitabı içeren, padişahın bol bol inayetleriyle birlikte, mutluluğa ermiş nüvvab bendeganına hüsrev gibi inamlar ve teşrifatda bulunan en kutsal ve en yüce uğurlu padişah, İlahi gölge, Allah mülkünü ve saltanatını kalıcı kılsın, en yüksek ve en şerefli mutalaaya eriştiler. Ve şu ayet-i kerimede buyrulduğu üzere “ Resulün görevi tebliğ etmekten başka bir şey değildir”⁴⁰⁷ Süleyman şanlı olan padişahın hükmünü, fermanını, boyun eğilmesi ve kavranılması gerekli olan emir ve işaretini kapıya teslim ettiler. Sultan Bayezid ve çocukları yerine getirdiler. Oradan ki baba ve oğul arasındaki ilişkiye riayet etmeyi düşürdüğünden onun kabul ve istikbalinde gerekli hususlara riayet edilmesi hususuna candan ve gönülden samimi bir şekilde riayet edildi. Ve padişahın hediye ve ihsanları ile övünç duymaları ve mutlu olmaları sağlandı. Ve gerektiği üzere teşekkür etme merasimi ile gerekli işler yerine getirildi. Devletinin devamına ve ömrünün uzun olmasına uğurlu saltanatının ihtişamının sürmesine dualar edildi. Kaç kez büyük elçiler hazeratı, padişahın yüce meclisinde bulunma izzetine erdiklerinden, ve başı hür sultanla muhatap olduklarından elçilerin kemal-i kabul görmelerinden ve bu elçilerin kabiliyetlerinden ve güzel beyan ve belagatlerinden anlaşıldığına göre mutluluğa ermiş bulunan nüvvab bendeganı padişah ile eriştikleri sohbetten en büyük şerefe ve en yüce sohbeta erişmişlerdir. Ve tam bir ünsiyet hasıl olmuştur. Hallerin ve hikayelerin özellikleri ve nitelikleri nice yıllar onlarda yer edinmiştir. Sultan Bayezid ve çocuklarının teslimi işinin gecikmesi mazeretinde mutluluğa ermiş olan anılan nüvvab bendeganının bir kusuru bulunmamaktadır. Onların nişanlarının hatırına buyruldu. Süleyman mekan olan ala hazret Padişahın şerefli yazılarında da bunun gibi şüphesiz rıza kulağına geldiği

---

⁴⁰⁷ Maide Suresi, 99. ayet.

üzere ve o yüce hazretin kutsal hatırınca kabul görmüş olacağı üzere açıklandığı gibi kesinlikle o söylenenle-makule ile ilgili atıf ve beyan yapılmıştır. Birliğin, dostluğun ve devlet-hahlık yüzünden isabetli görüşlere açık olur ki gizli ve kapalı kalmayacaktır. Eğer belli sürelerde bir kimse padişah tarafından büyük oranda şefkat, merhamet, inayet ve faydalar görürse ve kazara devlet-hahlık kapısında az bir gayret gösterse veya sayılı miktarda muhalifleri ele geçirse onun çabasının ona bir hak doğurduğu ma'hud değildir ve onun işini itibarsız görürler. Aksine onu, çeşitli izzet ve ikramlarla alemliler arasında başı hür ve ser-efrâz hale getirirler. Yirmi dokuz seneden beri o yüce hazretten kahr, gazap, lütufsuzluk, mazarrat, şefkatsizlik, inayetsizlikten başka bir şey meydana gelmedi, bununla birlikte şu sulhun ortaya çıktığı altı yılda ve dört defa elçi ve peşkeş yüce dergaha gönderilmiştir. Bir defasında talep etmesine rağmen bir hil'at dahi ser-efrâz buyrulmadı ki onun yerine bağışlar ve inamlar buyruldu. Ve alemin ahalisine açık bir şekilde şunu söyledi: Şahın mutlu naibleri, şehinşah olan o yüce hazret padişaha nisbetle bu şekilde kemal-i sadakat, birlik ve hizmetkarlık ve devlet-hahlık cihetiyle huzura ulaşmışlardır. Ki bu çok az kişinin elinden gelebilir. Al-i Osman Hanedanının saltanat zamanından (Allah kerim ecdadının ruhlarını cennet odalarında meskun kılsın ve kendilerinden sonra gelenlerin saltanatının gölgelerini zamanın son bulacağı ana kadar kalıcı kılsın) hiçbir fert yüzde biri bile bu hizmeti takdim etmemiştir. Biraz müsahele ile ki bu kadar olabilmiştir, o da şu mülahazaya istinaden olmuştur. Yüce hazret olan şehinşahın ünlü namesinde satırlarla yazıldığı gibi olmasın ki başka bir anlam güzel kokan hatırına gelmesin. Ve başka şeye ihtimal versinler ve nurlu gönüllerinde buna yol versinler. Hak olan ve Yüce Allah'ın izzeti için onun gecikmesinin sebebi şudur ki ve görünün şudur ki Sonra hak olan şu ki hemen temiz fikirlerin üzerinde kapalılık kalmasın ki her mertebede İskender gibi olan yüce makamlı padişah olan o yüce hazretin emir, işaret ve hükmü yerine gelsin. Ve işin tamamı o yüce makamlı padişahın lutufu, ihsanı, şefkat ve merhameti ile müyesser olsun. İnsan ihsanın kuludur, sertlik ve kızgınlığın değil belki

Tatlı dil ile lütuf ve hoşlukla

Bir fili ince ipe çekebilirsin

Ve bu anlam dahi yıldızlara benzeyen gönlünüzde zahirdir. Eğer Süleymani yönde olan o yüce hazret Hakanın uğurlu sancakları aradaki mesafenin yakınlığı, iki taraftan elçilerin ve mektupların gidip gelmesinin kolaylığı, bu taraftan olan kimselerin geçişlerinin devletin salahı ve maslahat gereği istenmediyse şu sebeple ki dağ gibi vakarlı ve haşmetli o yüce hazret padişahın hareketiyle bu diyarın halkı o hazretin gayet savlet ve satveti sebebiyle temkinli hareket ederek ve kararsız kalarak ya da karar vermek istemeyerek o yüce hazretin kendi lutufu ve şefkati ile gelsin diye. Çünkü o büyük dağ yerinden hareket ettiğinde aklı olan ve gözü olan kimse ona karşı kararlı duruş sergileyemez. İşte bundan sonra her kim ki hayat, ırz ve namustan yana fayda görmek istiyorsa hiçbir yaratılmış Sultan Bayezid ve çocuklarının teslim edilmesi hususunda fikir ve düşünceden yana geri kalmaz. Ve hepsi kendi hallerinin ne olacağını fikri ile meşgul olacaktır. Ve bu iddia edilen sureten yer bulamaz. Ve asla bu şaibede şek ve şüphe yoktur. Durum şu ki hayır isteyenlerin hatırında açıklık kazansın: Arz olunduğu üzere yüce dereceleri olan, temiz ve yüksek hazretlerin yüce keremlerinden umulan şu ki bu hallerin keyfiyetini ve hususiyetlerini kendilerinin endişelerini gidermeye layık olacak şekilde ve Müslümanların hayrına olacak halleri içerecek şekilde izzetle arz edip dinletsinler. Ve bir şekilde sulh ve anlaşmanın pekiştirilmesine ve muhabbet ve ittifak sözleşmelerinin güçlendirilmesine ihtimam etsinler. Öyle ki günlerin ve zamanların geçmesiyle, ayların ve yılların akmasıyla onun binasının rükünlerinde eksiklik şaibesi ve halel illeti yol bulmasın. Yüce Allah'ın dilemesiyle, bu yazının gereği olarak fazlasıyla sözü uzatıp gerekli yerde kısaltarak edep merasimine bağlı kalarak gerekli olanlar beyan edildi ve uygun olan açıklamalara yer verildi ve o eserleri saadet olan gezegenlerin devletinin ömrünün devamı için dualar edildi. Ve güneş gibi ışılan yıldızları için dua edildi. Öyle ki söz uzatılınca onların tab'ını hüznün kaplar. Bundan dolayı sözü sona erdirmek ve ihtisar yapmak istiyoruz. Daima sultana ait olan beklenti ve emellerin benzerleri ebedi saadet mühürleri ile olsun. O mutlu devlet dostları süslü ve müzeyyen ve daima Sübhan olan Allah'ın gölgesi olan o yüce hazret-i hakanînin mutluluk devletinin bahçelerinde o saadetli kimseler sulamakla meşgul olsunlar, bakıcı ve su serpici olsunlar. Nebi, temiz ve güzel yüksek âli hatıran ve kıyamet gününe kadar Allah'ın salat ve selamı onların üzerine olsun.

[98a]

el-Cevâb⁴⁰⁸

Âlî-câh-ı vekâlet-dest-gâha kemâlû'd-devle Ma'sûm Hân Safevî ve şevket-menâb, şecâ'at-kıbbâb, mu'izzü'd-devle Sevindik Big'in⁴⁰⁹ korucu başı ve devlet-karîn, sa'âdet-âyîn, imâdü'd-devle Şâhkulı Halîfe mühr-dâr "*ebeddet eyyâm-u sa'âdetihim ve devletihim*"⁴¹⁰ da'avât-ı sâfiyât-ı bi-lâ ğâyât midhât-ı vâfiyât-ı bi-lâ nihâyât ithâf ü ihdâ kılındıktan sonra zamâir-i mir'at-nezâir-i Hûrşîd-mezâhire inhâ-i muhlisân sâdiku'l-i'tikâd, hâlisü'l-fuâd budur ki, âsitân-ı âlî-mikdâr-ı âlem-medâra şâh-ı âlî-cenâb-ı devlet-meâb hazretleri cânibinden vârid olan mefhar-i ekârim ve emâsil-i mazhar-ı mehâsin ü hasâil Ca'fer Sultân "*zîde kadruhû*"⁴¹¹ ile muhibbân-ı bî-iştibâhınız kıbeline cânib-i şerîfinizden irsâl kılınan nâme-i nâmî-yi mahabbet-nümâ ve sahîfe-i kirâmî-yi meveddet-intimâ e'azz-i evkât ve es'ad-i sa'âtde şeref-i vusûl ve hüsn-i kabûle mukârin kılınub vürûd-ı vedd-âlûdi bâ'is-i şevk-i nâ-ma'dûd vâki' olub riyâz-ı muvâneset ü musâdakatı emtâr-ı te'kîd-i sıdk u [98b] safâyla ser-sebz ü mutarrâ-yı bûstân-ı ülfet ü muhâlasatı inhâ ve temhîd-i hubb ü vefâyla mahzar u ğarrâ kılmışdır. Fehvâ-yı unvân-ı nûzhet-nişânı unfüvân-ı avân-ı rebî' gibi tâze vü handân ma'nâ-yı hümâ-şân-ı dil-sitânî, kavâ'id-i ukûd-ı uhûdun istihkâm-ı bünyânı umûrunda sa'y ü ikdâm nihâyete maksûd u ğâyete merâm olmak iş'âr olunmuş. Ârâ-yı cihân-ârâlarına hafîyy degildir ki, pâdişâh-ı İslâm "*zıllullâhi ale'l-enâm müdde zılluhu'l-âli mâ te'âkabe'l-leyâlî ve'l-eyyâm*"⁴¹² hazretlerinin muhâfaza-i ahd ü emân ve ri'âyet-i akd ü peymân kâ'ide-i kadîme-i marziyye ve tarîka-i behiyye-i seniyyeleri olub hiçbir zamânda taraf-ı âharda âsâr-ı naks-ı emân zâhir ü iyân olmayınca inân-ı azîmetleri cânib-i hilâfa mün'atîf olmuş degildir. Min b'ad dahı ravâbıt-ı sulh u salâh ki - mûcib-i fevz ü felâhdır - mürûr-ı duhûr u a'vâm ve kürûr-ı şuhûr u eyyâmla bu cânibden halel-pezîr olmak ihtimâli munkatı' olub bu bî-riyâ muhlislerinüz ale'd-devâm bu emr-i sa'âdet-encâmıma kemâl-i sa'y ü ikdâmda dakîka fevt etmeyüb itmâm-ı metâlib ve ikmâl-i meâribinüzde taksîr ü tehâvün câiz ü

⁴⁰⁸ el-Cevâb M : el-Cevâb F, II. s. 61.

⁴⁰⁹ Metinde (big) yazılmış.

⁴¹⁰ Arapça "onun saadet ve devlet günleri ebedi olsun" mealinde dua.

⁴¹¹ Bkz. dipnot 214.

⁴¹² Arapça "Allahın insanlar üstünde gölgesi, günler geceler birbirini takip ettiği sürece yüce gölgesi uzun olsun" mealinde dua.

revâ görölmedüğü muhakkak mülâhaza oluna. Ba‘de-mâ kitâb-ı miskîn-nikâbımızda [99a] der-i zindân olan Sultân Bâyezîd ve fer-zendân bu def‘a ilçiyân-ı âlî-şâna tefvîz ü teslîm olunmakta te‘hîr ü tesvîfe bâ‘is ü bâdî hazret-i şâh-ı zî-intibâh-ı devlet-penâhın nâme-i hümâyûn-ı mahabbet-mebâdîlerinde mestûr olan umûrdan ğayrı degildir. Min b‘ad emr-i lâzîmü‘l-itâ‘aya imtisâl, mezkûrları teslîm ü îsâl mukarrer ü muhakkak olub lâkin bu merâmın⁴¹³ itmâmı ihsân ü in‘âmla hâsıl u müyesserdir. Yegirmi dokuz yıldan beru kahr u ğazabdan ğayrı nesne müşâhede olunmayub tarafeynden sulh u salâh emri müekked ü mümehhed olalı altı yıldır ki, re‘âyâ vü berâyâ refâhiyyet-i hâl ve ferâğ-ı bâl ile du‘â-yı hayra iştiğâlde olub Şâh-ı âlî-câh hazretlerinin dört def‘a tuhaf u hedâyâyla ilçileri varub bir def‘a hil‘at-ı fâhir ü sa‘âdet-şe‘âir ile mübtehic ü müftehir kalmadılar. Şöyle ki; pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri takrîb-i rusûl ü resâil için şükûh u satvetle deryâyı ubûr ideler. Tâife-i Diyâr-ı Acem‘e dehşet ü haşyet müstevlî olub herkes hıfz-ı hayât ve ırz u nâmûs sevâsına düşüb sâlifü‘z-zikr mahbûsları teslîm ü edâyâ mecâl-i iştiğâl emr-i muhâl olub kemâl-i eşkâl hâsıl [99b] olur. Bu husûs tevcîh-i vecîh ve hüsn-i ta‘bîr ile arz u takrîr oluna deyu şerh u beyân olunmuş, eyle olsa havâtır-ı neyyireye rûşen ü hüveydâdır ki, merkûm mahbûs-ı me‘yûs-ı vahşet-me‘nûs bu diyâr-ı celîlü‘l-i‘tibârda iken sa‘âdetlü pâdişâhımız “e‘azzallâhu ensârahû”⁴¹⁴ hazretlerinin esnâf-ı inâyet-i bî-şumârlarına mukârenetle envâ-‘ı metâlib ü menâzil is‘âf olunub nice def‘a dâire-i edebden hurûcî afv ü mahva mazhar düşüb bihâr-ı ni‘mete müstağrak iken ni‘am-ı nâ-mütenâhiyenin şükürün bilmeyüb ehemmi vâcibâtından olan hurmet-i hukûkî hetk itmegin ukûbet-i ukûk ta‘kîb eyleyüb ni‘meti nıkmete nüzheti nikbete mübeddel olub cibilletinde olan bağy ü inâda yanında olan ehl-i fesâdın idlâl ü iğvâsı munzam olmağla isyân-ı vâlid ki - ekber-i kebâirdendir - irtikâb itmegin kendünün ve ana hem-râh olan eşkıyânın itdükleri husrân yollarına gelüb⁴¹⁵ cânib-i Hakk‘dan cezâların bulmuşlardır. Bir mu‘ânid ki baht-ı nâ-müsâ‘id sâhibi ola, ana züll ü nikbet müte‘âkîb ü mütezâyid olmak mukarrer olub ahâlî-yi İslâm‘da mezkûre fevz ü felâh ve necât ü necâh ihtimâlin virür. Kimesne yokdur anın gibi nikbet ü beliyet müstevlî olandan menfa‘at ü menkabet [100a] mercû vü me‘mûl degil idüğü ashâb-ı

⁴¹³ merâmın M : evâmirin F, II. s. 62.

⁴¹⁴ Bkz. dipnot 154.

⁴¹⁵ husrân yollarına gelüb M : isyân-ı vâlid ki - ekber-i kebâirdendir - itdükleri husrân yollarına gelüb F, II. s. 62.

ukûla zâhir ü bâhirdir. Zillet ü mazarratı mu‘în ü hem-nişîn olanlara sirâyet etmekden tehâşî vü ihtirâz mühimm fehm olunur. Bundan esbak ol câniblerden vârid olan sahâif ü resâilin birinde bu âsitâne-i sa‘âdetden varan ilçilere mezkûrların teslîm olunması bâbında yemîn-i sebkat itdügi işâret ü iş‘âr olunmuş olsa te’hîr ü tesvîf iktizâ idecek tarîka sülûk olunmayub yemînlerine hıns ü keffâret müterettib olmayacak tavr ü üslûb ri‘âyet olunurdu. Lâkin ekser-i mektûbât-ı meknûnât tarîk-ı sulh u salâh meslûk ü mer‘î olmağı müştemil şöyle ki, mu‘teddün bih ilçilerinle teslîmde tehallûf ü tevakkuf olunmaz deyu i‘lân ü i‘lâm olunub zamân-ı emn ü emândan beru cânibden ahd ü peymâna muğâyir vaz‘ sudûr etmeyüb Şâh-ı âlî-câh u izzet-dest-gâh hazretlerinin bu âsitâne-i sa‘âdet-âşiyâna hulûs-ı niyyet ve safâ-i akîdet ile ğâyet-i mahabbet ve hüsn-i meveddetlerine pâdişâhımız “*ebedallâhu Te‘âlâ devletehû*”⁴¹⁶ hazretlerinin vüfûr-ı i‘tikâd ve kemâl-i i‘timâdı olmağın nâme-i şerîf-i pâdişâhî ve teşrîf-i münîf-i şehin-şâhî ile mukarrebân-ı hazret ve âkifân-ı bârgâh-ı rıf‘atdan makûl-i aliyye ve mu‘teddün bih ilçiler irsâl buyurmuşlardı. **[100b]** Havâkîn-i fihâm ve selâtîn-i âlî-makâmdan bir ferde bu der-gâh-ı âlîden ilçi gönderilmek vâki‘ olmamışdır. Bu bâbda olan hıdmet sağır ü hakîr add⁴¹⁷ olunmak îmâ olunmuş. Erbâb-ı sıdk u safâ miyânında olan cüz‘î hıdmet küllî add olunmak ahlâk-ı eslâf ve evsâf-ı eşrâfdan idügi ezhân-ı uli’l-iz‘âna mahfî vü mestûr degilken bunun gibi kesîr ü kebîr hıdmet sağır ü hakîr ma‘dûd olmak ihtimâl-i aklî degildir. Lâkin kable itmâmî’l-hıdme takdîm-i ücret ve şâibe-i denâetden şâhân-ı sa‘âdet-nişânın ulüvv-i şânları müberrâ vü masûn olmağın mükâfât-ı mekremet-ğâyâtları hengâm-ı itmâm-ı hıdmete te’hîr olunmuşdı. Şöyle ki, yümn-i himmet-i müsâ‘idligi ile matlûb-ı merâm-ı pâdişâh-ı İslâm-ı nusret-peyâm hazretlerinin emr-i celîlü’l-kadrleri müsted‘âsınca itmâm ve encâma irişe. Mültemesât ü mübteğâları ahsen-i vücûh ve ekmel-i turuk üzre müyesser olduğuna aslâ reyb ü iştibâh yokdur. Muntazamü’l-umûr hıdmetlerinden bu bâbda vüfûr-ı sa‘y-i meşkûr zuhûr u sudûr etmek bâ‘is-i inşirâh-ı sudûr ve râfî‘-i terah u fütûr gevşeklik idügi mahfî vü mestûr degildir. Bâkî eyyâm zindegânî nişân dâ‘imî bâd bi’n-nûn ve’s-sâd.⁴¹⁸

[103a]

⁴¹⁶ Arapça “Allah devletini ebedi kılsın” mealinde dua.

⁴¹⁷ add M : hadd F, II. s. 63.

⁴¹⁸ Metinde 101 ve 102. Varaklar boştur, ama varak numaraları yazılıdır.

Sultân Süleymân Hân cânibinden Şâh Tahmâsb'a def'a-i râbi'ada Mustafâ Çavuş ve Hasan Çavuş ve ilçi âdemlerinden Enes Kuli ve Hâce Bayrâm ile gönderilen nâme-i şerîf sûretidir⁴¹⁹

Âlî-cenâb, rıf'at-menâb, devlet-iyâb, izzet-kıbâb, Dârâ-baht, Kısra-taht, Sikender-fitrat, Utârid-fitnat, Husrev-şevket, nâhid-sohbet, Cemşid-câh, Hürşid-külâh, Ferîdün-firâset, Keykâvus-kiyâset, neyyir-i evc-i burc-ı ikbâl, dürrütü't-tâc-ı izz ü iclâl, maşrik-ı envâr-ı übbehet, matla'-ı âsâr-ı menkabet, hâvî-yi mekârim-i mefâhir, râvî-yi mehâsin-i me'âsir, ğurre-i cebîn-i devlet, gevher-nigîn-i sa'âdet, mihr-i sipihr-i azamet ü şehriyârî ve sipihr-i mihr-i nasfet ü tâc-dârî, haşmet-penâh, izzet-dest-gâh Tahmâsb Şâh "*zâ'afallâhu te'âlâ me'âlîme kadrihî ve rıf'atihî ve raf'e'a a'lâme izzihî ve şevketihî*"⁴²⁰ bedâyi'-i revâyi'-i tahiyyât-ı şemsiyyetü'l-leme'ât ve sanâyi'-i zerâyi'-i teslîmât-ı miskiyyetü'n-nesemât ile ki sâhet-i kulûb-i ahibbâ, sahn-ı beheşt-âsâ anınla münevver ve meşâmm-ı sükkân-ı erâik-i ulyâ ravh-ı reyhân-ı bâğ-ı cinân gibi andan mu'attar u mu'anber ola. Sanâyi'-i⁴²¹ elvâh-ı mahabbet muhallâ vü müzeyyen ve sahâif-i şerâif-i meveddet mevki' u mu'anven kılınub [103b] zamîr-i münîr-âyîne nazar ve hâtır-ı hatîr-i Hürşid-te'sîre ki, aks-i hakâik-i eşyâ anda sûret-pezîr ve dakâik-i umûr-ı tedbîre müşîr ve sefîrdir⁴²², inhâ vü inbâ olunur ki, tecdîd-i⁴²³ ma'ânî-yi vedâd ve teşdîd-i mebânî-yi ittihâd ve ikâmet-i levâzım-ı ihlâs ve idâmet-i merâsim-i ihtisâs içün irsâl olunan kitâb-ı müstetâb-ı anberîn-nikâb vâsita-i râbita-i ülfet ve vesîle-i silsile-i hullet, emâret-meâb, devlet-intisâb, kudretü'l-ümerâ' ve'l-a'yân Hızır Sultân "*zîde kadruhû*"⁴²⁴ ile ki, âsâr-ı mecd ü vakâr sîmâsında lâmi' ve pertev-i sıdk-ı ef'âl ve hüsn-i etvâr-ı ahvâlinden sâtı'dır. İfâdet-i âdâb-ı vifâdet ve isâbet-i kavâ'id-i risâlet idüb es'ad-ı sa'ât ve eyemen-i ezmân ve eşref-i evkât ve

⁴¹⁹ Sultân Süleymân Hân cânibinden Şâh Tahmâsb'a def'a-i râbi'ada Mustafâ Çavuş ve Hasan Çavuş ve ilçi âdemlerinden Enes Kuli ve Hâce Bayrâm ile gönderilen nâme-i şerîf sûretidir M : Sultân Süleymân Hân Ğâzî der-gâhından Şâh Tahmasb'a def'a-i râbi'ada irsâl olunan nâmedir F, II. s. 28.

⁴²⁰ Arapça "Allah değerinin ve üstünlüğünün izlerinin artırsın ve izzet ve şevketinin bayraklarını yükseltsin" mealinde dua.

⁴²¹ Sanâyi'-i elvâh-ı mahabbet M : safâiyih-i elvâh-ı mahabbet F, II. s. 28.

⁴²² ve dakâik-i umûr-ı tedbîre müşîr ve sefîrdir M : ve dakâik-i umûra müdebbir ve müşîrdir F, II. s. 28.

⁴²³ Metinde (cim) noktasız yazılmış.

⁴²⁴ Bkz. dipnot 214.

ahsen-i ahyânda fahr-i kabûle mevsûl oldı⁴²⁵. Hakkâ ki, şa‘şa‘a-i Hürşîd-i rahşân ve mihr-i tâbân gibi sûtûr-ı lâihü’n-nûr ve ziyâ-i envâr-ı evsâf-ı eşrâf-ı eslâfdan muktebes her satrı nice beyt-i ma‘mûr ol Şâh-nâme-i nâmî ve mülâtafe-i kirâmînin nazm-ı bedî‘ü’l-intizâmı nûkhet-i ravza-i Firdevsî ve hâlet-i âlem-i insi muhtevî fi’l-hakîka ibârâtında envâ‘-ı mecâz ü isti‘ârât ve kelimâtında esnâf-ı nigâr ü kinâyât muntavîdir. [104a] Der-hurûf-ı sûtûrî numûne-i sufûf-ı hûr ve sahfe-i zîbâ-yı kâfûrî sîmâsı nişâne-i safha-i melsâ-i sâire-i beyzâdır ..... tâ nihâyet-i havâtîmi mânend-i zülâl-i selsâl-i sâfî vâki‘ olub debîr-i Utârid-nazîr, gencîne-i zamîrden silk-i takrîrde nazm u tahrîr itdügi vech-i teşbîh ve hüsn-i tevcîh üzre olan mazmûn-ı belâgat-nümûnı meknûn, dürer-i meşhûmı meşmûl-ı ulûm-ı aliyye-i âlem-ârâ ve melhûz-ı enzâr-ı seniyye-i sevâb-nümâ oldukda matâvî edâ-i rengîn letâfet-karîninde mefhûm oldı ki, kavâ‘id-i ahd ü visâk müekked ve ma‘âkîd-ı sıdk u vifâk müşeyyed olub mesâlih-i dîn ü devlet ve mühimmât-ı mülk ü milletde dâimâ rızâ-yı hayr-intimâmıza ittibâ‘ ve vakâyi‘-i umûrda bu taraftan sudûr bulan ahbâr-ı mahabbet-âsârı sem‘-i cânla istimâ‘ idüb esâs-ı muvâfakat tekâdüm-i eyyâmla müstahkem ve menzile-i sadâkatde ilâ yevmi’l-kıyâm râsih-kadem olmak kalb-i ihlâs-defîn ve dil-i mahabbet-mekîninizde merkûz u musammim kılınmış olan vâki‘â kadîmden âdet-i bâ-sa‘âdet-i esâfîn-i selâtîn ve şîme-i kerîme-i havâkîn-i adâlet-âyîn bu minvâl üzre cârîdir ki, hıfz-ı uhûd u vesâik ve zabt-ı şerâit-i mahabbet ve ravâbıt-ı alâikde sa‘y ü ikdâm ve hüsn-i ihtimâm [104b] oluna ki, “*yâ eyyühellezîne âmenû evfû bi’l-‘ukûd*”⁴²⁶ mazmûn-ı mevfürû’s-su‘ûdî üzre lâzîme-i ehl-i îmân ve sebebi-âlemyân olmuştur ve derc-i fehvâ-yı nâme-i meveddet-efzâda arz-ı mültemisât kılınub b‘az-ı mühimmât ki beyân olunmuş mahz-ı merâhim-i utûfet ve hüsn-i re‘fet ü mahabbetden mevki‘-i kabûle hulûl idüb evlâd-ı ecdâd-ı izzet-nihâd-ı âlî-nijâdınız için umûr-ı azm-ı hazma i‘tiyâd ü tahsîl-i mesûbât ğazve vü cihâd itmege sâye-i bülend-pâye-i saltanatımda olan vilâyetde emâret ü eyâlet buyurıla ki, sefer-i zafer-rehbere rikâb-ı hümâyûn-ı izzet-makrûnum ve yâhûd asker-i nusret-eserim müteveccih oldukça âdemlerin göndermekle “*vellezîne câhedû fi-nâ*

⁴²⁵ ve pertev-i sıdk-ı ef‘âl ve hüsn-i etvâr-ı ahvâlinden sâtı‘dır. İfâdet-i âdâb ve vifâdet ve isâbet-i kavâ‘id-i risâlet idüb es‘ad-ı sa‘âdet ve eymen-i ezmân ve eşref-i evkât ve ahsen-i ahyânda fahr-i kabûle mevsûl oldı M : ve pertev-i hüsn-i akvâl ve sıdk-ı etvâr-ı ahvâlinden sâtı‘dır. İfâdet-i âdâb-ı vesâtat ve icâbet-i merâsim-i risâlet idüb es‘ad-ı ezmân ve ahsen-i ahyânda mahall-i kabûle mevsûl oldı F, II. s. 29.

⁴²⁶ Maide Suresi 1. ayet, “ey inananlar akitlere uyun”.

*lenehdiyennehüm sübülenâ*⁴²⁷ âyet-i vâfiyetü'l-inân muktezâsınca hâiz-i atiyye-i seniyye-i hidâyet olalar dinilmiş idi. Ma'lûmdur ki, ol semte garîb olan emâkinden bu taraflara evkât-ı seferde gelinmek ba'd mesâfe eclinden ğâyetde müşkil ve asker ü edevât ve at ü âlât bu hâlâta mütehammil olmaz. Ammâ matmah-ı nazar-ı dakîk-i Benî Âdem-i âyîn-i dîn-i mübîn üzre mücâhede tuğât-ı müşrikîn olıcak. Bu hâlet ser-hadd vilâyeti Rûm-ili'nde mutasavverdir. Şöyle ki, ahibbâ-i merâsim-i mahabbet ü velâ ve îkâ-i levâzım-ı ahd ü **[105a]** vefâ olunub Bâyezîd'i ve oğullarını teslim ü irsâl buyurub maslahat ber-taraf ola, murâd-ı şerîf ise ferzend-i ercümend-i sa'âdet-mendlerinden biri bu cânibe gönderile ki atalık ve oğulluk hakkın kemâl-i mertebe ri'âyet idüb "*in şâ Allahu'r-Rahmân*" ayn inâyet ü şefkat-i şâhâne ve yümn-i himmet-i bî-hemtâ-yı pâdişâhâne ile mahfûz kılınub zirve-i ulyâ-yı makâsıd u merâma vâsıl ve urve-i vüskâ-yı metâlib ü mehâmm hâsıl olub sebeb-i hulûd-ı esbâb-ı mahabbet ve bâ'is-i ..... zavâbıt-ı ülfet ü meveddet olub hâtır-ı âtırâ hutûr idenden ziyâde inâyetler ve ri'âyetler müşâhede oluna. Ve sâniyen meşâhid-i eimme-i izâm "*aleyhim rıdvânullâhi'l-Meliki'l-Allâm*"da irsâl-i nezr ü sadakât olundukda vücûh-ı hayrât ü müberrâta masrûf olmağışün iki nefer âdeminüz gönderdik, tevakku' olunmuş. Lâ cerem Bağdâd'da olan Meşhedîn-i Mübârekîn'de iki nefer kâr-güzâr âdeminüz ikâmet etmege izn ü icâzet virildi ki, vâki' olan hıdmetde kemâl-i emânet ve nihâyet-i sıyânet üzre olalar. Ve kitâb-ı mahabbet-intisâbınuzdan bunun gibi hıdmet azmi mürûr-ı dühûr u a'vâm ve ubûr-ı şühûr-ı eyyâmıla vâki' olmak ba'iddir. Eger huddâm-ı vâlâ-makâmın birinden sudûr etse müceb-i fazl ü ihsân **[105b]** nâ-mahsûr olurdu deyu bu mühimmin mukâbelesinde inâyât-ı mümteni'i'n-nihâyât ve en'âmât-ı bî-ğâyât terakkub olundığı beyân olunmuş. İmdi ilm-i şerîfinüze hafî olmaya ki asl maslahatın husûli ve bu mühimmin itmâma vusûli muntazır-ı erbâb-ı intizâr ve murtekıb-i havâtır-ı feyz-i şe'âirden hazret-i Hudâ *cell ü alâ* güvâh ü dânâdır ki, hıdmet-i ğâyete ve maslahat-ı nihâyete irişüb bu tarafa irsâlde hüsn-i akvâlinüz, sıdk-ı ahvâliniz zâhir oldukda âsâr-ı ihsân-ı bî-girân ve kerem-i deryâ-feyzân şol vechle cûşân ve bî-pâyân ola ki tamâm-ı mübteğâ-yı rızâ-yı hâtır ve muktezâ-yı tab'-ı mekremet-me'âsir üzre vâki' olub elsine-i âlemyânda mezkûr ve tavâif-i halk-ı cihân içre tâ ebed meşkûr ola. Fe emmâ, nâmenüzde Zü'l-kadrlü

⁴²⁷ Ankebut Suresi 69. ayet "bizim yolumuzda cihad edenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz".

begler begisi Alî Paşa'yla Hasan Ağa gönderilmesi iltimâs olunub sa'y ü emekleri sebkat itdüği sebebden itmâm-kârânların elinden zuhûr itmesi iş'âr olunmuş erbâb-ı elbâba mahall-i isti'câb oldu ki bu taraftan irsâl itdigümüz âdemlere teslim olunmağa sevkend ü kâsem-i müekked ü muhkem olduğu takdîrce anlar gönder?⁴²⁸ half-i sahîha hulf-i sarîh olmak muhakkaktır ve kitâb-ı fesâhat-intisâbda umde-i **[106a]** kelâm ve zübde-i merâm izhâr-ı ihlâs ü müvâlât ve eş'âr-ı sıdk u musâfât olub mahzâ ibtiğâ-i rızâ-yı hayr iktizâ-yı merkûz-ı re'y-i savâb-nümâ idigü inhâ vü inbâ olunmuş, pes muvâfik-ı sevâbık-ı uhûd ve mutâbık-ı mevâsîk-ı ukûd bu maslahatın itmâm ü ikmâlinde ve tarîk-ı teslîm ü irsâlinde netîce efkârınız ne vechle olduğun izhârı için ilçi-yi müşârun ileyh meşakkat-i ba'de esfâr ve zahmet-i geşt-i diyârdan bir zamân âsûde vü râhat olmağičün ikâmet itdirilüb âdemlerinden Enes Kulı ve Bayram Hâce "zîde kadruhümâ"⁴²⁹ ile der-gâh-ı izzet-dest-gâhımız huddâmından Çavuş Mustafâ ve Çavuş Hâcî Hasan "zîde mecdühümâ"⁴³⁰ koşulub ol savb-ı sa'âdet-intimâyâ gönderildi. İnde'l-vusûl kemâl-i hubb-i vâfi ve kalb-i sâfiden incâh-ı mehâmm ve itmâm-ı merâm-ârâ-yı savâb-nümâda irtisâm bulan vechi i'lâm için alâ sebîli'l-isti'câl irsâl olunmak me'mûldür ki, sebep-i tezâ'uf-i vedâd ve mûcib-i terâdüf-i esbâb-ı ittihâd olan bu husûsda tesvîf ü ihmâl bâ'is-i tefrîka-i ahvâl ü ihtilâl-meâl melhûz olub âmme-i re'âyâ ve kâffe-i berâyânın ârâmiş ü emânı ve refâhiyyet ü itmi'nânına sûretde zuhûr iderse ol vech üzre **[106b]** sa'y-i mevfûr kılınub muktezâ-yı ahd ü emânet ve mübteğâ-yı sıdk u diyânet kemâ yenbeğî mer'î ola ki tâ rûz-i kıyâmet erkân-ı sulh ü mu'âhedet ve bünyân-ı hüsn-i muvâfakat müstahkem ü müşeyyed ü muhalled ola. Hemîşe esbâb-ı devlet ü ikbâl ber-kemâl ve sa'âdet ü iclâl bi-avn-i İzid-i Mûte'âl mütezâyid ve lâ yezâl bâd.⁴³¹

[108a]

Sultân Süleymân cânibinden Şâh Tahmâsb'a def'a-i hâmisede gönderilen nâme sûretidir

Tâ bârikâ-i sâbika-i inâyet-i hazret-i Rabb-i izzet *tebâreke sübhânen kadîrâ ve te'âlâ ammâ yekûlûne ulüvven kebîra* mânend-i subh-ı sâdık-ı metâli'-i sudûr-ı pür-nûr,

⁴²⁸ anlar gönder? M : gönderilmeyecek F, II. s 30.

⁴²⁹ Arapça "değerleri artsın" mealinde dua.

⁴³⁰ Arapça "yücelikleri artsın" mealinde dua.

⁴³¹ Metinde 107. varak boş, ama sayfa numarası yazılıdır.

sâlikân-ı menâhic-i hakâikda müteellif ü rahşân ve âf-tâb-ı maşrık-ı ikbâl-i ufk-ı izz ü celâl ve evc-i rıf'at ü kemâlden fezâ-yı serây-ı cihân ve sâhet-i füşat-hâl-i âlemyâna şârık u dirâhşân ola, kevkeb-i baht-ı hümâyûn-ı sa'd-makrûn, hazret-i felek-rıf'at, Keyvân-menzilet, gerdûn-übbehet, encüm-übbehet, neyyir-i evc-i ser-bülendî, bedr-i âlî-kadr-i menzil-i ercümendî, Bercîs-i burc-ı şeref-i der-sa'âdet, sade-i ğurre-i ser-nâme-i şâhî, turra-i cebhe-i izzet-penâhî, Ferîdûn-fer, hümâyûn-eser, Husrev-eyvân, Sikender-mekân, ârâyende-i serîr-i server-i zîbende-i taht-ı Dâverî, mâh-ı âsumân-ı celâlet, Hürşîd-matla'-ı eyâlet, vâlâ-vilâyet, Dârâ-dirâyet, Keykâvûs-kiyâset, hüşenk-firâset, hâvî-yi mefâhir-i Keyhusrevânî, râvî-yi meâsir-i Cemşîd-nişânî, müessis-i umûr-ı memleket-dârî, mühendis-i rûsûm-ı nasfet-şi'ârî, firûz-baht ve Kisrâ-taht, mekremet-kıbâb, siyâdet-intisâb, devlet-âyâb, âlî-cenâb, me'âlî-nisâb, adâlet-âyîn, sipihr-temkîn, mihr-i sipihr-i azamet, sipihr-i mihr-i haşmet, **[108b]** şâh-ı sa'âdet-nihâd, şehriyâr-ı mînû-çehr-i nijâd, mesned-ârâ-yı cây-gâh-ı kâmrânî, müstenid-i çâr-bâliş-i cihân-bânî, Erdeşîr-savlet, Keykubâd-şevket, mahmedet-disâr, devlet-medâr, el-fâiz-i bi'l-kadhi'l-mu'allâ min kıldâhi'l-mecd ve'l-alâ ve'l-hâiz-i bi-vücûhi'd-devleti'l-uzmâ ve'l-kadri'l ..... saltanat-menkabet, hilâfet-mertebet, âlî-câh-ı Cem-külâh, hıdîv-i sa'âdet-dest-gâh, *“lâ zâlet şümûsu ma'âlîhi ve kadrihî an metâli-'i'l-izzî ve's-sa'âdeti tâli'aten ve mâ berihat bi-devri izzihî ve mecdihî fî menâzili'ş-şark ve's-siyâdeti lâmi'aten”*⁴³² beytü'ş-şeref-i haşmet ve şehriyârî, evc-i burc-i şevket ü tâc-dârîden bi-tevfikillâhi Rabbi'l-meğârib ve'l-meşârik, sâtı' u bârik ola, da'avât-ı sâlihât-ı icâbet-karîn ki muhbir-i mazmûn-ı menâşîr-i tebâşîr-i subh-ı sa'âdet ve tahiyât-ı sâdikât-ı isâbet-rehîn ki, mukarrer işârât-ı beşârât-ı yümn-i mahabbet olub hayta-i müdrikât-ı erbâb-ı fehm ü idrâkden efzûn ve dâire-i ihsâdan harekât-ı eflâk gibi bîrûn ola, zebân-ı kalem ve kalem-i zebân takrîrinde kâsır ve fezleke-i câmi'ü'l-hisâbı zabtında hussâb-ı nükte-yâb âciz ü hâsirdir. Nihâyet hubb ü vedâda mebnî ve ğâyet-i râbıta-i ittihâddan münbî olub mühîb-i fezâ-yı sıdk-intimâsından nesâim-i hullet-i ebed-peyvend mütenessim **[109a]** ve zülâl-i selsâl-i vefâ-yı revân-bahşânîden riyâz-ı hûş-havâ-yı dostî ve ülfet-i ser-sebz ve mütebessim ola. Şuhûd-ı uhûd-ı vefâyla sâbit ü müekked ve unvân-ı harîta-i senâda şerîta-i safâ üzre mümehhed ü mücedded kılınub üslûb-ı merğûb tebcîl ve tenvîr ile savb-ı cenâb-ı

⁴³² Arapça, “yüceliğinin ve kadrinin güneşleri izzet ve saadet tanyerinde doğarak, ululuğunun ve izzetinin devri gündeğümü ve seyyidlik menzillerinde yaşasın” mealinde dua.

sâmî ve meclis-i kirâmîye ki, merkez-i dâire-i izz-i câvidânî ve matrah-ı eşi‘a-i kadr ü kâmrânîdir. Teblîğ ü tevcîh olunub inhâ-i zamîr-i Hürşîd-te’sîr ve inbâ-i hâtır-ı hatîr-i hakâik-ı sefir oldır ki, bir sâ‘at-i sa‘âdet-eser ve bir vakt-i meymenet-rehberde hüdhüd-i kitâb-ı hümâ, pervâz-ı binâ-i Sebâ-i yakîn ile vâsıl ve hamâme-i nâmeden kumrî-yi makrî-yi nağme-sâz gibi sımâh-ı revâna ve mesâmi‘-i mecâmi‘-i erbâb-ı irfâna elhân-ı rengîn hâsıl oldı. Meydân-ı belâgatde sâfinât-ı ciyâd ibâret ki, zeyn-i isti‘âret ve hılye-i kinâyet ile tezyîn kılınub kelimât-ı hisân-ı Hassân ile mızımâr-ı fesâhatde mutlaku’l-inân istibâk u cevelân itmişdir. Ma‘rûz-ı enzâr-ı uli’l-ebâr ve meşhûd-ı uyûn-ı tedebbür ü i‘tibâr vâki‘ olub ya‘nî ferâid-i lâli-ma‘ânî ki, silk-i simt-ı elfâz-ı âbdârda intizâm virilmişdir. Sem‘-i kabûle vusûl bulub sübha-vâr enâmîl-i teemmül ile taklîb ve şumâr olundukda zübde-i kelâm-ı hayr-encâm bu vechle infihâm buldı ki, [109b] muktezâ-yı hulûs-ı mahabbet ve mübteğâ-yı husûs-ı meveddet üzre lâyük-ı zimmet-i himmet-i aliyye ve mutâbık-ı mekârim-i hasâil-i marziyye olan îfâ-i uhûd ve edâ-i merâsim-i müsted‘â-yı re‘y-i rezîn ve fikr-i güzîn ve bâ‘is-i refâhiyyet ve itmi’nân-ı kâffe-i müslimîn ve sebeb-i rızâ-yı sa‘âdet-efzâ-yı hazret-i Rabbü’l-‘âlemîndir, matmah-ı nazar-ı dakâik-bîn-i isâbet-karîn olmuşdur. Vâkı‘a ol cenâb-ı mekremet-nisâb ve mahmedet-iyâ b ile mâ-beynde olan akd-i ekîdü’l-erkân-ı vedâd ve ahd-i şedîdü’l-bünyân-ı hüsn-i ittihâddan me’mûl budur ki, mu‘addil-i leyl ü nehâr gibi mîzân-ı dehr-i devvârda hemîşe levâzım-ı hullet ü musâfât sâbit ü üstüvâr olub ve mihver-i dâire-i hatt-ı istivâ mânendi ma‘âkîd-ı ülfet ü vefâ ekmel-i nizâm ve tevâfuk-ı tâmm üzre dâim-i istikrâr bulub meveddet-i kavâ‘idi ve müvâlât-ı ma‘âhidi ol vechle teşyîd ü te’kîd oluna ki, sevânih-i envârı ve levâyh-ı âsârı ruhsâr-ı dâr u diyârda safahât-ı rûzgârda ilâ yevmi’l-karâr Hürşîd-i tâb-dâr gibi rûşen ü âşikâr ola. Zîrâ kabâ-i bekâ-yı mülk ü millet tırâz-ı ittisâk, esbâb-ı nasfet ve sıdk-ı taviyyet ile mutarrez ü muhallâ ve devâm-ı eyyâm-ı dîn ü devlet hüsn-i niyyet-i hayr-emniyyet ile müyesser ü müveffâ olur ve derc-i dürer-i meknûn nâme-i fesâhat-ı meşhûnda iş‘âr olunmuş ki, münhiyân-ı ahbâr ve muhbirân-ı mahabbet-i meserret-îsâr olan [110a] ilçiyân-ı nâm-dâr ile devlet-disâr, izzet-şi‘âr, ferzend-i erşed, es‘ad-ı emced oğlum Selîm “*tâle bekâhu bi-fazlillâhi’l-Meliki’l-Kerîm*”⁴³³ tarafından mu‘temed âdemler gönderilmiş olaydı Bâyezîd ve evlâdı anlara

⁴³³ Arapça “Melik ve Kerim (Allah’ın) fazlıyla kalıcılığı uzun olsun” mealinde dua.

teslîm olunurdu. Hemân intizâr yarar ve kâr-güzâr kimesneleri gelmesinedir, irsâline mübâderet oluna ki, teslîm olunub bâ'is-i tekküd-i ihlâs ve tezâid-i ihtisâs ola dinilmiş. Binâen alâ hâzâ, ol zât-ı melek-simât ve hamîde-sıfâtın “*belleğahullâhu ilâ a'la'd-derecât*”⁴³⁴ kavâ'id-i sıdk-niyet ve safâ-i mahabbetleri üzre bu mühimmin tahsîli ve bu husûsun tekmîli içün hâlâ Van begler begisi olan emîrû'l-ümerâi'l-kirâm kebîrû'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadr ve'l-ihtirâm sâhibü'l-izz ve'l-ihtişâm Husrev Paşa “*dâme ikbâlehû ve neceha âmâlehû*”⁴³⁵ sa'âdet-nihâd ve necâbet-nijâd mûmâ ileyh oğlum tarafından çavuş başı Alî Ağa ve müteferrikalardan Fîrûz ol cenâb-ı felek-iktidâr ve refî'u'l-mikdâr savbına zuhrü'l-a'yân, fahrü'l-akrân yasavul başı Velî Bey'in “*zîde mecduhû*”⁴³⁶ ile ber-vech-i isti'câl revâne vü irsâl olundılar. İnde husûl-i şerefi'l-vusûl me'mûldür ki, Bâyezîd ile cümle evlâdını anlara teslîm idüb göndermekde muktezâ-yı himem-i vâlâ-şiyem [110b] sudûr u zuhûr ide ki, tâ inkirâz-ı ezmân müstevcib-i utûfet ü meveddet-i bî-pâyân ve müsteclib-i esbâb-ı hullet-i ebed-iktirân olub her-dem merâfik-ı yegâneğî vü dostî, murâfik ve sâ'id-i yümn ü sa'âdet müsâ'id ü muvâfik olmak muhakkaktır. Ve mazmûn-ı meymûn-ı kitâb-ı anberîn-nikâb ve belâğat-nisâbda ba'z-ı mültemisât ki ricâ vü temennâ olunmuşdur. Mesmû'-ı sem'-i kabûl olub mahazz-ı husûle mevsûl olmuşdur. Evvelâ Taybe-i Tayyibe-i Medîne-i Mukaddese-i Nebeviyye ki, muhît-i füyûz-ı vahy-i Rabbânî ve mahatt-ı kevâkib-i mevâhib-i Sübhânî olub matla'-ı nûr-i lâmi'ü'z-zuhûr-ı cemâl-i Muhammedî ve menba'-ı cûybâr-ı Kevser-âsâr-ı nevâl-i kemâl-i Ahmedî “*alâ sâkinihâ efdalü's-salavât ve't-tahiyye mâ te'âkabeti'l-ğadâti ve'l-aşiyye*” civâr-ı izzet-medârında olan bıka'-ı felek-irtifâ'dan nişâne-i sâhet-i âlem-i melekût ve ârâm-gâh-ı muharremân, esrâr-ı halvet-serây-ı ceberrût, numûne-i ravzât-ı cennât-berîn, bakî'-i refî'-i sidre-âyînde olan meşâhid-i eimme-i izâm ve merâkîd-ı ecille-i kirâmın ba'zına ki, her biri rehberân-ı mesâlik-i dîn ve serverân-ı memâlik-i yakîn dürür “*ridvânullâhi aleyhim ecma'in*” merkûz-ı hâtır-ı âtır ve meknûz-ı zamîr-i Hürşîd-me'âsir vâki' olan nüzûr u sadakât ve salât-ı müberrâtı îsâl ü edâ içün âdem gönderilmek istid'â olunmuş. İmdi, ol zât-ı sûtûde-sıfât [111a] ve mekremet-simâtın re'y-i şerîf-i âlem-ârâ ve tab'-ı münîf-i hakâik-nümâlarına zâhir ü hüveydâ ola ki,

⁴³⁴ Arapça “Allah onu en üstün derecelere eriştirsin” mealinde dua.

⁴³⁵ Arapça “ikbalı daim olsun ve emellerine ulaşsın” mealinde dua.

⁴³⁶ Bkz. dipnot 192.

mâ-beynde olan hüsn-i taviyyet ve mahz-ı mahabbet muktezâsı üzre tamâm-ı mehâmm ve incâh-ı merâmda mesâ'î-yi cemîle ve yümn-i ikdâm zuhûr idüb müşârun ileyh Husrev Paşa'yla devlet-akrân, sa'âdet-nişân oğlum Selîm cânibinden varan âdemîsine Bâyezîd ile dört nefer evlâdı teslîm olunub irsâl olundukda - ki netîce-i levâzım-ı musâdakât ve şerîta-i tarîka-i müvâlefetdir - maksûd-ı mev'ûd-ı alâ mâ hüve'l-me'mûl - şeref-i kabûle mevsûl kılınub min ba'd dahî üslûb-ı merğûb-ı ahd ü vefâ ve âdet-i meymenet-makrûn-ı sıdk u safâ mehâsin-i hasâil-i mülûk üzre mer'î vü meslûk oldukça vâki' olan cümle âmâl ü mültemisât ve makâsıd u murâdât sahîfe-i zamîr-i münîrde sûret-pezîr olduğundan yâda müyesser ü muhassal olmak musammem ü mukarrerdir. Sâniyâ ol cenâb-ı âlî "*lâ zâle mahfûfen bi'l-me'âlî*"nin⁴³⁷ ğurre-i nâsiye-i tâc-dârî, kurre-i bâsire-i şehriyârî evlâd-ı emcâdları hakkında sâbikan envâ'-ı nevâziş-i husrevâne ve esnâf-ı avâtıf-ı mülûkâne mercû vü me'mûl **[111b]** oldukda mebzûl ü makbûl olmuş iken hâlen vârid olan kitâb-ı miskîn-nikâbda henüz ol gülbin-i gülistân-ı câh u celâl ve envâr-ı hadâik-ı izz ü ikbâlin ğonca-i vücûdları gülşen-i şühûdda nev-şükufte oldukları iş'âr u inbâ olunmuş. Pes istinşâk-ı revâiyih-i inâyet-i amîme ve istişmâm-ı fevâiyih-i ri'âyet-i cesîme için eltâf-ı şâmileden teşrîfât-ı kâmile sudûrı melhûz-ı enzâr-ı isâbet-âsâr vâki' olmuşdur ve fehvâ-yı kelâm-ı dürer-nizâm-nâme-i meserret-ihitâmı ol cenâb-ı saltanat-menâbın mensûbât ü mute'allikâtından bu cânibe gelenleri ümerâ-i ser-hadd men' idüb ruhsat virmeyüb girü ol cânibe göndermeleri işâret olunmağın bu husûs için nigâh-bânân-ı ekâlîm-i ma'mûre olan ümerâ-yı izâm ve müstahfîzân-ı memâlik-i mahrûse olan küberâ-i kirâma tenbîh ü te'kîd olundu ki, ol cânibden icâzet olmadın gelenlerin tarîk-ı mürûrları beste vü kantara-i ubûrları şikeste olub aslâ bir ferdin ser-hadd-i vilâyete duhûlin tecvîz itmeyüb girü mu'âvedet itdireler ve ol Husrev-i Cemşîd-ı ikbâl ve hümâyûn-fâl kıbelinden mukaddemâ tecdîd-i kavâ'id-i mahabbet ve temhîd-i ma'âkîd-ı **[112a]** dostî vü meveddet için gönderilen mu'temedü'd-devleti's-seniyye, mü'teminü'l-hazreti'l-aliyye, mefharü'l-a'yân Ca'fer Sultâm "*dâme mecduhû*"⁴³⁸ mashûb-ı ecnâs-ı teşrîfât-ı fâhire ve envâ'-ı teberrükât-ı zâhire kılınub bî-te'hîr ü terâhî muvâfakat-ı tevfik-i meymenet ve mukârenet-i tevfir-i tevkîr ve hüsn-i icâzetle ol savb-ı savâb-meâba sarf-ı inân itmek muhakkaktır. Tâ ki, müşârun ileyh Husrev

⁴³⁷ Arapça "yüceliklerle çevrilmiş olarak yaşasın" mealinde dua.

⁴³⁸ Arapça "yüceliği daim olsun" mealinde dua.

Paşa ve oğlumun âdemîsi ile Bâyezîd ve cümle evlâdı irsâl kılınub ser-hadde vâsıl olduklarında tahmînen mütelâkî olalar ve menâzil ü merâhilde hıfz u hırâsetleri ve tertîb-i mühimmât ve maslahatları için huddâm-ı vâlâ-makâmdan âdemler koşulmuşdur. “*În şâ Allâhu’r-Rahmân*”, müsâ‘adet-i avn-i Yezdân ve hem-râhı ensâr u a‘vân sebebi ile ol cenâb-ı mekremet-menâb ve saltanat-meâbın meclis-i refî‘ ve mahfil-i münîflerine vâsıl olurlar. Bâkî derecât-ı âliyât-ı devlet-i hümâyûn ve şerefât-ı ğurufât-ı izzet-i rûz-efzûn, envâr-ı tavâli‘-i levâmi‘-i saltanat ü miknet ve âsâr-ı sevâtı‘-ı metâli‘-i sa‘âdet ü rıf‘at ile müzeyyen ü muhallâ ve rûşen ü mücellâ olub tezâ‘uf-ı atâyâ-yı ilâhî ve terâdüf-i âlâ-i nâ-mütenâhî evkât-ı [112b] huçeste sâ‘âtinize makrûn u mahsûs ve esâs-ı haşmet-i uzmâ ve esbâb-ı şevket ü i‘tilâ ile “*keennehû bünyânün marsûs*”⁴³⁹ bâd ebedü’l-bâd.⁴⁴⁰

[113b]

el-Cevâb

Tahiyyât-ı mekkiyyetü’l-fevhât, nesâim-i eshâr-ı sadâkat-âsâr ile teblîğ-i belîğ olundukdan sonra zamîr-i münîr-i Hürşîd-rütbe ki, münevvir-i âlem-i ittihâd ü mahabbet, dürer-i rûşen ü müberhendir ki, beyne’l-ahibbân bi-lâ irtiyâb sülûk-i mesâlik-i hulûs-ı niyyet ü sadâkat ve inhâc-ı menâhic-i safâ-i taviyyet ü istikâmet bâ‘is-i tezâyüd-i tarîka-i musâfât ve mûcib-i tezâ‘uf-ı kavâ‘id-i müvâlât olmak muhakkakdır. Lillâhi’l-hamd ve’l-minne, haslet-i şâh-ı Ferîdûn-bîniş ve Dârâ-dâniş ve şehinşâhî, Nûşîrevân ve Sikender-menişden hâlâ sudûr u zuhûr iden âsâr-ı sıdk-ı mevâ‘îd ü eymân ve envâr-ı tevâfuk-ı ahd ü peymân beyne’l-a‘yân nümâyân olduğı ya‘nî ol cânib-i cenâb-ı celâlet-meâba bu def‘a irsâl olunan mu‘temedûn aleyh huddâm-ı vâlâ-makâma emr-i mev‘ûd ve tarîk-ı ma‘hûd üzre teslîm olunduğı sebab-i iştihâr-ı mekârim-i ahlâk ve bâ‘is-i intişâr-ı mehâsin-i a‘râk olmuşdur. Vâkî‘â ol zât-ı fütüvvet-meâb ve mürüvvet-nisâb-ı gevher-gân-ı sıdk u safâ ve cevher-i lutf u sıdk-ı vefânın ittisâ‘-ı arsa-i kerem ve irtifâ‘-ı zirve-i himemlerinden me‘mûl ü mes’ûl olan bunun emsâli hasâil-i [114a] mahmûdetü’ş-şemâil idi ki, zâhir ü bâhir oldı. Hakkâ ki, bu kâr-ı sadâkat-şî‘âr ve hakîkat-iş‘âr enzâr-ı uli’l-ebşârda şeref-i kabûl ve izz ü

⁴³⁹ Arapça “o, kuvvetli binalar gibidir” mealindedir. Saff Suresi 4. ayette “keennehüm” (onlar) şeklinde geçer. Sehven yanlış yazılmış olabilir.

⁴⁴⁰ 113. Varakın (a) yüzü boş ama numarası yazılı.

irtizâyâ mevsûl kılınub merâyâ-yı mihr-i incilâ-yı kulûb-ı erbâb-ı elbâbda cemâl-i bâ-kemâl-i ittihâd ve yegânigî meşhûr olub fevka'l-hadd meşkûr u mahmûd vâki' olmuşdur. Hemîşe çâr-bâliş-i izz ü alâ ber kımme-i kubbe-i heftümîn hasren efrage ve mühimmât-ı kâr ve intizâm-ı ahvâl-i dâr u diyâr bâ-rây-ı savâb-fermâ-yı sâhte bād ebedü'l-âbâd bi hakkı'n-nûn ve's-sâd.⁴⁴¹

[115a]

Şehzâde Sultân Bâyezîd vâkı'asından sonra Şâh Tahmâsb'a in'âmâtla gönderilen nâmedir⁴⁴²

Tahiyyâtün mübâreketün seniyyetün ve esniye fevâyahâ zekiyye ve da'avâtün tele'le'e ve'l-lâlî ecellün mine'l-ukûdi'l-cevhere tahmilühâ'n-nesîmü bi-tayyibin arif yübelliğü bi'l-ğadâti ve bi'l-aşıyyeti her-çend ki, dîbâ-yı zîbâ-yı kelâm-ı fesâhat-edâ harîr-i hüsn-i tahrîr ve lutf-i ta'bîr ile testîr ü tasvîr oluna ve hıl'at-i ibâret-i hilye-i isti'âret ve hulle-i delâlet-i tîrâz-ı belâğat birle tavr-ı dil-pezîr üzre veşy ü tahbîr kılma ve temâim-i vişâh-ı ülfet, cevâhir-i zevâhir-i hullet ile müzeyyen ü muhallâ ve ser-rişte-i kalâid-i ferâid-i muvâneset, dürer-i ğurer-i musâdakatdan numûne-i akd-i Süreyyâ ola. Harîr-i nemîn-i erbâb-ı vedâd ve fass-ı nigîn-i fuâd-ı safâ-nihâd olan güher-i mu'teber kân-ı imkân yevâkîti mevâkîti ü ezmân a'nî hedâyâ-yı da'avât-ı sâfiyât-ı lâmi-'ü'l-envâr ki, lü'lü-i şehvâr gibi esdâf-ı kulûb-ı eşrâfdan zâhir ü âşikâr olur ve atâyâ-yı tahiyyât-ı hâlisât-ı bâhirü'l-âsâr, mânend-i la'l-i âb-dâr, zînet-efser-i tâc-darân-ı âlî-mikdâr olmağa sezâ-vâr ola. Sudûr-ı sûtûr-ı kitâb-ı müstetâb-ı mahabbet-irtisâmda mahzûn-ı münderic estâr-ı esrâr-ı hitâb-ı savâb-ı bâ-ihtirâmda meknûn-ı mündemic kılınub [115b] ol hazret-i hümâ-himmet, dâver-devlet, felek-bestat, melek-haslet, Utârid-fitnat, Mirrîh-savlet, kamer-tal'at, Müşterî-mekânet, Cemşîd-miknet, Ferîdûn-menzilet, Kisrâ-taht, Fîrûz-baht, eyâlet-âyâb, sa'âdet-kıbâb, siyâdet-intisâb, mekârim-iktisâb, Dârâ-şevket, Keykubâd-haşmet, Husrev-izzet, hâkân-rütbet, nasfet-disâr, mekremet-şi'âr, rıf'at-medâr, gerdûn-vakâr, ğurre-i nâsiye-i şehriyârî, kurre-i bâsire-i tâc-dârî, Cem-câh-ı izzet-penâh, sa'âdet-dest-gâh

⁴⁴¹ Bu varakın (b) yüzü boştur.

⁴⁴² Şehzâde Sultân Bâyezîd vâkı'asından sonra Şâh Tahmâsb'a in'âmâtla gönderilen nâmedir M : Cennet-mekân Sultân Süleymân Hân Ğâzî hazretleri der-gâhından Şâh Tahmasb'a def'a-i sâdisede irsâl buyurılan nâme-i hümâyûnun suretidir F, II. s. 49.

Tahmâsb Şâh, “*lâ zâle hıyâmu devletihî bi-evtâdi’l-izzeti meşdüdeten ve zilâlû ikbâlihî ve rif’atihî bi-nizâm-ı eyyâm-ı haşmetihî memdüdeten*”⁴⁴³ savb-ı savâb-nümâ ve cânib-i şeref-intimâlarına ithâf u ihdâ revâne vü inhâ olunub merâyâ-yı mihr, incilâ-yı hâtır-ı hatîr-i hakâik sefir, mutâf-ı tavâif-i letâif olan sahâif-i dakâik-i ma’âkif, zamîr-i Müşterî-nazîr-i lâmi’ü’t-tenvîrde rûşen ü mübeyyen ve vâzıh u mu’ayyendir ki, nihâl-makâl-i zülâl-i safâ-i bâl ile behcet-i tâze ve ağsân-ı kelimât-ı mahabbet-simât-ı tûbâ-misâl, tenessüm-i riyâh-ı müvâfât ile ser-efrâz ve ber-kemâl olub ihtizâz-ı bî-endâze bulub bahâristân-ma’ânî ve gulberk-nikât-ı beyânî reşehât-ı üns-i rûhânî ve nesâim-i anberîn-şemâim-i sıdk-ı câvidânî [116a] ile müreşşah ve safha-i âfâk ve levha-i evrâk-ı levâmî’-i neyyir-i ittihâd ve sevâtî’-ı mihr-i vedâd ile muhallâ vü müveşşah olur. Fezâ-yı hûş-hevâ-yı dostî vü yârî ve arsa-i çemen-zâr, peymân-ı Dârâ-yı hüsn-i niyyet ve ta’ahhüd ü terettüb ile letâfet ü nezâfet ve hazret ü tarâvet bulur. Derecât-ı irtifâ’-ı şâh-sâr-ı elfâz-ı dürer-nisârdan esmâr-ı ma’nâ-yı mahabbet enbâ-yı lâmi’ü’l-envâr temâşâ-gâh-ı nergis-i bî-dâr-ı uli’l-ebşârda nişâne-i gulhâ-yı la’lîn ruhsâr ve enzâr-ı hûş-yârân-ı sâhib-i tal’at-efzâ-yı devha-i murâd ve nüzhet-nümâ-yı serâbistân-ı hüsn-i i’tikâd olub numûne-i ravza-i rıdvân ve hadâik-ı cinân-ı ferhat-âsâr ve meserret-nisârdır. Pes tevellâ-i vürûd-ı cünûd-ı vüfûd ve tetâbi’-i vesâil-i uhûd ve resâil-i mahabbet-nümûd te’âkub-ı kevâkib-su’ûd gibi sebep-i devâm-ı meyâmin-i musâfât ve bâ’is-i tamâm-ı mehâsin-i müvâfât olub esâlîb-i esâtîn-i erbâb-ı câh u miknet ve kavânîn-i havâkîn-i sâhib-i mecd ü şevket sevâkib-ı ezmândan bu nesak üzre muhakkakü’l-cereyândır. Vâkı’â istikrâr-ı kavâ’id-i şehriyârî ve istimrâr-ı merâsim-i sadâkat-şi’ârî tev-emân ve ittirâd-ı umûr-ı devlet ittisâk-ı a’mâl-i safâ-yı taviyyet ile hem-inândır. Kıvâm-ı nizâm-ı ahvâl-i Benî Âdem [116b] ve bekâ-i binâ-i cümle-i âlem tevâlî-i esbâb-ı müvâlât ve tetâlî-i levâzım-ı musâfât olduğı hıred-ı hurdedân katında zâhir ü iyândır. Binâen alâ hâzâ mesâlik-i meveddet ve ahd-i vâfi ve meşâri’-i ülfet ve i’tikâd-ı sâfi, şîme-i kerîme-i mülûk üzre meşrû’ u meslûk kılınub münhiyân-ı ikbâl ve muhbirân-ı ahvâl vâridân-ı mevârid-i kâmrânî, kâsıdân-ı makâsıd-ı izzet-nişânî beyne’l-cânibeyn müte’âkib u mütevârid olmuşdur. İnhitâc-ı menâhic-i mahabbet, istintâc-ı netâyic-i meveddet, tahrîk-i silsile-i hubb u vedâd ve teşbîk-i revâdif-i avâtıf dâimü’l-izdiyâd ve tekmîl-i

⁴⁴³ Arapça “onun devlet çadırı izzet direğiyle bağlı ve ikbalinin ve yüceliğinin gölgesi haşmet günlerinin nizamıyla uzamış olarak yaşasın” mealinde dua.

bünyân-ı muhâlasat ve ta'dîl-i erkân-ı musâdakat için huddâm-ı encüm-ihtişâmdan Karahisâr-ı Şarkî sancağı begi olan kıdvetü'l-ümerâi'l-kirâm umdetü'l-küberâi'l-fihâm İlyâs Big'in "*dâme izzuhû*"⁴⁴⁴ mashûb-ı hazâin ü teberrükât ve esnâf-ı ta'zîmât ü tekrîmât kılınub ol meclis-i sâmi ve nâdi-yi kirâmîye irsâl olundu. Tâ ki dürer-i fevâid-i avâide mebde-i sudûr ve tezâ'uf-ı şerâif ü avârifeye menşe-i zuhûr ola. Mâdâm ki şerîta-i hamîde-girdârı ve tarîka-i büzürgvârî ber-vefk-ı emniyyet ve hulûs-ı akîdet mer'î ve hamâ-i mîsâk⁴⁴⁵ ve hudûd-ı ittîfâk mahmî tutulub istimsâk-ı urve-i vüska-i vefâ [117a] ve müsted'â-yı rızâ-yı hayr-iktizâ müeddâ oluna. İrcâ-i ricâ vü ümîd-i mahatt-ı rihâl nüvîd-i sa'îd olub esbâb-ı i'zâz u te'yîd, tecdîd ü te'kîd olmak mukarrerdir ve levh-i hâtır-ı enverde bu vech üzre musammem ü musavverdir ve dürer-i sadef-i şeref ü kemâl ve derârî-yi burûc-ı mecd ü ikbâl, ahlâk-ı necâb-ı izzet-intisâb ferzendân-ı sa'âdet-mendân-ı mekremet-iktisâb "*zîde a'mârühüm fi erfa'ı devletin şâmuhın benâüha ve dâme âsârühüm bi-esbağı ni'metin râsihın senâühâ*"⁴⁴⁶ melhûz-ı levâhız-ı şehinşâhî ve meşmûl-i avâtîf ü nevâziş-i pâdişâhî olub her birlerine hıla'-ı ikrâm ve tuhaf-ı bâ-ihtirâm ta'yîn olunmuşdur. "*İn şâ Allâhu'l-Melikü'l-Müte'âl alâ eymeni'l-vech ve ahseni'l-hâl*" izz-i huzûr-ı mevfürû's-sürûra şeref-i ittisâl bulub musûl-i hîdmet ve husûl-i emniyyetden sonra makrûn-ı hüsn-i kabûl ve ruhsat-ı avdet ü nehzat idüb ahbâr-ı meserret-îsâr-ı devâm-ı âfîyet ve etvâr-ı zât-ı melek-sıfât ve sûtûde-haslet ile bâ'is-i neyl-i âmâl ü emânî ve mûris-i levâzım-ı hubûr u şâd-mânî olmak me'mûldür. Tâ livâ-i subh-ı sa'âdet ü firûzî ufk-ı tutuk-ı meymenet ve behr-i vezîden-küşâde? ve dâver-i hâver-i cihân-efrûz, serîr-i sipihri-çârumînde esbâb-ı haşmet-i nüzhet-âyîni âmâde kıla. [117b] Eşi'a-i lem'a-i Hürşîd-izzet-i cihân-peymây ve hâfikât-ı râyât-ı kadr ü haşmet-i âsumân-fersây ola. Lâ zâle bi'l-kadri'r-refî' mümette'an mâ dâreti'l-eyyâm ve'l-a'vâm bi-ecl-i ahvâl ve eymen-i izzihî ve etemm-i ikbâl-i yelîhi devâm.⁴⁴⁷

[120a]

⁴⁴⁴ Arapça "izzeti daim olsun" mealinde dua.

⁴⁴⁵ Metinde (ye) harfî yazılmamış.

⁴⁴⁶ Arapça "yüce devletinde mamureleri büyük binalar olarak artsın ve en güzel nimet eserleri ok ucu gibi köklü olarak daim olsun" mealinde dua.

⁴⁴⁷ Metinde 118 ve 119. varaklar boştur ama numaraları yazılıdır.

Sultân Süleymân Han'a Şah Tahmâsb'dan toğanlarla gelen nâmenin cevâbıdır⁴⁴⁸

Tâ hümâ-yı hümâyûn-fâl ve ikbâl-i evc-i fezâ-yı şeref ü iclâlde tâir ü şehbâz-ı bülend-pervâz-ı zafer-enbâz cevvi-i havâ-yı mecd ü i'tizâzda sâir dürer-i evâbid-i haşmet-i câvidânî ve şevârid-i miknet ü kâmrânî mecâlîb-i? metâlîbde ber-vefk-ı merâm-ı dostân-ı sıdk-şî'âr sayd ü şikâr ola. Da'avât-ı anberîn-fâm ve tahiyyât-ı miskîn-hitâm cenâb-ı mevredi'n-necâh ve rikâ-i nâme-i meveddet-i'lâm ile inhâ olunub mesâmi'-i mecâmi'-i erbâb-ı sıdk u velâya ifhâm ü inbâ olunan budur ki, tîhû-yı zerrîn-minkâr mufâvaza-i muhâlasat-şî'âr, evkâr-ı Diyâr-ı Rûm'a nâzil ve âşiyân-ı sa'âdet-nişâna vâsıl olub âyîn-i Husrevân-ı kâmkâr ve üslûb-ı havâkîn-i zevû'l-iktidâr üzre tekmîl-i umûr-ı mülk ü millet ve tertîb-i mühimmât-ı dîn ü devletden zamân-ı ferâğ ve itmi'nânda tenezzüh-i hâtır ve tereffüh-i vâfir için numûne-i rezm ü gîrdâr sayd ü şikâr âdet-i bâ-sa'âdet-i şehriyârân-ı nâm-dâr olı gelmişdir. Sahâif-i seyr ü âsârda zümre-i enbiyâ-i izâm ve fırka-i asfiyâ-i kirâm-ı "*aleyhimü's-salavât ve's-selâm*"dan dahı nakl ü ihbâr olunmuşdur. Binâen aleyh ol diyârda bulunan şinfâr-ı ankâ-şikâr ve sâir [120b] cevârih-i berk-i girdârdan güzîde ve yarar bir nice ecniha ve kalâid-i perî pür-hümâ-peyker? savâid irsâl olunmuş, cümlesi mahall-i kabûle mevsûl vâki' oldı. Ba'dehû ol cenâb-ı âlî "*lâ zâle mahfûfen bi'l-me'âlî*"nin⁴⁴⁹ ilm-i şerîf-i cihân-ârâlarına rûşen ü hüveydâdır ki, mukaddemâ şî'âr-ı isyâmî âşikâr ve âsâr-ı tuğyânî izhâr iden cemâ'at ve haymetü'l-âkıbeden bakıyye-i fie-i⁴⁵⁰ bi-a'yünihi bi'l-fi'l ol diyârda karâr etmişlerdir. Anlardan her birinin çehre-i ubûdiyyetleri dağ-ı rikkıyyetle rütbet-i zînet bulub eben an cedd ra'ıyyet oğlı ra'ıyyet iken ol şûr-bahtân harâm-ı nemegân-ı küfrânü'n-ni'am, tâğî vü bâğî oldılar. Anın gibi müfsidân-ı kem-mikdâr, nâkisân-ı ber-geşte-rûzgâr mâdâm ki ol diyârda karâr ideler fi mâ beyn muharrik-i silsele-i muhâlefet ü şeyn olmak muhakkaktır. Mürâfik-ı münâfikân[dan] ihtirâz-ı ehemm ü elzemdir. Lâ cerem semere-i hüsn-i vifâk ve netîce-i yümn-i ittifâk budur ki, ol tâife-i bed-fi'âl-i pür-dalâl alâ eyy-i hâl bî-tevakkuf u imhâl der-gâh-ı sa'âdet-dest-gâhıma irsâl ü îsâl

⁴⁴⁸ Başlığın yanında 110 yazıyor. Sultân Süleymân Han'a Şah Tahmâsb'dan toğanlarla gelen nâmenin cevâbıdır M : Şah Tahmasb'dan gelen toğanların vusulünde yazılan cevâb-nâme-i hümâyûnun sûretidir F, II. s. 14.

⁴⁴⁹ Arapça "yücelikle kuşatılarak yaşasın" mealinde dua.

⁴⁵⁰ bakıyye-i fie-i bi-a'yünihi bi'l-fi'l M : bakıyye-i fie-i bâğıyye bi-a'yünihi bi'l-fi'l F, II. s. 14.

olunmak bâbında mübâderet ü müsâra‘at kılına ki, müekkid-i kavâ‘id-i mahabbet ve mümehhid-i erkân-ı sa‘âdet olduğunda iştibâh yokdur. Bâkî rızâ-yı devlet-i meclis-i sâmi be-reyâhîn-i emânî ve ezhâr-ı şâd-mânî nâsır? u nâmî bâd bi-Rabbi‘l-âlemîn. ⁴⁵¹

[123a]

Sultân Süleymân Hân cânibinden mey-hâneler ref‘inden sonra Şâh Tahmâsb’a yazılan nâmedir ⁴⁵²

Atnâb-ı hıyâm-ı rıf‘at ve esbâb-ı kıyâm-ı haşmet, hazret-i âlî-rütbet, felek-miknet, şemse-i eyvân-ı izzet, neyyir-i âsumân-ı şevket, hıdîv-i kâmkâr-ı şehriyâr-ı mekremet-şi‘âr, Cemşîd-i Hûrşîd-tal‘at, hâkân-ı Keyvân-menzilet, Dârâ tâc ü taht, ⁴⁵³ Dâver-i pîrüz-baht, Hûsrev-i Fağfûr-fer, şâh-ı Ferîdûn-seyr, vâsita-i akd-i bahtiyârî, nigîn-i hâtem-i tâc-dârî, hümâyûn-devlet, Müşterî-sa‘âdet, Cem-câh ve nasfet-penâh vâlâ-sadr ve bülend-kadr Tahmâsb Şâh “*lâ zâlet şümûsu haşmetihî mine‘l-ufki‘l-ikbâl nâireten ve mâ berihat bûdûru devletihî fi burûci‘s-sa‘âdeti dâireten*” ⁴⁵⁴ evtâd-ı şeref ü izzet ile memdûd ve imdâd ü is‘âd tevfik u meymenet ile mevfûr u nâmahdûd olub pertev-i âf-tâb-ı şevket ve envâr-ı mah-tâb-ı ma‘deletleri lâmi‘ u rahşân ve sâti‘ u tâbân ola. Tâ sahâif-i cerâid-i cihânı, letâif-i avârif-i Sübhânı müveşşah ü mühezzeb, safâih-i levâih-i zemîn ü zamânı menâih, füyûz-ı âsumânı müreşşah u müretteb kıla. Kavâim-i mesned-i ikbâl ve de‘âim-i revâk-ı iclâl müstahkem ü üstüvâr ve dâim ü ber-karâr ola. Bedâyi‘-i revâyi‘-i mahabbet ve sanâyi‘-i zerâyi‘-i tahiyat ki bâ‘is-i inşirâh-ı sudûr-ı erbâb-ı huzûr ve mûcib-i infitâh-ı ebvâb-ı [123b] sürûr ve irtiyâh-ı ashâb-ı hubûrdur. Nigâşte-i aklâm-ı meveddet-erkâm olub vesâtat-ı hamâme-i nâme ile ol savb-ı mükerrerem-kirâmî ve haram-ı muhterem-i nâmîye ⁴⁵⁵ inhâdan sonra inbâ-i zamîr-i hakâik-ı sefir ve mir‘at-ı tab‘-ı münîr-i Hûrşîd-nazîr oldur ki, mehebb-i [riyâh-ı] ⁴⁵⁶ ülfetden nesâim-i anberîn-şemâim, sıdk-ı velâ-vezîde ve riyâz-ı hulletden ezhâr-ı hüsn-i akîdet ve vefâ-küşâde vü demîde olub dest-yârî-yi

⁴⁵¹ 121 ve 122. varaklar boştur, ama numaraları yazılıdır.

⁴⁵² Sultân Süleymân Hân cânibinden mey-hâneler ref‘inden sonra Şâh Tahmâsb’a yazılan nâmedir M : Memâlik-i İslâmiyye’deki şerbet-hânelerin ref‘i ve erbâb-ı fiskin zecr ü men‘-i hikâyesiyle Tahmasb Şâh’a yazılan nâme-i hümâyûnun suretidir F, II. s. 11.

⁴⁵³ Dârâ tâc ü taht, pîrüz -baht M : Dârâ tâc ü taht, Dâver-i pîrüz -baht F, cilt I. s. 11.

⁴⁵⁴ Arapça “onun haşmetinin güneşleri ikbal ufkunda nur saçarak yaşasın ve devletinin dolunayları saadet burçlarında dönerek yaşasın” mealinde dua.

⁴⁵⁵ haram-ı muhterem-i nâmîye M : sâmiye F, II. s. 11.

⁴⁵⁶ Metinde (re) harfi noktalı yazılmış.

kāsıdân-ı ferah-fâl ve vâridân-ı menâhil-i ikbâl ile mecmû'a-i nevâdir-i işârât ve gencine-i cevâhir-i ibârât kitâb-ı bedî'i'l-misâl ve hitâb-ı meserret-menâl ki, rukûm-ı elfâz-ı ğarrâsı mefâtîh-i künû[z]⁴⁵⁷ ve nukûş-ı sûtûr-ı dil-rubâsı, mesâbîh-i rumûz-ı ğurre-i beyâzı dürrî-yi rahşân gibi lâmi'ü'n-nûr ve sevâd-ı midâdı mânend-i turra-i ca'd-ı hûr, ma'âkîd-ı ma'ânîsi⁴⁵⁸, bedâyi'-i belâgatı mutazammin ve kavâ'id-i bünyân-ı beyânı üslûb-ı mergûb-ı fesâhate mukterindir. Ahsen-i ez mân ve es'ad-ı avânda mecâlis-i üns-i rûhânîye vürûd bulub mehâfil-i hubb-i câvidânîde behcet-efzûd vâki' oldı. Dürc-i dürer-i meknûn-ı mufâvaza-i latîfe-i berâ'at-nümûndan zâhir olan mahâil-i musâdakat ü ittihâd ve delâil-i sıdk-ı fuâd melhûz-ı enzâr-ı uli'l-ebâr olub uhûd-ı müvâlât-ı hasîn ü şedîd ve ukûd-ı **[124a]** musâfât-rekîn ü sedîd idüğü mefhûm u rüsûh ve istihkâm-ı mebânî-yi vifâk-ı tâmm mümteni'ü'z-zevâl ve'l-înfisâm olduğı ma'lûm oldı. Vâkı'â şâhid-i hâl-i sıdk-meâl⁴⁵⁹ ol cânib-i âlî-yi lâ yezâl mahfûfen bi-sunûfi'l-me'âlî kıbelinden zuhûr ve sudûr-ı⁴⁶⁰ sa'y-i meşkûr te'âkub-ı eyyâm ü edvâriyle çehre-i rûzgârda bâkî ve mezkûr olmak muhakkaktır. Lâzime-i şân-ı mekârim-nişân-ı ashâb-ı himem-i aliyye ve şiyem-i razıyye⁴⁶¹ budur ki, salâh-ı kâr-ı dîn ü dünyâ hemîşe endîşe idüb sıdk-ı îmân-ı ahd ü peymânı pîşe ideler ki, bâ'is-i netâyic-i izzet-i menzileyn ve sebep-i sa'âdet-i dâreyndir. Fe lâ cerem bizüm dahı niyyet-i hayr-emniyyetimiz mütesaddî-yi mesâlih-i mülk ü millet ve menâzım-ı dîn ü devletdir. Arsa-i âlemi işrâk-ı eşi'a-i adl ile rûşen ve şî'âr-ı şer'-i mutahhar ile muhallâ etmek ehemmi-i vâcibât ve etemm-i mühimmâtındandır, zîrâ her sultân-ı âdil ve melik-i dânâ-dil ki, sâ'î-yi me'âlim-i dîn ve râ'î-yi merâsim-i şer'-i mübîn olub mâlik-i zimâm-ı mehâmm-ı enâm ve mâsik-i inân, ahkâm-ı emr ü nehy-i İslâm'dır⁴⁶². Her âyine mürâ'ât-ı cânib-i evâmir himâyet-i esâlib-i mekârim-meâsire sa'y-i ekîd ve cehd-i cehd etmek⁴⁶³ enseb ü evcebdır ki, vikâyet-i nizâm-ı memleket **[124b]** murâkabet-i nesak-ı şerî'ata ve sıyânet-i salâh u cem'ıyyet muhâfazat-ı erkân-ı sünnete merbût ve ibtiğâ-i rızâ-i fazl-ı nâ-mütenâhî imzâ-i nevâmîs ve fermân-i

⁴⁵⁷ Metinde (ze) harfi noktasız yazılmış.

⁴⁵⁸ ma'âkîd-ı ma'ânîsi M : ma'âkîd-ı mebânîsi F, II. s. 12.

⁴⁵⁹ sıdk-meâl M : sıdk-makâl F, II. s. 12.

⁴⁶⁰ ve sudûr-ı sa'y-i... M : sudur iden F, II. s. 12.

⁴⁶¹ şiyem-i razıyye M : erbâb-ı şiyem-i marziyye F, II. s. 12.

⁴⁶² ahkâm-ı emr ü nehy-i İslâm'dır M : ahkâm-ı emr ve ehl-i İslâmdır F, II. s. 12.

⁴⁶³ cehd etmek M : sa'y-i mevfür etmek F, II. s. 12.

ilâhîye ve bekâ-i kavâ'id-i cihân-dârî ve dîn-penâhî⁴⁶⁴ iktidâ-i senen-i sünen-i hazret-i risâlet-penâhîye menûtdur. Lâbüdd icrâ-i kavânîn-i şerî'at-ı şerîfe-i ğarrâ ve ihyâ-i me'âlim-i millet-i hanîfe-i beyzâ matlab-ı a'lâ ve maksad-ı eclâ ve iktizâ-i⁴⁶⁵ âsâr-ı sahâbe-i kirâm ve tâbi'în ve etbâ' etvâr-ı eimme-i dîn ve hüdât-ı mehdiyyîn-i⁴⁶⁶ sebep-i cemî'-i sa'âdet-neş'etîn-i uhrâ ve ûlâ ve şer'an ve aklen efdal ve evlâdır ve mûceb-i telfik-ı esbâb-ı istibkâ-i izzet-i dîn ü dünyâdır. Nûr-ı Hakk u yakîn⁴⁶⁷ ile rûşen olan hıred-ı âkıbet-bîn katında zâhir ü müstebîndir ki, havâkîn-i dîn-dâr ve selâtîn-i şerî'at-şî'âr her-bâr ki, safha-i eknâf ü etrâf-ı diyârı çirk-i şirk ve hâşâk-i ilhâd ü fesâddan tîğ-i âb-dâr ile tathîr ü pâk ideler. İktizâ-i cibillet-i âdilâne üzre sâhet-i memleketi dahı envâr-ı adâletle müstenîr ve tâb-nâk etmek lâzım u münhatimdir ve ref'-i esbâb-ı şerr ü şûr kam'-ı âlât-ı fısk u fücûr akdem-i şerâit-i müselmânî ve elzem-i zavâbıt-ı cihân-bânîden olmuştur. Zîrâ fehvâ-yı beşâret müeddâ-yı kelâm-ı mu'ciz-nizâm-ı Rabbânî ve mazmûn-ı hidâyet-meşhûn-ı [125a] tenzil-i vâcibü't-tebcîl-i Sübhânî “ve men yutî illâhe ve'r-rasûle fe ülâike ma'allezîne en'amallâhu aleyhim”⁴⁶⁸ üzre itâ'at ve fermân-berdâr bâ'is-i neyl-i merzât-ı hazret-i Bârî ve büşrâ-yı “fe meni't-tebe'a hüdâye fe lâ havfün aleyhim ve lâ hüüm yahzenûn”⁴⁶⁹ zümre-i ehl-i îmân ve fırka-i ashâb-ı irfâna meserret-efzây ve hidâyet-nümûndur. Lâ cerem ebnâ-i zamânın bintü'l-inebden dest ve ümmü'l-habâisi te'âtî vü tenâvülden men'⁴⁷⁰ “fe men şeribe minhü fe leyse minnî”⁴⁷¹ mazmûnı üzre zecr ü red' olundılar. Zîrâ meşmûl-i enzâr-ı ashâb-ı i'tibârdır ki, şağf yâde hırman-ı zindegânîyi bâde virür. Piyâle-i lâle gibi sâğar-ı dili tehi vü sâde olanlar şarâb-ı tuhûr ile mâlâ mâl olmağa müsta'idd ü âmâde olur ve dürd-i hum-i humâr ve derd ü elem-i

⁴⁶⁴ dîn-penâhî M : devlet-dest-gâhı F, II. s. 12.

⁴⁶⁵ iktizâ-i âsâr-ı sahâbe-i kirâm M : iktifâ-i âsâr-ı sahâbe-i kirâm F, II. s. 12.

⁴⁶⁶ hüdât-ı mehdiyyîn-i sebep-i cemî'-i sa'âdet-neş'etîn-i uhrâ M : hüdât-ı mühtedin-i sebep-i cemî'-i sa'âdet-neş'etîn-i uhrâ F, II. s. 12.

⁴⁶⁷ Nûr-ı Hakk u yakîn M : Nûr-ı Hakk beyn? yakîn F, II. s. 12.

⁴⁶⁸ Nisa Suresi 69. ayet, “Allah'a ve Rasulü'ne itaat edenler, nimetlendirilmişle (nebler, sıddıklar, şehidler, salihler) beraberdir”.

⁴⁶⁹ Bakara Suresi 38. ayet, “kim hidayetime tabi olursa onlar için korku ve üzüntü yoktur”.

⁴⁷⁰ Lâ cerem ebnâ-i zamânın sîm? sîmâ-yı bintü'l-inebden dest-i tetâvüli ve emma'l-habâisi te'âtî vü tenâvülden men' M : Lâ cerem ebnâ-i zamânın sîm? sîmâ-yı bintü'l-inebden dest-i tetâvüli ve emma'l-habâisi te'âtî vü tenâvülden men' olub F, II. s. 12.

⁴⁷¹ Arapça “ondan içen benden değildir” mealindedir. Bakara Suresi 249. ayette geçer. Calut'a karşı savaşa giden Talut'un, askerlerine yolda önlerine çıkan nehrin suyundan içmemelerini emrettiği hadiseyi anlatır.

humâr-ı şarâbın şerr-âb⁴⁷² olduğuna hûş-yâr-ı fitnat-disâr katında a‘del-i güvâhdır. Âhir-i binâ-i ömr Seyl-i Arim gibi anımla münhedim ü harâb olması bî-iştibâhdır. Ehl-i havânın zamîrinde âhir demde nedâmet ve vâdir-i? dest-res-i hevâ olanlar⁴⁷³ tebâh-ı rûzgâr oldukları ashâb-ı intibâh yanında zâhir ü rüveydâdır. Hevl-i hûda hevl-i meknûn her hevese sehv makrûndur. Çeng ü rübâbın sarîri hebâ, erbâb-ı ğınânın sadâsı mahz-ı hevâdır. Mürtekibân-ı menâhî vü melâhînin rûz-ı hasretde dûd-ı âhî [125b] “zulümâtün ba ‘zuhâ fevka ba ‘z”⁴⁷⁴ olması mu‘ayyen ve “minhüm zâlimün li-nefsihî”⁴⁷⁵ nass-ı mübîninde ehl-i fücûr kendilere cevr-i mevfûr itdüğü mübeyyendir. Pes sâhib-i îmân-ı kâmil-i hîred-mend-i âkile vâzıhdır ki, hadîs-i beşâret-tevrîs “men lem yeteğanne bi’l-Kur’ân fe leyse minnî”⁴⁷⁶ mîsdâkı üzre sağîr-i mukırr-yân-ı mukarribân-ı der-gâh ve binâ-i meserret-efzâ “eşhedü en lâ ilâhe illallâh” müşennef-i esmâ‘-ı cân ve müşerref-i sımâh-ı cinân olub⁴⁷⁷ na‘ra-i hây ü hûde geçen ömr-i bî-hûdeye peşîmân olurlar. Her cuvân-ı sâdık-ı azîmet çün elif-i müstakîm miyân-ı cândan mihrâb-ı münâcâtda kâim ve her pîr-i hamîde-kâmet esnâ-i⁴⁷⁸ ibâdetde mukîm ve dâl-misâl du‘â üzre mülâzım olub mecâmi‘-i rûd-ı sürûd yerine cevâmi‘-i ibâdetde ve rûd-ı hamd ü dürûd ve izâ-i nağamât-ı bem ü zîrde zemzeme-i salavât tesbîh ve tekbîr savâmi‘-i sevâmi‘de cây-gîr olmuşdur “li-hamdillâhi te‘âlâ ve minnihi’l-minne ve âlâi” ki, sükkân-ı memâlik-i mahmiyye-i İslâmiyye “sînet ani’l-âfât ve’l-beliyye bi-şerâifi’l-mevâhibi’s-seniyyeti’s-Sübhâniyye” sıdk-ı taviyyet ve hâlis-i niyyet ile ictinâb-ı rezâil-i hasâil-i kabâih ü seyyiât ve lâ yezâl⁴⁷⁹ imtisâl-i vücûh-ı tâ‘ât ve kabûl-i nesâyih u itâ‘atde sa‘y-i mahmûd ve bezl-i mechûd itmekdedir. Lâiha-i safha-i bâl-i hayr-meâl [126a] icrâ-i evâmir ü nevâhî-yi ilâhiyye ve izhâr-ı şe‘âir-i şerâyi‘-i nebeviyyedir “aleyhi efdali’s-salavât ve’t-tahiyyat”. Her âyine hazret-i Rabb-i zü’l-celâl ve Melik-i Müte‘âl “celle ani’l-eşbâh ve’l-emsâl” rızâ-i hayr iktizâsını ibtiğâ idenlerin mencûk-ı râyât-ı ikbâl ve a‘lâm-ı câh ü celâllerin kazâ-yı gerdûn-mahâl, müntehâ-yı âmâlde efrahte vü nümâyân ve şevârik-ı

⁴⁷² şerr-âb M : şarâb F, II. s. 13.

⁴⁷³ dest-res-i hevâ olanlar M : nedâmet hasb-ı hâlleri olub F, II. s. 13.

⁴⁷⁴ Nur Suresi, 40. ayet, “karanlıklar üstüne karanlıklar.”

⁴⁷⁵ Fatır Suresi, 32. ayet, “onlardan kendi nefesine zulmedenler vardır.”

⁴⁷⁶ Arapça “kim Kurân’ı teganni ile (güzel sesle okumaya çalışmak) okumazsa benden değildir” mealinde hadis-i şerif.

⁴⁷⁷ olub M : olmayub F, II. s. 13.

⁴⁷⁸ esnâ-i ibâdetde M : intisâb-ı ibâdetde F, cilt II. s. 13.

⁴⁷⁹ lâ yezâl M : lâ yezâle F, II. s. 13.

âyât-ı tevfiğ-ı leme'âtların ufk-ı subh-ı te'yüdden ğâyet-i irtifâ'-ı te'bîd ile rahşân ü tâbân olmak bi-fazlihi'l-evfer müyesser ü mukarrerdir. Ve matâvî-yi kelâm-ı mahabbet-encâm ve fehâvî-yi peyâm-ı sadâkat-fercâmda ba'z-ı kazâyâ inhâ olunub Biradost Ekrâdî'nî⁴⁸⁰ Zeynel Beg âdemleri kasaba-i Tasuc'dan? göç idüb⁴⁸¹ kendü ülkelerine ilhâk itdüğü ve niyyet-i hacc ü ziyâret ve kasd-ı kesb ü ticâret için semt-i Irâk'a vârid olan kâfileye Emîr Ömer mâni' olub ba'dehû nehb ü ğârete cesâret ile haylî hasâret olunduğı inbâ olunmuş. İmdi, bu husûs için Zeynel Beg'e ve Emîr Ömer'e fermân-ı kazâ cereyân ile münhiyân-ı evâmir-i âlî-şân olan çavuşlar gönderilüb bu kazıyye-i marziyyeye⁴⁸² asl ü mebâdî ve zuhûr-ı şürûra bâ'is ü bâdî kimler olub vech ü sebep ne idüğüne cevâb olunmuşdur ki, mûcib-i fitne vü fesâd olanlara [126b] lâyük u sezâ oldukları üzre itâb ü cezâ oluna ki, sıyânet-i mevâsîk-ı zâtü'l-beyn ve himâyet-i cevânib-i tarafeynde sa'y ü ikdâm ve cüll-i ihtimâmları mebzûl olub aslâ câdde-i edebden hurûc ve udûl itmeyeler ve resânende-i nâme-i nâmî berârende-i sahîfe-i kirâmî kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân umdetü'l-emâsil ve'l-akrân Hamza Sultân "*dâme mecduhû*"⁴⁸³ temhîd-i zavâbıt-ı şerîta-i vetîre-i⁴⁸⁴ ittihâd ve teşyîd-i ravâbıt-ı tarîka-i selîka-i vedâd idüb edâ-i rivâyet-i müvâlât ve îfâ-i kavâ'id-i vifâdet ü musâfâtdan sonra yümn-i inâyet ve hüsn-i icâzetle meşmûl-i enzâr-ı kabûl ü ikbâl ol savb-ı izzet-intisâb ve rıf'at-kıbâba tevcîh ü irsâl olundu. Hemîşe sürâdık-ı şevket ü sa'âdet ve bâr-gâh-ı haşmet ü miknet der-arsa-i mecd ü izzet kâim ve esâs-ı devlet ve bünyân-ı siyâdet be-te'yîd ve te'yîd-i müstahkem ü dâim bâd bi'n-Nebıyyi ve âlihi'l-emcâd.

⁴⁸⁰ Hakkari civarından bir Kürt aşireti.

⁴⁸¹ göç idüb M : itdirüb F, II. s. 13.

⁴⁸² kazıyye-i marziyyeye M : kazıyye-i gayr-ı marziyyeye F, II. s. 13.

⁴⁸³ Bkz. dipnot 438.

⁴⁸⁴ vetîre M : vesîka F, II. s. 13.

SONUÇ

Elimizdeki Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait münşeât mecmuası, Nahcivan Seferi'nden Kanuni'nin ölümüne kadar geçen döneme ait resmi devlet yazışmaları ve antlaşmalarının kopyalarının toplandığı bir mecmuadır. Mektupların büyük çoğunluğu Safeviler'le olan yahut Safeviler'le olan ilişkiler etrafında Asya içleri ve Kafkasya'da hüküm süren devlet ve beyliklerle yapılan yazışmalardır.

Osmanlı tarihi açısından son derece önemli olan bu dönem, fetih siyaseti yerine durumu muhafaza çabası sergilenen ve bu maksatla komşu devletlerle barış arayışına girilen bir dönem olarak tarihçiler arasında tartışılan bir devirdir.

Bahsettiğimiz zaman dilimine ait resmi yazışmaların incelenip değerlendirilmesi tarihçilik açısından çok verimli olabilir. O döneme ait siyasi hadiseleri anlayabilmek için başvurulması gereken bir kaynak değer taşıdığı muhakkak olan bu eser, tezimizde dikkatle değerlendirilme çalışılmıştır. Metinlerde bariz şekilde göze çarpan barış ve dostluk ifadeleri süzölmüş ve tamamında ortak nokta olarak Osmanlı Devleti'nin durumu muhafaza, statüko tesisi ve bu maksatla barış arayışına girmesi metin değerlendirmesinde ana eksen olarak tespit edilmiştir.

Metinler üzerinden yola çıkarak Osmanlı Devleti'nin o dönemde duraklamaya başladığı gibi bir önermede bulunulmamıştır. Tarihçiler isterlerse bu tezden faydalanarak o tarz iddiaya yahut Osmanlı Devleti'nin dönüşüm geçirdiği gibi bir önermeye dayanak bulabilirler. Burada yapılan elimizdeki mecmuayı anlamak ve anlamlandırmak çabasıdır ve tarih araştırıcılarına yardım gayretidir.

Bu maksatla Osmanlılar'ın o dönemki siyasi durumu, komşu devletlerle ilişkileri gözden geçirilmiş ve mecmuadaki ifadeler üzerinde yoğunlaşarak yorum yapılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak da Osmanlılar'ın o dönemde fetih siyasetini – geçici olarak veya tamamen – terk ettiği, bunun yerine durumu sağlamaştırarak istikrarlı bir statüko inşa etmeye çalıştıkları kanaatine ulaşılmıştır.

Çalışma tekniği hakkında da şunu söylemeden geçemeyiz. Münşeât mecmuası üzerinde çalışırken Osmanlı Türkçesi yazı stillerine vukufiyet kadar belirli bir düzeyde Arapça ve Farsça bilmek gerektiğini belirtmekte fayda var. Sadece bilmek değil, bu dillerin Osmanlı Türkçesi'nde estetik formda nasıl kullanıldığına dair aşinalık da şarttır. Aksi halde okunan metinleri anlamak çok zorlaşabilir ve hatalara sebep olabilir. Münşeât mecmuası üzerinde çalışırken karşılaştığımız en büyük zorluk bu olmuştur.

KAYNAKÇA

ACIPINAR, Mikail, “Osmanlı Kaynaklarında Floransa’yı Aramak: Duka, Duka-i Françe ve Duka Gemileri Üzerine Bazı Bilgiler”, Cihannüma, sayı: II/1, Haziran 2016

AKÇAY, Eray, “İBB Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. o. 34'te kayıtlı Fransa'nın İstanbul elçisi Marquis de Bonnac'ın Osmanlı bürokrasisi ile yazışmalarını ihtiva eden bir mecmua (1716-1724)”, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2014.

ATASAĞUN, Şerife Şule, “Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi 5278 Numaralı Münşeat Mecmuası: İnceleme Metin”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2013.

ATÇIL, Zahit, “State and the Government in the mid Sixteenth Century Ottoman Empire: Vizierates of Rüstem Pasha (1544-1561)”, University of Chicago, Chicago 2015.

AYYILDIZ, Kemal, “Mısır'ın 1798'de işgaline dair Mükâleme Mazbataları Mecmuası: İnceleme-metin”, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2012.

DAŞ, Abdurrahman, “Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Dönemi Hakkında Tarihi Kaynak Olarak Münşeat Mecmualarının Değerlendirilmesi”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 45, 2004, sayı 2.

Defter-i Kütüphane-i Beşir Ağa, Matbaa-i Amire, İstanbul 1303.

FERİDUN AHMED BEY, Münşeatü's-selâtin, Daru't-tibâi'l-amire nüshası, İstanbul, 1275.

HATHAWAY, Jane, Beshir Agha: Chief Eunuch of the Ottoman Imperial Harem, Oxford, 2005.

İNALCIK, Halil, the Ottoman Empire, London, 1973.

Kanuni Devri Muhaberat Mecmuası, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Tasnifi, No: 1956, İstanbul.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, Osmanlı'nın Kafkas Ellerini Fethi, Ankara, 1975.

KILIÇ, Remzi, “Osmanlı-Özbek Siyasi İlişkileri (1530-1555)”, Türk Kültürü, 37/437, Ankara, 1999.

Koçi Bey Risalesi, ed:Ali Kemali Aksüt, İstanbul 1939.

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1993.

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Münşeat Mecmualarının Osmanlı Diplomatığı Bakımından Ehemmiyeti”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri, 20 Nisan- 2 Mayıs 1986, İstanbul, 1988.

WOODHEAD, Christine, “Ottoman İnşa and the Art of Letter-Writing Influences upon the Career of the Nişancı and Prose Stylist Okçuzade”, Osmanlı Araştırmaları , VII-VIII, sayı 2, İstanbul 1988.